

**Dziedzictwo kulturowe
i religijne diecezji tarnowskiej
w latach 1918-1939**

**Dziedzictwo kulturowe
i religijne diecezji tarnowskiej
w latach 1918-1939**

**Tom II
Synody diecezji tarnowskiej
w dwudziestoleciu międzywojennym**

Redakcja ks. Robert Kantor

Tarnów 2021

© by Authors and Wydawnictwo Biblos, Tarnów 2021

ISBN 978-83-7793-844-7

Recenzent:

ks. dr hab. Grzegorz Wojciechowski, KUL

Publikacja dofinansowana ze środków subwencji na badania naukowe
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie 2021 roku

Druk:

Poligrafia Wydawnictwa BIBLOS

Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej

Biblos

Plac Katedralny 6, 33-100 Tarnów

tel. 14-621-27-77

fax 14-622-40-40

e-mail: biblos@biblos.pl

<http://www.biblos.pl>

Spis treści

Wstęp	11
Pierwszy Synod Diecezji Tarnowskiej 1928	17
Statuty synodalne	23
CZĘŚĆ PIERWSZA	
O PIELEGNOWANIU WIARY ŚWIĘTEJ	23
Tytuł I. O wyznawaniu wiary świętej	23
Tytuł II. O głoszeniu słowa Bożego	24
Tytuł III. O nauczaniu katechizmu	25
Tytuł IV. O zachowaniu i pielęgnowaniu wiary świętej	27
CZĘŚĆ DRUGA	
O KARNOŚCI KOŚCIELNEJ	31
<i>Dział a) O karności wśród duchowieństwa</i>	31
Tytuł I. O obowiązkach duchowieństwa	31
Tytuł II. O wizytacji kanonicznej	36
Tytuł III. O dziekanach	36
Tytuł IV. O kongregacjach dekanalnych	39
Tytuł V. O wizytacji dziekańskiej	40
Tytuł VI. O wizytatorach szkolnych	41
Tytuł VII. O wizytatorach dziekanów	42
Tytuł VIII. O proboszczach i wikaryuszach	42
Tytuł IX. O ważniejszych obowiązkach proboszczowskich	44
Rozdz. I. O wizytacji parafji	44
Rozdz. II. O odwiedzaniu chorych	46
Rozdz. III. O opiece nad opuszczonymi, sierotami, starcami	46
Rozdz. IV. O opiece nad emigrantami i powołanymi do służby wojskowej	47
Rozdz. V. O opiece nad upośledzonymi	48
Rozdz. VI. O kancelarii parafialnej	49
Tytuł X. O katechetach szkolnych	51
Rozdz. I. O kandydatach na katechetów	51

Rozdz. II. O stosunku katechety do proboszcza	52
Rozdz. III. O stosunku katechety do nauczycielstwa	52
Rozdz. IV. O zadaniach duszpasterskich katechety	53
<i>Dział b) O karności wśród wiernych .....</i>	<i>54</i>
Tytuł I. O wykorzenianiu rozpowszechnionych błędów	54
Tytuł II. O związkach wśród wiernych	56
Tytuł III. O opiece nad młodzieżą	57
Tytuł IV. O sprawie robotniczej	59
Tytuł V. O katolickiej działalności społecznej	60

CZĘŚĆ TRZECIA

O SŁUŻBIE BOŻEJ	62
Tytuł I. O sakramentach świętych	62
Rozdz. I. O Chrzcie świętym	62
Rozdz. II. O Bierzmowaniu	63
Rozdz. III. O Najświętszym Sakramencie Ołtarza	64
Rozdz. IV. O Sakramencie Pokuty	65
Rozdz. V. O odpustach	67
Rozdz. VI. O Namaszczeniu Olejem świętym	67
Rozdz. VII. O Kapłaństwie	68
Rozdz. VIII. O Małżeństwie	68
Rozdz. IX. O sakramentaljach	70
Tytuł II. O kościołach i kaplicach	70
Rozdz. I. O wznoszeniu i urządzaniu kościołów	70
Rozdz. II. O zabytkach kościelnych	71
Rozdz. III. O zarządzie kościołów	72
Rozdz. IV. O służbie kościelnej	73
Tytuł III. O cmentarzach	73
Tytuł IV. O świętach	74
Tytuł V. O ważniejszych czynnościach świętych	76
Rozdz. I. O ofierze Mszy świętej	76
Rozdz. II. O Najświętszym Sakramencie	77
Rozdz. III. O pogrzebach chrześcijańskich	78
Rozdz. IV. O śpiewie i muzyce w kościele	79

CZEŚĆ CZWARTA

O MAJĄTKU KOŚCIELNYM	81
Tytuł I. O mieniu duchownych	81
Tytuł II. O inwentarzu plebańskim	82
Tytuł III. O zabezpieczeniu majątku opróżnionych kościołów i probostw	83
Tytuł IV. O stypendiach mszalnych	84
Tytuł V. O dochodach stuyły	85
Tytuł VI. O konkurencji parafjalnej	86
Tytuł VII. O składkach, ofiarach i kwestach	87
Tytuł VIII. O zapisach i fundacjach pobożnych	88
Tytuł IX. O zarządzaniu majątkiem kościelnym	90
Tytuł X. O zmianach w majątku kościelnym	92

DODATKI

I. Normy głoszenia słowa Bożego	97
II. Instrukcja o urządzaniu misyj parafjalnych	98
III. Stowarzyszenie kapłanów diecezji tarnowskiej pod wezwaniem św. Józefa	100
IV. Odezwa Piusa X do duchowieństwa katolickiego	101
V. Stowarzyszenie Wzajemnych Modłów o Śmierć Szczęśliwą	119
VI. Instrukcja o wizytacji kanonicznej	120
VII. Instrukcja o kongregacjach dekanalnych	124
VIII. Instrukcja o wizytacji dziekańskiej	126
IX. Instrukcja o wizytacji szkolnej	132
X. Towarzystwo Wstrzemięźliwości	133
XI. Obrzęd pierwszej Komunii świętej	136
XII. Dekret o pierwszej Komunii świętej	138
XIII. Rezerwaty	144
XIV. Instrukcja o małżeństwie	149
XV. Zarys umowy ze służbą kościelną	161
XVI. Porządek nabożeństw	164

XVII. Porządek wystawień Najśw. Sakramentu	169
XVIII. Instrukcja o zabezpieczeniu majątku opróżnionych kościołów i probostw	170
XIX. Wzór kontraktu dzierżawy	173

Drugi Synod Diecezji Tarnowskiej 1938	179
--	------------

Statuty synodalne	185
--------------------------------	------------

CZĘŚĆ PIERWSZA

O PIELEGNOWANIU WIARY ŚW.	185
---------------------------------------	------------

Tytuł I O wyznaniu wiary św.	185
-----------------------------------	-----

Tytuł II O głoszeniu słowa Bożego	186
---	-----

Tytuł III O nauczaniu katechizmu	188
--	-----

Tytuł IV O zachowaniu wiary świętej	189
---	-----

CZĘŚĆ DRUGA

O KARNOŚCI KOŚCIELNEJ	192
------------------------------------	------------

<i>Dział A) O karności wśród Duchowieństwa .....</i>	<i>192</i>
--	------------

Tytuł I O obowiązkach duchowieństwa	192
---	-----

Tytuł II O dziekanach	198
-----------------------------	-----

Tytuł III O Kongregacjach dekanalnych	200
---	-----

Tytuł IV O wizytacji dziekańskiej	202
---	-----

Tytuł V O wizytatorach szkolnych	203
--	-----

Tytuł VI O wizytatorach dziekanów	203
---	-----

Tytuł VII O proboszczach i wikariuszach	204
---	-----

Tytuł VIII O ważniejszych obowiązkach proboszczowskich	207
--	-----

Rozdział I O utrzymaniu łączności z wiernymi	207
--	-----

Rozdział II O duszpasterstwie nad robotnikami	210
---	-----

Rozdział III O kancelarii parafialnej	211
---	-----

Tytuł X O Katechetach	213
-----------------------------	-----

Rozdział I O przygotowaniu katechetów	213
---	-----

Tytuł XI O duchownych obcych	214
------------------------------------	-----

<i>Dział B) O karności wśród duchownych</i>	215
Tytuł I O wykorzenianiu rozpowszechnionych błędów	215
Tytuł II O ważniejszych przejawach życia religijnego	217

CZEŚĆ TRZECIA

O SŁUŻBIE BOŻEJ	220
Tytuł I O Sakramentach Świętych	220
Rozdział I O Chrzcie świętym	220
Rozdział II O Bierzmowaniu	221
Rozdział III O Najświętszym Sakramencie Ołtarza	222
Rozdział IV O Sakramencie Pokuty	223
Rozdział V O namaszczeniu Olejem świętym	224
Rozdział VI O Kapłaństwie	225
Rozdział VII O Małżeństwie	225
Rozdział VIII O Sakramentaliach	226
Tytuł II O kościołach i kaplicach	227
Rozdział I O wznoszeniu, urządzaniu, konserwacji kościołów i kaplic	227
Rozdział II O zabytkach kościelnych	230
Rozdział III O służbie kościelnej	231
Tytuł III O cmentarzach	231
Tytuł IV O świętach	232
Tytuł V O ważniejszych czynnościach świętych	233
Rozdział II O Najświętszym Sakramencie	235
Rozdział III O pogrzebach chrześcijańskich	236
Rozdział IV O śpiewie i muzyce w kościele	237

CZEŚĆ CZWARTA

O MAJĄTKU KOŚCIELNYM	239
Tytuł I O zarządzaniu majątkiem kościelnym i o radach parafialnych	239
Rozdział I O budowie, konserwacji budynków parafialnych i plebańskich	242
Tytuł II O składkach i ofiarach	243

Rozdział I O składkach ogólnokościelnych	244
Rozdział II O składkach na seminaria	245
Rozdział III O składkach na cele parafialne	246
Tytuł III O ważniejszych dochodach kościelnych	248
Rozdział I O stypendiach mszalnych	248
Rozdział II O dochodach stałych	248
Rozdział III O zapisach i fundacjach pobożnych	249
Rozdział IV O inwentarzu plebańskim	251
Rozdział V O zabezpieczeniu majątku opróżnionych kościołów i probostw	253
Tytuł V O zmianach w majątku kościelnym	255
Tytuł IV O mieniu duchownych	257
Wybrana bibliografia	259

Wstęp

Na bardzo bogate dziedzictwo religijne i kulturowe diecezji tarnowskiej składa się niewątpliwie aktywność synodalna. Ksiądz prof. Janusz Królikowski mówiąc o tym, że synody kształtując misję Kościoła decydująco współtworzą własne bogactwo Kościoła partykularnego stwierdza, że „wielorakie badania naukowe dotyczące synodów diecezjalnych, podobnie jak badania prowadzone nad soborami powszechnymi, stanowią jakby „złotą nić” historii Kościoła. Nie dziwi więc, że w wielu środowiskach naukowych także badania dotyczące synodów patrykularnych i lokalnych rozwijają się dynamicznie, oparte są na głębokim przekonaniu odnośnie do ich zasadności, a tym samym wnoszą wiele cennych treści do zrozumienia naszej terażniejszości. W bardzo wielu przypadkach prowadzone badania doprowadziły do zweryfikowania wieku tradycyjnych obrazów i tez dotyczących przeszłości Kościoła oraz jego wpływu na życie społeczno-kulturowe. Wszystkie te badania prowadzą do wyraźnego wniosku, że Kościół jest żywym i twórczym podmiotem dziejów ludzkich, że eklesjalne urzeczywistnianie zbawienia stanowi żywy strumień ludzkich dziejów, pociągającym te dzieje za sobą w najbardziej właściwym kierunku. Odwołując się do jednego z pytań postawionych kiedyś przez św. Jana Pawła II: „Czy może historia płynąć przeciw prądowi sumień?”, możemy powiedzieć, iż dzieje synodów dają wyraźnie do zrozumienia, że nie może. W synodach chodzi więc o Kościół, a zatem ostatecznie chodzi o człowieka, o jego sumienie, o jego przeznaczenie i jego wypełnienie”¹.

W ubiegłym roku ukazał się pierwszy tom badań nad dziedzictwem kulturowym i religijnym diecezji tarnowskiej w latach 1918-1939 poświęcony wybranym instytucjom i strukturom diecezji tarnowskiej. Obecny tom – drugi – jest poświęcony synodom diecezji tarnowskiej w okresie międzywojennym. W okresie tym mamy do czynienia z dwoma synodami diecezjalnymi. Pierwszy z 1928, a drugi z 1938 roku. Obydwa te synody miały miejsce po ukazaniu się *Kodeksu prawa kanonicznego* w 1917. Kodeks Benedykta XV poświęca instytucji synodu diecezjalnego zaledwie kilka kanonów. Mimo to obserwujemy w kanonach kodeksowych

---

¹ J. Królikowski, *Słowo wstępne*, w: R. Kantor, *Synod w przededniu wojny. II synod diecezji tarnowskiej – historia i rekonstrukcja statutów*, Wydawnictwo Biblos, Tarnów 2020, s. 8-9.

zdefiniowane funkcje synodu diecezjalnego. Ks. prof. Tomasz Rozkrut streszcza je w następujący sposób²:

– synod diecezjalny powinien być celebrowany co dziesięć lat w celu rozważenia spraw, które dotyczą życia duchowieństwa i wiernych diecezji (can. 356);

– synod diecezjalny jest zwoływany przez biskupa diecezjalnego, który przewodniczy jego obradom w kościele katedralnym (ca. 357);

– Kodeks prezentuje bardzo precyzyjny spis (wykaz) osób, które mają obowiązek uczestniczenia w synodzie diecezjalnym – są to jego uczestnicy według prawa. Określa ponadto, kogo biskup może jeszcze poprosić do uczestniczenia w pracach synodalnych; wierni świeccy nie mają prawa udziału w pracach synodu (can. 358);

– uczestnictwo w pracach synodu ma być zawsze osobiste i nigdy przez delegowanego w tych celach prokuratora (can. 359 § 1);

– synod diecezjalny jest przygotowywany przez powoływane w tym celu specjalne komisje (can. 360);

– wszystkie proponowane kwestie powinny być przedmiotem dyskusji podczas prac przygotowujących synod (can. 361). Przedmiot obrad synodalnych zależy od biskupa. Może on już przed synodem ustanowić z kleru diecezjalnego jedną lub kilka komisji celem przygotowania przedmiotu obrad. Starać się on ma o to, by uczestnikom synodu wręczono projekt dekretów przed sesjami. Na sesjach generalnych uroczystych zapadają ostateczne uchwały;

– na synodzie diecezjalnym jedynym prawodawcą jest biskup diecezjalny, a wszyscy inni mają tylko głos doradczy; konstytucje synodalne wchodzi *in vigore* natychmiast po ich ogłoszeniu (can. 362).

W 27 roku urzędowania biskupa Leona Wałęgi w diecezji tarnowskiej odbył on pierwszy w historii diecezji synod diecezjalny. Na temat przygotowania i przebiegu pierwszego synodu diecezji tarnowskiej w 1928 roku nie posiadamy wielu opracowań. Opisuje te wydarzenia ks. Bolesław Kumor³ oraz Bogumiła Plewa⁴.

---

² T. Rozkrut, *Synod diecezjalny w Kościele*, Wydawnictwo Biblos, Tarnów 2002, s. 52-53.

³ B. Kumor, *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985*, Kraków 1985, s. 366-369.

⁴ B. Plewa, *Pierwszy Synod Diecezji tarnowskiej. Etap przygotowawczy (4 kwietnia 1927 – 20 czerwca 1928)*, „Tarnowskie Studia Historyczne”, 2014, t. 3, s. 122-134. Zagadnienie związane z synodami diecezjalnymi jest podejmowane także przez: J. Dudziak, *Pasterska posługa biskupów tarnowskich w synodach diecezjalnych. Z dziejów tarnowskich synodów*, „Tarnowskie Studia Teologiczne”, 10 (1986), s. 40-90; R. Kantor, *The Importance of the Diocesan Synod to the Particular Church*, “The Person and the

Sam bp Leon Wałęga mówiąc o synodzie stwierdził: „Synod porównałbym z bierzmowaniem. Podobnie jak Bierzmowanie udziela chrześcijaninowi umocnienia i pełni życia nadprzyrodzonego, tak Synod daje diecezji jakby utrwalenie i pełnię bytu. Przyznam, że brak ten widziałem od początku, ale nie czując się na siłach do przeprowadzenia tak wielkiego dzieła, odsuwałem zawsze tę myśl na później i dopiero teraz, na starość, przystąpiłem do niego, i to głównie na polecenie Rzymu (...). Przystępujemy zatem w Imię Boże do odbycia pierwszego Synodu diecezjalnego i jeżeli Pan Bóg pobłogosławi, będzie on stanowił epokę w dziejach naszej diecezji”⁵.

Dekretem z dnia 20 czerwca 1928 roku bp Leon Wałęga zwołał pierwszy synod diecezji tarnowskiej na 21, 22 i 23 sierpnia 1928 roku. Prosząc o wstawiennictwo patronów diecezji bp Leon zarządził, aby kapłani od dnia otrzymania dekretu zwołującego synod aż do 23 sierpnia we Mszy świętej w miejscy dotychczasowej *oratio imperata* odmawiali modlitwę *De Spiritu Sancto*. Jednocześnie biskup tarnowski wezwał kapłanów, by pouczyli wiernych, w trzy kolejne niedziele poprzedzające synod, jakie korzyści dla życia religijnego diecezji ma synod. Zachęcił do modlitwy w intencji synodu oraz zarządził, by 23 sierpnia o godz. 8.00 przez kwadrans rozbrzmiały dzwony we wszystkich kościołach diecezji⁶.

W ostatnim dniu synodu – 23 sierpnia 1928 roku – bp Leon Wałęga w przemówieniu w katedrze podziękował Bogu za całe dzieło synodu diecezjalnego. Następnie podziękował wszystkim kapłanom za wkład w całość prac synodalnych, podkreślając szczególne zaangażowanie Promotora Synodu i jego zastępcy. W dalszej części swego przemówienia pasterz Kościoła tarnowskiego zaapelował do kapłanów, aby przestrzegali uchwał synodu, gdyż jego wartość będzie zależała od tego, co przyniesie przyszłość. Wezwał kapłanów do karności, która powinna się objawiać nie tylko na zewnętrznym posłuszeństwie władzy kościelnej, ale na wewnętrznym przekonaniu o jej słuszności⁷.

Challenges”, Volume 9 (2019) Number 2, p. 231–244; R. Kantor, *The Synods of the Diocese of Tarnow as tool for the renewal of the particular Church*, “The Person and the Challenges”, 7 (2017), nr 2, p. 181-195; B. Kumor, *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985*, Kraków 1985; M. Morawski, *Synod diecezjalny w dawnej Polsce*, „Ateneum kapłańskie”, 39 (1937), s. 223-249, 355-374.

⁵ *Pierwszy Synod Diecezji Tarnowskiej 1928*, Tarnów 1928, s. 22.

⁶ L. Wałęga, Dekret o zwołaniu synodu diecezjalnego, *Currenda* 7 (1928), s. 48.

⁷ L. Wałęga, Mowa Księdza Ordynariusza przy zamknięciu synodu, *I Synod Diecezji Tarnowskiej 1928*, Tarnów 1928, s. 41.

Dzięki sprawnemu przebiegowi synodu spełnił on zakładane cele: uzgodnienie prawa diecezjalnego, obowiązującego dotąd w diecezji z nowym *Kodeksem prawa kanonicznego*, oraz uzupełnienie prawa diecezjalnego nowymi przepisami, zwłaszcza dotyczącymi utrzymania dyscypliny wśród duchowieństwa. Analizując dekrety biskupa Wałęgi ustanawiające komisje, ich skład osobowy, a także przyglądając się regulaminom synodalnym, można stwierdzić, że odzwierciedlały one postanowienia prawa powszechnego zawarte w *Kodeksie prawa kanonicznego* z 1917 roku⁸.

Niewątpliwie Synod biskupa Wałęgi, pierwszy w historii diecezji, był bardzo dobrze przygotowany i wyznaczał pewne kierunki pracy na przyszłość. Dziesięć lat później drugi synod, którego statuty nie zostały promulgowane, był „kalką” tego z 1928 roku⁹.

II synod diecezji tarnowskiej był odpowiedzią biskupa Franciszka Lisowskiego na Pierwszy Synod Plenarny. Biskup Lisowski dał temu wyraz w piśmie skierowanym do wszystkich wiernych a odczytany z ambon w dniu 3 lipca 1938 roku. Czytamy tam: „Synod obecny ma szczególny charakter, chodzi bowiem o przystosowanie naszego życia religijnego i duchowego do przepisów Synodu plenarnego. Wszyscy więc dążyć powinniśmy, by nie zaniechać niczego, co może się przyczynić do utrwalenia i rozkwitu życia religijnego, a zarazem usunąć wszystko, co mogłoby ten rozwój tamować. Wszyscy modlić się winniśmy, aby Synod wzmocnił więzy duchowe, jakie wiążą wiernych i ich duszpasterzy, Biskupa i powierzone mu dusze kapłanów i ludu. Nic bowiem nie przyczynia się tak do rozkwitu życia religijnego, jak wzajemne zrozumienie i zespolenie duchowieństwa i wiernych w jednej wspólnej służbie dla chwały Chrystusa Pana¹⁰”. W cytowanym piśmie Biskup Tarnowski zarządza trzy sprawy:

– „wszyscy kapłani odmawiać będą w dniach 3, 4 i 5 lipca we Mszy św. modlitwę do Ducha św. (*oratio pro re gravi ad postulandum gratiam Spiritus Sancti*);

– w niedzielę dnia 3 lipca należy wyjaśnić wiernym z ambon znaczenie Synodu, po sumie należy wobec Najświętszego Sakramentu wystawionego w monstrancji, odmówić litanie do Wszystkich Świętych na intencję Synodu;

---

⁸ R. Kantor, *The Synod of Bishop Leon Wałęga. Preparation and Proceedings* „Teki Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie”, t. XIII, 2020, nr 2, s. 311-312.

⁹ R. Kantor, *The Synod of Bishop Leon Wałęga. Preparation and Proceedings* „Teki Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie”, t. XIII, 2020, nr 2, s. 318.

¹⁰ Franciszek Lisowski, Pismo do wiernych, „Currenda”, VI (1938), s. 97.

– dnia 4 lipca o godz. 15.00 odezwą się dzwony we wszystkich kościołach diecezji, by ich głos złączył nas wszystkich duchowo przy rozpoczęciu obrad synodalnych”¹¹.

W roku 2016 nakładem wydawnictwa Biblos w Tarnowie ukazała się pozycja ks. Roberta Kantora pt. *Synod w przededniu wojny. II synod diecezji tarnowskiej – historia i rekonstrukcja statutów*. Są tam przedstawione informacje o zwołaniu II synodu diecezji tarnowskiej oraz protokoły ze spotkań dekanalnych stanowiące okres przygotowawczy synodu. I choć II synod diecezji tarnowskiej nie doczekał się kanonicznego „finału”, czyli zatwierdzenia dokumentów końcowych, to jednak jego prace, dyskutowane problemy, formułowane propozycje, to wszystko stanowi część dziejów diecezji tarnowskiej. Rekonstrukcja statutów II synodu diecezji tarnowskiej polegała na tym, że pracowano na tekście I synodu, niosząc ewentualne poprawki i dopasowując je przede wszystkim do postanowień I Polskiego Synodu Plenarnego.

Dwa synody diecezji tarnowskiej w okresie międzywojennym niewątpliwie stanowią ważne źródło informacji na temat funkcjonowania diecezji. Dlatego badając dziedzictwo kulturowe i religijne diecezji tarnowskiej w latach 1918-1939, nie mogło zabraknąć edycji źródeł w postaci statutów synodalnych (I synod diecezji tarnowskiej) oraz edycji prawdopodobnych statutów (II synod diecezji tarnowskiej). W kontekście trwającego V synodu diecezji tarnowskiej warto poznać i na nowo odczytać te wydarzenia synodalne mając świadomość, że również z niego wyrastamy i ma ono wpływ na naszą tożsamość i misję eklezjalną.

---

¹¹ Franciszek Lisowski, Pismo do wiernych, „Currenda”, VI (1938), s. 97-98.

Pierwszy Synod Diecezji Tarnowskiej 1928¹²

W 27 roku urzędowania biskupa Leona Wałęgi w diecezji tarnowskiej odbył się pierwszy w historii diecezji synod diecezjalny. Na temat przygotowania i przebiegu pierwszego synodu diecezji tarnowskiej w 1928 roku nie posiadamy zbyt wielu opracowań. Opisuje te wydarzenia ks. Bolesław Kumor¹³, Bogumiła Plewa¹⁴ i ks. Robert Kantor¹⁵. Dekretem z dnia 20 czerwca 1928 roku bp Leon Wałęga zwołał pierwszy synod diecezji tarnowskiej na 21, 22 i 23 sierpnia 1928 roku. Prosząc o wstawiennictwo patronów diecezji bp Leon zarządził, aby kapłani od dnia otrzymania dekretu zwołującego synod aż do 23 sierpnia we Mszy świętej w miejsce dotychczasowej *oratio imperata* odmawiali modlitwę *De Spiritu Sancto*. Jednocześnie biskup tarnowski wezwał kapłanów, by pouczyli wiernych, w trzy kolejne niedziele poprzedzające synod, jakie korzyści dla życia religijnego diecezji ma synod. Zachęcił do modlitwy w intencji synodu oraz zarządził, by 23 sierpnia o godz. 8.00 przez kwadrans rozbrzmiały dzwony we wszystkich kościołach diecezji¹⁶.

Dekret zwołujący synod zawierał skład osobowy synodu. Oprócz biskupa sufragana powołani zostali następujący kapłani (lista alfabetyczna; w nawiasie podane jest miejsce zamieszkania kapłanów spoza Tarnowa: SW – Seminarium wielkie, SM – Seminarium małe, B – Bursa św. Kazimierza, I – Internat św. Józefa, Ber – Ojcowie Bernardyni, M – Księża Misjonarze, F – Księża Filipini): Albin Adolf (SW), Bach Jan (SW), O. Bałut Roman (Ber), Barszcz Józef, Basta Stanisław, Dr Bąba Józef, Białas Wojciech (B), Biliński Andrzej (SW), O. Bizsak Franciszek (Ber), Dr Bochenek Jan, Bogacz Andrzej (I), Borowiecki Franciszek (SW), Buchhorn Franciszek, Dr Bulanda Stanisław, Christ Ernest (SW), Chrobak Walenty, Chrząszcz Józef, Dr Cierniak Andrzej (B), Cwynar Józef (SW), Dr czuj Jan (I), Dagnan Jan (SW), Drożdż Jan (B), Dr Dudziak

---

¹² Pierwszy synod diecezji tarnowskiej 1928. Nakładem kleru diecezjalnego – drukiem Zygmunta Jelenia w Tarnowie. Zachowana została oryginalna pisownia.

¹³ B. Kumor, *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985*, Kraków 1985, s. 366-369.

¹⁴ B. Plewa, *Pierwszy Synod Diecezji tarnowskiej. Etap przygotowawczy (4 kwietnia 1927-20 czerwca 1928)*, „Tarnowskie Studia Historyczne”, 2014, t. 3, s. 122-134.

¹⁵ R. Kantor, *The Synod of Bishop Leon Wałęga. Preparation and Proceedings* „Teki Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie”, t. XIII, 2020, nr 2, s. 311-319.

¹⁶ L. Wałęga, Dekret o zwołaniu synodu diecezjalnego, *Currenda* 7 (1928), s. 48.

Wawrzyniec (B), Dunajecki Antoni (I), Dutkowski Wojciech (SW), Działo Antoni (SW), Florek Marcin (SW), Gadowski Walenty (SW), Gawor Józef (SW), Gawroński Antoni (SW), Dr Goc Franciszek, Gołąb Antoni (B), Gorczyca Antoni (SW), Góra Jan (SM), O. Grabowski Jan Kanty (Ber), Granicki Jan (B), Grodniewski Stanisław (I), Habas Franciszek (B), Halak Piotr (SW), Harbut Bartłomiej (SW), Heller Adam, Horowicz Stanisław (SW), Jagiełka Apolinary (M), Jagiełka Jan (M), Jakus Zygmunt (B), Janisz Karol (M), Jasiak Jan (SW), Kapłański Władysław (I), Kilian Józef (M), Klamut Michał (SW), Kocańda Hilary (SW), Kocjan Stanisław, Kokoszka Feliks (SM), Kopernicki Władysław (SM), Kossecki Szczepan (SW), Kotfis Błażej (SW), Krośniński Józef (SW), Król Stanisław, Dr Kuc Władysław (I), Lasak Józef (SW), Lepiarz Roman (SW), Ligęza Jan (B), Lipień Jan (SM), Litwin Kazimierz (B), Dr Lubelski Józef, Łazarski Kazimierz (SW), Łukasieński Franciszek (SW), O. Magiera Teodor (SW), O. Magiera Justyn (B), Majewicz Adolf (SW), O. Marcinek Franciszek (F), Maryniarczyk Maciej (SW), Mazur Kasper, Mazur Roman (B), Michalik Jacek (SW), Mikłasiński Franciszek (F), Dr Młodochowski Józef, Młyniec Wojciech (SW), Moryl Florian (SW), Mróz Franciszek, Mucha Andrzej (SW), Dr Mysor Władysław, Nagórzański Jan (I), Nawalny Michał (B), Nikodem Marcin (SW), Niwa Andrzej (I), Odziomek Antoni (SM), Opoka Jakób (I), Orzech Wojciech, Ostrowieński Wilhelm (M), Pabjan Jan (B), Paciorek Jan, Pacocha Adolf (I), Paczyński Michał (SW), Padykuła Józef (SW), Pałka Jan (SW), Pałka Franciszek, Dr Paryło Franciszek, Pawlikowski Franciszek (SW), Pawlus Michał (B), Dr Pechik Aleksander, Pendracki Ludwik (SM), O. Piątek Franciszk (F), Pięta Jan (SM), Pilch Jan (SW), Piotrowski Marcelli (SW), Dr Piskorz Julian, Piszczkiewicz Szymon (B), Przywara Michał (B), Pyzikiewicz Jan (I), Dr Rec Michał, Rejowski Andrzej (I), Rodak Stanisław (I), Rogóz Aleksander, Rojek Józef (I), Rojek Marcin (I), Rosiek Jan (SW), Rusin Aleksander, Rzepka Jan (I), Sapecki Paweł (SW), Sękowski Andrzej (SW), Sidor Michał (SW), Siemieński Aleksander (SW), Sitko Franciszek, Sitko Roman, Skopiński Wilhelm (SW), Smagała Stanisław (I), Solak Jan (SM), Sora Jakób (I), Dr Stach Piotr (I), Dr Stanczykiewicz Jakób, Stary Piotr (SM), Starzak Jan (I), Starzec Stanisław (SW), Staszalek Franciszek (SW), Strzępek Władysław (B), Sulma Franciszek (I), Superson Jan (B), Szafranski Stanisław (M), Szewczyk Józef (B), Szurmiak Franciszek (SW), Ślazyk Józef (SW), Świekowski Bronisław (SW), O. Tatka Marek, Wachowicz Ludwik (SW), Walczyński Franciszek, Wałęcki Jan (SW), Warchałowski Stanisław (F), Wąsowicz Franciszek (SW), Wątopek Józef, Wcisło Jan (SW), Wcisło Walenty (F), Wieliński Michał (SW), Wilczkiewicz Antoni

(SW), Wirmański Józef (SW), Dr Wiślicki Jan (B), Dr Włoch Tomasz, Wnęk Adam (SW), Wnękowicz Jan (SW), Dr Wróbel Stanisław, Wszolek Jan (SW), Wyrwa Jakób (SW), Zabawiński Wojciech (SW), Dr Zalesiński Stefan, Zapala Melchior (SW), Zaskalski Jan (SM)¹⁷.

Dnia 20 czerwca 1928 roku został zatwierdzony przez biskupa tarnowskiego Regulamin Synodu, który w szczegółowy sposób normuje zasady, którymi winni się kierować uczestnicy synodu. Z tymi zasadami mieli się zapoznać wszyscy uczestnicy, wezwani na synod. Regulamin składa się z szesnastu punktów (w rzeczywistości jest ich siedemnaście, gdyż w dekrecie dwa razy powtórzono punkt ósmy) i można go podzielić na dwie części. Pierwsza część posiada charakter ogólny, druga zaś, dotyczy szczegółów przebiegu obrad.

Biskup Wałęga przypomina, że obowiązkiem każdego z uczestników jest brać osobisty udział we wszystkich aktach synodu, od otwarcia aż do chwili jego zamknięcia¹⁸. W sytuacji, gdyby któryś z wezwanych nie mógł brać udziału w synodzie z powodu choroby lub innej przeszkody, miał obowiązek poinformować pisemnie Promotora Synodu, na tydzień przed jego rozpoczęciem, przedstawiając motywy niemożności przybycia na synod. Podobna sytuacja powinna mieć miejsce wtedy, gdy ktoś z uczestników chciał opuścić synod przed jego uroczystym zakończeniem¹⁹.

Wszyscy uczestnicy podczas sesji publicznej w katedrze powinni wystąpić w birecie i w ubiorze chórowym (odnosiło się to do kapituły katedralnej i protonotariuszy apostolskich), pozostali powinni mieć komże. Z kolei zakonnicy powinni wystąpić w strojach chórowych przewidzianych w ich prawie²⁰.

Regulamin normuje także sytuacje, kiedy któryś z uczestników chciałby zamieszkać poza wyznaczonym miejscem lub stołować się poza seminarium. Wtedy tacy duchowni powinni, tydzień przed rozpoczęciem synodu, powiadomić o tym fakcie Prefekta Hospicjum. „Mieszkania wyznaczonego nie wolno zmieniać bez wiedzy Prefekta Hospicjum”²¹.

Punkt ósmy regulaminu zawiera porządek dnia dla zamiejscowych uczestników synodu. „Wstawać będę o godzinie 6.00 rano; o godz. 7.00 śniadanie w refektarzu seminarium; o 7.45 wyjście do katedry (nieprocesjonalnie); o godz. 8.00 wszyscy uczestnicy synodu w ubiorze chórowym pójdą z zakrystii do wielkich drzwi, aby przyjąć Najdostojniejszego

---

¹⁷ *Currendae Curiae dioecesis Tarnoviensis*, 1928, s. 48-49.

¹⁸ L. Wałęga, *Regulamin Synodu*, *Currenda* 7 (1928), s. 51, p. 1.

¹⁹ L. Wałęga, *Regulamin Synodu*, *Currenda* 7 (1928), s. 51, p. 3.

²⁰ L. Wałęga, *Regulamin Synodu*, *Currenda* 7 (1928), s. 51, p. 5.

²¹ L. Wałęga, *Regulamin Synodu*, *Currenda* 7 (1928), s. 51, p. 6.

Księdza Biskupa Ordynariusza; dalszy porządek dnia podaje osobny regulamin nabożeństw i obrad synodalnych²².

W dalszej części regulamin podaje konkretne wskazania odnoszące się do samego czasu trwania synodu. Regulamin jeszcze raz przypomniał, że Przewodniczącym i Prawodawcą na synodzie jest tylko Ksiądz Biskup Ordynariusz. Może jednak przewodniczenie zlecić swemu zastępcy. Ponadto tylko Przewodniczącemu przysługuje prawo przemawiania na posiedzeniach uroczystych w katedrze. Jak czytamy w regulaminie, w uroczystych posiedzeniach, nie mogli zabierać głosu członkowie synodu. Prawo to przysługiwało im tylko za zgodą Ordynariusza w posiedzeniach nie uroczystych, które odbywały się w auli Wyższego Seminarium Duchownego²³. Uczestnik, który zabierał głos w dyskusji nie mógł przemawiać dłużej niż 10 minut, gdy ten czas został przekroczony, wówczas tracił głos. Odebranie głosu miało również miejsce, gdy mówca odbiegał od tematu lub gdy ton jego wypowiedzi nie był poważny²⁴. Regulamin zobowiązywał uczestników synodu do tajemnicy odnośnie obrad, aż do czasu promulgacji dekretów synodu²⁵.

Komisje synodalne odbywały posiedzenia od 4 do 25 lipca 1927 r. Przedmiotem tych posiedzeń było zapoznanie się z treścią przygotowanych wcześniej referatów, a także powzięcie odpowiednich uchwał i rezolucji. Prace komisji synodalnych były regulowane regulaminem komisji. Zgodnie z regulaminem spotkania komisji odbywały się w rezydencji biskupiej, choć za zgodą biskupa mogły się odbyć w innym miejscu. Zwołanie komisji należało do jej przewodniczącego, który kierował obradami i dyskusją, podsumowując jej wyniki²⁶. W skład komisji wchodził także zastępca przewodniczącego oraz sekretarz. Zastępca przewodniczącego spełniał te same funkcje co przewodniczący, zaś sekretarz – zgodnie z regulaminem – notował przebieg dyskusji oraz przechowywał protokół posiedzeń komisji²⁷.

Podczas spotkania komisji był wygłaszany referat, a bezpośrednio po nim dyskusja. Regulamin zabraniał odbywania dyskusji na odrębnym spotkaniu komisji. Po odbytych posiedzeniach, referat pozostawał w formie

---

²² L. Wałęga, Regulamin Synodu, Currenda 7 (1928), s. 51, p. 8.

²³ L. Wałęga, Regulamin Synodu, Currenda 7 (1928), s. 52, p. 9.

²⁴ L. Wałęga, Regulamin Synodu, Currenda 7 (1928), s. 52, p. 12.

²⁵ L. Wałęga, Regulamin Synodu, Currenda 7 (1928), s. 52, p. 13.

²⁶ Regulamin komisji, Currenda 4 (1927), s. 26, p. 2-3.

²⁷ Regulamin komisji, Currenda 4 (1927), s. 26, p. 4-5.

pisemnej w aktach komisji²⁸. Obecność członków komisji podczas posiedzeń była obowiązkowa. Tylko ordynariusz w wyjątkowych sytuacjach mógł usprawiedliwić nieobecność członka podczas posiedzenia²⁹.

W ostatnim dniu synodu – 23 sierpnia 1928 roku - bp Leon Wałęga w przemówieniu w katedrze podziękował Bogu za całe dzieło synodu diecezjalnego. Następnie podziękował wszystkim kapłanom za wkład w całość prac synodalnych, podkreślając szczególne zaangażowanie Promotora Synodu i jego zastępcy. W dalszej części swego przemówienia pasterz Kościoła tarnowskiego zaapelował do kapłanów, aby przestrzegali uchwał synodu, gdyż jego wartość będzie zależała od tego, co przyniesie przyszłość. Wezwał kapłanów do karność, która powinna się objawiać nie tylko na zewnętrznym posłuszeństwie władzy kościelnej, ale na wewnętrznym przekonaniu o jej słuszności³⁰.

---

²⁸ Regulamin komisji, *Currenda* 4 (1927), s. 26, p. 10-13.

²⁹ Regulamin komisji, *Currenda* 4 (1927), s. 26, p. 14.

³⁰ L. Wałęga, *Mowa Księdza Ordynariusza przy zamknięciu synodu, I Synod Diecezji Tarnowskiej 1928*, Tarnów 1928, s. 41.

Statuty synodalne

CZEŚĆ PIERWSZA O PIELEGNOWANIU WIARY ŚWIĘTEJ

Tytuł I.

O wyznawaniu wiary świętej.

Starodawnym zwyczajem Kościoła rozpoczynamy Synod diecezjalny uroczystym wyznaniem wiary we wszystkie prawdy, których naucza i które do wierzenia podaje św. Kościół katolicki, stróż i piastun tajemnic Objawienia Bożego.

Statut 1

§ 1. Kapłani niech pamiętają, że żywa wiara powinna się przebijać w ich życiu codziennym i w sprawowaniu świętych czynności: przykład ich rozbudzać będzie i u wiernych ducha żywej wiary.

§ 2. Duszpasterze nie pominą odpowiednich sposobności, aby wiernym polecać częste wzbudzanie aktów i cnót chrześcijańskich: wiary, nadziei, miłości, oraz żalu doskonałego i wspólnie je z nimi odmawiać; niech o tem pamiętają zwłaszcza przy nauczaniu i przygotowywaniu do Sakramentów świętych, podczas 40-sto godzinnego nabożeństwa, przy opatrywaniu chorych.

§ 3. Kaznodzieje odmawiać będą wraz z ludem po kazaniu akty cnót chrześcijańskich i żalu aktu doskonałego w uroczystość Nowego Roku, Wielkiejnocy, ŚŚ, Apostołów Piotra i Pawła, Chrystusa Króla. Odmówić je również należy przy zakończeniu misyj i rekolekcyj i w uroczystość pierwszej Komunii świętej.

Tytuł II. O głoszeniu słowa Bożego.

Statut 2

W sprawowaniu urzędu kaznodziejskiego winne kapłanowi przyświecać normy, podane przez Kodeks Prawa kanonicznego, oraz dekret Św. Kongregacji Konsystorzalnej z dnia 28 czerwca 1917, którego ważniejsze postanowienia zawiera dodatek nr. 1.

Statut 3

§ 1. Kazanie rozpoczyna się odczytaniem przepisanej perykopy ewangelicznej i śpiewem: „Duchu św.”, a trwa na prymarji około 20 minut, na sumie zaś pół godziny; jedynie kazania pasyjne lub odpustowe mogą trwać nieco dłużej.

§ 2. Zapowiedzi ślubne, ogłoszenia i wypominki odczytuje się przed kazaniem. Jeżeli zapowiedzi były już głoszone na prymarji, nie potrzeba ich na sumie powtarzać.

§ 3. Gdzie jest więcej kapłanów, należałoby przynajmniej w uroczyste święta wygłaszać kazania w czasie Mszy św.

Statut 4

§ 1. Treścią kazań niedzielnych tak na prymarji, jak i na sumie, mają być nauki katechizmowe, wygłaszane przez okres 3 – 5 lat według porządku katechizmu, a nie według przygodnego związku z perykopą. W używaniu Pisma św. Szczególniejszy nacisk trzeba położyć na Nowy Zakon. Po upływie tego okresu, następują, przynajmniej przez przeciąg jednego roku, znów tak na prymarji jak i na sumie, homilje z ewangelij lub lekcji, albo kazania liturgiczne, a następnie wraca się do kazań katechizmowych.

§ 2. W święta uroczyste wyjaśniać należy tajemnice dnia w formie homilji lub kazania. W niedziele wielkopostne przedmiotem kazań ma być nauka o sakramencie Pokuty i Ołtarza, a na „Gorzkich Żalach” męka Pańska i tematy w związku z nią pozostające.

Statut 5

§ 1. Roztropność duszpasterska wyzyska również w ciągu wykładu katechizmu odpowiednią sposobność do wygłoszenia od czasu do czasu kazania przygodnego ze względu na stosunki miejscowe.

§ 2. W ogóle duszpasterz nie powinien pomijać żadnej sposobności do przemówienia ku zbudowaniu wiernych podczas nabożeństw, ceremonij kościelnych i przejawów życia religijnego w parafji.

Statut 6

§ 1. Dziekani udzielać mogą pozwolenia na wygłoszenie mowy pogrzebowej lub kazania okolicznościowego, o ile nie można odnieść się do Kurji ze względu na brak czasu, lub inne słuszne przeszkody.

§ 2. Ludzie świeccy mogą przemawiać na pogrzebach za wiedzą proboszcza, o ile nie budzą podejrzeń co do swojej religijności, gdy już kapłan ukończy święte obrzędy i złoży szaty liturgiczne. W razie przemówień nieprzewidzianych, albo ze słusznych powodów nie budzących zaufania, ma kapłan, o ile uzna za stosowne, usunąć się na znak protestu.

Statut 7

Aby w ogóle kazania cel swój osiągnęły, muszą być systematyczne, praktyczne i zwięzłe. Wszyscy kaznodzieje niechaj pamiętają, by do głoszenia słowa Bożego nigdy nie mieszały osobistych wycieczek przeciw komukolwiek, by nie poruszali odosobnionych, miejscowych, smutnych wykroczeń, gdyż przez to zwraca się uwagę ogółu na jednostki łatwo się je, jako w ich pojęciu przesadnie napiętnowane, do religji zraża. Nie wyklucza to jednak obowiązku napiętnowania czasem zbyt gorszących czynów lub wad nagminnie panujących. Ale i wówczas należy zachować miłość i wystrzegać się wszelkiej goryczy. Jeżeli upomnienie z ambony jest konieczne, niech je poprzedzi poufne, ojcowskie upomnienie.

Statut 8

Jest rzeczą godną polecenia, aby w kancelarji parafialnej istniała osobna książka do zapisywania treści i dni wygłoszonych homilij i kazań.

Tytuł III.

O nauczaniu katechizmu.

Statut 9

Nauczanie katechizmu niech wszyscy uważają za najważniejszą podstawę religijnego wychowania i życia katolickiego oraz za główny obowiązek duszpasterski.

Statut 10

§ 1. Katecheci i duszpasterze w udzielaniu nauki religii w szkołach powszechnych, średnich i zawodowych, trzymać się będą planów, zatwierdzonych przez właściwą władzę, a podanych do wiadomości duchowieństwa przez Ordynarjat.

§ 2. Przy przeprowadzaniu poszczególnych lekcji szkolnych pamiętać będą o skrzętnym zapisywaniu w dzienniku klasowym treści przerobionego materiału naukowego i innych uwag rzeczowych w razie potrzeby.

Statut 11

§ 1. Duszpasterze zachęcać będą rodziców i pracodawców, by młodzież, zwłaszcza pozaszkolną, pilnie posyłali w niedziele i święta do kościoła na katechizację i by sami chętnie w niej brali udział.

§ 2. Katechizacja ta ma być urządzana przed nieszporami. Można też posługiwać się podczas niej kazaniem przedpołudniowym i urozmaicać ją opowieścią biblijną, przykładami z życia Świętych, lub odśpiewaniem i objaśnieniem znanej pieśni kościelnej. Przy końcu nauki, lub wśród niej należy powtarzać katechizm ogólny.

Statut 12

Gdzie jest dwóch lub więcej kapłanów przy kościele to gdy jeden po południu prowadzi nauki katechizmowe w kościele, inni powinni się udać z podobną katechizacją do gmin, więcej od kościoła odległych, przynajmniej raz na miesiąc, o ile miejscowe warunki pozwolą.

Statut 13

Nadto poleca się duszpasterzowi, aby w czasie przepisany do odprawienia spowiedzi wielkanocnej gromadził w kościele młodzież, zwłaszcza pozaszkolną, a przede wszystkim pastuszków ułomnych i to nie tylko w niedzielę, ale nieraz i w dnie powszednie celem przygotowania ich do godnego przyjęcia Sakramentów świętych.

Statut 14

§ 1. Do pomocy w nauczaniu młodzieży pozaszkolnej duszpasterz wezwie wszystkich chętnych parafian, pobożnych i religijnie uświadomionych, nauczycielstwo, o ile okaże dobrą wolę, zakonnice w ochronkach, członków bractw i stowarzyszeń kościelnych, a nawet dzieci, kończące szkołę.

§ 2. Duszpasterz w razie potrzeby przydzielać im będzie jedno lub więcej dzieci do wyuczania przynajmniej rzeczy pamięciowych, a sam od czasu do czasu odbierać będzie sprawozdanie i badać postęp w nauce.

§ 3. Wszystkich zaś pomocników-katechistów zwiąże w osobne bractwo katechizmowe, tzw. „Bractwo nauki chrześcijańskiej”.

Tytuł IV.

O zachowaniu i pielęgnowaniu wiary świętej.

Statut 15

Wobec z dnia na dzień liczniejszych sideł, jakie niewiara zastawia na dusze, przypominamy wszystkim wiernym, że wiara św. jest najcenniejszym darem Boga i że zwłaszcza dzisiaj jest ona jedynym środkiem przywrócenia sercom ludzkim pokoju, podwaliną umoralnienia i pomyślności narodu.

Statut 16

§ 1. Pragniemy też zwrócić uwagę wszystkich, że niebezpieczeństwo zagraża wierze nie tyle ze strony rozsiewanych nowinek sekciarskich i odszczepieńczych, ile raczej ze strony bezbożnego ducha czasu, który przecząc porządkowi nadnaturalnemu, niszczy w duszach bojaźń i poszanowanie dla przykazań, zaprawia je obojętnością dla sprawy Bożej i Kościoła; dążąc do zeświecczenia wszystkiego, stara się uszczuplić dotychczasowy wpływ religii i Kościoła na społeczeństwo.

§ 2. Niemniejszym niebezpieczeństwem grozi wierze także doktryna socjalistyczna i radykalizm partyj ludowych, które pod płaszczykiem dobra robotnika i ludu zatruwają niewiarą szerokie warstwy społeczeństwa.

Statut 17

Niechże zatem wszyscy, którym poruczono pracę nad duszami i pieczę nad młodzieżą, pielęgnowają w powierzonych sobie duszach żywą i głęboką wiarę i przywiązanie do Kościoła; niech od nich odwracają wszelkie zgorszenie, jakie ze sobą niesie towarzystwo złych ludzi, przewrotne stowarzyszenia, niemoralne widowiska, bezbożne książki, czasopisma, dzienniki.

Statut 18

§ 1. Duszpasterze będą się starali całą swoją działalnością przyczyniać się do rozbudzania i pielęgnowania ducha wiary wśród parafjan; nie tylko w przemówieniach z ambony, w katechezach, ale i w prywatnej rozmowie

podkreślać będą znaczenie wiary w życiu chrześcijanina, przestrzegać będą przed słuchaniem odczytów, wykładów i przemówień ludzi niepewnych co do wiary, lub znanych z nienawiści do Kościoła.

§ 2. Zachęcając zaś do słuchania wykładów w stowarzyszeniach katolickich, starać się będą o urządzenie odpowiednich odczytów w miarę możliwości i potrzeby, a od czasu do czasu urządzają zebranie parafialne z dobre naprzód obmyślanym planem.

Statut 19

§ 1. Zwracając uwagę wiernych na szkodliwość złych książek należy:
1° przestrzegać ich przed czytaniem książek treści religijnej, wydanych bez pozwolenia kościelnego, i wyjaśniać im znaczenie i potrzebę tego pozwolenia;

2° pouczać, że błędnowiercy roznoszą częstokroć swe szkodliwe książki po domach, sprzedając je po nader niskich cenach i polecać wiernym, by takie książki niszczyli;

3° zachęcać do czytania książek dobrych, pożyczanych w czytelnich katolickich.

§ 2. Duszpasterze zawiadamiać będą Kurję za pośrednictwem dziekanów, ilekroć w ich parafjach ukazywać i szerzyć się zaczną książki, lub pisma szczególnie niebezpieczne.

Statut 20

§ 1. Ogromne znaczenie prasy każe przykładać szczególną wagę do zwalczania pism wrogich katolicyzmowi, a do rozpowszechniania pism dobrych.

§ 2. W każdej parafji niech będzie raz na rok osobne kazanie na temat znaczenia prasy katolickiej, a szkodliwości pism złych; przytem podkreślać należy prawo Kościoła do potępiania pism wrogich religji i wymieniać pisma zakazane, a w tej miejscowości rozpowszechnione, n.p. „Naprzód”, „Sztandar Chłopski”, „Przyjaciel Ludu”, wyjaśniając, dlaczego właśnie te pisma podpadają pod zakazy kościelne.

§ 3. Spowiednicy pouczać będą penitentów o szkodliwym oddziaływaniu na duszę pism bezbożnych, a uporczywie je czytającym odmówią rozgrzeszenia.

Statut 21

§ 1. Aby zadośćuczynić potrzebie dobrej lektury, a zarazem przez katolicką oświatę dojść do umysłowego i moralnego podniesienia parafian, zabiegać trzeba około założenia parafialnych bibliotek i czytelni w siedzibie

parafji, a gdyby się dało i w większych, a odległych wioskach do parafji należących.

§ 2. Prowadzenie bibliotek i czytelnicy proboszczowie powierzać będą wyłącznie ludziom o wypróbowanej uczciwości, roztaczając nad nimi ścisłą i sumienną kontrolę.

Statut 22

§ 1. Jeżeli w obrębie parafji szerzyć się zaczynają błędy sekciarskie lub odszczepieńcze, rządcą parafji zawiadomi o tem Kurję, podając ich rodzaj, źródło, sposób rozpowszechniania i środki, które złemu najlepiej mogłyby zaradzić.

§ 2. Parafjan zbałamuconych fałszywą nauką nie będzie drażnił wypominaniem ich z ambony, a jeżeli kiedy o nich wspomni, to niech to czyni z litością i bólem pasterskim.

§ 3. Niech z całą miłością poleca ich modlitwom wiernych, a ich dzieci niech nigdy nie odpycha, aby przez ojcowskie i roztropne zbliżenie dzieci do siebie, tem łatwiej zyskał także i zbłąkane dusze rodziców.

Statut 23

Do innowierców, zamieszkałych w obrębie parafji, niech się odnoszą duszpasterze z wrodzoną Kościołowi wyrozumiałością, czuwając, by współzycie wiernych z nimi, a zwłaszcza służby, w niczem nie osłabiało ducha religijnego.

Statut 24

§ 1. W każdej parafji odbywać się będą co lat dziesięć pełne misje tak co do czasu trwania, jak i co do zewnętrznych uroczystości według zwyczajów diecezjalnych, ujętych w instrukcję nr. II.

§ 2. Na szczególniejsze polecenie zasługują także i coroczne kilkudniowe rekolekcje, które najodpowiedniej wypada urządzać w czasie wielkanocnym bądź dla poszczególnych stanów czy stowarzyszeń, bądź dla całej parafji stosownie do potrzeb miejscowych, a po miastach przedewszystkiem dla inteligencji.

§ 3. Nieocenione korzyści przynieść mogą poszczególnym wiernym, zwłaszcza z inteligencji, rekolekcje zamknięte.

Statut 25

§ 1. Kładąc duchowieństwu na sercu troskę o skuteczną pracę misyjną, pragniemy, aby wszyscy kapłani należeli do „Diecezjalnego Towarzystwa św. Józefa”, które urządza rekolekcje dla kapłanów i przyczynia się do pokrycia kosztów misyj i rekolekcji ludowych (zob. dod. III.).

§ 2. Dziekani nie omieszkają pobierać od członków roczną wkładkę, wynoszącą dla proboszczów 10 Zł, dla Wikarjuszów i Katechetów 6 Zł, i odsyłać ją do Kurji.

Statut 26

Również doniosłe dzieło krzewienia wiary świętej w krajach pogańskich, tak usilnie przez Stolicę Apostolską zalecane, i My gorąco polecamy modłom i materialnemu poparciu duchowieństwa i wiernych; niech więc w każdej parafji istnieje „Papieskie Dzieło Rozkrzewienia Wiary” i „Stowarzyszenie Dzieciństwa Jezus”.

CZEŚĆ DRUGA
O KARNOŚCI KOŚCIELNEJ
Dział a) O karności wśród duchowieństwa.

Tytuł I.
O obowiązkach duchowieństwa.

Statut 27

§ 1. Kapłan jest pośrednikiem między Bogiem a ludźmi. Więc niech się usilnie stara, by był miłym Temu, u którego pośredniczy, jeżeli chce, by pośrednictwo jego było skuteczne, a praca w Kościele Chrystusowym owocna.

§ 2. By godnie odpowiedział swemu powołaniu, powinien kapłan używać wszystkich środków wskazanych przez ascetykę kapłańską, które w słowach gorących i tchnących mocą apostołską zebrał i podał Ojciec Św. Pius X. w swej odezwie do duchowieństwa katolickiego „Haerent animo” z 24 sierpnia 1908 r. (zob. dod. IV.).

Statut 28

§ 1. Jako źródło przeobfitych łask i pomocy Bożej będzie kapłan uważał godne i pobożne sprawowanie Przenajświętszej Ofiary, kapłańską modlitwę brewiarza, codzienne rozmyślanie i czytanie duchowne, rachunek sumienia, nabożeństwo do Najświętszej Marji Panny, a szczególniejszą czcią otoczy Najświętszy Sakrament, który jak najczęściej wśród dnia będzie się starał nawiedzać.

§ 2. Kapłani będą przystępowali do Sakramentu Pokuty przynajmniej co dwa tygodnie i w tym celu niech nie żałują kosztów i trudów.

§ 3. Przynajmniej co drugi rok odprawi kapłan rekolekcje najmniej trzydniowe i o ich odprawieniu zawiadomi Kurję Biskupią.

§ 4. Zalecamy też praktykę prywatnych rekolekcji jednodniowych każdego miesiąca.

Statut 29

§ 1. Doskonałość życia kapłańskiego wymaga oprócz Łaski Bożej nieważności do grzechu i umiłowania cnoty.

§ 2. Będzie się tedy kapłan strzegł wielkiego grzechu, a zwłaszcza, grzechu połączonego ze zgorszeniem maluczkich i tych wad i występków, które przedewszystkiem grożą kapłanowi, a ukocha i ćwiczyć się będzie w cnotach tym wadom przeciwnych.

§ 3. Temi cnotami są przedewszystkiem: dziewicza czystość, gorliwość o chwałę Bożą i dobro dusz, łagodność i uprzejmość względem wiernych, daleka od pobłażliwości na występki, miłosierdzie, okazywane w każdej potrzebie duchowej i materjanej, poprzestawanie na małym, wstrzeźliwość, trzeźwość, umiarkowanie.

Statut 30

§ 1. Obowiązek zachowania cnoty czystości, ozdoby i chluby stanu kapłańskiego, wymaga od kapłana szczególniejszego jej umiłowania.

§ 2. Dla podtrzymania ścisłej łączności wzajemnej kapłan powinien popierać i należeć do stowarzyszeń, bractw, instytucyj i organizacyj kapłańskich, powstałych za aprobatą władz kościelnych.

§ 3. Czcii kapłańskiej będzie kapłan zawsze i wszędzie bronił i nigdy, zwłaszcza przed świeckimi, nie będzie obmawiał i krytykował współbraci kapłanów, a spotkawszy kapłana nawet całkiem obcego pozdrowi go uprzejmie.

§ 4. Wszyscy kapłani powinni należeć do „Diecezjalnego Stowarzyszenia Wzajemnych Modłów o Śmierć Szczęśliwą”, aby zmarłym braciom kapłanom dać jałmużnę ofiary Mszy św., a siebie na chwilę śmierci wcześniej przygotować (zob. dod. V.).

Statut 31

§ 1 Niemniej drogą będzie kapłanowi miłość i oddanie się współbraciom kapłanom, którym nie poskąpi jednak upomnienia braterskiego, gdy tego zajdzie potrzeba.

§ 2 Dla podtrzymania ścisłej łączności wzajemnej kapłan powinien popierać i należeć do stowarzyszeń, bractw, instytucyj i organizacyj kapłańskich, powstałych za aprobatą władz kościelnych.

§ 3 Czcii kapłańskiej będzie kapłan zawsze i wszędzie bronił i nigdy, zwłaszcza przed świeckimi, nie będzie obmawiał i krytykował współbraci kapłanów, a spotkawszy kapłana nawet całkiem obcego pozdrowi go uprzejmie.

§ 4 Wszyscy kapłani powinni należeć do „Diecezjalnego Stowarzyszenia Wzajemnych Modłów o Śmierć Szczęśliwą”, aby zmarłym braciom kapłanom dać jałmużnę ofiary Mszy św., a siebie na chwilę śmierci wcześniej przygotować.

Statut 32

§ 1. Podobnie jak o życie nieskalane, powinien troszczyć się kapłan o nabycie gruntownej wiedzy teologicznej.

§ 2. Każdy kapłan po ukończeniu nauk w Seminarjum będzie przez trzy lata składał coroczne egzaminy działów teologii przez Ordynariusza wskazanych.

§ 3. Pamiętać też powinien kapłan, że ani poddanie się tym egzaminom, ani złożenie egzaminu konkursowego pro obtinendis beneficiis nie zwalnia go od obowiązku dalszego studjum teologii. Nie ograniczy się tedy do powierzchniowego przygotowania kazań i katechez, lecz będzie uzupełniał swe wiadomości teologiczne z podręczników, dzieł i pism duchownych.

§ 4. Z nauk świeckich poznawać powinien kapłan to, o mu pomoc może do spełnienia kapłańskiego urzędu, do obrony nauki kościoła, do poznania wciskających się błędów.

§ 5. Będzie tedy pomnażał swą bibliotekę, w której nie braknie Pisma Świętego i Kodeksu Prawa Kanonicznego, dobrymi wydawnictwami teologicznymi.

Statut 33

Ponieważ godność, jaką kapłan piastuje, wynosi go ponad zwykły poziom ludzi świeckich, przeto winien „we wszystkim stawić się jako sługa Boży” (II. Kor. 6,4) i tak urządzi swe życie, iżby w jego zachowaniu i postępowaniu przebijała się powaga, złączona z umiarkowaniem i pobożnością.

Statut 34

§ 1. Kapłani powinni nosić stale sutannę barwy czarnej, długości określonej zwyczajem, czystą i całą, tonzurę i koloratkę.

§ 2. Zwierzchnie nakrycie na sutannie ma być również długie, barwy ciemnej.

§ 3. Przy gospodarstwie, w czasie dalszej i dłuższej podróży mogą kapłani posługiwać się suknią krótszą, czarną, różniącą się od sukni świeckich, zachowując jednak tonzurę i koloratkę.

§ 4. W czasie pobytu zagranicą wolno co do ubioru stosować się do tamtejszego duchowieństwa.

Statut 35

W urządzeniu mieszkania kapłan powinien zachować prostotę i skromność, a unikać okazałości i miękkiej wytworności.

Statut 36

§ 1. Do służby domowej wolno używać tylko osób starszych, prawdziwie pobożnych, cieszących się powszechnie opinią osób trzeźwych i spokojnych. Okoliczność, że ta osoba jest bliską krewną kapłana, nie zwalnia jej z obowiązku posiadania tych warunków.

§ 2. Kapłan dołoży starań, by służba domowa często przystępowała do Sakramentów świętych, a w niedziele i święta słuchała Mszy św. i słowa Bożego. Służbę, zwłaszcza żeńską, należy traktować uprzejmie, lecz zawsze z powagą ojcowską, nie dopuszczając jej nigdy do najmniejszej poufałości, zasiadania do wspólnego stołu, do wspólnych przechadzek i wspólnej jazdy, do mieszania się w sprawy i zarząd parafji.

§ 3. Nie wolno kapłanom przetrzymywać stale na plebanji rodziny bez wyraźnego pozwolenia Ordynariusza, który go nigdy nie udzieli, gdyby chodziło o krewniaków i krewniaczki młode, lub krewnych i powinowatych z dziećmi.

Statut 37

Zabramiamy też kapłanom:

- 1° palić tytoniu na placach i ulicach miast;
- 2° uczestniczyć w seansach spirytystycznych dla rozrywki, ciekawości, czyteż rzekomych badań naukowych;
- 3° polować w pojedynkę lub z nagonką;
- 4° grać hazardownie lub dla zysku. Nawet dla rozrywki nie wolno grać w karty w lokalach publicznych, w nieodpowiednim towarzystwie, ze zbytnią stratą czasu, ze zgorszeniem drugich, z niebezpieczeństwem zaniedbania albo powierzchownego spełniania swych obowiązków;
- 5° tańczyć tak w domach prywatnych, jak i w lokalach publicznych;
- 6° uczęszczać do szynków, barów, piwiarni, lokali śniadańkowych i tym podobnych miejsc rozrywkowych. Kapłani miejscowi nie powinni uczęszczać do restauracji z wyjątkiem wypadków, gdy dla słusznej przyczyny stale w restauracji się stołują, gdy chodzi o przyjęcie gościa, lub udział w przyjęciu, od którego nie wypada się uchylić;
- 7° uczęszczać do teatrów, kin, cyrków. Wolno uczęszczać na przedstawienia treści religijnej, naukowej, na przedstawienia szkolne, na koncerty, poranki, wieczornice, urządzane zwłaszcza z okazji uroczystości kościelnych, narodowych, lub na cele dobroczynne.

Statut 38

§ 1. Kapłani powinni się usuwać od udziału w tłumnych przyjęciach ucztach w domach świeckich. O ile wypada przyjąć na nie zaproszenie, powinien kapłan zachować powagę, połączoną z pełną prostoty i uprzejmości swobodą, unikając rozmów hałaśliwych lub wolniejszych żartów.

§ 2. Nie wolno kapłanom bywać w domu ludzi trzymających się z dala od kościoła, niereligijnych, nie cieszących się dobrą opinią, lub podejrzanych. Lecz i wizyty w domach znanych i uczciwych powinny być krótkie i nie przeciągać się do późnej nocy.

§ 3. Nie wolno kapłanom dawać wystawnych przyjęć ani też brać udziału w urządzaniu lub popieraniu festynów, balów i innych zabaw nawet na cele dobroczynne. Ten zakaz nie uwalnia jednak kapłana od obowiązku serdecznej gościnności, zwłaszcza względem braci kapłanów.

Statut 39

Z zajęć któremi kapłanom trudnić się nie wypada zabraniamy:

1° zajmować się handlem chociażby za pośrednictwem innych, wypożyczaniem pieniędzy, grą na giełdzie bądź na własną, bądź na innych korzyść. Natomiast dozwolone jest nabywanie obligacyj i akcji, istniejących już przedsiębiorstw i spółek uczciwych, lecz tylko w tym celu, by gotówka w nich umieszczona przynosiła uczciwy dochód;

2° brać bezpośredniego udziału w administracji banków, kas, spółek, towarzystw akcyjnych. W zarządzie składnic i spółdzielni o charakterze społecznym wolno brać udział za wiedzą Ordynarjatu;

3° zaciągać lekkomyślnie zobowiązań pieniężnych, podpisywać weksle, lub dawać inne poręki za długi drugich;

4° sprawować obowiązki pełnomocnika, rządcy domów, folwarków;

5° trudnić się leczeniem drugich. Może jednak kapłan przy nadarzonej sposobności udzielać dobrej rady, zwłaszcza co do higieny i pierwszej pomocy w nagłych wypadkach, lecz nigdy nie wolno mu za te porady przyjmować żadnego wynagrodzenia.

Statut 40

§ 1. Kapłan nie powinien usuwać się od przyjmowania mandatu członka rady gminnej, szkolnej, powiatowej, sędziego polubownego, lecz nie powinien o to zabiegać. Przyjęty mandat należy spełnić rzetelnie i sumiennie, mając na oku jedynie interes publiczny i dobro ogółu.

§ 2. W sprawach politycznych powinien kapłan mieć zawsze na oku dobro religii i Kościoła, a przeto nie wolno mu należeć do stronnictw

politycznych, które w sprawach religijnych i społecznych zajmują niejasne lub chwiejne stanowisko.

§ 3. Nie wolno też w organizacjach czy stronnictwach politycznych, nawet kapłanowi dozwolonych, wysuwać się bez pozwolenia Ordynarjusza na czoło i obejmować rolę kierującą.

Statut 41

§ 1. Kapłan pozwany przez sąd świecki, lub zamierzający kogoś pozwać powinien bezzwłocznie zawiadomić o tem Kurję Biskupią.

§ 2. Jakielwiek sprawy sporne między duchownymi rozstrzygać może tylko władza duchowna.

Tytuł II.

O wizytacji kanonicznej.

Statut 42

§ 1. Ponieważ wizytacja kanoniczna ma nader doniosłe znaczenie dla „zachowania wiary i dobrych obyczajów, a poprawy złych, dla utrzymania wśród ludu i kleru zgody, niewinności, pobożności i karności” (kan. 343 §2), niech rządcy parafij dołożą wszelkich starań, aby pożytek duchowny z niej był dla wiernych jak największy.

§ 2. Szczegółowy sposób przygotowania i urzędzenia wizytacji kanonicznej podaje instrukcja w dod. VI.

Tytuł III.

O dziekanach.

Statut 43

§ 1. Dziekani z mocy swego urzędu są pomocnikami Biskupa w zarządzie diecezji i dzielą z nim w znacznej mierze odpowiedzialność za karność wśród kleru i ludu, gdyż Biskup, darząc ich zaufaniem, w swej urzędowej działalności w znacznej mierze na ich sumiennosci polega.

§ 2. Pomni przeto na złożoną przysięgę niech pełnią wiernie i sumiennie powierzony im urząd, chociażby ich z tego powodu spotkały przykrości. Lud wierny bowiem bardziej się gorszy bezkarnością, aniżeli upadkami księży: traci zaufanie i zaczyna się chwiać w wierze ilekroć zauważy, że upadki księży, doniesione Dziekanowi lub Biskupowi, uchodzą bezkarnie.

Statut 44

Duchowieństwo niech otacza dziekanów należną im czcią i darzy zaufaniem, uważając ich za starszych braci, którzy z ramienia władzy spełniają trudny obowiązek dla wspólnego dobra.

Statut 45

Dziekan, jako pośrednik między władzą diecezjalną a klerem dekanatu, powinien przede wszystkim czuwać nad życiem, obyczajami i pracą kleru w dekanacie, udzielać kapłanom zachęty i braterskich upomnień, donosić niezwłocznie do Ordynariatu o wykraczających, a upornych. W szczególności zaś Dziekan:

- 1° donosi do Kurji o objęciu posady, oraz śmierci każdego kapłana;
- 2° przedkłada Kurji wszystkie prośby, dotyczące stanu osobowego kleru sobie powierzonego, dołączając do prośby swe zdanie;
- 3° odwiedza bezzwłocznie kondekanalnego, który ciężko zaniemógł, aby w razie potrzeby obmyśleć pomoc, a przede wszystkim postarać się o zaopatrzenie chorego ostatnimi Sakramentami. Przy tej sposobności przypilnuje, aby chory uporządkował sprawy majątkowe, a przede wszystkim zabezpieczył odprawienie intencji mszalnych manualnych i fundacyjnych;
- 4° grzebie zmarłych kapłanów dekanatu.

Statut 46

Dziekan, jako rządca dekanatu:

- 1° powiadamia Ordynarijat o wszystkich ważniejszych zdarzeniach, zaszłych w dekanacie;
- 2° towarzyszy Biskupowi podczas wizytacji kanonicznej, ułożywszy z duchowieństwem dekanalnym jej porządek;
- 3° zwołuje i urządza kongregację dekanalną, oraz przedkłada jej akta Kurji biskupiej;
- 4° jest z urzędu swego wizytatorem szkół dekanatu i przesyła do Kurji sprawozdania własne, jak również sprawozdania wizytatorów pomocniczych;
- 5° prowadzi protokół czynności dziekańskich, posiada pieczęć dekanalną i przechowuje archiwum dekanalne.

Statut 47

Dziekan w stosunku do poszczególnych kościołów i parafij:

- 1° wprowadza nowych proboszczów w urządowanie, oddając im w posiadanie kościół i beneficjum według stat. 68;

2° pobiera z katedry Oleje święte dla dekanatu i rozdziela je pomiędzy poszczególne kościoły;

3° kontroluje zarząd poszczególnych instytucyj kościelnych;

4° przesyła corocznie w miesiącu styczniu odpisy metryk z każdej parafji za rok ubiegły, a w październiku materiał do schematyzmu na rok następny.

Statut 48

§ 1. Dziekan na czas swego urzędowania posiada następujące prawa i przywileje:

1° ma prawo absolventi a casibus reservatis in dioecesi et a censura propter procuracionem abortus w obrębie diecezji;

2° kapłanów z obcej diecezji wyposażonych przez swoich Ordynariuszów we władzę słuchania spowiedzi i głoszenia słowa Bożego, upoważnia do słuchania spowiedzi, głoszenia słowa Bożego w obrębie dekanatu na przeciąg dni ośmiu, w czasie misyj, rekolekcyj i odpustów także do rozgrzeszania od grzechów w diecezji zastrzeżonych;

3° w wypadkach nagłych udziela kapłanom władzy binowania, zawiadamiając o tem Ordynariusz;

4° udziela pozwolenia na wygłoszenie mowy pogrzebowej, lub kazania okolicznościowego w myśl stat. 6;

5° pozwala na zawieranie ślubów w porze popołudniowej według statutu 169;

6° proboszczom i wikariuszom udziela pozwolenia na wyjazd z parafji na przeciąg jednego tygodnia pod warunkiem że opieka duchowna w parafji będzie zapewniona;

7° ma prawo zezwalania na urządzenie nadzwyczajnych procesji publicznych;

8° błogosławi dzwony dla kościołów i kaplic niekonsekrowanych;

9° przeprowadza badanie, czy istnieją warunki wymagane do otwarcia kaplicy półpublicznej.

§ 2. W dzień pogrzebu dziekana czynnego lub byłego należy dzwonić we wszystkich kościołach dekanatu.

Statut 49

Dziekana zastępuje wicedziekan, obydwóch zastępuje notariusz dekanalny.

Tytuł IV.
O kongregacjach dekanalnych.

Statut 50

Kongregacje duchowieństwa dekanalnego pogłębiają wiedzę teologiczną, ożywiają wiarę i gorliwość kapłańską, wzmacniają łączność wśród duchowieństwa, odkrywają zło, wdzierające się do owczarni Chrystusowej i wskazują środki zaradcze przeciw niemu.

Statut 51

Kongregacje odbywają się w każdym dekanacie przynajmniej raz na rok, najpóźniej do końca lipca w parafji wyznaczonej przez dziekana.

Statut 52

§ 1. W kongregacjach biorą udział wszyscy proboszczowie, wikariusze, katecheci, a z pośród kapłanów zakonnych ci, którzy w dekanacie sprawują pieczę duszpasterską.

§ 2. Od udziału w kongregacji są wolni kapłani którzy ukończyli 70 rok życia, chorzy i mający ważną przeszkodę, o której powinni wcześniej zawiadomić dziekana.

Statut 53

§ 1. Wszyscy obwiązani do udziału w kongregacji opracowują pisemnie jeden z tematów, wyznaczonych przez Kurję, a przydzielony im przez dziekana.

§ 2. Kapłani którzy ukończyli 55-ty rok życia i ci, którzy są obowiązani do egzaminu z tytułu kan. 138., są zwolnieni od pisemnego wypracowania.

§ 3. Jeden z referentów wyznaczony przez dziekana, przedstawi wszystkie rozporządzenia i ustawy kościelne i państwowe w sprawach kościelnych, ogłoszone w kurendach i dzienniku urzędowym Rzeczypospolitej od czasu ostatniej kongregacji. Referent ten jest wolny od opracowania na kongregację tematów teologicznych.

Statut 54

§ 1 dziekan korzystając z obecności wszystkich kondekanalnych, zdać będzie niejako sprawę ze stanu dekanatu i nie wymieniając osób, podniesie pracę jednych, wytknie błędy drugich, wszystkich zaś zachęci do gorliwej i sumiennej służby Bożej.

§ 2 Przypomni też kapłanom święty obowiązek udzielania upomnień braterskich, obowiązek nałożony nam przez samego Zbawiciela i zarządzi odbycie *scrutinium*.

Statut 55

Szczegółowy sposób urządzenia kongregacji dekanalnej podaje osobna instrukcja w dod. VII.

Tytuł V.

O wizytacji dziekańskiej.

Statut 56

§ 1. Dziekan ma osobiście odbyć corocznie wizytację wszystkich parafij dekanatu z wyjątkiem roku, w którym przypada w dekanacie wizytacja kanoniczna.

§ 2. W razie choroby, lub innej ważnej przyczyny może dziekan za pozwoleniem Ordynarjatu wyręczyć się przy wizytacji poddziekanem lub notariuszem dekanatu.

§ 3. Wizytator przedkłada pisemnie dokładne i sumienne sprawozdanie z odbytej wizytacji najpóźniej do końca grudnia każdego roku.

Statut 57

Wizytator oznajmia naprzód proboszczowi dzień i czas zamierzonej wizytacji, a proboszcz zapowiada ją z ambony.

Statut 58

Przedmiotem wizytacji będzie:

1° odbycie *scrutinium* z kapłanami zamieszkałymi w parafji, ze służbą kościelną i z wszystkimi, którzy się z parafji do dziekana zgłoszą;

2° kościół parafjalny, kaplice publiczne i półpubliczne, cmentarz kościelny i grzebalny, wszystkie budynki należące do kościoła i beneficjum, kancelarja parafjalna, bractwa i inne instytucje kościelne.

Statut 59

Dziekan wraz z patronem i członkami komitetu parafjalnego ma w czasie wizytacji rozpatrzyć stan kościoła i budynków parafjalnych i tzw. fundusz *instructus*, a wynik tej rewizji wpisać w księdze protokołów komitetu parafjalnego.

Statut 60

Oprócz wizytacji dorocznej może dziekan odbywać wizytację nadzwyczajną, niezapowiedzianą, o ile uzna ją za potrzebną dla wypełnienia obowiązku jaki nań nakłada stat. 45.

Statut 61

Sposób odbywania wizytacji dziekańskiej podaje instrukcja w dod. VIII.

Tytuł VI.

O wizytatorach szkolnych.

Statut 62

§ 1. Dla ułatwienia dziekanom obowiązku wizytacji nauki religii w szkołach powszechnych dekanatu, służą wizytatorzy szkolni, wyznaczeni przez władzę diecezjalną w poszczególnych dekanatach.

§ 2. Szkoły średnie otrzymują wizytatorów osobno przez władzę diecezjalną wyznaczonych.

§ 3. Kurja Biskupia ogłasza mianowania wizytatorów w kurendzie i podaje je do wiadomości władz szkolnych.

Statut 63

§ 1. Zadaniem wizytatora będzie stwierdzić, czy katecheci udzielają nauki religii regularnie i metodycznie, czy młodzież zaprawiają należycie do życia chrześcijańskiego i spełniania ćwiczeń religijnych.

§ 2. Wizytator podaje swą ocenę do wiadomości nauczającego, aby dodatnia była mu zachętą do dalszej, gorliwej pracy, ujemna zaś do naprawienia braków.

§ 3. Wizytator przedkłada z dokonanej wizytacji dokładne sprawozdanie do Kurji za pośrednictwem dziekana.

Statut 64

Szczegółowy sposób odbywania wizytacji szkolnej podaje osobna instrukcja w dod. IX.

Tytuł VII.
O wizytatorach dziekanów.

Statut 65

§ 1. Wizytator dziekanów ma za zadanie i obowiązek dokonać wizytacji parafji poszczególnych dziekanów według norm przepisanych dla wizytacji dziekańskiej.

§ 2. Działalność urzędowa dziekana, jako dziekana, nie podlega tej wizytacji. Może jednak Ordynariusz polecić wizytatorowi, aby podczas swej wizytacji zbadał również tę działalność.

§ 3. Z zasady wizytacja powinna być należycie zapowiedziana. Jednak Ordynariusz może poleci wizytację niezapowiedzianą.

Statut 66

Ordynariusz może tę wizytację rozszerzyć i na inne parafje dekanatu. W tym wypadku wizytator zawiadamia dziekana o takiej wizytacji, a odbywa ją przy współdziałaniu dziekana, lub bez niego, zapowiedziawszy ją w wyznaczonej parafji, lub bez zapowiedzenia.

Tytuł VIII.
O proboszczach i wikarjuszach.

Statut 67

Proboszcz otrzymuje władzę duszpasterską i wchodzi we wszystkie prawa, obowiązki, przywileje proboszcza z chwilą kanonicznego wprowadzenia go w posiadanie parafji.

Statut 68

Wprowadzenia w posiadanie parafji dokonuje w imieniu Ordynariatu właściwy dziekan w siedzibie parafji. W razie przeszkody wolno dziekanowi zastąpić się w tej czynności jednym z urzędników lub kapłanów dziekanatu.

Statut 69

§ 1. Dążyć należy, by wprowadzenie w posiadanie parafji, odbywało się razem z tzw. zabezpieczeniem, czyli oddaniem majątku i inwentarza kościoła i probostwa w obecności administratora, patrona i komitetu kościelnego.

§ 2. Gdyby jednak dla słusznego powodu te dwie czynności należało rozdzielić, oddanie parafji może odbyć się osobno w obecności administratora.

§ 3. Protokół dokonanego wprowadzenia kanonicznego, podpisany przez wszystkich uczestników tej czynności, odsyła się do Kurji.

Statut 70

Wikarjusz pomocniczy posiada w zależności od właściwego rządcy parafji władzę sprawowania wszystkich czynności duszpasterskich z wyjątkiem spraw małżeńskich, co do których powinien posiadać osobne upoważnienia Ordynarjatu lub proboszcza.

Statut 71

§ 1. Świętość i skuteczność pracy duszpasterskiej wymaga, aby jak najlepszy stosunek wzajemny łączył proboszcza z wikariuszem według słów Boskiego Mistrza: „ut sint unum”.

§ 2. Stosunek ten polega na życzliwym przełożeniu ze strony proboszcza, a chętniej i uprzejmiej uległości ze strony wikariusza.

Statut 72

§ 1. Proboszcz zatem, jako bezpośredni przełożony wikariusza:

1° jest wyłącznym rządcą kościoła i kierownikiem pracy duszpasterskiej w parafji. Układa jej plan, oznacza porządek, czas, sposób jej wykonywania i dzieli sprawiedliwie zakres obowiązków między siebie i wikariusza;

2° czuwa nad postępowaniem wikariusza, udziela mu rad, wskazówek, w razie potrzeby braterskich ostrzeżeń, a nawet upomnień. Otacza go życzliwą opieką, zwłaszcza w potrzebie duchowej i materialnej;

3° ma wiedzieć o każdej jego nieobecności na parafji, a w razie potrzeby udziela mu trzydniowego urlopu;

4° zdaje o nim corocznie pisemną relację Ordynarjuszowi najpóźniej w styczniu następnego roku.

§ 2. Proboszcz ma prawo uczyć w miejscowej szkole. Niech się jednak stara zmieniać kolejno szkoły dla poznania wszystkich swych najmłodszych parafian.

Statut 73

§ 1. Wikarjusz ma widzieć w osobie proboszcza swego przełożonego, a zarazem starszego brata i przyjaciela. Stąd też winien odnosić się do niego z należnym uszanowaniem i uprzejmą uległością. Nie będzie przeto zarządzeń

proboszcza zmieniał, ale mając na oku chwałę Bożą i dobro dusz wspólnej pieczy powierzonych, spełni je sumiennie i chętnie. Nie będzie zabiegał o zbyt dużą popularność w parafii, ani też brał udziału w częstych gościnach bez wiedzy lub towarzystwa proboszcza. Nie będzie źle się wyrażał o proboszczu i o swych przełożonych przed świeckimi. Będzie unikał wszystkiego, coby mogło zmniejszyć powagę, naruszyć dobre imię proboszcza, lub pracę obojawną utrudnić. Służbę przyjmuje za porozumieniem się z proboszczem.

§ 2. Nie wolno wikariuszowi wygłaszać w kościele przemówień powitalnych lub pożegnalnych.

Statut 74

Wikariusz ma prawo:

- 1° do mieszkania zdrowego i odpowiedniego, ile możliwości na plebanji;
- 2° do odpowiedniego, trzechrazowego dziennie wiktury na plebanji, za którą opłaca proboszczowi 40 Złotych miesięcznie. O ile przypadająca nań część dochodów stury nie wynosi miesięcznie tej kwoty, nic nie dopłaca;
- 3° do datków ze chrztów i wywodów, kolendy i petyty, gdzie jej zwyczaj istnieje;
- 4° do udziału w dochodach stury, a to w $\frac{1}{4}$ jeśli jest jeden wikariusz, a w $\frac{1}{3}$ jeśli jest ich więcej, dochodów z pogrzebów i wypominków, po potrąceniu przepisanych wydatków.

Tytuł IX.

O ważniejszych obowiązkach proboszczowskich.

Rozdział I.

O wizytacji parafii.

Statut 75

Aby proboszcz mógł za przykładem Dobrego Pasterza powtórzyć: „Ja znam owce moje i znają mnie moje” (Jan 11, 14), powinien co pewien czas odbyć wizytację całej parafii. Zbliżając się do swych owieczek, poznaje je osobiście lepiej, zbada z bliska warunki życia, spostrzeże prędzej ich braki, wady i potrzeby, da się im także lepiej sam poznać i ośmieli ich do siebie, przez co łatwiej mu będzie niejednego brak usunąć, niejedno zło naprawić i niejednemu na przyszłość zaradzić.

Statut 76

§ 1. Wizytację odbędzie proboszcz zaraz z początku swego duszpasterzowania, a następnie co pewien czas odwiedzać będzie poszczególne gminy tak, aby w przeciągu każdego pięciolecia odwiedził całą parafję.

§ 2. Proboszczowie w podeszłym wieku oraz chorzy mogą uzyskać zwolnienie od tego obowiązku w całości lub w części.

§ 3. Proboszczowie parafij w Tarnowie, Nowym Sączu i Bochni niech się starają spełnić ten obowiązek w miarę możliwości bądź sami, bądź przez swoich pomocników.

Statut 77

§ 1. Wizytacja parafji ma charakter czysto duszpasterski. W zapowiedzianym dniu z ambony, obchodzi proboszcz poszczególne domy, zatrzymuje się w nich dłużej, bada stosunki rodzinne, sąsiedzkie i majątkowe, zwróci uwagę na opuszczonych i zaniedbanych, udziela odpowiednich nauk, rad i poleceń, upomni błędzących, pocieszy strapionych, pogodzi zwaśnionych, sprawdzi księgę stanu rodzin i z błogosławieństwem Bożem pożegna. Datków żadnych przyjmować nie będzie.

§ 2. Gdzie jest sam proboszcz w parafji, może połączyć wizytację z kolendą, która z zasady należy do wikariusza.

Statut 78

Kolenda ma charakter ściśle liturgiczny. Odbywa się co roku w okresie Bożego Narodzenia w stroju liturgicznym: komży, stule, birecie, z krzyżem w ręku, w asyście służby kościelnej, ministrantów, ze śpiewem pieśni kolendowych.

Statut 79

§ 1. W czasie kolendy, do której wpierw należy w kazaniu parafian odpowiednio przygotować, zwróci kolendujący baczniejszą uwagę na dziatwę i młodzież dorastającą, zachęci ją do poszanowania i posłuszeństwa względem rodziców i rodzeństwa starszego, pochwali lub upomni wobec wszystkich, zapyta o ważniejsze prawdy katechizmowe. Wszelkie spostrzeżenia, skargi i zaniedbania zakomunikuje przy sprawozdaniu proboszczowi.

§ 2. Żadnego domu katolickiego kolendujący nie ominie, chyba wyjątkowo z polecenia proboszcza.

§ 3. W czasie kolendy nie wolno korzystać z przyjęć gościnnych.

§ 4. Datki z kolendy należą do kolendującego. Służba kościelna niech je osobno odbiera. Będzie chwalebna rzeczą, jeżeli kolendujący poświęci część datków na wsparcie najbiedniejszych w parafji, lub na potrzeby kościoła.

Rozdział II.

O odwiedzaniu chorych.

Statut 80

§ 1. Duszpasterz otoczy ojcowską opieką chorych parafian i będzie czuwał, aby wcześniej przyjęli ostatnie Sakramenta.

§ 2. Będzie się za nich modlił i polecał ich modlitwom i opiece parafian, którym też przypominać będzie obowiązek bezinteresownego posyłania koni po kapłana do zaopatrzenia chorych.

§ 3. Nie poprzestanie na urzędowym akcie zaopatrzenia chorego, ale odwiedzać go będzie częściej, zwłaszcza w dłuższej chorobie i w większym opuszczeniu, doradzi też wezwać lekarza, w razie potrzeby sam chętnie wsparcia udzieli i drugich do tego zachęci, ojcom rodziny przypomni obowiązek sporządzenia testamentu.

Statut 81

Kapłani chętnie spieszyć będą do łoża konających, aby modlitwą Kościoła zapewnić im szczęśliwe przejście do wieczności.

Rozdział III.

O opiece nad opuszczonymi, sierotami, starcami.

Statut 82

§ 1. W myśl nauki Chrystusowej najwznieśliwym obowiązkiem duszpasterza jest szczególniejsza opieka i praca nad tymi, których Opatrzność doświadcza ubóstwem, osieroceniem lub opuszczeniem przez bliźnich.

§ 2. Sercem tedy i troską ojcowską otoczy duszpasterz sieroty, służbę domową, pastuszków, kaleki i starców, ubogich i wszystkich w parafji zaniedbanych i opuszczonych.

§ 3. Będzie czuwał, aby istniejące ochronki, szpitale, przytuliska odpowiadały swemu przeznaczeniu, będzie zachęcał do zakładania nowych i popierał starania w tym kierunku.

Statut 83

§ 1. Rządca parafji będzie się starał ułatwić starcom, kalekom, opuszczonym, przystępowanie do Sakramentów św. przynajmniej dwa do trzech razy wśród roku; chętnie pospieszy do miejscowości odległych od kościoła parafialnego, aby na miejscu udzielić im Sakramentów św. i ku ich pociesze duchowej odprawić Mszę św. w miejscowej kaplicy, a nawet w domu prywatnym.

§ 2. Pozwolenia potrzebnego w tym ostatnim wypadku udzielać będą Dziekani, których do tego niniejszym postanowieniem upoważniamy.

Statut 84

Pożądaną jest rzeczą organizowanie parafialnych Rad Sierocych, których obowiązkiem jest dbać o dobro duszy i ciała sierot, oraz dążyć do budowy parafialnych lub powiatowych sierocińców.

Rozdział IV.

O opiece nad emigrantami i powołanymi do służby wojskowej.

Statut 85

§ 1. Wobec wielu niebezpieczeństw, grożących duszy wychodźców, duszpasterz zasadniczo nie będzie popierał wychodźstwa wśród parafian.

§ 2. Gdy jednakże nędza albo inne ważne względy zmuszą parafian do wędrowki w cudze kraje, jako ojciec duchowny wszystkich, i o nich pamiętać winien zatem:

1° przypomni małżonkom, że bez obopólnej zgody rozłączać się nie mogą, a wszystkich wyjeżdżających zachęci do modlitwy o łaskę wytrwania oraz sumiennego spełniania praktyk religijnych;

2° dołoży wszelkich starań, by wychodźca nie opuszczał rodzinnego kraju bez przyjęcia Sakramentów św., a gdy równocześnie większa ilość wyjeżdża, urządzi im przed wyjazdem, o ile to będzie możliwe, rekolekcje albo przynajmniej wspólne nabożeństwo, po którym udzieli im na drogę błogosławieństwa Najśw. Sakramentem i pożegna ciepłym słowem;

3° dopilnuje, aby każdy wychodźca wziął ze sobą książeczkę do nabożeństwa i różaniec, zachęci wyjeżdżających do pisywania listów do rodziców i do siebie, sam zaś przyobieca i za obowiązek będzie sobie uważał odpisywać im serdecznie, przy nabożeństwach wspólnych odmówi zawsze z parafianami choćby jedno „Zdrowaś Marjo” na intencję wychodźców;

4° sporządzi spis wychodźców ze swej parafji wraz z ich adresami, a w parafji zorganizuje n. p. przy bractwie różańcowem komitet pomocy duszpasterskiej dla emigracji, którego zadaniem będzie utrzymywanie z wychodźcami żywego kontaktu przez listy oraz przesyłanie im pism katolickich, książek i dobrych gazet, czytanych w danej miejscowości;

5° po powrocie wychodźców z obczyzny otoczy ich szczególnie serdeczną opieką i będzie się starał uchylić od nich złe wpływy, jakim niektórzy mogli ulec.

Statut 86

Ten sam sposób postępowania zastosuje duszpasterz także względem młodzieńców powołanych do służby wojskowej, lub z niej wracających.

Rozdział V.

O opiece nad upośledzonymi.

Statut 87

§ 1. Duszpasterz winien zwalczać mniemanie wśród społeczeństwa, jakoby kalectwo i upośledzenie było czemś pogardy godnem i nie zasługującym na opiekę, zaznaczając, że piecza nad upośledzonymi to akt miłosierdzia chrześcijańskiego i sprawiedliwości społecznej.

§ 2. W postępowaniu z upośledzonymi okaże im dużo cierpliwości, życzliwości ojcowskiej, a w miarę potrzeby i możliwości udzieli materialnego wsparcia.

Statut 88

§ 1. W trosce o dobro duszy upośledzonych, duszpasterz nauczy ich najważniejszych prawd wiary świętej, przygotuje do Sakramentów świętych i ułatwi im częstsze ich przyjmowanie, wyznaczając na to odpowiedni dzień powszedni, zwłaszcza przed większemi uroczystościami.

§ 2. Zachęci rodziców, opiekunów, chlebodawców, tercjarzy i bractwa kościelne, aby dopomagali duszpasterzowi w spełnieniu tego trudnego zadania.

§ 3. Całkowicie pozbawionych rozumu poleci opiece domowników, członkom bractw kościelnych i ludziom dobrej woli.

Statut 89

§ 1. Dla zaradzenia temu niedomaganiu społecznemu duszpasterze korzystają też będą ze sposobności, aby pouczać parafian o przyczynach kalectwa i upośledzeń, wyjaśniając im, że braki płynące z nieznajomości higieny, są najwydatniejszym źródłem tych nieszczęść.

§ 2. Będą się także starali o usunięcie analfabetyzmu, wpływając na rodziców, aby dzieci posyłali do szkoły i popierając urządzenie osobnych kursów dla starszych przy pomocy szkoły lub innych odpowiednich osób.

Rozdział VI.

O kancelarii parafialnej.

Statut 90

§ 1. Dla załatwiania spraw i czynności, związanych z urzędem proboszcza, będzie na plebanji osobny pokój, przeznaczony na t. zw. kancelarię parafjalną, zaopatrzoną w stół lub biurko z krzyżem i dwoma lichtarzami na świece, w szafę trwałą i mocną a pomieszczenie aktów i ksiąg, kilka stołków lub ławkę dla czekających.

§ 2. Wierni niech mają zawsze łatwy dostęp do kancelarii. W parafjach, zwłaszcza większych, może proboszcz ustalić czas urzędowania, ogłosić to z ambony i uwidocznic na drzwiach kancelarii; w tym zaś czasie niech się stara zawsze być w niej obecny.

§ 3. Wydatki na utrzymanie kancelarii ponosi rządcą parafji.

Statut 91

§ 1. Zetknięcie się z parafianami w kancelarii pomaga wydatnie w duszpasterstwie: niechże zatem proboszcz stara się sam sprawy kancelaryjne załatwiać; niech nie pozwala, aby go w tem wyręczali ludzie świeccy, domownicy, a zwłaszcza służba plebańska.

§ 2. Wikariusze, głównie młodzi, chętnie i pilnie pomagają będą proboszczom w czynnościach kancelaryjnych, a proboszczowie w razie potrzeby wyręczać się będą wikariuszami w kancelarii i chętnie dzielić będą z nimi swem doświadczeniem.

Statut 92

§ 1. W korespondencji urzędowej należy pisać czytelnie, jasno i rzeczowo, a treściwie, unikać skrótów, nieczytelnych podpisów, poruszania w jednym piśmie sprawy różnej treści. Chociaż używanie tytułów dotychczas przyjętych można pomijać, nie wolno zapominać o uprzejmości i szacunku wobec władz.

§ 2. Pilne i należyte utrzymywanie księgi protokołu bieżących czynności kancelarii pomaga do sprawnego i sumiennego wypełniania tego obowiązku proboszczowskiego.

Statut 93

§ 1. Proboszcz prowadzić będzie pilnie według dotychczasowej ustalonej praktyki księgi parafialne, nakazane przez prawo ogólne, diecezjalne i zwyczaj przyjęty.

§ 2. Księgi metrykalne, sporządzone z doborowego papieru, należycie oprawione i ponumerowane rządcą parafji pisać będzie w języku łacińskim, czytelnie i poprawnie, trwałym atramentem czarnym, unikając najmniejszych niedoskonałości i z uwzględnieniem przepisów państwowych. W wypadkach wątpliwych, lub gdy zarządzenia władzy cywilnej odbiegają od przepisów kanonicznych, przedłoży sprawę Kurji.

§ 3. W każdej kancelarii parafialnej istnieć będzie indeks imienny poszczególnych ksiąg metrykalnych.

§ 4. Proboszczowie przedkładają co roku odpisy metryk dziekanowi, który odsyła je do archiwum diecezjalnego.

Statut 94

Rządcy parafji postarają się jaknajrychlej o sporządzenie należytego skrowidza dusz i rodzin parafji i pilnie uzupełniać go będą przy każdej odpowiedniej sposobności.

Statut 95

§ 1. Rządcą parafji jest też stróżem archiwum parafialnego, w którym w należyтым porządku przechowuje starannie księgi parafialne oraz wszelkie inne akta dokumenty, które dla kościoła i jego historii są potrzebne lub użyteczne.

§ 2. Bez zezwolenia Ordynarjatu nie wolno wydawać z archiwum żadnego dokumentu lub księgi.

§ 3. Zabytki pisemne w archiwach parafjalnych podlegają opiece Diecezjalnej Komisji Mieszanej do Ochrony Zabytków, a mogą być oddawane do Diecezjalnego muzeum lub do archiwum Kurji Biskupiej.

Tytuł X.

O katechetach szkolnych.

Rozdział I.

O kandydatach na katechetów.

Statut 96

§ 1. Kandydaci na zawodowych katechetów szkół zarówno powszechnych jak i średnich będą składali osobny egzamin kwalifikacyjny.

§ 2. Kandydat, który otrzymał nominację przed złożeniem egzaminu, musi go złożyć w przeciągu dwóch lat.

Statut 97

Kandydaci na katechetów szkół powszechnych podlegają egzaminowi ustnemu z następujących przedmiotów: teologii dogmatycznej, ogólnej, szczegółowej, teologii moralnej, pedagogiki, dydaktyki, katechetyki, znajomości podręczników, programów i ustaw szkolnych oraz próbnej egzorty.

Statut 98

§ 1. Kandydaci na katechetów szkół średnich dopuszczeni będą do egzaminu kwalifikacyjnego po przyjęciu pracy domowej na dany im przez komisję egzaminacyjną temat.

§ 2. Egzamin kwalifikacyjny składa się: z egzaminu pisemnego, który obejmuje teologię dogmatyczną i moralną, pedagogikę, egzortę i z egzaminu ustnego, który obejmuje filozofję ścisłą, teologię dogmatyczną, ogólną i szczegółową, teologię moralną, historję kościoła, socjologję, pedagogikę, dydaktykę, katechetykę, znajomość podręczników, programów i ustaw szkolnych oraz egzortę próbną.

Statut 99

Doktorzy teologii, autorowie poważnych prac naukowych, kandydaci z egzaminem konkursowym, złożonym cum laude, mogą według uznania Ordynariusza być poddani egzaminowi uproszczonemu, lub zupełnie od niego zwolnieni.

Statut 100

Katechetom zawodowym zasadniczo nie wolno ubiegać się o probostwa przed skończeniem dziesięciolecia pracy szkolnej.

Rozdział II.

O stosunku katechety do proboszcza.

Statut 101

§ 1. Proboszcz jest rządcą kościoła i pasterzem całej parafji, katecheta zaś jest jego współpracownikiem o ściśle wytyczonym zakresie pracy na terenie szkolnym.

§ 2. Katecheta wykonuje obowiązki szkolne samodzielnie, a obowiązki duszpasterskie w porozumieniu z proboszczem.

§ 3. W miarę możliwości i potrzeby katecheta pomaga proboszczowi w pracy parafialnej tak w Kościele, jak i poza Kościołem.

Statut 102

§ 1. Pożycie wzajemne proboszcza i katechety winna znamionować miłość braterska, serdeczna życzliwość i wzajemna uprzejmość.

§ 2. Pożądaną jest rzeczą, aby katecheta stołował się ile możliwości, mieszkał na plebanji.

Rozdział III.

O stosunku katechety do nauczycielstwa.

Statut 103

§ 1. Katecheta niech się stara żyć zawsze w jaknajlepszej zgodzie z nauczycielstwem.

§ 2. W rzeczach zasadniczych powinien być stanowczy, w mniej istotnych wyrozumiały, zawsze taktowny i uprzejmy, w razie potrzeby uczynny.

§ 3. Względem nauczycielek zachowa grzeczność i powagę, unikając wszystkiego, coby mogło ubliżyć jego kapłańskiej godności.

Statut 104

Katecheta spełniając sumiennie obowiązki szkolne według zarządzeń i ustaw władz przełożonych, umiłowaniem swego zawodu i młodzieży sobie powierzonej, taktem i życzliwością zjednywać sobie będzie w gronie poważanie, posłuch i życzliwość unikając atoli zbytniego spoufalenia i udziału we wspólnych zabawach.

Rozdział IV.

O zadaniach duszpasterskich katechety.

Statut 105

§ 1. Katecheta powinien pamiętać, że jest nie tylko nauczycielem, ale przede wszystkim wychowawcą i duszpasterzem szkolnym.

§ 2. W tym celu użyje wszelkich możliwych środków, aby zabezpieczyć dobro dusz młodzieży sobie powierzonej i otoczy ją wszechstronną opieką ojcowską.

§ 3. Roztoczy ścisłą kontrolę nad lekturą prywatną młodzieży, odwiedzi jej mieszkania prywatne, przypominając przy tem obowiązki odpowiedzialnym nadzorem domowym, obejmie szczególniejszą troską uczniów chorych, biednych, dojeżdżających, i wybitnie zdolnych.

Statut 106

Katecheci szkół powszechnych i średnich corocznie przedkładać będą Ordynarjuszowi sprawozdanie o stanie religijno-moralnym zakładu.

Dział b) O karności wśród wiernych.

Tytuł I.

O wykorzenianiu rozpowszechnionych błędów.

Statut 107

Powszechny upadek dobrych obyczajów, zanik znajomości najprostszych zasad katechizmowych, zaślepienie lub obojętność, występujące nawet u ludzi dobrej woli, nakładają na nas szczególnie ważny obowiązek, aby wszelkimi sposobami we wszystkich warstwach społeczeństwa budzić sumienie katolickie i pielęgnować karność chrześcijańską na podstawie pewnych, niewzruszalnych i życiodajnych zasad religii katolickiej.

Statut 108

W chwili powszechnego niebezpieczeństwa, jakie dzisiaj zagraża społeczeństwu chrześcijańskiemu, odpowiedzialność wobec Boga i Ojczyzny za duchowe zdrowie narodu ponoszą nie tylko kapłani, ale i wszyscy inni wierni; niechże więc wszyscy darzą życzliwym zrozumieniem wszelkie szlachetne poczynania na tem polu; niech napomnienia biskupów i wysiłki duszpasterzy znajdują wszędzie życzliwe przyjęcie i posłuch; niech się wszyscy starają o wprowadzenie zasad życia chrześcijańskiego tak w prywatnym, jak i w publicznym życiu.

Statut 109

Życie ponad stan, które rodzić zwykło niezdrową chęć łatwych zysków, chciwość u jednych, sobkowstwo u drugich, uchylanie się od obowiązków rodzinnych, zwalczać trzeba budzeniem w sercach zamiłowania do chrześcijańskiego zaparcia i umiarkowania, do przewidującej oszczędności.

Statut 110

§ 1. Ze szczególnym bólem serca potępiamy rozpanoszoną modę bezwstydną, zawdzięczającą swe pochodzenie cynicznym poglądom pogańskim na życie, a obliczoną na szerzenie zmysłowości.

§ 2. Niewiasta chrześcijańska niech nie zapomina o odpowiedzialności wobec Boga, jaka na niej przedewszystkiem ciąży, za czystość, skromność i niewinność obyczajów.

§ 3. Rodziców, a głównie matki, czynimy odpowiedzialnymi za ubiór ich córek.

§ 4. Niewiasty, które nie ubrane skromnie i poważnie, odważają się występować w kościele, a nawet przystępować do stołu Pańskiego, rządcą kościoła upomni, nieposłusznym odmówi sakramentów świętych. Dziewczęta nieposłuszne usunie od asysty i noszenia feretronów, a powierzy te czynności raczej pobożnym młodzieńcom.

Statut 111

§ 1. Koła katolickie muszą w pielgrzymowaniu życia towarzyskiego i w godności powrócić do dawnej prostoty i obyczajności.

§ 2. Nowoczesne tańce, obrażające moralność i skromność, nie mogą być cierpiane, chociażby je tańczono w sposób rzekomo przyzwoity i szlachetny.

§ 3. Duszpasterze przestrzegać będą wiernych przed urządzeniem zabaw publicznych i balów w czasach zakazanych, w wigilje niedziel lub świąt uroczystych; nie dopuszczą do urządzenia zabaw i festynów na cele religijne, dążyć będą ile możliwości do usunięcia rozpowszechniającego się zwyczaju festynów niedzielnych, dających często sposobność uczestnikom do próżności, marnowania grosza, niedozwolonych znajomości.

Statut 112

W zwalczaniu zakorzenionego nałogu pijaństwa czuwać należy, aby karczmy i szynki były zamknięte w czasie ustawą przepisany, odwozić wiernych od częstych, a nie koniecznych wyjazdów i wychodów na jarmarki i targi, podtrzymywać i rozwijać Towarzystwo Wstrzemięźliwości (zob. dod. X).

Statut 113

W usuwaniu plagi pieniactwa popierać trzeba instytucję sądów polubownych, rodzicom radzi, aby majątku swego już za życia nie oddawali w całości dzieciom, a ochotnie wypłacali im przyrzeczone posagi.

Statut 114

§ 1. Rodziców wyzywamy, by dorastające córki i synów przestrzegali przed wkradającą się lekkomyślnością w zawieraniu znajomości. Niech młodzieży nie pozostawiają bez nadzoru i niech wogóle starają się swój obowiązek rodzicielski wobec dzieci spełnić w duchu tradycyjnej, prawdziwej bojaźni Bożej.

§ 2. Dzieci wzywamy, aby nie dawały się uwodzić wkradającemu się duchowi niekarność i swawoli, pomne, że posłuszeństwo i przywiązanie do rodziców zapewni im godne i pomyślne wypełnienie przyszłych zadań życiowych.

Statut 115

§ 1. Przedewszystkiem zaś pragniemy, aby świętość rodziny chrześcijańskiej, jej doniosłe znaczenie dla społeczeństwa i nierozzerwalność jej węzłów wszyscy rozumieli, podnosili i pielęgowali.

§ 2. Małżonkom przypominamy odpowiedzialność, jaka ich wobec Boga czeka za uchylenie się od obowiązków chrześcijańskiego pożycia małżeńskiego, matkom wysoką godność macierzyństwa.

§ 3. Duszpasterze w całej swej działalności, spowiednicy w konfesjonale, niech nie szczędzą zabiegów, aby w tym kierunku budzić sumienia wiernych, szerzyć miłość do dziecka, podtrzymywać w rodzinach wzajemny szacunek, zgodę i miłość prawdziwą.

Tytuł II.

O związkach wśród wiernych.

Statut 116

§ 1. Duszpasterz niech otacza opieką, pielęgnuje i rozwija w swej parafji bractwa i stowarzyszenia religijne.

§ 2. Do bractw zapisywać będzie tylko takich członków, którzy istotnie okażą dobrą wolę i zrozumienie celów właściwych poszczególnym związkom.

§ 3. Samorząd wewnętrzny w związkach winien być zachowywany według przepisów statutowych, a zebrania powinny się odbywać w oznaczonym czasie.

Statut 117

Z pośród bractw i stowarzyszeń, w Kościele Katolickim istniejących, mają być wprowadzone w każdej parafji: 1. Bractwo Najśw. Sakramentu, 2. Bractwo Nauki Chrześcijańskiej, 3. Dzieło Rozkrzewienia Wiary i 4. Towarzystwo Wstrzemięźliwości. Nadto szczególnie poleca się: III. Zakon św. Franciszka, Arcybractwo Wieczystej Adoracji Najśw. Sakramentu, Apostolstwo Modlitwy, Bractwo Różańca św. wiecznego i żywego, Bractwo Skaplerza św. Najśw. Marji Panny z góry Karmelu, Bractwo Dobrej Śmierci, Stowarzyszenie Matek chrześcijańskich.

Statut 118

Także i katecheci nie zapomną o pożytku bractw i stowarzyszeń religijnych w Kościele św. przyjętych, chętnie je więc zakładać będą w swoich szkołach, a zwłaszcza: Różaniec żywy, Bractwa skaplerzne, Apostolstwo Modlitwy, Bractwo Adoracji Najśw. Sakramentu i Komunji św. wynagradzającej, Dzieło Dzieciństwa Jezus.

Statut 119

We wszystkich zakładach średnich, zarówno męskich, jak i żeńskich, winna istnieć Sodaliczka Marjańska, prowadzona w zasadzie przez katechetę zakładu, a którą należy zapisać do Ogólno-polskiego Związku Sodalicyjnego dla szybszego i gruntownego jej rozwoju.

Tytuł III.

O opiece nad młodzieżą.

Statut 120

Przedmiotem szczególnej troski Kościoła jest wychowanie młodzieży. Chronić jej młodzieńczą wrażliwość przed zepsuciem, utrwaląc jej zapał do ideału, hartować jej dobrą wolę, oto jedno z najpiękniejszych, ale i najtrudniejszych zadań duszpasterza.

Statut 121

Dlatego duszpasterz wszystką młodzież, opuszczającą ławę szkolną, będzie się starał po ojcowsku ku sobie pociągnąć zarówno w kościele, jak i poza kościołem, w czym wielką pomoc nieść mu mogą ludzie świeccy i organizacje młodzieży.

Statut 122

§ 1. Organizacje młodzieży męskiej powinny powstawać w każdej parafii, a przy sprzyjających warunkach także w poszczególnych wioskach.

§ 2. Młodzież żeńską można również organizować, o ile znajdą się odpowiednie do tego siły.

Statut 123

§ 1. Do prowadzenia związków męskich najlepiej nadają się księża i nauczyciele, oraz świeccy pracownicy z obywatelstwa lub światlejszych gospodarzy, zaś do prowadzenia dziewcząt siostry zakonne i nauczycielki, ziemianki, lub inne odpowiednio uzdolnione niewiasty.

§ 2. Księża, zwłaszcza młodszy, niech w stowarzyszeniach żeńskich ograniczają się tylko do udzielenia nauk duchownych.

Statut 124

Przy organizowaniu młodzieży należy się trzymać następujących prawideł:

1° pamiętać trzeba, że celem związków jest wychowanie religijno-moralne i narodowe oraz wyrobienie społeczne młodzieży;

2° przy przyjmowaniu do związków należy zwracać uwagę nie tyle na ilość, ile na jakość; dlatego trzeba przedewszystkiem skupiać lepszą młodzież, starać się przepoić ją zasadami organizacyjnymi i w ten sposób wyrabiać z niej światłych, wytrwałych i odważnych katolików, by przez nich wpływać dodatnio na resztę młodzieży, a często także i na starszych;

3° w związkach należy bezwzględnie przestrzegać, aby osobno zbierali się chłopcy, a osobno dziewczęta;

4° przestrzegać się również winno zasady, by pracy organizacyjnej w związkach nie łączyć z żadną partją polityczną. Młodzież zrzeszoną zaznajamia się tylko ogólnie z zagadnieniami społecznymi i politycznymi, aby, gdy się usamodzielni i zdobędzie prawa obywatelskie, umiała się kierować w tych sprawach jasnym sądem i w swem życiu publicznem nie przynosiła wstydu zasadom swej młodości;

5° by ułatwić pracę poszczególnym związkom, pożądaną jest rzeczą łączyć związki w okręgi n. p. powiatowe lub dekanalne oraz diecezjalne, stawiać na ich czele kapłanów, albo pewnych katolickich działaczy świeckich, a związkom poszczególnym zapewnić życzliwą pomoc starszych przez Patronaty lub Koła Przyjaciół Młodzieży.

Statut 125

Z pomiędzy istniejących związków młodzieży na szczególniejsze poparcie zasługują piękne w diecezji naszej rozwijające się: „Stowarzyszenia Młodzieży Polskiej”, męskie i żeńskie, z generalnemi Sekretarjatami w Tarnowie.

Statut 126

Niemniej konieczną jest rzeczą zaopiekować się troskliwie młodzieżą rękodzielniczą, przemysłową i handlową, która często zdala od rodzinnych środowisk przygotowuje się do przyszłego zawodu, pracując za dnia na swych placówkach fizycznie, wieczorem zaś umysłowo w szkołach doszkalających. Ciepło rodzinne i domowe wychowanie winne jej zastąpić w mniejszych ośrodkach robotniczych Komitety lub Towarzystwa Opieki nad Terminatorami, w większych miastach bursy, internaty lub schroniska.

Tytuł IV.

O sprawie robotniczej.

Statut 127

W sprawie robotniczej przypominamy najważniejsze zasady papieża Leona XIII, wyjęte z encykliki „Rerum novarum” (z 15 maja 1891 r.):

1. „Aczkolwiek ziemię z jej skarbami matką-żywicielką Bóg dla wszystkich ludzi ustanowił, to jednak rozwój stosunków tak się ukształtował, że w bardzo nierównej mierze ludzie z jej dóbr korzystać mogą, skąd wzajemna nieufność i zawiść się rodzi”.

2. „Człowiekowi nie wystarczy, jak zwierzęciu, proste używanie dóbr doczesnych i dlatego nie może obejść się bez prawa własności stałej i trwałej”.

3. „Trudnem zaiste jest zadaniem odmierzyć prawa i obowiązki wzajemnie bogatych a ubogich, kapitału i pracy, wszyscy jednak godzą się na to, iż warstwom najniższym trzeba podać pomoc rychłą, a skuteczną, gdyż wskutek nieszczęśliwych stosunków bardzo wielka część ludzi wiedzie żywot istotnie nędzny i nieszczęśliwy, niegodny człowieka”.

4. „Winni służyć i robotnicy w całości i wiernie dostarczyć pracy, do jakiej się zobowiązali przez dobrowolny i słuszny układ, nie krzywdzić pracodawcy ani w majątku ani w osobie, w samej zaś obronie praw swoich zaniechać gwałtów; ale również pracodawcom i zwierzchnikom nie wolno obchodzić się z robotnikiem jak z niewolnikiem, trzeba uszanować w nim godność ludzką, uzacnioną przez znamię chrześcijanina. Hańbą i nieludzkością jest nadużywać ludzi, jakoby rzeczy jakiejś, dla zysku i oceniać ich tylko według wartości, jaką przedstawiają ich mięśnie i ich siły”.

Statut 128

§ 1. Wzrastające z dnia na dzień zagadnienie sprawy robotniczej wymaga osobnego zajęcia się warstwą robotniczą, aby ją uchronić od duchowego rozbicia w organizacjach ludzi nieuczciwych.

§ 2. Proboszczowie, zwłaszcza wiejscy, zwrócą uwagę na liczne częstokroć gromady robotników, którzy pracując przez tydzień poza wsią rodzinną, wracają do domu na niedziele i święta.

§ 3. Wszyscy zaś będą służyli robotnikom chętną radą, organizowali dla nich nieraz i pomoc materialną, dopomagali im do zdobycia dachu nad głową przez popieranie wszelkimi siłami budowy robotniczych domów mieszkalnych, będą zakładali dla ich uświadczenia biblioteki i czytelnie, a w większych zwłaszcza ośrodkach robotniczych będą zabiegali przy pomocy sekretariatów robotniczych około złączenia ich w katolickie związki zawodowe.

Statut 129

Jasnym i oczywistym jest, że za największą sprawę trzeba uważać wzrost pobożności i dobrych obyczajów wśród sfer robotniczych. Ten wzgląd przed wszystkimi innymi przejawiać się winien tak w całym urządzeniu stowarzyszeń jak i we wszelkich usiłowaniach duszpasterskich, mających na oku dobro rzeszy pracującej.

Tytuł V.

O katolickiej działalności społecznej.

Statut 130

Wszelkimi poczynaniami społecznym niech przyświeca przykład uczynnej miłości Boskiego Zbawiciela ku uciśnionym i biednym. Wierni niech nie patrzą na nędzę bliźniego, pomni na słowa ks. Skargi: Bóg sam nic nie potrzebuje, tylko swoją potrzebę na brata twego i bliźniego twego włożył (Kaz. Na n. XII). Dzieła miłosierdzia chrześcijańskiego niech uważają za szczególne i najpiękniejsze znamię wierności dla Chrystusa. Bractwa i stowarzyszenia religijne niech widzą w ich spełnianiu miarę swej żywotności.

Statut 131

Kapłani w działalności swej niech występują wszędzie, gdzie chodzi o sprawę sprawiedliwości i okazanie czynnego miłosierdzia; niech już od dziatwy szkolnej począwszy wszczepiają wiernym chrześcijańskie poczucie i zrozumienie potrzeby sprawiedliwości, miłości bliźniego i miłosierdzia.

Statut 132

Duszpasterze niech zakładają w parafjach komitety, któreby ujęły całą akcję miłosierdzia i objęły nią wszystkich potrzebujących. To zadanie może spełnić Komitet ubogich, Konferencje św. Wincentego a Paulo albo Rada Parafjalna.

Statut 133

Także i czysto materialne położenie wiernych nie będzie duchowieństwu objętne; dlatego z życzliwością odnosić się będzie do wszystkich uczciwych poczynań, zmierzających do podniesienia ogólnego dobrobytu parafji.

Statut 134

Pomoc ludzi świeckich, religijnie więcej wyrobionych, ułatwi duszpasterzom ich pracę, której zakres ustawicznie wzrasta, a zarazem przyczyni się wytworzenia ściślejszej łączności między proboszczem a jego owieczkami.

Statut 135

§ 1. Takim łącznikiem między proboszczem a parafianami niech będzie Rada Parafjalna, złożona z ludzi uczciwych, bogobożnych, cieszących się zaufaniem i szacunkiem parafji.

§ 2. Proboszcz przy pomocy Rady Parafjalnej otrzymuje szczerze i przedmiotowe informacje o życiu religijnem i o wszystkich duchownych i materialnych potrzebach parafji, w porozumieniu z nią obmyśla środki zaradcze. W członkach Rady znajduje pewnych i gorliwych pomocników w swej duszpasterskiej działalności.

Statut 136

§ 1. Przewodniczącym Rady Parafjalnej jest zawsze proboszcz.

§ 2. Posiedzenia Rady odbywają się w miarę potrzeby osobno dla mężczyzn, osobno dla niewiast, a wspólne zebranie ogólne omówi rzeczy najważniejsze.

Statut 137

§ 1. Ponieważ nawet najgorętsze zabiegi organizacyjne rozbić się mogą o brak lokalu, dlatego dołoży duszpasterz starań, by przynajmniej w siedzibie parafji, powstał dom parafjalny, hipotecznie zabezpieczony i do kościelnego inwentarza wpisany, którego gospodarzem i zarządcą będzie proboszcz.

§ 2. Jeżeli urzeczywistnienie tej myśli okaże się na razie niemożliwe, postara się przynajmniej o urządzenie świetlicy parafialnej, wynajmując dla tego celu izbę obszerniejszą w którymś z domów stojących bliżej kościoła.

CZĘŚĆ TRZECIA O SŁUŻBIE BOŻEJ

Tytuł I.

O Sakramentach świętych.

Statut 138

§ 1. Duszpasterz niech ma zawsze w pamięci, że udzielenie sakramentów świętych w duszach jego pieczy powierzonych rodzi życie nadprzyrodzone, utracone przywraca, utrzymuje, rozwija i do doskonałości doprowadza; niechaj zatem będzie zawsze gotowy do ich udzielania, a sprawuje je chętnie, pobożnie i według przepisów liturgicznych.

§ 2. W wypadkach zawiłych niech nie rozstrzyga na własną rękę, lecz szuka rady lub odniesie się do Ordynarjatu.

Statut 139

W sprawowaniu sakramentów, duszpasterz niech widzi zawsze sprawę Bożą, która wymaga od niego nie tylko modlitwy i pracy, ale częstokroć cierpienia i ofiary. Niech się więc cieszy, gdy dla niej cierpieć mu przyjdzie, aby cierpieniem mógł własne życie uświęcać, a na dusze jego trosce powierzone błogosławieństwo Boże sprowadzać.

Rozdział I.

O Chrzcie świętym.

Statut 140

§ 1. Duszpasterz przede wszystkim troszczyć się będzie, aby wszyscy jego pieczy powierzeni otrzymali Chrzest św.

§ 2. Starać się będzie, by nietylko akuszerki, ale i inni wierni umieli udzielać Chrztu św., aby w razie nagłej potrzeby przez nieważne udzielenie tego sakramentu nie pozbawiono dziecięcia szczęśliwości nadnaturalnej; niechaj wiedzą także, że noworodki, dające wątpliwe oznaki życia, winny być warunkowo ochrzczone.

Statut 141

Rodzicom należy przypominać, by jaknajrychlej, najpóźniej do dni ośmiu przynosili swe dzieci do chrztu, i by dla względów ludzkich, jak n. p. w oczekiwaniu na rodziców chrzestnych, na zjazd rodzinny nie odkładali tego, tak ważnego sakramentu.

Statut 142

§ 1. Właściwym miejscem udzielania chrztu jest kościół parafjalny, tylko w nadzwyczajnym wypadku może Ordynariusz zezwoli na chrzest w domu.

§ 2. Chrztelnica winna być umieszczona w odpowiednim miejscu kościoła, starannie i czysto utrzymana, szczelnie zamknięta.

Statut 143

Przy dopuszczaniu rodziców chrzestnych należy trzymać się przepisów prawa kościelnego, niegodnych odsuwać z należytą roztropnością i wyrozumiałością.

Statut 144

Rodzice niech pamiętają, by dzieciom obierać imiona Świętych Pańskich. Kapłanom nie wolno wbrew woli rodziców narzucać imion, zwłaszcza niezwykłych, lub trudnych do wymówienia.

Statut 145

Chwalebny zwyczaj błogosławienia matki po urodzeniu dziecięcia należy zachować. Matka jednak nie jest obowiązana przybywać po tę łaskę z dzieckiem.

Rozdział II. O Bierzmowaniu.

Statut 146

Dzieci szkolne powinny przyjąć sakrament bierzmowania przed opuszczeniem szkoły. W zasadzie prowadzi się dzieci do bierzmowania w siedzibie diecezji w czwartym roku nauki, a w innych parafjach podczas wizytacji kanonicznej.

Statut 147

§ 1. Przystępujący do sakramentu bierzmowania winni być należycie pouczeni przynajmniej o najważniejszych prawdach wiary św. i o sakramencie bierzmowania; przed bierzmowaniem odbywają spowiedź i przyjmują Komunię św.

§ 2. Będzie rzeczą chwalebną i przykładną, jeżeli i świadkowie bierzmowania i rodzice bierzmowanych przystąpią w dniu bierzmowania do sakramentów świętych.

Statut 148

§ 1. Karta do bierzmowania powinna zawierać przynajmniej imię, nazwisko, rok, miejsce urodzin oraz imię wybrane do bierzmowania.

§ 2. Karty bierzmowanych z obcej parafji winien rządcą kościoła przesłać co rychlej właściwemu proboszczowi z zaznaczeniem, kto i kiedy udzielił bierzmowania.

§ 3. Otrzymanie sakramentu bierzmowania ma być zapisane także libro natorum.

Rozdział III.

O Najświętszym Sakramencie Ołtarza.

Statut 149

Rządcy kościołów i inni kapłani niech zawsze chętnie udzielają Komunii św. proszącym o nią wiernym; niech nie zapomną o udzielaniu jej w dni powszednie, zwłaszcza, gdy dla jakich przyczyn nabożeństwa albo niema albo przełożono je na późniejszą godzinę. Przy liczniejszych spowiedziach trzeba udzielać Komunii św. przynajmniej co pół godziny.

Statut 150

§ 1. W myśl przepisów kanonicznych oraz obowiązujących planów szkolnych należy dołożyć starań, by dziatwa mogła przystąpić do pierwszej Spowiedzi i Komunii świętej już w drugim roku nauki szkolnej i to w czasie wyznaczonym na wypełnienie obowiązku Komunii świętej wielkanocnej.

§ 2. Jedyne w warunkach rzeczywiście niekorzystnych skutkiem umysłowego niedorozwoju dzieci możnaby termin ten przesunąć na trzeci rok nauki.

Statut 151

§ 1. Uroczystość pierwszej Komunii świętej trzeba urządzać z jaknajlepszym przygotowaniem i zachowaniem obrzędu podanego w dodatkach pod nr. XI.

§ 2. Jest rzeczą godną polecenia odebrać od dziatwy, przystępującej po raz pierwszy do stołu Pańskiego, przyrzeczenie wstrzymania się od używania alkoholu i tytoniu do 18-go roku życia.

Statut 152

§ 1. Aby pouczać wiernych o tym ważnym obowiązku i o korzyściach duchownych jakie pierwsza Komunia św. przynosi tak dzieciom jak i ich rodzicom, odczyta się corocznie zamiast kazania w drugą niedzielę po Wielkanocy dekret Kongreg. Sakram. „Quam singulari” z 8. Sierpnia 1910, umieszczony w dodatkach pod nr. XII.

§ 2. Katecheci szkół powszechnych uczynią to samo zamiast zwyczajnej egzorty.

Statut 153

Dzieciom w niebezpieczeństwie śmierci należy udzielić nie tylko namaszczenia Olejem św., ale także wyspowiadać je i udzielić im wiatyku, byle tylko umiały odróżnić Ciało i Krew Pańską od powszedniego chleba.

Rozdział IV.

O Sakramencie Pokuty.

Statut 154

§ 1. Kapłani niech zawsze rozpoczynają słuchanie spowiedzi św. modlitwą; niech wiernym do spowiedzi się garnącym chętnie nią służą bez wyróżniania osób; niech ją szczególnie ułatwiają mężczyznom, których można spowiadać i w domu.

§ 2. Zobowiązujemy duszpasterzy, aby zasiadali do konfesjonałów codziennie rano, a w soboty i we wigilje uroczystych świąt także w porze popołudniowej.

Statut 155

W myśl instrukcji św. Oficjum z 3. Czerwca 1915 r. kapłani niech się nie wążą o tem, co im na spowiedzi św. powierzono, wspominać w jakikolwiek sposób, nawet pośrednio, ani w prywatnych rozmowach ani w kazaniach, chociażby możliwość domyslenia się osoby penitenta była wykluczona.

Statut 156

Rezerwy biskupie, oraz władza ich odpuszczania pozostają niezmienione według rozporządzenia, zawartego w dodatku nr. XIII, w którym podajemy także wykaz cenzur kanonicznych.

Statut 157

§ 1. Duszpasterze niech zachęcają wiernych do częstego korzystania z dobrodziejstw Sakramentu Pokuty. Doświadczeni i gorliwi duszpasterze są zdania, że ludziom starszym, normalnie żyjącym, wystarcza spowiedź kwartalna, że młodzież natomiast potrzebuje częstszej, nawet miesięcznej spowiedzi. Osoby prawdziwie pobożne, chcąc tem skuteczniej przyjmować codziennie Komunię świętą, tem częściej starają się korzystać ze spowiedzi świętej.

§ 2. Proboszczowie niech zapraszają od czasu do czasu a zwłaszcza w okresie wielkanocnym spowiedników obcych, aby w ten sposób wiernym swoim jak najbardziej uprzystępnić korzystanie z sakramentu Pokuty.

§ 3. Kontrolę kartkową odprawienia spowiedzi wielkanocnej, istniejącą w poszczególnych parafjach, należy nadal utrzymać.

Statut 158

§ 1. Rządcy kościołów niech się starają, by konfesjonały były wygodne dla penitentów i spowiedników, umieszczone w miejscu widocznem, ale dla wiernych łatwo dostępne i tak zabezpieczone, aby wierni mogli swobodnie wyznawać swe winy bez obawy, że ich drudzy słyszą.

§ 2. Jedna strona konfesjonału niech będzie przeznaczona wyłącznie dla mężczyzn.

Statut 159

Spowiednicy niech nie przyjmują spowiedzi niewiast gdzieindziej, jak przy kratkach konfesjonału; nawet niewiasty chore lub głuche niech się starają spowiadać ile możności w miejscu widocznem, byleby tajemnica spowiedzi na tem nie cierpiała.

Rozdział V.
O odpustach.

Statut 160

Rządcy kościołów zapowiadać będą wiernym z ambony ważniejsze odpusty n. p. Dzień Zaduszny, odpust miejscowy i pouczać ich, jakie warunki są wymagane do zyskania tych odpustów.

Statut 161

Proboszczowie utrzymywać będą w kancelarii parafialnej spis tych odpustów, jakie w obrębie parafji zyskać można wraz z oryginalnymi dokumentami odpust nadającymi; odpusty na pewien oznaczony czas udzielone, wcześniej odnawiać będą.

Rozdział VI.
O Namaszczeniu Olejem świętym.

Statut 162

§ 1. Duszpasterze dołożą starań, aby wierni w razie choroby przyjęli sakrament namaszczenia Olejem św. wcześniej i z ufnością w dobroć i miłosierdzie Boże.

§ 2. Kapłani świeccy i zakonni, nie należący do duchowieństwa parafialnego, wezwani do chorego, niech go chętnie zaopatrzą na drogę wieczności, a następnie niech uwiadomią o tem właściwego proboszcza.

Statut 163

§ 1. Oleje święte należy przechowywać w kościele, w miejscu czystym, odpowiednio urządzone i zamkniętem, naczyniach srebrnych lub cynowych; wolno je i w domu starannie przechowywać tam, gdzie dostęp do kościoła jest trudniejszy.

§ 2. Naczynia na Wiatyk i Oleje św. mają być osobne.

Rozdział VII. O Kapłaństwie.

Statut 164

§ 1. Wszyscy duszpasterze niech popierają gorąco powołania do stanu duchownego; niech wiernych do modlitwy o powołania pracowników do winnicy Pańskiej zachęcają i otoczą szczególną opieką zarówno chłopców, którzy okazują chęć oddania się na służbę Bogu, jak i istniejące w diecezji Małe Seminarjum.

§ 2. Proboszcz ogłaszając z ambony nazwiska tych, którzy przyjmować mają święcenia, niech nie tylko przypomni wiernym obowiązek zgłoszenia przeszkód, ale także poleci ich gorącej modlitwie ludu.

Statut 165

Proboszcz po wakacjach winien przesłać do Rektoratu Seminarjum Duchownego świadectwo moralności dla alumnów, w którym mają być odpowiedzi na następujące pytania: 1. czy codziennie wysłuchał Mszy św.; 2. czy w niedziele i święta chętnie posługiwał do Mszy św.; 3. czy przystępował do Komunii św. i jak często się spowiadał; 4. czy zawsze chodził w sutannie; 5. czy czytywał dzieła teologiczne i ascetyczne; 6. czy obracał się w odpowiednim towarzystwie; 7. czy i jak długo przebywał poza obrębem swojej parfji.

Statut 166

Nowowyświęceni kapłani zwracać będą funduszowi Seminarjum Duchownego za swe utrzymanie kwotę 500 Zł w ten sposób, że po upływie pierwszego roku kapłaństwa opłacać będą przez lat pięć po 100 Zł rocznie.

Rozdział VIII. O Małżeństwie.

Statut 167

§ 1. Duszpasterze kłaść będą szczególniejszy nacisk w naukach stanowych, w misjach, kazaniach, wskazówkach duszpasterskich na ważność i świętość małżeństwa chrześcijańskiego.

§ 2. Corocznie w II niedziele po uroczystości Trzech Królów wygłoszą osobne kazanie o świętości tego sakramentu i o ważniejszych przeszkodach.

§ 3. Młodzież dorastającą należy odpowiednio przygotowywać, aby na sakrament małżeństwa nauczyła się patrzeć poważnie i po Bożemu i umiała w przyszłości wypełnić w duchu chrześcijańskim obowiązki stąd wynikające.

Statut 168

§ 1. Nowożeńców trzeba zachęcać, aby już po pierwszej zapowiedzi przystąpili do sakramentów św. i by małżeństwo zawierali w porze przedpołudniowej i to wśród Mszy św., podczas której przyjmą wspólnie Komunię świętą i otrzymają błogosławieństwo ślubne.

§ 2. Ich gody weselne niech będą skromne, bez nadużycia trunków, ile można bez muzyki.

Statut 169

§ 1. Zawieranie związków małżeńskich późnym wieczorem jest zawsze zakazane; w porze popołudniowej jest możliwe dla słusznych przyczyn i za osobnem pozwoleniem Kurji Biskupiej lub właściwego dziekana, który niech łatwo na nie zezwala, gdy chodzi o śluby w miastach i miasteczkach.

§ 2. Rządcy kościołów starać się będą, aby roztropnemi zarządzeniami zapobiec możliwemu w tych wypadkach nieuszanowaniu świątyni Pańskiej.

Statut 170

§ 1. Rządcy parafij przeprowadzać powinni egzamin przedślubny z nowożeńcami dokładnie i starannie; w wypadkach zawitych lub, gdy chodzi o osoby nieznanne lub niepewne, niech spisują osobny protokół, aby go przechować w aktach, a w razie potrzeby użyć do dalszych dochodzeń kanonicznych.

§ 2. Jest rzeczą pożądaną, aby w kancelarji parafjalnej prowadzono osobną księgę protokołów przedślubnych do spisywania wyniku egzaminu wszystkich zgłaszających się nowożeńców.

Statut 171

Szczególniej starannie stosować należy przepisy kk. 1023. i 1069. o stwierdzeniu stanu wolnego nowożeńców. Nie wolno przystąpić do pobłogosławienia małżeństwa, dopóki Kurja Biskupia nie udzieli pozwolenia: nihili obstat.

Statut 172

Ważniejsze obowiązki proboszcza w sprawowaniu sakramentu małżeństwa podaje osobna instrukcja, umieszczona w datkach pod nr. XIV.

Rozdział IX.

O Sakramentaljach.

Statut 173

§ 1. Sakramentalja są w życiu religijnym ważnym środkiem, przyczyniającym się wielce do pobożności i do przejęcia się duchem Kościoła.

§ 2. Należy zatem wiernych pouczać o ważności i użyteczności sakramentaliów i zachęcać do pilnego z nich korzystania, zwłaszcza z tych, które związane są z nabożeństwem lub obdarzone odpustami, przestrzegać przed nadużyciem zabobonem, podtrzymywać piękny zwyczaj używania po domach wody święconej.

Statut 174

Kapłani niech chętnie udzielają sakramentaliów według przepisu rytuału, a własnym przykładem niech podnoszą ich wartość w oczach wiernych; niech się starają podtrzymywać tradycją uświęcone błogosławieństwa, związane z rokiem kościelnym.

Tytuł II.

O kościołach i kaplicach.

Rozdział I.

O wznoszeniu i urządzeniu kościołów.

Statut 175

§ 1. Przy budowie kościołów należy pamiętać, aby odpowiadały godnie nie tylko wzniosłemu przeznaczeniu świątyni, ale także liczbie i potrzebom religijnym wiernych.

§ 2. Do prośby o pozwolenie na budowę nowego kościoła lub kaplicy publicznej, należy dołączać dokładny plan zamierzonej budowli, sporządzony przez zawodowego architekta wraz z kosztorysem. Tak samo należy postępować przy podejmowaniu przeróbek lub restauracji w istniejących kościołach i kaplicach.

Statut 176

Pragniemy gorąco, aby w miejscowościach oddalonych od kościoła macierzystego, a zamieszkałych przez liczniejszą ludność, powstawały chociażby skromne kościółki: ułatwią one kapłanom spełnianie obowiązków duszpasterskich, wiernym żywszą pamięć na Boga, częstsze słuchanie Mszy św., korzystanie ze wspólnych nabożeństw i nauk.

Statut 177

Polecamy gorąco wszystkim istniejący w diecezji Związek Mszalny, którego celem jest zasilanie funduszu budowy kościołów filialnych, a duchowieństwo nadal zobowiązujemy do kolejnego odprawiania Mszy świętych na intencję Związku.

Statut 178

Zarówno przy wznoszeniu nowych świątyń, jak i przy wewnętrznym ich urządzeniu należy, o ile tylko można, dbać także o ich stronę piękną, przy czym, powinno się uważać za zasadę, że piękno religijne idzie w parze z prostotą, prawdą i czystością i że potrafi się dostosować nawet do skromnych warunków miejscowych.

Statut 179

We wszystkich sprawach dotyczących stawiania, restauracji, urządzenia i zdobienia kościołów, konserwacji i inwentaryzacji rzeczy zabytkowych, osobny delegat Ordynarjatu, będzie rządcom kościołów służył radą i wskazówką, wydawał potrzebne zarządzenia, ułatwiał pracę Komisji Mieszanej i porozumiewał się z Urzędem Konserwatorskim. Duchowieństwo we wszystkich tych sprawach niechaj się do niego odnosi i stosuje do udzielonych rad, wskazówek lub zarządzeń.

Rozdział II.

O zabytkach kościelnych.

Statut 180

Istniejące w kościołach zabytki pobożności minionych wieków niechaj się cieszą pilną i troskliwą opieką. Nie wolno ich zmieniać, przerabiać, usuwać lub się ich wyzbywać bez wiedzy i zezwolenia Diecezjalnej Komisji Mieszanej do Ochrony Zabytków.

Statut 181

Duchowieństwo niech otacza życzliwą opieką Muzeum Diecezjalne i chętnie oddaje do niego rzeczy zabytkowe, zwłaszcza te które na miejscu przestały służyć pierwotnemu przeznaczeniu.

Rozdział III.

O zarządzie kościołów.

Statut 182

§. 1. Rządca kościoła troskliwą opieką otoczy powierzoną sobie świątynie i w tym celu corocznie zbada szczegółowo stan całej budowli, wcześniej zapobiegnie zaciekaniom i zawilgoceniom ścian, utrzymywać będzie starannie ogrodzenie cmentarza.

§ 2. Wewnątrz kościoła przestrzegać będzie jak największego porządku i czystości tak, aby w kościele, na ołtarzach i w zakrystji jaśniała czystość należna miejscu świętemu.

Statut 183

§ 1. Zadaniem Komitetu Parafjalnego, istniejącego na mocy obowiązujących dotychczas ustaw kościelno-politycznych, jest jedynie opieka nad majątkiem kościoła z wykluczeniem wszystkich innych spraw zarządu kościołem. Byłoby ze szkodą dla Kościoła i stanowiska duszpasterza, gdyby proboszcz dopuścił członków Komitetu do mieszania się w sprawy, które do nich nie należą.

§. 2. Nie może też Komitet rządzić używaniem dzwonów kościelnych.

Statut 184

§ 1. Patron kościoła jest członkiem Komitetu Parafjalnego jako taki bierze udział w czynnościach Komitetu oraz w akcie odbierania i oddawania majątku kościelnego i plebańskiego w czasie opróżnienia probostw.

§ 2. Przyjęte i istniejące zwyczaje wyróżnienia patrona w kościele należy nadal zachować.

§ 3. Kandydatom na opróżnione probostwa zabraniamy starać się bezpośrednio lub pośrednio o nadanie probostwa przed otrzymaniem zawiadomienia że są na liście kandydatów umieszczeni.

Rozdział IV. O służbie kościelnej.

Statut 185

§ 1. Służbę kościelną przyjmuje rządcą kościoła i zawiera z nią umowę pisemną, w której mają być określone jasno i wyraźnie jej obowiązki i wynagrodzenie (zob. dodatek nr. XV.).

§ 2. Obowiązki służby kościelnej powierzać należy ludziom odpowiedzialnym, pobożnym, zamiłowanym w porządku, trzeźwym.

Statut 186

W stosunku do służby kościelnej rządcą kościoła kierować się będzie uprzejmością i wyrozumiałością, będzie dbał o jej odpowiednie utrzymanie i wynagradzanie, nie będzie jej używał do osobistych posług bez osobnego wynagrodzenia, a rozporządzając swym majątkiem niech i o niej nie zapomina. Będzie też baczył, by ministranci pełnili zajęcie swoje pobożnie i z przejęciem.

Statut 187

§ 1. Dla dobra duchownego organistów urządzać się będzie rekolekcje w Tarnowie.

§ 2. Byłoby rzeczą pożądaną aby i inna służba kościelna miała co pewien czas możliwość odprawienia rekolekcji stanowych.

Statut 188

Opiekę nad całokształtem spraw organistowskich wykonuje z ramienia Ordynarjatu osobna Komisja Diecezjalna dla Spraw Organistowskich.

Tytuł III. O cmentarzach.

Statut 189

§ 1. Nowe cmentarze należy zakładać jako cmentarze parafialne według wymagań liturgicznych i przepisów zdrowotnych.

§ 2. Cmentarze powinny być zakładane tylko na suchych miejscach, ogrodzone i otoczone drzewami, ile można pięknie urządzone i starannie utrzymywane.

§ 3. Groby wybiera się według z góry ułożonego planu, w którym trzeba przewidzieć pierwsze miejsca dla kapłanów, ile można osobne miejsca dla dzieci, oraz osobne miejsce dla zwłok, które prawo kanoniczne każe chować na miejscu niepoświęconem.

Statut 190

§ 1. Należyta gospodarkę cmentarzem ułatwi zaprowadzenie książki rachunkowej dochodów i wydatków funduszu cmentarnego.

§ 2. Do utworzenia funduszu na utrzymanie cmentarza przyczynić się może pobieranie odpłat od grobów murowanych i pomników, wyjąwszy zwyczajne krzyże drewniane.

Statut 191

Rządcy parafji będą także pamiętać o cmentarzach wojennych i przy odpowiednich sposobnościach poleca je pieczy wiernych.

Tytuł IV. O świętach.

Statut 192

W dzień święte duszpasterz będzie się stał odprawiać nabożeństwo z jak największą okazałością, a wiernych zachęcać do nabożnego słuchania Mszy świętej i słowa Bożego.

Statut 193

§ 1. W święta zniesione, zachowane w ustawodawstwie cywilnem t.j. w święto św. Szczepana, w drugie święto Wielkanocy i Zesłania Ducha Świętego, w święto Matki Boskiej Gromnicznej należy odprawić nabożeństwo, jak w dni świąteczne.

§ 2. W święta zniesione i w ustawodawstwie cywilnem, t. j. w święto Zwiastowania, Narodzenia Najśw. Marji Panny i w święto św. Michała Archanioła, dopokąd wierni uczęszczają będą licznie do kościoła, należy odprawiać nabożeństwo, jak w dni świąteczne, a tylko w porze wcześniejszej; gdzie uczęszczanie wiernych zmaleje, rządcą kościoła postąpi według swego uznania.

Statut 194

W święto Królowej Korony Polskiej należy odprawić Mszę św. uroczystą z kazaniem, z Te Deum, modlitwą za Ojczyznę i Prezydenta i z hymnem „Boże coś Polskę”. Do wzięcia udziału w nabożeństwie zaprasza się władze miejscowe.

Statut 195

Jeżeli władze cywilne zwracają, się do rządców kościołów z prośbą o urządzenie nabożeństwa nieprzewidzianego w ustawach synodalnych wypada je odprawić; w razie wątpliwości zwrócić się trzeba do Ordynarjatu.

Statut 196

§ 1. Święto Patrona kościoła lub parafji obchodzi się w sam dzień święta w sposób uroczysty.

§ 2. Przenoszenie odpustów na niedzielę uważamy za niewłaściwe.

§ 3. Proboszczowie niech dołożą wszelkich starań, aby w dzień święta Patrona jak najwięcej wiernych przystąpiło do sakramentów św. celem dostąpienia odpustu zupełnego i dlatego zaproszą wystarczającą ilość spowiedników, ile można już w wigilję samej uroczystości, w którą należy odprawić nieszpory o święcie z wystawieniem Najśw. Sakramentu w monstrancji.

§ 4. Dni odpustowe nie powinny tracić nastroju świątecznego przez urządzenie hucznych zabaw, festynów, wieców politycznych.

Statut 197

Duszpasterze, zachęcając roztropnie wiernych do brania udziału w uroczystościach odpustowych i pielgrzymkach do miejsc łaskami słynących, baczyc będą, by wierni odnieśli z nich prawdziwą korzyść duchową.

Statut 198

§ 1. Nabożeństwo powinno się odbywać regularnie o stałej godzinie; w razie przewidzianej przeszkody należy zmianę naprzód zapowiedzieć.

§ 2. Porządek i sposób odprawiania nabożeństw, ułożony wedle instrukcji załączonej w dodatkach pod nr. XVI. i chwalebnych zwyczajów miejscowych, winien być wywieszony w przedsionku lub na drzwiach kościelnych.

Tytuł V.
O ważniejszych czynnościach świętych.

Statut 199

§ 1. Rytualem obowiązującym jest Rytuał Rzymski wydany dla Kościoła Polskiego w r. 1927.

§ 2. Kapłan, a zwłaszcza duszpasterz, zapozna się dokładnie z ceremoniami kościelnymi, wniknie w ich ducha i odprawiać je będą należycie i pobożnie.

§ 3. Nie pominie sposobności do pouczenia wiernych o znaczeniu i piękności obrzędów, aby w ten sposób pogłębić u nich znajomość życia kościelnego

Rozdział I.
O ofierze Mszy świętej.

Statut 200

§ 1. Msza św. niech będzie dla kapłana najważniejszą czynnością dnia, źródłem łask i błogosławieństwa Bożego.

§ 2. W tym celu przystąpi zawsze do niej z sumieniem czystym i pobożnie się przygotowuje, ubrany w szaty liturgiczne wystrzegać się będzie roztargnień, a po Mszy św. wdzięcznym sercem podziękuje za wielkie łaski otrzymane pomnąc, że wdzięczność jest pewną rękojmią jeszcze większych dobrodziejstw.

§ 3. W zakrystji unikać będzie rozmów hałaśliwych czuwając, żeby i służba kościelna i wierni pilnie przestrzegali powagi i spokoju.

Statut 201

Ponieważ nic tak nie pobudza wiernych do pobożności jak pobożne i dokładne odprawianie Mszy św., dlatego najusilniej polecamy, aby kapłani pilnie przestrzegali sposobu odprawiania Mszy św., przepisanego Mszałem Rzymskim. W tym celu niech przynajmniej raz do roku przegłówną rubryki mszału.

Statut 202

§ 1. Duszpasterze będą często pouczali wiernych o wartości i owocach Mszy świętej i zachęcali ich do korzystania z niej nie tylko w niedziele i święta, ale ile można i w dni powszednie.

§ 2. Kapłani niechaj chętnie podejmują, się binowania, by, uzyskawszy potrzebne upoważnienie, dawali wszystkim wiernym możliwość wysłuchania Mszy świętej w niedziele i święta.

Statut 203

§ 1. Rządca kościoła ma sam dostarczyć mąki na hostje i dopilnować, by wypiekanie odbywało się tylko z tej mąki i to z największą starannością i czystością.

§ 2. Wino do Mszy św. można nabywać tylko u dostawców zatwierdzonych przez Kurje Biskupie, lub u innych kupców katolickich, całkiem pewnych.

§ 3. Wino niech będzie przechowywane w zamkniętym miejscu i niech je sam kapłan do Mszy św. przygotowuje.

Rozdział II.

O Najświętszym Sakramencie.

Statut 204

§ 1. Najświętszy Sakrament należy z największą czcią przechowywać i wystawiać.

§ 2. Duszpasterz będzie często pouczał wiernych o obowiązkach wobec Najśw. Sakramentu i umożliwi im odwiedzanie Gościa Eucharystycznego.

Statut 205

§ 1. Komunikanty niech nie będą ani zbyt małe, ani zbyt cienkie.

§ 2. Hostje, używane do Mszy św. lub przeznaczone dla Komunii wiernych, niech będą wypiekane najwyżej przed 2 tygodniami. Hostje, przechowywane w tabernakulum, niech będą najmniej co 2 tygodnie odświeżane.

§ 3. Czas dokonywanej konsekracji i ilość rozdzielonych Komunii św. niech będą w zakrystji pilnie zapisywane.

Statut 206

§ 1. Tabernakulum niech będzie ozdobne, nie zasłonięte kanonem, okryte ile można konopeum. Drzwiczki tabernakulum należy zabezpieczyć odpowiednim zamkiem, a klucz jak najstaranniej przechowywać.

§ 2. Przed tabernakulum niech płonie zawsze lampa, zasilana oliwą roślinną.

Statut 207

§ 1. Czas wystawienia Najświętszego Sakramentu podczas nabożeństw całego roku kościelnego określa dodatek nr. XVII.

§ 2. Na wystawienie Najśw. Sakramentu w monstrancji w innych wypadkach trzeba osobnego zezwolenia Ordynariusza; natomiast błogosławieństwa Najśw. Sakramentem w puszcze można udzielać według miejscowych potrzeb i zwyczajów.

Rozdział III.

O pogrzebach chrześcijańskich.

Statut 208

Grzebanie ciał zmarłych niech będzie otoczone pietyzmem i przepojone duchem Kościoła. Duszpasterz niech poucza wiernych o katolickim sposobie chowania ciał i o znaczeniu ceremonij pogrzebowych; niech zachęca do pobożnego udziału w pogrzebach, niech często przypomina wiernym obowiązek modlitwy za duszami zmarłych.

Statut 209

§ 1. Zwłoki, tak dorosłych jak i dzieci, wprowadza się do kościoła i ustawia na katafalku dla odprawienia egzekwii przepisanych rytuałem przynajmniej przy dwóch zapalonych świecach, i ile możliwości Mszy św. pogrzebowej.

§ 2. We wigilje pogrzebu wprowadza się do kościoła zwłoki kapelanów, kleryków i osób wybitnie względem kościoła zasłużonych.

§ 3. Urządzanie pogrzebów dla ubogich jest bezpłatne.

Statut 210

Duszpasterz, odmawiając pogrzebu chrześcijańskiego, będzie ściśle przestrzegał przepisów kanonicznych unikając odmawiania pogrzebu z przyczyn w prawie kanonicznym nieprzewidzianych, zwłaszcza z przyczyn natury osobistej.

Rozdział IV. O śpiewie i muzyce w kościele.

Statut 211

Ponieważ nic się tak nie przyczynia do podniesienia uroku i okazałości nabożeństw, jak piękny śpiew i gra organowa w kościele, niechże duchowieństwo, organiści i wierni otoczą je szczególną opieką i niech tradycje diecezji na polu śpiewu i muzyki kościelnej, pielęgnowane w „Diecezjalnym Towarzystwie św. Wojciecha”, nadal podtrzymują i rozwijają.

Statut 212

Śpiew i gra organowa, jako część nabożeństwa, ma przynosić Bogu chwałę, a wiernych ma budować i do większej pobożności pobudzać. Przedewszystkiem śpiew podczas Mszy świętej ma uwydatniać jej poszczególne części, zwracać na nie pobożną uwagę wiernych i w ten sposób ułatwiać im jak najżywszy udział w Przenajświętszej Ofierze.

Statut 213

Dlatego rządcy kościołów:

1° usuną ze śpiewu i gry w kościele utwory o motywach świeckich, ckliwych, a na solowe występy śpiewaków zezwalać mogą tylko wyjątkowo;

2° dołożą starań, aby wierni brali żywy i liczny udział w śpiewie i dlatego pierwszeństwo dawać będą śpiewowi wszystkich w kościele obecnych;

3° szerzyć będą zamiłowanie do dawnych pieśni, dawać będą pierwszeństwo pieśniom mszalnym. Pieśni nowych, nie mających aprobaty kościelnej, nie wolno wprowadzać.

4° zabronią występów muzycznych, orkiestralnych lub solowych podczas Mszy świętej. Podczas innych nabożeństw n.p. procesyj, orkiestra może występować pod warunkiem, że będzie towarzyszyła śpiewom ludu lub w przerwach wykonywała utwory religijne.

Statut 214

Kapłani i organiści niech darzą śpiew liturgiczny szczególnem umiłowaniem: niech tekst wygłaszają wyraźnie i dobitnie, a melodię niech wykonują poprawnie, z prostotą i namaszczeniem. Kaznodzieje niech wiernym wyjaśniają z ambony od czasu do czasu znaczenie i piękno utworów łacińskich, częściej śpiewanych.

Statut 215

§ 1. Przy zakładaniu chórów kościelnych należy dawać pierwszeństwo chórom, złożonym z chłopców i mężczyzn, i dlatego pracę nad ich założeniem trzeba rozpocząć od młodzieży szkolnej i stowarzyszeń kościelnych.

§ 2. W kościołach, w których istnieją chóry mieszane, złożone z chłopców i dziewcząt, należy dążyć, aby chłopcy i dziewczęta tworzyły osobne zespoły śpiewackie. Zespoły te będą śpiewały oddzielnie, występując na chórze kolejno w ciągu roku kościelnego według zarządzenia rządcy kościoła.

CZĘŚĆ CZWARTA. O MAJĄTKU KOŚCIELNYM.

Tytuł I. O mieniu duchownych.

Statut 216

Beneficjant nabiera prawa do czerpania dochodów z beneficjum z dniem kanonicznego wprowadzenia w jego posiadanie.

Statut 217

Dochody beneficjalne, zbywające od skromnego lecz przyzwoitego utrzymania, powinien beneficjant obracać na zbożne cele tak za życia, jak i w testamentarnem rozporządzeniu ostatniej woli.

Statut 218

§ 1. Sporządzenie testamentu nie będzie kapłan odkładał do ostatnich chwil swego życia.

§ 2. Testament ma być sporządzony według przepisów prawa cywilnego, w dwóch egzemplarzach, z których jeden zatrzyma kapłan dla siebie, drugi zaś złoży u dziekana.

Statut 219

Aby testament duchownego był dowodem jego charakteru i posłannictwa, niech kapłan nie zapomina, że to, czem rozporządzać może, nabył jako sługa kościoła. Niech przeto pamięta przedewszystkiem o swej duszy, o rozlicznych potrzebach Kościoła i o miłosierdziu chrześcijańskim, gdyż słuszne zgorszenie wywołuje testament kapłana, sporządzony wyłącznie na korzyść krewnych, a co gorsza na korzyść osób obcych.

Tytuł II.
O inwentarzu plebańskim.

Statut 220

§ 1. Uważamy za rzecz konieczną, aby każde probostwo posiadało inwentarz tak żywy jak i martwy, niezbędny do należytego prowadzenia gospodarstwa.

§ 2. W taki inwentarz muszą być zaopatrzone także te probostwa, które go obecnie albo wcale nie mają, albo go mają w ilości niedostatecznej.

Statut 221

Postanawiamy zatem, że inwentarz każdego probostwa będzie obejmował:

- a) sprzęty kancelarji parafjalnej, wymienione w statucie 90 § 1;
- b) odsypy albo zasiewy w zbożu i ziemniakach w ilości zależnej od obszaru ziemi ornej, a mianowicie:

przy probostwie o 5 ha – 6 q ziemniaków, 2 q żyta, 1 q pszenicy, ½ q jęczmienia, 2 q owsa;

przy probostwie o 10 ha – 8 q ziemniaków, 3 q żyta, 1 ½ q pszenicy, 1 q jęczmienia, 4 q owsa;

przy probostwie o 15 ha – 10 q ziemniaków, 4 q żyta, 2 q pszenicy, 2 q jęczmienia, 5 q owsa;

przy probostwie o 20 ha – 12 q ziemniaków, 5 q żyta, 2 ½ q pszenicy, 2 ½ q jęczmienia, 6 q owsa;

przy probostwie o 25 ha – 14 q ziemniaków, 6 q żyta, 3 q pszenicy, 3 q jęczmienia, 8 q owsa;

przy probostwie o 30 ha – 16 q ziemniaków, 7 q żyta, 3 q pszenicy, 3 q jęczmienia, 8 q owsa;

- c) bydło w ilości zależnej od obszaru ziemi ornej, a mianowicie:

przy probostwie o 5 ha – jedną krowę;

przy probostwie o 10 ha – dwie krowy, jednego konia;

przy probostwie o 15 ha – trzy krowy, dwa konie;

przy probostwie o 20 ha – trzy krowy, dwa konie;

przy probostwie o 25 ha – cztery krowy, dwa konie;

przy probostwie o 30 ha – cztery krowy, dwa konie;

d) narzędzia gospodarcze t.j. wóz gospodarczy z drabinami i osłonami, pług, jedną parę bron przy tych probostwach, które mają posiadać w inwentarzu konie.

Statut 222

§ 1. Aby stworzyć inwentarz w wyżej ustalonej ilości, postanawiamy, że każdy proboszcz zostawi po upływie lat pięciu przewidziane odsypy lub zasiewy, po upływie lat piętnastu narzędzia gospodarcze, a co osiem lat po jednej sztuce bydła.

§ 2. W razie ustąpienia z probostwa przed upływem tych okresów, zostawi część zasiewów, a za przypadającą część inwentarza odpowiednią gotówkę w proporcji do lat pobytu na probostwie.

Statut 223

Proboszcz ustępujący ma oddać następcy zasiewy w odpowiedniej ilości, lub odpowiednią ilość czystego i doborowego ziarna do zasiewu albo gotówkę wystarczającą na zakupno ziarna według cen targowych najbliższego miasta powiatowego w dniu jej złożenia.

Statut 224

Gdyby proboszcz z ważnych powodów nie mógł lub nie chciał prowadzić gospodarki rolnej, Kurja Biskupia poleci mu zabezpieczyć inwentarz przez złożenie odpowiedniej gotówki.

Statut 225

Jeżeli istniejący dotychczas inwentarz przewyższa ilość ustaloną w statucie 221. Kurja Biskupia rozstrzygnie w każdym poszczególnym wypadku o sposobie użycia nadwyżki.

Tytuł III.

O zabezpieczeniu majątku opróżnionych kościołów i probostw.

Statut 226

Zabezpieczenie majątku kościelnego i beneficjalnego oraz ich dochodów w razie zmiany beneficjata jest jednym z ważnych obowiązków dziekana.

Statut 227

§ 1. W razie śmierci beneficjata dziekan zamianuje bezzwłocznie administratora i zawiadomi o tem Kurje Biskupią, a majątek kościelny i beneficjalny, pozbawiony swego opiekuna, otoczy szczególną troską i opieką.

§ 2. W tym celu zażąda pomocy i współdziałania komitetu parafialnego i miejscowego wikariusza, który zwykle pozostaje administratorem opróżnionego probostwa.

Statut 228

Czysty dochód beneficjum w roku kanonicznym jest własnością pro rata obydwóch beneficjatorów, t.j. ustępującego i jego następcy oraz funduszu interkalarnego.

Statut 229

Fundusz interkalarny ma:

1° utrzymać administratora, służbę plebańską, niezbędną do dalszego prowadzenia prawidłowej gospodarki i wyżywić inwentarz;

2° zwrócić ryczałtowi diecezjalnemu wypłaconą administratorowi pensję przy probostwach, w których beneficjant pobierał ją tylko w części lub wcale jej nie pobierał.

§ 2. Pozostała reszta służyć będzie na potrzeby kościołów i probostw.

Statut 230

Wszelkie sprawy sporne, mogące się wyłonić przy zmianie beneficjanta co do uprawnień i zobowiązań osób interesowanych, rozstrzyga nieodwołalnie władza duchowna.

Statut 231

Szczegółową instrukcję o zabezpieczeniu opróżnionych kościołów i probostw, podaje dodatek nr. XVIII.

Tytuł IV.

O stypendjach mszalnych.

Statut 232

§ 1. Wysokość ofiary na odprawienie Mszy św. wynosi w zasadzie 3 Złote na cichą, a 6 Złotych na śpiewaną.

§ 2. Każda Msza św. manualna powinna być odprawiona najdalej w terminie dwóch miesięcy od czasu przyjęcia stypendjum, o ile nie chodzi o wypadek nagły lub umówiony termin.

Statut 233

§ 1. Niechaj każdy kapłan in libro stipendiorum sumiennie zapisuje samą intencję, wysokość stypendjum w cyfrze wyraźnej oraz czas przyjęcia i odprawienia Mszy św.

§ 2. Jest obowiązkiem dziekana zbadać książkę stipendiorum podczas wizytacji.

Statut 234

Organista otrzymuje 10% pobranego stypendjum mszalnego od wszystkich Mszy św. śpiewanych i tych cichych, na których gra i śpiewa na życzenie odprawiającego.

Tytuł V.

O dochodach stuły.

Statut 235

Rządcy parafij przy pobieraniu opłat lub ofiar związanych z czynnościami duchownymi trzymać się będą ściśle przepisów kościelnych i ustalonych norm, pomni, że opłaty stuły są raczej ofiarą wiernych, a nie ścisłą zapłatą; jaknajstaranniej wystrzegać się będą najmniejszego pozoru chciwości; nigdy nie odmówią świętej czynności tym, którzy opłaty z powodu ubóstwa uiścić nie mogą, a nawet tym, którzy jej uporczywie odmawiają.

Statut 236

W każdym dekanacie powstanie komisja, złożona z dziekana i z dwóch przezeń obranych kondekanalnych, która ustali wysokość opłat dla dekanatu, zda o tem sprawę Ordynarjuszowi i czuwać będzie, aby przy pobieraniu opłat stułowych nie wkraδαły się nadużycia.

Statut 237

§ 1. Rządca parafji prowadzić będzie osobną, książkę dochodów stuły, w której będzie wypisywał wysokość otrzymanych opłat i ich rozdział na poszczególne pozycje.

§ 2. Odbierający swą część podpisze się w niej własnoręcznie, a dziekan w czasie wizytacji zbada, czy służba kościelna otrzymuje prawidłowo przypadające na nią części.

Tytuł VI.
O konkurencji parafjalnej.

Statut 238

§ 1. Rządca parafji, jako opiekun powierzonego mu dobra kościelnego, jest obowiązany dbać o utrzymanie kościoła i budynków kościelnych w dobrym stanie.

§ 2. Potrzebne naprawy niech się stara przeprowadzić jaknajrychlej, aby osobistem zaniedbaniem nie spowodować znaczniejszych wydatków.

Statut 239

§ 1. Na kosztowniejsze restauracje i budowy należy wcześniej przygotowywać umysły parafjan i zbierać odpowiednie fundusze, ile można przy pomocy dobrowolnych ofiar, a następnie przy pomocy źródeł ustawowo oznaczonych.

§ 2. Dokładna znajomość ustaw i osobiste starania proboszcza u właściwych władz ułatwią mu sprawę konkurencyjną.

Statut 240

Na zamierzoną restauracje, przebudowę lub usunięcie budowli zabytkowych należy uzyskać pozwolenie Kurji Biskupiej i Wojewódzkiego Urzędu Konserwatorskiego.

Statut 241

§ 1. Nie wolno wznosić plebanij zbyt kosztownych lub zbyt kownych, a w rozkładzie nowego budynku należy zawsze uwzględnić pomieszczenie dla kapłana pomocniczego.

§ 2. W parafjach, w których z powodu miejscowych trudności niema odpowiedniego mieszkania dla wikariusza, niechaj proboszczowie chętnie dzielą się ze swym współpracownikiem własnem mieszkaniem.

Tytuł VII.
O składkach, ofiarach i kwestach.

Statut 242

Wierni mają obowiązek uświęcony odwiecznym zwyczajem i przykładem przodków, przyczyniać się do utrzymywania kościoła, sprawiania szat i naczyń liturgicznych i do pokrywania wydatków, połączonych z odprawianiem nabożeństwa.

Statut 243

§ 1. Rządcy kościołów w miarę potrzeb miejscowych przypominać będą wiernym ten obowiązek i zachęcać, aby każdy z nich w miarę zasobów i możliwości dopomagał do utrzymania i ozdoby domu Bożego i do uświetnienia nabożeństwa.

§ 2. Wszelkie składki rządcą kościoła zapisze starannie w księdze dochodów i wydatków kościelnych, a raz w roku, w jedną z niedziel styczniowych, ogólne zestawienie składek i ich użycie ludowi z ambony przedstawi.

Statut 244

§ 1. Prócz składek na pokrycie kościelnych i liturgicznych wydatków własnej parafji, będą zbierane ofiary na cele diecezjalne lub ogólnokościelne, wskazane przez Ordynarjusza.

§ 2. Stałe terminy zbierania tych ofiar będą podane w directorium, nadzwyczajne zbiórki będą ogłoszone w kurendach.

§ 3. Przynajmniej na tydzień przed terminem zbiórki wyjaśni proboszcz cel ofiar i zachęci parafjan do życzliwej ofiarności.

§ 4. Uzbierane datki prześle proboszcz do dnia 8 Kurji Biskupiej lub pod adresem w kurendzie wskazanym, a ludowi w najbliższą niedzielę ogłosi wysokość zebranej kwoty. Potwierdzenia pocztowe przesyłki zachowa w księdze rachunkowej.

Statut 245

Jeżeli parafja jest tak uboga, że nie może własnymi siłami postawić kościoła, może się zwrócić o pomoc do innych parafij, lecz pod następującymi warunkami:

1° proboszcz wyjedna pisemne zezwolenie Ordynarjusza na kwestę;

2° do prośby o kwestę dołączy odpowiednią ilość książeczek z fotografiami kolektantów i zapewni, że są oni ludźmi uczciwymi i sumiennymi;

3° określi terytorjum, na którym zamierza kwestować i zapewni, że kwestowanie przy pomocy sprzedaży obrazów i artykułów religijnych jest w danym wypadku wykluczone;

4° po uzyskaniu zezwolenia Ordynarjusza, wystara się o zezwolenie u władz państwowych.

Statut 246

Kwestarze z innych diecezji, z wyjątkiem kwestarzy zakonów żebrzących, winni wykazać się zezwoleniem Ordynarjusza własnego i Ordynarjusza Tarnowskiego.

Statut 247

Rządca kościoła nie pozwoli, by czyto w kościele, czy na cmentarzu kościelnym urządzano kwesty na cele świeckie, chociażby bardzo szlachetne, wyjąwszy, gdyby w jego parafji wskutek klęski elementarnej trzeba było nagłej, doraźnej pomocy.

Tytuł VIII.

O zapisach i fundacjach pobożnych.

Statut 248

Legaty pobożne są zapisami m podstawie testamentu lub ustnego rozporządzenia ostatniej woli, mocą której przeznaczają testator z majątku swojego ziemię czy kapitały na sprawienie przedmiotu kultu religijnego albo na nabożeństwo lub na instytucję; mającą na celu chwałę Bożą i dobro Kościoła lub na wsparcie ubogich.

Statut 249

§ 1. Proboszcz nie może na własną rękę odrzucać lub zmieniać legatów, lecz o każdym legacie, uczynionym na rzecz kościoła lub beneficjum, zawiadomić winien natychmiast Kurje Biskupia, podając, kto, ile i na jaki cel legował.

Statut 250

§ 1. O przyjęciu legatu decyduje Ordynarjusz, który też wyda zarządzenie co do zabezpieczenia legatu i sposobu jego użycia.

§ 2. Legaty przeznaczone ogólnie na kościół, przypadną temu kościołowi, do którego testator należał.

§ 3. Msze legowane bez określenia osoby proboszcza czy kościoła dane będą do odprawienia temu proboszczowi, do którego parafji testator należał.

Statut 251

Legaty substytucyjne będzie miał proboszcz w ewidencji i gdy ziszczą się warunki, od których zawisła realizacja legatu, upomni się o legat u spadkobierców.

Statut 252

§ 1. Żadna fundacja nie może być ukonstytuowana bez uprzedniego zezwolenia i zatwierdzenia Ordynariusza.

§ 2. Ordynariusz, wysłuchawszy zdania proboszcza, określi i zadecyduje, czy majątek fundacyjny wystarcza na cel wyrażony w ostatniej woli testatora i czy życzenia testatora i cel przez niego wskazany odpowiada potrzebom i intencji Kościoła.

§ 3. Przyjmuje się obecnie 200 Zł na fundację wypominkową, 400 Zł na fundację mszalną.

§ 4. Kapitał fundacyjny musi być złożony w papierach wartościowych, zawinkulowanych przez Kurje Biskupią na rzecz fundacji, albo też majątek ziemski fundacji musi być hipotecznie zabezpieczony.

§ 5. Przy fundacjach mszalnych, obejmujących Msze śpiewane, przypadnie 15% rocznego dochodu na paramenta kościelne, służbę kościelną i światło. Proboszcz według swego uznania rozdzieli ten procent na trzy wymienione tytuły.

Statut 253

§ 1. Po zabezpieczeniu prawnem majątku fundacyjnego, wystawia się akt fundacyjny w 2 egzemplarzach, z których jeden przechowuje się w Kurji Biskupiej, drugi w aktach parafjalnych.

§ 2. Przepisanie aktu fundacyjnego w 2 egzemplarzach według zarysu sporządzonego w Kurji Biskupiej należy do proboszcza.

§ 3. Każdy akt fundacyjny wpisuje się do księgi dokumentów kościoła, a na zawieszonej w zachrystji tabelce, zawierającej terminarz wypełnienia obowiązków fundacyjnych, dopisuje się nowoutworzoną fundację.

Statut 254

§ 1. Do proboszcza należy opieka nad majątkiem fundacyjnym, spełnianie obowiązków fundacyjnych i korzyści aktem fundacyjnym zabezpieczone.

§ 2. Fundacje dobroczynne pozostają pod opieką proboszcza, który ma obowiązek rozdzielania pożytków fundacyjnych według wymogów, aktem fundacyjnym określonych.

§ 3. W książce adimplendarum obligationum, zawierającej imienny spis fundacyj, ilość i rodzaj obowiązków fundacyjnych, zaznacza proboszcz datę spełnienia obowiązku fundacyjnego.

Statut 255

Rządca kościoła wypominać będzie dusze fundatorów i dobrodziejów kościoła, dusze z dawnych fundacyj z braku kapitału wygasłych, a imiennie dusze trzech ostatnich zmarłych proboszczów, ostatniego wikariusza, zmarłego w parafji.

Statut 256

§ 1. Obowiązki i ciężary fundacyjne obowiązują w sumieniu rządcę kościoła lub parafji tak długo, dopóki nie nastąpi ich redukcja przez władzę duchowną.

§ 2. Redukcje ciężarów fundacyjnych, udzielane poszczególnym kościołom na lat pięć, zachowują swą moc przez ogólny dekret redukcyjny, wydawany z Ordynarjatu, a ogłaszany w kurendach, o ile nie polepszył się tymczasem stan majątkowy, którejs z fundacyj zredukowanych.

Tytuł IX.

O zarządzaniu majątkiem kościelnym.

Statut 257

Dla ułatwienia zarządu majątkiem kościelnym należy przeprowadzać staranne wyodrębnienie majątku kościelnego i fundacyjnego, od majątku beneficalnego w myśl art. 24 Konk. Pol.

Statut 258

§ 1. Zarządcą mienia kościelnego jest każdorazowy rządcą kościoła razem z Komitetem Parafjalnym, w skład którego wchodzi także Patron kościoła z głosem rozstrzygającym.

§ 2. Rządca kościoła w każdej ważniejszej sprawie zarządu mieniem kościoła działa za wiedzą Komitetu.

§ 3. Zarząd majątku plebańskiego należy wyłącznie do każdorazowego proboszcza.

§ 4. W czasie opróżnienia probostwa Komitet według statutu 227. § 2. bierze udział w odbieraniu i oddawaniu majątku, nie tylko kościelnego, ale i plebańskiego.

§ 5. Zarówno każdy rządca kościoła, jak i każdy proboszcz, odpowiadają za gospodarkę powierzonego im dobra przed dziekanem i Ordynariuszem.

Statut 259

§ 1. Zarządca majątku kościelnego, winien mieć nad nim pieczę na wzór dobrego ojca rodziny, dbałego o dobro nieletnich dzieci.

§ 2. W szczególności proboszcz winien pamiętać, że jest nie tylko użytkownicą oddanej mu prebendy, ale i jej opiekunem, który nie tylko ma zachować jej stan posiadania, ale także w miarę możliwości przyczyniać się do jej polepszenia przez rozsądną gospodarkę.

§ 3. Mniejsze naprawy w budynkach plebańskich proboszcz sam pokryje, by zapobiec większym uszkodzeniom, a o potrzebie znacznie większych napraw wcześniej zawiadomi dziekana.

§ 4. Sporu w obronie prebendy lub kościoła, nie będzie wszczynał bez pisemnego zezwolenia Ordynariusza, w wypadku nagłym dziekana, który o udzieleniu takiego zezwolenia powiadomi Ordynarjat.

Statut 260

§ 1. Rządca kościoła, chociażby się cieszył największym zaufaniem, powinien tak prowadzić rachunki kościelne, aby je mógł w każdej chwili do zbadania przedłożyć.

§ 2. Będzie zatem należycie utrzymywał: 1° ksiązkę bieżących dochodów i wydatków kościoła; 2° ksiązkę nadzwyczajnych składek, zbieranych na poszczególne cele kościelne; 3° ksiązkę datków konkurencyjnych; 4° ksiązkę dochodów stuły; 5° ksiązkę spełniania zobowiązań fundacyjnych.

§ 3. Jest rzeczą poleconą ze względu na dobro probostwa, aby każdorazowy proboszcz prowadził ksiązkę dochodów i rozchodów probostwa i ksiązkę tę, przekazywał następcom, lub przynajmniej odpisy fasyj, corocznie przedkładanych władzom skarbowym do wymierzenia podatków.

Statut 261

Kwoty pieniężne, zbierane w parafji na poszczególne cele lub na nadzwyczajne potrzeby kościoła, o ile przekroczą kwotę 1000 zł., a nie mają być od razu wydane, należy odsyłać do Kurji Biskupiej; mniejsze kwoty można do czasu umieszczać w pewnych kasach miejscowych, a książeczki wkładkowe przedkładać podczas wizytacji dziekańskiej.

Statut 262

§ 1. Przy każdym kościele parafjalnym istnieją dwie księgi, które mają następujące tytuły;

1° Konspekt fundacyj, zapisów pobożnych i obowiązków z niemi złączonych przy kościele parafjalnym.

2° Inwentarz kościoła i probostwa.

§ 2. Jeden egzemplarz tych ksiąg znajduje się w archiwum parafjalnym, drugi w Kurji Biskupiej.

§ 3. Obydwa egzemplarze będą prowadzone jednakowo i jednolicie tak co do stron, jak i co do następstwa przedmiotów.

§ 4. Bez pisemnego zezwolenia Kurji Biskupiej nie wolno w księgach konspektu i inwentarza przeprowadzać jakichkolwiek zmian lub dodatków, ani ksiąg tych komukolwiek przesyłać.

Tytuł X.

O zmianach w majątku kościelnym.

Statut 263

Aby dobra, oddane na użytek kościelny nie niszczały przez niedbałość, lekomyślność lub złą wolę zarządców, przypominamy wszystkim rządcom majątku kościelnego, że bez należytego pozwolenia władzy duchownej, nie wolno skuteczniać jakichkolwiek zmian w prawie własności, w swobodnym posiadaniu lub użytkowaniu dobra kościelnego.

Statut 264

§ 1. Zabroniona jest wszelka istotna zmiana gospodarki, jeżeli wycho-
dzi na pogorszenie i szkodę kościoła lub beneficjum.

§ 2. Szczególniej należy pilnować, aby lasy wycięte bezzwłocznie zalesiono.

§ 3. Zmiana przynosząca korzyść, jak zalesienie nieużytków, założenie stawów rybnych, sadu, może być dokonana za zgodą dziekana.

Statut 265

§ 1. Żadnego pozwolenia nie potrzeba, gdy chodzi o alienację rzeczy, nie przedstawiających żadnej wartości lub nie dających się zachować.

§ 2 Wolno więc proboszczowi wyciąć stare drzewa w sadzie pod warunkiem, że na ich miejsce zasadzi młode drzewka tej samej lub lepszej jakości, na co dziekani przy wizytacjach bacznią winni zwracać uwagę.

§ 3. Natomiast zabrania się bezwarunkowo wyzbywania się rzeczy zabytkowych, chociażby zniszczonych i w kościele nieużytecznych. rzeczy te należy odesłać do Muzeum diecezjalnego.

Statut 266

§ 1. Nie wolno żadnemu beneficjadowi znosić budynków, należących do majątku kościoła, beneficjum albo do fundacji ubogich. Jeśliby usunięcie budynku okazało się konieczne, uprawniony zarząd ma powziąć odpowiednią uchwałę i uzyskać zatwierdzenie Kurji Biskupiej.

§ 2. Nie wolno też beneficjadowi stawiać własnych budynków na gruntach do probostwa lub kościoła należących, jak domów dla krewnych, dla służby; nie wolno też na to innym pozwalać.

Statut 267

Budynki mieszkalne mają być utrzymywane w należytym stanie, aby nie marniały przez nieopalenie lub wilgoć. Nie wolno też szpeciwać ich dowolnymi przeróbkami.

Statut 268

Bez zgody Kurji biskupiej nie wolno proboszczowi związać gospodarstwa ani spieniężać inwentarza żywego czy martwego wbrew postanowieniom statutu 224.

Statut 269

Przy zamianie lub sprzedaży mienia kościelnego lub beneficjalnego należy przesłać do Kurji Biskupiej za pośrednictwem dziekana zarys kontraktu, wyciąg katastralny i mapkę parceli, o ile przychodzi do jej dzielenia, oraz pisemną opinię zaprzysiężonych rzeczoznawców.

Statut 270

Innowiercy i znani w parafji wrogowie Kościoła nie mogą nabywać lub dzierżawić dóbr kościelnych.

Statut 271

§ 1. Dzierżawa gruntów i łąk beneficjalnych i kościelnych, choćby na przeciąg jednego roku, może być dokonana jedynie za wiedzą Ordynarjusza i tych, do których to należy, jeśli dzierżawca chce mieć zapewnioną dzierżawę na wypadek śmierci beneficjanta.

§ 2. Dla usunięcia wszelkiej spekulacji pieniężnej na mieniu kościelnym, dzierżawcy nie wolno poddzierżawiać gruntów kościelnych lub beneficjalnych.

§ 3. Jeżeli występuje równocześnie kilku dzierżawców, wolno proboszczowi ustanowić jednego z nich jako zastępcę do przeprowadzenia formalności dzierżawy.

Statut 272

§ 1. Podanie o pozwolenie na wydzierżawienie ziemi należy przesłać do Kurji Biskupiej za pośrednictwem dziekana i załączyć projekt kontraktu. (zob. dod. nr. XIX).

§ 2. Gdy Kurja zgodzi się zasadniczo na zamierzoną dzierżawę należy przy większych dzierżawach przesłać: a) kontrakt dzierżawny, należycie według przepisów prawa cywilnego sporządzony, b) połowę czynszu dzierżawnego, którą składa dzierżawca na zabezpieczenie warunków dzierżawy tytułem kaucji, c) odpowiednie zabezpieczenie proboszcza wydzierżawiającego dla inwentarza żywego.

Statut 273

§ 1. Większe kontrakty dzierżawne powinny być zawierane wobec notariusza ze obopólną zgodą kontrahentów lub legalizowane w sądzie.

§ 2. W kontraktach tych ma być umieszczona klauzula, że na wypadek niezapłacenia czynszu dzierżawnego, dzierżawca poddaje się egzekucji wprost z kontraktu. Klauzula ta ma być podana już w zarysie umowy dzierżawy, przesłanej do Kurji, przyczem wyraźnie nadmienić należy czy dzierżawca na nią się zgadza.

§ 3. Kontrakty rocznej dzierżawy drobnych działek gruntów wystarczy zawierać w obecności dwóch świadków.

§ 4. Kontrakt dzierżawy można prologować. Wówczas wystarczy przesłać do Kurji Biskupiej dotychczasowy kontrakt celem otrzymania aprobaty.

Statut 274

§ 1. Nowo instalowani proboszczowie nie powinni przy oddawaniu im temporaljów podpisywać protokołu oddawczego, dopóki nie przekonają się z księgi inwentarza o granicach i stanie gruntów.

§ 2. Dziekan instalujący ma wszystkie parcele oddać beneficjатовi ściśle według księgi inwentarza, nawet i te, które się znajdują w posiadaniu innych.

Statut 275

Beneficjant odpowiada za wszelkie szkody, wynikłe z jego niedbałej gospodarki lub samowolnej alienacji.

Dodatki

Dodatek I.

Normy głoszenia słowa Bożego

według dekretu Kongregacji Konsystorjalnej z 28. czerwca 1917. Rozdział II. Co należy przy głoszeniu słowa Bożego zachować, a czego unikać.

1. Ponieważ do rzeczy świętych, święcie zabierać się trzeba, niech się nikt nie waży głosić słowa Bożego, kto się wpieryw nie przygotowuje należycie przez studjum i modlitwę.

2. Treść kazań zasadniczo powinna obejmować tematy religijne (k. 1347). Jeżeli jednak kaznodzieja będzie chciał poruszać inne tematy, nie całkiem religijne, choć zawsze dla domu Bożego odpowiednie, ma prosić i otrzymać na to od miejscowego Ordynariusza zezwolenie. Ordynariusz zaś tego zezwolenia nie udzieli, jak po gruntownem rozważeniu sprawy i uznaniu jej za potrzebną. Wszystkim zaś kaznodziejom wogóle i bezwzględnie zabrania się przemawiać w kościele w sprawach politycznych.

3. Mów pogrzebowych. nikomu nie wolno wygłaszać, jak za uprzednią i wyraźną zgodą Ordynariusza, który przed udzieleniem pozwolenia może zażądać przedłożenia rękopisu.

4. Kaznodzieja niech zawsze ma przed oczyma i w czyn wprowadza to, co św. Hieronim polecał Nepocjanowi: „Pismo św. często czytaj, nigdy go nawet z rąk nie wypuszczaj. Przemówienie kapłana niech będzie znajomością Pisma św. przepojone. Ze studjum Pisma św. niech się też łączy studjum ojców i Doktorów Kościoła.

5. Cytaty i świadectwa, wyjęte z pisarzy oraz autorów świeckich, przytaczać należy bardzo ostrożnie, tembardziej powiedzenia heretyków, odstępców i niewiernych; nigdy zaś nie wolno powoływać się na powagę ludzi żyjących. Wiara i moralność chrześcijańska nie takich potrzebują podpór i obrońców.

6. Kaznodzieja niech nie zabiega o oklaski słuchaczy, ale niech, szuka jedynie zbawienia dusz i uznania u Boga i Kościoła. „Gdy nauczasz w kościele, nie okrzyki ludu, ale westchnienia twa mowa niech wzbudza. Łzy słuchających niech będą twoją pochwałą. (Św. Hieronim do Nepocjana).

7. Przyjęty w niektórych stronach zwyczaj używania czasopism i drukowanych ogłoszeń, czyto na przynętę słuchaczy przed kazaniem, czy dla podniesienia zasług kaznodzieji po kazaniu, należy zupełnie odrzucić i potępić, chociażby się to miało dziać nawet dla najlepszych celów. Niech Ordynariusze dolożą starań, o ile to będzie w ich mocy, aby to nie weszło w użycie.

8. Co do sposobu głoszenia kazania nic lepszego nie można przepisać nad to, co św. Hieronim zalecał Nepocjanowi: „Nie chcę, byś był deklamato-rem, krzykaczem lub gadułą bezmyślnym, ale biegłym znawcą tajemnic i sakramentów Bożych. „Szukać podziwu u niedoświadczonego pospółstwa płynną i potoczystą wymową, jest właściwością ludzi nie wykształconych. Nic łatwiejszego jak uwieść obrotnością języka proste pospółstwo i zebrania ludzi nieuczonych, którzy im mniej rozumieją, tem bardziej podziwiają.

9. Dlatego kaznodzieja tak w rozumowaniu, jak i w doborze słów niech się dostosowuje do umysłowego poziomu ogółu słuchaczy; zaś w akcji i wygłoszeniu niech zachowa te skromność i powagę, jako przystoi sprawującemu poselstwo za Chrystusa.

10. Niech się nadto zawsze i usilnie strzeże, by urzędu kaznodziej-skiego nie używał dla zysku, szukając dobra swego, a nie Chrystusowego; niech więc nie będzie chciwy na wstrętny zarobek i niech się nie da porwać przynętą próżnej chwały.

Niech mu też nigdy z myśli nie wypadnie to, co zgodnie ze słowami Ewangelji, nauką Apostołów i przykładem Świętych tenże św. Hieronim mówił Nepocjanowi: „Niech twe postępowanie wstydu nie przynosi twym słowom, by w czasie twej przemowy w kościele nie powiedział po cichu ktoś ze słuchających: Dlaczegoż więc tego, czego nauczasz, sam nie czynisz? Marnym nauczycielem jest ten, kto mając pełen żołądek, głosi posty. Słów a umysł i ręce kapłana, niech będą w zgodzie”.

Dodatek II.

Instrukcja o urządzaniu misyj parafialnych.

Duszpasterz obmyśli odpowiedni czas na misję, bacząc na to, by ludzie wolni byli od pilnych robót polnych, jak nie mniej, by misja nie odbywała się w czasie silnych mrozów. Przynajmniej miesiąc naprzód zapowie misję ludowi z ambony, poczem w każdą niedzielę i święto poprzedzające misję, odmówi z ludem po kazaniu Ojcie Nasz, Zdrowaś Marjo i trzy razy Chwała Ojcu, by misja wydała jak najobfitszy owoc. Także sam duszpa-sterz nie zaniecha modlitwy na tę intencję. O zamierzonych misjach za-wiadomi wcześniej właściwego dziekana oraz Kurję Biskupią, podając

przytem kapłanów, którzy mają udzielać nauk i prosząc Kurję o potrzebne władze dla spowiedników.

Co do wyboru kapelanów, którzy mają misjom przewodniczyć, należy oddać pierwszeństwo zakonnikom, zwłaszcza w tym kierunku stale pracującym i posiadającym doświadczenie. W braku zakonników należy zaprosić odpowiednich, a chętnych kapłanów diecezjalnych, którym przynajmniej koszta podróży zwracać wypada. Przy zapraszaniu misjonarzy należy im podać liczbę dusz parafji, poufnie wskazać na błędy jakie wśród parafian przeważają i poprosi, by na nie szczególniejszą zwrócili uwagę.

Porządek i rozkład nabożeństwa, jako też treść nauk podczas misji należy pozostawić misjonarzom.

Duszpasterz zapewni sobie zawczasu pomoc księży sąsiadów i kondekanalnych w słuchaniu spowiedzi. Księża z obcych dekanatów jako najbliżsi sąsiedzi na zaproszenie, księża zaś kondekanalni z obowiązku pospieszą z pomocą. Raczej niech spowiedników będzie za dużo, niż za mało.

Duszpasterz czuwać będzie nad tem, by się wszyscy parafianie wyświadali. Zawezwie lepszych i poważniejszych gospodarzy, członków bractw, a naczelnikom gmin położy na sercu, by ci wszyscy starali się nakłaniać opieśszających do wzięcia udziału w misjach i przyjęcia sakramentów świętych.

Inteligencję miejscową zaprosi do udziału w misjach osobiście lub pisemnie, kładąc nacisk na to, że jako starsi bracia dadzą przez to maluczki dobry przykład. Postara się, by właściciele i rządcy dworów w parafji, zwolnili na czas misji służbę i czuwali, by służba pilnie na nauki ucześniezała.

Małżeństwa poważnione, sąsiadów żyjących w gniewie i zawiści zawezwie i skłoni do pojednania się i zgody.

Po ukończeniu misyj czy rekolekcyj prześle duszpasterz sprawozdanie do Kurji Biskupiej, podając w niem przynajmniej w przybliżeniu liczbę wyświadanych oraz zapisanych świeżo do bractw i stowarzyszeń religijnych. W wykazach do szematyzmu zaznaczyć trzeba odprawienie misyj parafialnych.

Dodatek III.
**Stowarzyszenie kapłanów diecezji tarnowskiej
pod wezwaniem św. Józefa.**

Wyjątek ze statutu zatwierdzonego 22. Września 1881. (Cur. I. z 1882 r.)

§ 1. Siedziba i zarząd Stowarzyszenia: Tarnów.

§ 2. Celem Stowarzyszenia jest: a) utrzymanie i podniesienie ducha kapłańskiego przez ćwiczenia duchowne; b) ułatwienie rządcom parafij pracy około umoralnienia wiernych przez misje i rekolekcje ludowe.

§ 3. Członkowie Stowarzyszenia są: a) rzeczywisci, b) wspierający, c) honorowi.

a) Rzeczywistym członkiem Stowarzyszenia może być każdy kapłan diecezji Tarnowskiej, świecki lub zakonny, który złoży 1 Zł jako takse wpisową. Na cele Stowarzyszenia składają księża proboszczowie 10 Zł rocznie, księża wikarzy zaś 6 Zł naraz lub w ratach kwartalnych. Inni kapłani płaćą 4 Zł, względnie zaś 2 Zł rocznie.

b) Wspierającym członkiem Stowarzyszenia może być każdy chrześcijanin katolik, bez różnicy stanu i płci, z tej lub innej diecezji, który się zobowiąże wspomagać Stowarzyszenie albo pewnym datkiem corocznie uiszczając się mającym, albo też ten, który jednorazowy ale znacznieszy datek na cele Stowarzyszenia złoży. Kto wyłącznie na pewien tylko cel złoży datek, tenże użyty będzie według woli Dobrodzieja.

c) Honorowym członkiem może być każdy mianowany na pełnym posiedzeniu Wydziału, ale tylko za rzeczywiscie położone zasługi dla Stowarzyszenia.

§ 4. Członkowie rzeczywisci mają: 1. uiszczać do kasy Stowarzyszenia wkładkę (jak w § 3. a) bądź na raz, bądź w ratach kwartalnych, chociaż pożądaną jest rzeczą, by hojniejszemi datkami tak wzniosłe cele Stowarzyszenia wspierali; 2. przynajmniej raz na dwa lata brać udział we wspólnych rekolekcjach staraniem Stowarzyszenia urządzonych; 3. pomagać według możliwości, a to słuchaniem spowiedzi św. przy misjach i rekolekcjach ludowych staraniem Stowarzyszenia urządzonych; 4. starać się o wzrost Stowarzyszenia, jużto zachęcając innych do przystąpienia, jużto modlitwą w tym celu odmawianą; 5. odprawić z końcem roku mszę św. za żywych i umarłych członków czynnych, wspierających i honorowych, i jeżeli zechce polecić dusze zmarłych modłom swych parafjan podczas wypominków niedzielnych; 6. członków ciężko chorych odwiedzać, pielęgnować i starać się, aby zaopatrzeni św. Sakramentami zrobili testament rozporządzając majątkiem na pomnożenie chwały Bożej i cele dobroczynne; 7. w razie

choroby lub nagłej, a kanonicznej potrzeby wyręczyć członka Stowarzyszenia w posługach parafjalnych.

§ 20. W dzień św. Józefa Patrona Stowarzyszenia, również w dzień św. Stanisława Biskupa Męczennika, św. Jana Kantego i św. Karola Borromeusza, odmowi członek Stowarzyszenia Litanję loretańską wraz z „Memorare”.

Dodatek IV.

Odezwa Piusa X. do duchowieństwa katolickiego.

Najmilszym Synom pozdrowienie i błogosławieństwo Apostolskie!

1. Cel

Głęboko wnikają w duszę i bojaźń w niej budzą słowa, które napisał Apostoł narodów do Żydów (XII., 17), kiedy przypominając im obowiązek posłuszeństwa winnego przełożonym, stwierdził z naciskiem: „Albowiem oni czują, jako którzy za dusze wasze liczbę oddać mają”. Zdanie to odnosi się do wszystkich, którzykolwiek w kościele mają przełożenie, ale przede wszystkim do Nas, którzy pomimo nieudolności Naszej w nim dźmierzymy z woli Bożej władze najwyższą. Dlatego troskając się dniem i nocą, przemyśliwalismy ustawicznie nad tem i usiłujemy wykonać wszystko, co mogłoby się przyczynić do zachowania i wzrostu Pańskiej ovczarni. Największym zaś staraniem Naszem jest, żeby duchowieństwo posiadało te wszystkie przymioty, których wymaga jego powołanie. Jesteśmy bowiem przekonani, że od tego zależy najwięcej dobro religji. Skoro więc tylko wstąpiliśmy na Stolicę Apostolską, uznaliśmy za rzecz potrzebną, chociaż widzieliśmy, że ogół duchowieństwa zasługuje na liczne pochwały, zachęcić najusilniej Czcigodnych Braci Biskupów świata katolickiego, żeby z największą wytrwałością i starannością wykształtowali Chrystusa³¹ w tych, którzy mają wykształtować Chrystusa w innych. Wiemy zaś dobrze, jakie są, w tej sprawie dążenia Zwierzchników kościelnych. Wiemy z jaką troskliwością, z jaką gorliwością starają się wychować kler cnotliwy: za co im nie tyle udzielamy pochwały, ile raczej publicznie wyrażamy wdzięczność.

Jeżeli jednak cieszymy się, że te starania Biskupów w wielu już kapłanach rozpały ogień niebieski, który łaskę Bożą, daną im przy święceniach, wzniecił na nowo albo powiększył; – to przecież musimy jeszcze ubolewać nad tem, że inni w różnych krajach nie tak postępują, żeby lud chrześcijański

---

³¹ Por. Gal. VI.9.

mógł brać sobie z nich, jak powinno, wzór do naśladowania. Ku tym więc pragniemy w liście tym serce Nasze otworzyć, serce kochające a ściśnięte obawą, jak serce ojca, który patrzy na chorego syna. Miłość ta radzi nam do zachęt Biskupów dodać nasze zachęty, które, jakkolwiek zmierzają głównie do poprawy zbłąkanych i gnuśnych, to przecież i dla reszty mogą być podnietą. Wskazujemy drogę, którą powinien każdy, z większą codziennie gorliwością zdążyć do tego, żeby stał się prawdziwie, jak wyraża się pięknie Apostoł (I. Tym. 6, 11), „człowiekiem Bożym” i żeby spełnił słuszne oczekiwanie Kościoła. Nie powiemy nic nowego i czegoście jeszcze nie słyszeli, lecz powtórzmy prawdy, o których z pewnością wszyscy powinni pamiętać. Bóg zaś daje nam nadzieję, że słowa Nasze nie miały przyniosą owoc.

Otóż żądamy: „Odnówcie się duchem umysłu waszego i obleczcie się w nowego człowieka, który wedle Boga stworzony jest w sprawiedliwości i świętobliwości prawdy” (Efez. IV., 23-24), a będzie to najpiękniejszym i najmiłszym darem, jaki Nam złożyć możecie w pięćdziesięcioletnią rocznicę Naszego kapłaństwa. A kiedy My „z umysłem skruszonym i z duchem upokorzonym” (Dan. III., 39) będziemy wobec Boga przypominali sobie lata, spędzone w kapłaństwie, będzie nam się zdawało, że cokolwiek ludzka słabość Nasza zawiniła, to naprawiamy poniekąd, napominając was i zachęcając „abyście chodzili godnie Bogu we wszem się podobając” (Kol. I., 10). W tej jednak zachęcie nietylko waszą korzyść będziemy mieli na oku, ale też dobro wspólne narodów katolickich, ponieważ jedno od drugiego nie da się odłączyć. Niema bowiem takiego kapłana, któryby mógł być dobrym lub złym tylko dla siebie samego, ale postępowanie jego i sposób życia wywiera na lud wpływ bardzo wielki. Gdziekolwiek znajdzie się Kapłan prawdziwie dobry, jakież to jest dar i jakiej wartości!

2. Świętobliwość życia.

Zaczynamy więc, ukochani synowie, upominanie Nasze od tego, że was zachęcamy do tej świętobliwości życia, której godność wasza wymaga. Ktokolwiek bowiem dostępuje kapłaństwa, dostępuje go nie dla siebie tylko, ale dla innych: „Albowiem każdy Najwyższy Kapłan z ludzi wzięty, dla ludzi bywa postanowion w tem, co do Boga należy” (Żyd. V., 1). To samo powiedział i Chrystus który porównał kapłanów ze solą i ze światłem, dla określenia celu ich działalności. Światłem więc świata, solą ziemi jest Kapłan. Nikomu zapewne nie jest tajne, że tem czyni kapłana nauczanie prawdziwej wiary, ale któżby zarazem nie wiedział, że nauczanie to niema żadnego prawie znaczenia, jeżeli Kapłan nie potwierdza słów swoich własnym przykładem? Słuchacze uczynią zarzut wprawdzie obelżywy, lecz zasłużony: „Wyznawają, iż Boga znają, lecz się uczynkami zapierają” (Tyt. I, 16). I odrzuca naukę kapłana

i nie będą ze światła jego korzystali. Dlatego Chrystus sam, stawszy się wzorem kapłanów, nauczał najpierw czynem, a potem słowem: „Począł Jezus czynić i uczyć” (Dz. Ap. I., I). Nie będzie też mógł być solą ziemi kapłan, który nie dąży do świętości; sól bowiem zepsuta i skażona nie jest przydatna do zachowania niczego; gdzie zaś niema świętości, tam musi być zepsucie. Dlatego Chrystus, posługując się tem samym podobieństwem, nazywa takich kapłanów solą zwietrzałą, która „ninacz się więcej nie godzi, jedno aby była precz wyrzucona i podeptana od ludzi” (Mat. V., 13).

3. Służba Boża.

Prawda ta staje się tem bardziej oczywistą, że wykonywany urząd kapłański nie w imieniu własnem, ale w imieniu Jezusa Chrystusa. „Tak niechaj człowiek o nas rozumie jak o sługach Chrystusowych i szafarzach tajemnic Bożych” (I. Kor. 4, 1); Z tej także przyczyny „miasto Chrystusa tedy poselstwo sprawujemy” (II. Kor. 5, 20). Z tej także przyczyny Chrystus sam zaliczył nas nie do sług, ale do przyjaciół: „Już was nie będę zwał sługami... Lecz was nazwałem przyjaciółmi, bo wszystko, com słyszał od Ojca mego, oznajmiłem wam ... Alem Ja was obrał i postanowiłem was, abyście szli i przynieśli owoc” (Jan XV., 15-16).

Mamy więc zastępować Chrystusa i w Jego duchu spełniać powierzone nam przez Niego posłannictwo. Ponieważ zaś przyjaciele prawdziwi tego samego pragną i tego samego nie chcą, więc powinniśmy, jako przyjaciele, to w sobie czuć, co w Chrystusie Jezusie³², który jest „Święty, niewinny, niepokalany” (Żyd.VII., 26): jako przez Niego posiani, mamy nakłaniać ludzi do wiary w Jego naukę i Zakon, ale pierwej musimy je zachowywać sami, a stawszy się uczestnikami jego władzy, uwalniającej dusze od grzechów, powinniśmy jak najusilniej czuwać nad sobą, żebyśmy w nie sami nie wpadli. A przede wszystkim jako słudzy Jego, składający najprzedniejszą ofiarę, która odnawia się ciągle mocą niespożytą za życie świata, powinniśmy czynić to z takim usposobieniem, z jakim On złożył sam siebie na ołtarzu krzyża jako ofiarę niepokalaną Bogu. Bo jeżeli w epoce obrazów i figur tak wielkiej żądano od kapłanów świętości, – jakiej trzeba żądać od nas, którzy samego ofiarujemy Chrystusa? „Od czegoż więc nie powinien być czystszy, kto taką spożywa ofiarę? Od któregoż promienia słonecznego nie powinna być jaśniejszą ręka, rozdzielająca to ciało? Usta, które zapełnia ogień duchowy, język, który rumieni krew, przejmującą zbyt wielką bojaźnią?”³³.

---

³² Por. Fil. II., 5.

³³ S. Joan. Chrys. Hom. 82. In Mat. N. 2.

Słusznie też upominał św. Karol Boromeusz duchowieństwo słowy: „Gdybyśmy pamiętali, najmilsi bracia, jak wielkiem i czcigodnym jest, co Pan Bóg włożył w ręce nasze, jakże potężny wpływ wywierałaby na nas ta myśl, zachęcając nas do prowadzenia życia godnego duchownych! Czegoż nie złożył w ręce moje Bóg, kiedy złożył własnego Syna jednorodzonego, współwiecznego i równego sobie? W ręce moje złożył wszystkie swoje skarby, sakramenta i łaski; złożył dusze, od których nie ma on nic droższego, które więcej umiłował niż siebie, które krwią swoją odkupił; w ręce moje złożył niebo, żebym je mógł otwierać i zamykać innym... Jakże więc mógłbym do tego stopnia okazać się niewdzięcznym za taką łaskawość i miłość, żebym miał grzeszyć przeciwko Niemu? Żebym cześć Jego znieważał? Żebym plamił to ciało, które do Niego należy, te godność, to życie, służbie Jego poświęcone?”.

4. Troskliwość Kościoła.

O te właśnie świętość życia, o której chętnie mówimy obszerniej, stara się Kościół z wielką i nieustanną troskliwością. W tym celu założono seminarja duchowne, w których młodzież ma kształcić się w naukach, ale zarazem i przede wszystkim ma uczyć się od lat dziecięcych wszelkiej pobożności. A nadto, posuwając alumnów w długich przestankach na stopnie coraz wyższe, każe im zawsze Kościół, jako matka troskliwa, dążyć do świętości. Miło o tem wspominać. Kiedy nas bowiem po raz pierwszy przyjął do świętego wojska, kazał nam wyznać, jak należało: „Pan część dziedzictwa mego i kielicha mego; tyś jest, który mi przywrócisz dziedzictwo moje” (Ps. XV., 5). Słowa te przypominają, jak mówi Hieronim, że „duchowny, który i sam należy do Pana i ma Pana swą częścią, tak żyć powinien, aby i sam posiadał Pana i stał się własnością Pana”³⁴.

A z jaką powagą przemówił Kościół do tych, których miał zaliczyć do subdjakonów! „Raz jeszcze i powtórnie powinniście zastanowić się uważnie nad tem, jakie brzemień chcecie wziąć dobrowolnie na siebie; ...jeżeli to święcenie przyjmiecie, nie będzie wam wolno stanu wybranego porzucić, ale będzie waszym obowiązkiem, Bogu... zawsze służyć i z Jego pomocą zachować czystość”. A wreszcie: „Jeżeli dotychczas nie spieszyliście się do kościoła, – odtąd powinniście pilnie do niego uczęszczać; jeżeli dotychczas byliście ospali, odtąd bądźcie czujni... jeżeli dotąd byliście rozwiązli, odtąd bądźcie czysti... Baczcie na to, w czyją wchodzicie służbę!” A dalej tak modlił się przez Biskupa za tych, których miał przypuścić do djakonatu: „Niechaj w nich wszelka obfituje cnota, powaga skromna, wstydlivość

---

³⁴ Ep. LII. Ad. Nepotium, n. 5.

stateczna, czysta niewinność i poszanowanie karnośći duchownej. Niech przykazania Twoje jaśnieją w ich obyczajach i niechaj wzór ich świętej czystości przyświeca ludowi”. Ale z większym jeszcze naciskiem upomina Kościół przystępujących do święceń kapłańskich: „Z wielką bojaźnią należy przyjmować tak wysoką godność i baczyć na to, żeby mądrość niebieska, dobre obyczaje i długie przestrzeganie sprawiedliwości zalecały wybranych do tego... Niechaj woń waszego żywota będzie rozkoszą Kościoła Chrystusowego, żebyście słowem i przykładem budowali dom czyli rodzinę Bożą”. Najsilniej zaś przemawiają słowa dodane: „Naśladujcie to, co sprawujecie”, które zaiste zgadzają się z wezwaniem Pawła: „abyśmy wystawili każdego człowieka doskonałym w Chrystusie Jezusie” (Kol. I., 28).

Skoro więc takie jest zdanie Kościoła o życiu kapłanów, nie może nikogo dziwić, że święci Ojcowie i Doktorzy wszyscy zgodnie tak o tem mówią, iż niejednen mógłby im prawie zarzucić przesadę: jeżeli jednak roztropnie ich słowa ocenimy, przyznamy im słusność zupełną. Otóż zdanie ich wszystkich tak da się streścić: Pomiedzy kapłanem a jakimkolwiek człowiekiem uczciwym taka powinna być różnica, jak między niebem a ziemią; z tej właśnie przyczyny cnota kapłańska powinna się wystrzegać nie tylko cięższych występków, ale i najłżejszych. Na tem zdaniu mężów, tak czcigodnych opierając się, upomniał Synod Trydencki duchownych, żeby unikali „lekkich nawet wykroczeń, które u nich byłyby bardzo wielkimi”³⁵, to znaczy: byłoby bardzo wielkiem nie same w sobie, ale ze względu na grzeszącego, do którego z większem prawem niż do świętyń można odnieść słowa: „Domowi twemu, Panie, przystoi świątobliwość” (Ps. XCII., 5).

5. Uświęcenie kapłana.

Ale zobaczymy już, na czem ma polegać ta świętość, bez której Kapłan nie może się obejść: jeżeli bowiem ktoś tego nie wie, albo to błędnie pojmuje, narażony jest niewątpliwie na wielkie niebezpieczeństwo. Są bowiem tacy, którzy sądzą, a nawet głoszą, że całą chwałę kapłana stanowi jego poświęcenie się; zupełne dla dobra innych, dlatego też mówią, że nie należy się prawie wcale troszczyć o owe cnoty, które człowieka samego udoskonalają (a które oni zowią „biernymi”), a wszelkimi siłami dążyć do rozwinięcia i wykonywania cnót „czynnych”. Jakże zwodnicze i zgubne jest to zapatrywanie! O niem to powiedział Poprzednik Nasz błóg. pamięci³⁶: „Że różne czasy wymagają różnych cnót od chrześcijan, na to może zgodzić się tylko ten, kto nie pamięta słów Apostoła: „Które przejrzał

---

³⁵ Sess. XXII., de reform. C. 1.

³⁶ „Testem benevolentiae” ad Archiep. Baltimor. 22. Jan. 1899.

i przeznaczył, aby byli podobni obrazowi Syna Jego” (Rzym. VIII., 29). Mistrzem i wzorem wszelkiej świętości jest Chrystus, którego śladem musi iść każdy ktokolwiek pragnie wejść do krainy błogosławionych. Otóż Chrystus nie zmienia się z postępowaniem wieków, ale jest ten sam „wczoraj i dziś: ten i na wieki” (Żyd. XIII., 8). Do ludzi więc wszystkich epok powiedziane są słowa: „Uczcie się odemnie, zem jest cichy i pokornego serca” (Mat. XI., 29); w każdym też czasie staje przed nami Chrystus „stawszy się posłusznym aż do śmierci” (Fil. II.,8); i dla każdego stulecia zachowuje swoje znaczenie zdanie Apostoła: „Którzy są Chrystusowi, ciało swe ukrzyżowali z namiętnościami i pożądliwościami” (Gal. V., 24).

Nauki te są wprawdzie przeznaczone dla wszystkich, ale szczególnie dotyczą one kapłanów: ci przed innymi powinni zastosować do siebie co ten sam Nasz Poprzednik dodał w duchu gorliwości apostołskiej: „Oby te cnoty miały daleko więcej dziś zwolenników, którzyby je tak wykonywali, jak ludzie najświętsi czasów minionych! Tych pokora, posłuszeństwo, wstrzemięźliwość uczyniły potężnymi w uczynku i mowie³⁷ na największy pożytek nietylko religji, ale i świeckiej Rzeczypospolitej”.

Tu nie będzie od rzeczy uwaga, że ten, wielkiej roztropności Papież, całkiem słusznie wymienił wstrzemięźliwość, którą zowie Ewangelja zaparciem się siebie. W niej bowiem tkwi przedewszystkiem, najmiłsi bracia, siła i dzielność i owoc wszelkiej pracy kapłańskiej; gdzie zaś jej niema, tam rodzi się wszystko, co w obyczajach kapłana razić może oczy i dusze wiernych. Jeżeli bowiem ktoś działa dla szpetnego zysku, jeżeli obarcza się sprawami świeckimi, jeżeli na pierwsze wysuwa się miejsca a innymi gardzi, jeżeli „przestaje z ciałem i krwią”³⁸, jeżeli stara się podobać ludziom, jeżeli ufa „przyłudającym mądrości ludzkiej słowom”³⁹; wszystko to pochodzi stąd, że nie dba o przykazania Chrystusowe i odrzuca warunek przez Niego postawiony: „Jeżeli kto chce za mną iść, niechaj sam siebie zaprze” (Mat. XVI., 24).

6. Praca nad własnym uświęceniem.

Zalecając to jednak z naciskiem, przypominamy zarazem kapłanowi, że nietylko dla siebie samego powinien prowadzić życie świątobliwe: jest on bowiem robotnikiem, którego Chrystus „wyszedł... nając do winnicy swojej” (Mat. XX., 1). Jego więc zadaniem jest złe ziola wyplewiać, zasiewać pożyteczne, podlewać je i czuwać, żeby „nieprzyjaciel nie nasiał kąkol”. Dlatego kapłan powinien mieć się na baczności żeby pod wpływem nieroztropnego

---

³⁷ Por. Łuk. XXIV., 19. Przyp. Tłum.

³⁸ Gal. I. 16.

³⁹ Por. I. Kor. 2,4.

jakiegoś dążenia do doskonałości wewnętrznej, nie zanieczywał któregoś z tych zadań swego urzędu, które ma spełniać dla dobra drugich. Do takich jego obowiązków należy: głoszenie Słowa Bożego, słuchanie spowiedzi, udzielanie pomocy chorym, zwłaszcza umierającym, nauczanie nie znających prawd wiary, pocieszanie strapionych, naprowadzanie błądzących na dobrą drogę, naśladowanie we wszystkim Chrystusa, „który przeszedł czyniąc dobrze i uzdrawiając wszystkie opętane od djabła” (Dz. Ap. X., 38).

Przy tem jednak trzeba zachować zawsze w pamięci słowa Pawła: „Ani który szczepi jest czem, ani który polewa: ale Bóg który pomnożenie dawa” (I. Kor. 3,7). Można idąc i płacząc rzucać nasiona; można je z wielkim mozolem pielęgnować; żeby jednak kiełkowały i wydały pożądane owoce, to jest sprawą samego Boga i przemożnej Jego pomocy. Trzeba też bardzo i na tę baczyć prawdę, że ludzie nie są niczem innym, jak tylko narzędziami, których używa Bóg dla zbawienia dusz i że narzędzia te powinny być przydatne dla działania Bożego. A kiedyż będą przydatne? Czy sądzimy, że jakakolwiek zaleta bądź wrodzona, bądź pracą nabyta, nakłoni Boga do posługiwania się nami dla rozszerzenia Jego chwały? Bynajmniej! Napisano bowiem: „Wybrał Bóg głupstwa świata, aby zawstydził mądre; a mdłe świata Bóg wybrał, aby zawstydził mocne; i podle świata i wzgardzone wybrał Bóg i te, których nie masz, aby zniszczył te, które są” (I. Kor. 1, 27-28). Jedną bowiem jest tylko rzecz, która łączy człowieka z Bogiem, jedną, która czyni przyjemnym i godnym sługą Jego miłosierdzia: świętość życia i obyczajów. Jeżeli kapłanowi brakuje tej przewyższającej znajomości⁴⁰ Jezusa Chrystusa, brakuje mu wszystkiego.

Gdzie bowiem niema świętości, tam nawet wielki zasób wiedzy naukowej, (którą My sami staramy się popierać wśród kleru) tam zřeczność i zapobiegliwość w działaniu, jakkolwiek mogą pewną przynieść korzyść albo Kościołowi, albo jednostkom, nierzadko przecieř stają się dla nich poźalowania godną przyczyną szkody. Ile zaś dzieł, zasługujących na podziwianie i dla ludu Bożego zbawiennych może przedsięwziąć i przeprowadzić człowiek, najniżej nawet postawiony, lecz ozdobiony świętością, tego dowodzą liczne świadectwa ze wszystkich wieków: w czasach niedawnych dowiódł tego Jan Chrzcziciel Vianney, wzorowy pasterz dusz, którego mieliśmy szczęście zaliczyć w poczet Błogosławionych.

Jedną tylko świętość czyni nas takimi, jakimi nas mieć chce powołanie Boże: t. j. ludźmi świata ukrzyżowanymi i dla których świat sam jest ukrzyżowany; ludzi, chodzących „w nowości żywota”⁴¹, którzy, jak

---

⁴⁰ Efez. III. 19.

⁴¹ Por. Rzym. VI., 4.

upomina Paweł (II. Kor. 6, 5 sqq.), „w pracach, w niespaniach, w pośpiechu, w czystości, w umiejętności, nieskwapliwości, w łagodności, w Duchu Świętym, w miłości nieobłudnej, w mowie prawdy” mają okazać się sługami Bożymi, którzy mają dążyć jedynie do Królestwa niebieskiego i starać się wszelkimi siłami innych także tam zaprowadzić.

7. Modlitwa

Ponieważ zaś, jak nikomu z nas nie jest tajem, świętość życia o tyle jest owocem naszej woli, o ile te wzmacnia Bóg pomocą swej łaski, dlatego Bóg obficie nas zaopatrzył, żeby nań nigdy nie zabrakło daru łaski, jeżeli jej tylko będziemy pożąдали; przedewszystkiem zaś dostępujemy jej przez usilną modlitwę. Pomiędzy modlitwą a świętością zachodzi niewątpliwie taki związek konieczny, że jedna bez drugiej żadnym sposobem istnieć nie może. Dlatego zgadza się zupełnie z prawdą zdanie Chryzostoma: „Uważam za rzecz jasną dla wszystkich, iż jest poprostu niepodobieństwem żyć cnotliwie bez pomocy modlitwy”⁴². Trafne też jest orzeczenie Augustyna: „Zaprawdę umie żyć dobrze, kto dobrze umie się modlić”⁴³. Mocniej jednak przekonał nas o tych prawdach Chrystus sam i częstą zachętą, a najwięcej swoim przykładem. Żeby się bowiem modlić, oddalał się na pustynie, albo samotny wychodził na góry; noce całe przepędzał na modlitwie; świątynię odwiedzał często; a nawet wśród cisnących się do Niego tłumów modlił się publicznie, podnosząc oczy ku niebu; przybity wreszcie do krzyża, wśród męki konania wołał głośno do Ojca, błagając Go ze łzami.

O tem więc nie możemy wątpić, że kapłan powinien szczególniejszym sposobem miłować modlitwę jeżeli ma okazywać się godnym swego stanowiska i godnie piastować swój urząd. Często jednak musimy ubolewać nad tem, że niejeden modli się raczej ze zwyczaju, niż z gorącości ducha: taki odmawia brewjarz nieuważnie, albo też od czasu do czasu wplata w swe zajęcia krótkie modlitwy, a potem już nie poświęca żadnej części dnia na rozmowę z Bogiem i na pobożne ku niebu westchnienia. A przecież kapłan powinien z daleko większą gorliwością, niż wszyscy inni spełniać przykazanie Chrystusa: „Zawždy modlić się potrzeba” (Łuk. XVIII., 1) ; – Paweł trzymając się tego polecał z tak wielkim naciskiem: „W modlitwie trwajcie, czujni będąc na niej z dziękczynieniem”. (Kol. IV., 2), bez przestanku się módlcie” (I. Tes. 5, 17). Duszy bowiem, która pragnie i sama się uświęcić i przyczynić się do zbawienia innych, ileż to codziennie nastęrcza się pobudek do modlitwy! Trwogi wewnętrzne, siła i uporczywość

---

⁴² „De precatatione”, orat. 1.

⁴³ Hom. IV. Ex 50.

pokus, brak cnót, ociężałość i bezpłodność w działaniu, liczne bardzo upadki i zaniedbania, bojaźń wreszcie sądu Bożego: to wszystko silnie nas pobudza do wylewania łez przed Panem, żebyśmy mogli Jego zyskać pomoc, a nadto wzbogacić się przed Nim w zasługi. Ale nie tylko dla siebie samych powinniśmy błagać ratunku ze łzami. Wśród tej powodzi występków, która szerzy się wszędzie coraz bardziej, my przede wszystkim powinniśmy wzywać miłosierdzia Bożego i modlić się do Chrystusa, utajonego w przedziwnym Sakramencie i rozdającego wszelkie łaski z największą szczodroliwością: „Zmiłuj się, Panie, zmiłuj nad ludem Twoim”.

8. Rozmyślanie

Główną tu jest rzeczą, żeby wszyscy pewną część dnia poświęcali na rozważanie rzeczy wiecznych. Niema kapłana, któryby mógł tego zaniedbać bez wielkiej szkody dla duszy i nie stając się winnym ciężkiej niedbałości. Św. Bernard Opat, pisząc do Eugeniusza III., swego niegdyś ucznia, w owym zaś czasie Papieża, upominał go śmiało i usilnie, żeby nigdy nie opuszczał codziennego rozmyślania o rzeczach Boskich, dodając, że od tego nie mogą go wymówić żadne zajęcia i troski, połączone z urzędem Namiestnika Chrystusowego, które są przecież tak liczne i wielkie. Dowodził zaś słuszności swego żądania, wyliczając bardzo roztropnie pożytki tego ćwiczenia: „Rozważanie oczyszcza swoje źródło, to jest umysł, z którego się rodzi. Dalej ono kieruje afektami i czynami, poprawia błędy, układa obyczaje, uzacnia i porządkuje żywot; ono wreszcie darzy znajomością rzeczy Boskich i ludzkich. Ono rozdziela, co jest pomieszane, łączy, co nie powiązane, zbiera, co rozproszone, odsłania, co zakryte, wyśledza prawdę, ocenia prawdopodobieństwo, wykrywa zmyślenia i fałsze. Ono wprowadza porządek w to, co mamy czynić a osądza, cośmy zrobili, tak że nic nie pozostaje w duszy, co by nie było poprawione albo potrzebowало poprawy. Ono w szczęściu przeczuwa przeciwności – a przeciwności prawie nie czuje: tamto jest dziełem roztropności a to dziełem męstwa”. To właśnie zestawienie wielkich pożytków, wynikających z medytacji, poucza nas, że ona jest nie tylko z każdego względu zbawienną, ale bardzo potrzebną.

Jakkolwiek bowiem różne obowiązki kapłańskie są wzniosłe, i wielkiej czci godne, to przecież zdarza się, że ci, którzy je spełniają, nie czynią, tego z należytą pobożnością, ponieważ im przez częste powtarzanie spowszedniały. A wtedy u takich kapłanów gorliwość ducha zmniejszać się zaczyna coraz bardziej, popadają oni łatwo w ospałość, a nawet w niechęć do rzeczy najświętszych.

Ponieważ nadto kapłan musi codziennie obracać się niejako „w pośrodku narodu przewrotnego”⁴⁴, powinien obawiać się nawet wśród pracy pasterskiej, że może wpaść niespostrzeżenie w zasadzki węża piekielnego. A jakże też ławo nawet serca pobożne może zabrudzić kurz tego świata! Stąd jasną jest rzeczą, iż trzeba koniecznie wracać codziennie do rozważania prawd wiecznych, aby umysł i wola odświeżały swą siłę i umacniały się przeciw pokusom.

Nadto potrzebne jest kapłanowi nabycie pewnej łatwości w podnoszeniu się i dążeniu do rzeczy niebieskich, które przecież powinien miłować, głosić, zalecać; całe jego życie powinno być tak wywyższone ponad poziom ludzki, żeby wszystko, co czyni w świętej służbie swojej, czynił zgodnie z wolą Bożą, pobudzany i prowadzony przez wiarę. Otóż to usposobienie duszy i te niejako wrodzoną łączność z Bogiem najskuteczniej wytwarza i zachowuje codzienne rozmyślanie; jest to tak oczywistem dla każdego człowieka roztropnego, że nie potrzeba dłużej o tem mówić.

9. Zaniedbanie rozmyślania

Smutne zaś potwierdzenie tej prawdy można znaleźć w życiu tych kapłanów, którzy lekceważą sobie rozważanie rzeczy Boskich, albo którym ono całkiem jest wstrętne. Widzisz w nich ludzi, którzy zatracili w sobie „umysł Chrystusowy”⁴⁵, owo dobro tak cenne; oddali się oni całkiem sprawom ziemskim, gonią za próżnością, mówią rzeczy błahe, najświętsze czynności spełniają opieszale, zimno, może niegodnie. Niegdyś ci sami, kiedy ich świeżo namaściła łaska Sakramentu kapłaństwa, pilnie przysposabiali się do odmawiania psalmów, żeby nie byli „jako ludzie, którzy Boga kuszą”⁴⁶; wybierali czas i miejsce sposobne, oddalone od zgiełku; starali się poznać myśli Boże; chwalili, wzdychali, radowali się i całą duszą modlili się razem z Psalmistą. A teraz – jakże wielka zaszła w nich zmiana!... Mało też pozostało już w nich z owej pobożności żywej ku Tajemnicom Boskim, która ich ożywiała niegdyś. Jak drogie były im dawniej owe przybytki! Dusza ich tęskniła do Stołu Pańskiego i pragnęła przywieść do niego coraz więcej pobożnych. Jak troskliwie starali się oczyścić duszę przed ofiarą św., jak gorące były ich pragnienia i modlitwy! A z jaką czcią sprawowali te ofiarę, żeby wzniosłe jej obrzędy nie doznały żadnego uszczerbku! Jak serdecznie potem składali za nią dzięki: a dobra woń Chrystusowa spływała na lud!... – „Rozpominajcież” zaklinamy was,

---

⁴⁴ Por. Fil. II., 14.

⁴⁵ Por. I. Kor. 2, 16.

⁴⁶ Eccli. 18, 23: „Przed modlitwą przygotuj duszę twoją, a nie bądź jako człowiek, który Boga kusi”.

synowie kochani „rozpominajcież dni dawne” (Żyd. X., 32): wtedy bowiem gorąca była dusza wasza, odżywiana pobożnym rozmyślaniem.

Ale i wśród tych samych, co niechętnie tylko lub wcale „nie uważają w sercu” (Jerem. XII., 11), nie brak zaiste takich, którzy nie zapoznają duszy swej niedostatku i starają się usprawiedliwić, tłumacząc że oddali się całkiem życiu czynnemu, na służbę i pożytek bliźnich. Smutny to jednak jest błąd. Ponieważ bowiem nie mają zwyczaju rozmawiać z Bogiem, więc kiedy o Nim prawią ludziom, albo ich pouczają o życiu chrześcijańskim, brakuje im całkiem tchnienia Bożego, tak, iż słowo Ewangelji wydaje się w nich prawie obumarłem. Jakkolwiek może słyń z roztropności i wymowy, to przecież ich głosem wcale nie przemawia Pasterz dobry, którego owce mają słuchać, żeby się zbawić: głośnie ich bowiem wołanie rozbrzmiewa napróżno, a niekiedy roznosi nawet zarazę zgubnego przykładu ze szkodą religji, ku zgorzeniu dobrych. Podobnie ma się rzecz ze wszystkimi innymi ich czynnościami: nie przynoszą one albo wcale prawdziwego pożytku, albo tylko na krótką chwilę bo im nie dostaje deszczu niebieskiego, który właśnie sprowadza w największej obfitości „modlitwa korzącego się” (Eccli. XXXV., 21).

W tem miejscu musimy wyrazić najgłębsze ubolewanie nad tymi, którzy zgubną nauką nową zarażeni, ośmielają się być przeciwnego zdania i uważają rozmyślanie i modlitwę za próżną stratę czasu. Zgubne to zaślepienie! Oby raz dobrze zechcieli zastanowić się nad sobą, a poznaliby, jakie są skutki tego zaniedbania i pogardy modlitwy. One bowiem zrodziły pychę i upór, a te wydały owoce zbyt gorzkie, o których miłość ojcowska nie chce nawet wspominać i które pragnie odciąć. Oby Bóg spełnił Nasze życzenia; oby wejrzał dobrotliwie na zbłąkanych, oby w takiej obfitości wylał na nich „ducha łaski i modlitwy”, żeby oplakując swój błąd, chętnie powrócili ku radości powszechnej na drogę, z której zbczyli i żeby odtąd trzymali się jej z większą ostrożnością! Nam zaś niech sam Bóg będzie świadkiem, jak niegdyś Apostołowi (Fil. I., 8), „jako pragniemy ich wszystkich we wnętrzościach Jezusa Chrystusa!”

10. Pobudki do umiłowania rozmyślenia.

Oby więc i tamtym i wam wszystkim, ukochani synowie, głęboko wniknęła w serce zachęta Nasza, która jest Chrystusową: „Patrzcie, czujcie a módlcie się” (Mar. XIII., 33). Przedewszystkiem niech każdy stara się pobożnie rozmyślać; niech dąży do tego z ufnością, powtarzając wielokrotnie prośbę: „Panie, naucz nas modlić się” (Łuk. XI., 1). Nie małej też wagi powinna być dla nas pewna szczególna pobudka do rozmyślenia: a mianowicie ta, że ono jest obfitem źródłem rady i cnoty, potrzebnej do dobrego kierownictwa dusz, które należy do spraw najtrudniejszych ze wszystkich. O tem wypowiedział

św. Karol następujące, godne zapamiętania słowa pasterskie⁴⁷: „Zrozumieście bracia, że nic nie jest dla wszystkich sług Kościoła równie konieczne, jak modlitwa myślna, wyprzedzająca wszystkie czynności nasze, towarzysząca im i następująca po nich: „Będę śpiewał, mówi Prorok, a będę rozumiał” (Ps. C., 2). Kiedy sakramenta sprawujesz, rozważaj bracie, co czynisz; kiedy Msze odprawiasz, rozważaj, co ofiarujesz; kiedy psalmy odmawiasz, rozważaj, do kogo i co mówisz; kiedy duszami kierujesz, rozważaj, „czyją Krwią one są obmyte”. Dlatego całkiem słusznie każe nam Kościół często powtarzać te słowa Dawidowe: „Błogosławiony mąż, który nie chodził w radzie niebożnych,... ale w zakonie Pańskim wola jego, a w zakonie Jego rozmyślał we dnie i w nocy;... wszystko, cokolwiek czynić będzie, poszczęści się”⁴⁸. Do tego niechaj nas wreszcie jedna jeszcze wniosła zachęca pobudka, wystarczająca za wszystkie inne: jeżeli bowiem Kapłan zowie się „drugim Chrystusem” i jest Nim przez uczestnictwo w Jego władzy, czyż nie powinien stać się takim także przez naśladowanie Jego czynów?... „Największym więc staraniem naszym powinno być rozmyślanie o życiu Jezusa Chrystusa”⁴⁹.

11. Czytanie duchowne.

Dużo także zależy na tem, żeby kapłan z codziennem rozważaniem rzeczy Boskich łączył zawsze czytanie ksiąg pobożnych, zwłaszcza tych, które są przez Boga natchnione. Polecał to Paweł Tymoteuszowi: „Pilnuj czytania” (I. Tym. IV., 13). Tak i Hieronim, pouczając Nepocjana o życiu kapłańskim, nalegał: „Nigdy nie zaprzestawaj czytania pobożnego”; przydawał zaś przyczynę: „Ucz się sam tego, czego masz nauczyć: trzymaj się tej, która jest wedle nauki, wiernej mowy, iżbyś mógł napominać przez zdrową naukę i tych, którzy się przeciwiają, przekonać”⁵⁰. A jakże wielką korzyść odnoszą z tego czytania kapłani, u których ono stałym jest zwyczajem; jak wdzięcznie pouczają o Chrystusie, jak zachęcają umysły i dusze wiernych do lepszego życia i do wyższych podnoszą pragnień, zamiast je roztkliwiać tylko i zabawiać!

Ale z innej jeszcze przyczyny, a mianowicie ze względu na wasz pożytek własny, ukochani synowie, uzasadnione jest polecenie tegoż Hieronima: „Nigdy nie zaprzestawaj czytania pobożnego”! Któż bowiem nie wie, jak wielki wpływ wywiera na dusze ludzką przyjaciół, który szczerze upomina, radą wspomaga, karci, pobudza, od błędów odwodzi? „Szczęśliwy, który znalazł przyjaciela wiernego” (Eccli, XXV., 12)... „a kto go znalazł, skarb znalazł” (ib. VI., 14). Otóż w księgach pobożnych powinniśmy

---

⁴⁷ Ex. Orationib. Ad clericum.

⁴⁸ Por. Ps. I. ww. 1-4.

⁴⁹ De imit. Chr. I., 1.

⁵⁰ Por. Tyt. I., 9.

sobie zyskiwać wiernych przyjaciół. One bowiem przypominają nam nasze obowiązki i przepisy prawowitej karności; obudzają głosy niebieskie, przytłumione w duszy; karzą gnuśność postanowień; zakłócają spokój zwodniczy; wytykają mniej dobre a ukrywające się przywiązania; odsłaniają niebezpieczeństwa, grożące często nieostrożnym. To wszystko zaś czynią one z milczącą życzliwością tak, że okazują się najlepszymi wprost naszymi przyjaciółmi. One bowiem trzymają się niejako zawsze naszego boku, ilekroć, tego pragniemy i w każdej godzinie są gotowi w potrzebach naszych nam pomóc; głos ich nigdy nie jest przykry, rada ich nigdy nie jest stronnicza, mowa ich nigdy nie jest nieśmiała lub kłamliwa.

Zbawiennej skuteczności czytania pobożnego dowodzi wiele i to wybitnych przykładów; ale najwybitniejszym zapewne ze wszystkich jest przykład Augustyna, którego zasługi nieocenione dla Kościoła taki miały początek: „Bierz i czytaj!... Pochwycałem (listy Apostoła Pawła) w milczeniu... Jak gdyby światło pewności weszło do mojego serca i rozprószyło wszelkiego wątpienia ciemność”⁵¹. Ale w naszych czasach dzieje się często niestety przeciwnie: członkowie kleru pozwalają się niespostrzeżenie otoczyć ciemnościami wątpienia i schodzą na manowce świata właśnie dlatego, że ponad księgi pobożne i Boskie przenoszą całkiem inne wszelkiego rodzaju i mnóstwo dzienników pełnych nęcącego a zgubnego błędu. Czuwajcie nad sobą, ukochani synowie: nie ufajcie wiekowi swemu dojrzałemu lub podeszłemu i niechaj was nie łudzi zwodnicza nadzieja, że tym sposobem możecie lepiej pracować dla dobra powszechnego. Baczcie na pewne granice – i na te, które wytykają prawa Kościoła – i na te, które spostrzega roztropność i miłość siebie samego; kto bowiem raz napije się trucizny, ten bardzo rzadko uniknie szkodliwych skutków zgubnego jej działania.

12. Rachunek sumienia.

A dalej korzyści, jakie przynosi bądź to czytanie pobożne, bądź rozważanie rzeczy niebieskich, staną się z pewnością jeszcze obfitszemi dla kapłana, jeżeli będzie miał jakąś nadto podstawę do rozpoznawania, czy sam stara się w praktyce życia pobożnie wypełniać to, o czym czyta i rozmyśla. Tu ma dobre zastosowanie pewna doskonała nauka, której udziela Chryzostom przedewszystkiem kapłanom: Codziennie wieczorem, zanim zmorzy cię sen „wezwij na sąd swoje sumienie, zasięgaj jego zdania, roztrzęsaj złe myśli, które ci się w ciągu dnia nasunęły i ukarż się za nie”⁵². Jak dobra to rzecz i płodna w owoce dla cnoty chrześcijańskiej, dowodzą

---

⁵¹ Conf. 1. VIII., c. 12.

⁵² Exposit. In Ps. IV., n. 8.

jasno roztropniejsi mistrze pobożności, upominając i zachęcając do niej najlepszymi argumentami. Wyborny jest ów przepis św. Bernarda, który tu przytaczamy: „Czuwając troskliwie nad zachowaniem swej cnoty nie-naruszonej, badaj swoje życie w codziennym roztrząsaniu. Uważaj pilnie na to, o ile postępujesz, albo o ile się cofasz... Staraj się poznać siebie... Stawiaj sobie przed oczyma wszystkie przekroczenia swoje. Stawiaj je przed sobą, jak gdyby przed drugim, – i tak płacz nad sobą samym”⁵³.

13. Rzeczy godne uwagi i ubolewania.

I w tej sprawie musimy uważać na prawdziwą hańbę, jeżeli ziszczą się słowa Chrystusowe: „Synowie tego świata roztropniejsi są... nad syny światłości” (Łuk. XVI., 8)! Wszakże widzimy, z jaką oni skrzętnością załatwiają swoje sprawy: jak często zestawiają swoje dochody i wydatki; jak dokładne i ściśle przeprowadzają rachunki; jak boleją nad doznanymi stratami i tem silniej pobudzają się sami do powetowania tych strat. My zaś, którzy może palimy się do zdobywania zaszczytów, do pomnożenia majątku, do pozyskania za pomocą nauki rozgłosu tylko i sławy; traktujemy sprawę największą, a bardzo trudną, sprawę uświęcania duszy, ospale i z niechęcią. Ledwie bowiem od czasu do czasu skupiamy i badamy swego ducha, który dlatego całkiem zarasta chwastami, podobnie jak winnica leniwca, o której napisano: „Szedłem przez pole człowieka leniwego i przez winnicę męża głupiego: ano wszędy zarosło pokrzywami i ciernie pokryły grunt jego i rozwalił się płot kamienny” (Przyp. XXIV., 30-31).

Pogarszają jeszcze stan rzeczy mnożące się wkoło złe przykłady, które narażają i samą cnotę kapłańską na niebezpieczeństwo, tak, iż trzeba nam z każdym dniem powiększać swoją czujność i siłę odporną. Doświadczenie uczy, że człowiek, który często i surowo ocenia swoje myśli, słowa i czyny, większą okazuje dzielność duchową zarówno w nienawiści i unikaniu złego, jak i w gorącym pragnieniu dobrego. Wiemy też z doświadczenia, jak źle dzieje się najczęściej z tymi, którzy unikają owego trybunału, gdzie zasada na sąd sprawiedliwość, a przed nią staje sumienie jako obwiniony i jako oskarżyciel. U takich na próżno wyglądałbyś owej oględności w działaniu, tak cenionej u chrześcijanina, która każe unikać i mniejszych przewinień – i owej bojaźliwości wstydlivej, która przystoi przed innymi kapłanowi, a którą zatrważa najmniejsza nawet obraza, wyrządzona Bogu. Co więcej, opieszałość i zaniedbanie siebie samego dochodzi u nich niekiedy do tego stopnia, że nie przystępują nawet do Sakramentu Pokuty,

---

⁵³ Meditationes piissimae, c. V. „De quoted. Sui ipsius exam”.

którym Chrystus w niewymownym miłosierdziu swoim obdarzył ułomność ludzką jako najbardziej pożądaną pomocą.

Nie można z pewnością zaprzeczyć i gorzko trzeba nad tem płakać iż zdarza się nierzadko, że człowiek, który innych odstrasza od grzechów piorunami słowa Bożego, nie lęka się wcale o siebie i grzęźnie w występkach; że ten, który zachęca gorąco innych, aby nie lenili się zmywać plam duchowych w Sakramencie Pokuty, sam czyni to tak leniwie, ociągając się nieraz całymi miesiącami; że ten, który umie oliwę i wino zbawienne wlewać w rany innych, sam leży ranny przy drodze i nie szuka leczącej dłoni braterskiej, zwyczajnie bardzo bliskiej. Ileż to niestety popełniono wszędzie i popełnia się dzisiaj czynów niegodziwych wobec Boga i Kościoła, zgubionych dla chrześcijańskiego ludu, a hańbiących stan kapłański!

Kiedy o tem myślimy z obowiązku sumienia, gorycz napęła Naszą duszę i poddaje nam to wołanie bolesne: Biada kapłanowi co nie umie strzec swej godności i kala swą niewiernością święte imię Boga, któremu święcie powinien służyć! Najgorsze jest zepsucie tego, co najlepsze: „Wielka jest godność kapłanów, ale też wielkie jest ich nieszczęście, jeżeli grzeszą; radujmy się z ich wyniesienia, ale lękajmy się kiedy upadają; nie tyle radości sprawia zajęcie wysokiego stanowiska, ile żalu wywołuje upadek z wyżyny”⁵⁴. Biada więc kapłanowi, który zapominając o sobie, przestaje się modlić; który odrzuca pokarm czytania pobożnego; który nigdy nie wchodzi w siebie, ażeby posłuchać głosu oskarżającego sumienia! Jego nie wzrusza ani rany krwawiące się duszy, ani płacz matki Kościoła, dopóki go nie ugodzi straszna owa groźba: „Zasłep serce ludu tego a uszy jego obciąż i oczy jego zawrzyj: aby śnać nie widział oczyma swemi i uszyma swemi nie słyszał, a sercem swem nie rozumiał a nawróciłby się i uzdrowiłbym go” (Is. VI., 10).

Oby Bóg w miłosierdzie bogaty zachował was wszystkich, ukochani synowie, od tego nieszczęścia. – On, który patrzy w serce nasze wolne od wszelkiej przeciw komukolwiek niechęci, a obejmujące wszystkich miłością pasterza i ojca: „Albowiem któraż jest nadzieja nasza, albo wesele, albo korona przechwalania? Iżali nie wy przed Panem naszym, Jezusem Chrystusem?” (I. Tess. II., 19).

14. Potrzeba cnoty w dzisiejszych czasach.

Widzicie jednak sami, ilu was jest gdziekolwiek, jakie przyszły czasy na Kościół, niezbadanem rządzeniem Bożem. Baczcie też na to i rozważajcie, jak święty macie obowiązek udzielania pomocy w jego ucisku temu, który was tak wielką obdarzył godnością. Jeżeli więc kiedy, to teraz

---

⁵⁴ S. Hieron. In Ezech 1. XIII., c. 44, v. 20.

potrzeba cnoty niepośledniej, przykładnej, nienagannej, czujnej, czynnej, gotowej do wielkich dzieł i cierpień dla Chrystusa. Nic też innego My nie pragniemy i nie życzymy wam wszystkim goręcej. Niechże więc w was kwitnie zawsze nienaruszona czystość, najprzedniejsza ozdoba naszego stanu, której blask czyni kapłana podobnym do Aniołów, a u ludu chrześcijańskiego zjednywa mu większą cześć i czyni go płodniejszym w święte owoce. – Niech zwiększa się ustawicznie cześć i posłuszeństwo, przyrzeczone uroczyście tym, którym Duch Boży oddał rządy Kościoła: a zwłaszcza niech z każdym dniem wzmacniają się węzły, które powinny łączyć umysły i dusze w wiernej uległości dla tej Stolicy Apostolskiej.

Niech także wszyscy wielką okazują miłość, która nigdy nie szuka własnej korzyści: abyście, poskromniawszy w sobie właściwe naturze ludzkiej bodźce zazdrości i żądzę zaszczytów, połączyli wszystkie dążenia swoje we współzawodnictwie braterskim dla pomnożenia chwały Bożej. Waszej miłości dobrodziejstw oczekuje najnieszcześniejsze „mnóstwo wielkie niemocnych, ślepych, chromych, wyschłych” (Jan V., 3); najwięcej zaś oczekują ich liczne gromady młodzieży, najdroższa nadzieja społeczeństwa i Kościoła, otoczone zewsząd fałszem i zepsuciem. Starajcie się usilnie, nie tylko ucząc prawd wiary św. przez katechizacje, – co zalecamy na nowo i jeszcze goręcej, – ale wszelką pomocą możliwą, radą i zapobiegliwością, dobrze i jak najlepiej przysługiwać się wszystkim.

Wspierając, strzegąc, lecząc, uspokajając, do tego tylko dążcie tego tylko pragnijcie, żebyście zyskiwali dusze dla Chrystusa, lub ściślej z Nim je łączyli. Z jaką gorliwością, z jakim trudem i jak śmiało działają na straszną szkodę dusz Jego nieprzyjaciele! Ta przedewszystkiem miłość, okazywana czynem przez duchowieństwo, głoszące pokój chrześcijański i zanosząca zbawienie i oświatę ludom nieucywilizowanym, sprawia Kościołowi katolickiemu pociechę i przynosi mu chlubę: tam wielkie jego prace, uświęcone nieraz krwią przelaną, rozszerzają z każdym dniem królestwo Chrystusowe i nowe wierze świętej wywalczają zwycięstwa.

Jeżeli zaś szczerą miłość wasza, ukochani synowie, spotka się, jak bywa bardzo często, z niechęcią, obelgą, oszczerstwem, nie poddawajcie się z tego powodu smutkowi i „nie ustawajcie dobrze czyniąc” (II. Tess. 3, 13). Mieście przed oczyma owe tak liczne i pełne zasług zastępy tych, którzy za przykładem Apostołów znosząc najdotkliwszą zelżywość dla imienia Chrystusowego, „szli, radując się”⁵⁵ i błogosławili, gdy im złorzeczono. Synami bowiem jesteśmy i braćmi Świętych, których imiona istnieją w księdze

---

⁵⁵ Dz. Ap. V., 41.

żywota, których chwałę głosi Kościół: „Nie czynmy zelżywości sławie naszej!” (I. Mach. 9, 10).

15. Środki do zachowania ducha powołania.

Kiedy odnowi się i wzrośnie w szeregach kleru duch łaski kapłańskiej, wtenczas daleko większy skutek odniosą usiłowania Nasze, przez Boga natchnione, które zmierzają do odnowienia wszystkiego. Dlatego uznaliśmy za rzecz potrzebną dodać do tego cośmy wyżej wyłuszczyli, jeszcze pewne wskazówki, dotyczące środków, które pomagają do zachowania i pomnożenia łaski. Pierwszym, zapewne wszystkim znanym przez wszystkich cenionym, ale niewypróbowanym w praktyce przez wszystkich jest pobożne odbywanie tak zwanych ćwiczeń duchownych, jeżeli być może co roku albo u siebie na osobności, albo raczej razem z innymi, co zwykle większy przynosi owoc, z uwzględnieniem przepisów wydanych przez Biskupów. Pożytki tych ćwiczeń sławiliśmy już dosyć sami, kiedyś dali niektóre wskazówki w tym względzie klerowi rzymskiemu⁵⁶.

Nie mniej pożytku odniosą dusze, jeżeli podobne rekolekcje przez kilka przynajmniej godzin odbywać się będą co miesiąc prywatnie lub wspólnie: z przyjemnością widzimy, że zwyczaj ten wprowadzono już w wielu miejscach, że sprzyjają mu także Biskupi i że nawet przewodniczą takiemu zgromadzeniu.

Nadto zalecamy, żeby kapłani ściślej łączyli się ze sobą, jak przystoi braciom i żeby tę łączność utwierdzała i kierowała nią powaga biskupia. Poleceni godne są z pewnością związki, których celem jest udzielanie sobie wzajemnej pomocy w przeciwnościach dla obrony czci osobistej i godności kapłańskiej, przeciw podstępom nieprzyjaciół i dla innych celów podobnych. Ale więcej jeszcze zależy niezawodnie na tem, żeby tworzone związki dla kształcenia się w umiejętności świętej, a zwłaszcza dla utwierdzenia się troskliwszego w świętem powołaniu, żeby łączono swe siły i naradzano się nad tem, co duszom może wyjść na pożytek. Świadczą o tem roczniki Kościoła jak dobre owoce przynosiły takie związki, kiedy kapłani w różnych miejscach wspólne prowadzili życie. Czemużby nie można czegoś podobnego wznowić, i w naszych czasach, w sposób zastosowany do miejsc i zajęć? I czyż nie można się spodziewać, że stowarzyszenia te przynosić będą znów na pociechę Kościoła takie owoce, jakie przynosiły dawniej? – Istnieją już zresztą związki tego rodzaju, zatwierdzone przez Biskupów, a przynoszące pożytek tem większy, im wcześniej nowo wyświęceni kapłani do nich przystępują. My sami sprawując urząd biskupi, popieraliśmy jeden taki związek,

---

⁵⁶ Ep. „Experiendo” ad Card. In Urbe Vicarium 27 dec. 1904.

przekonawszy się o jego pożyteczności i otaczamy jeszcze teraz związek ten inne szczególną życzliwością.

Te pomocnicze środki łaski kapłańskiej i te, które wam podda – stosownie do wymagań czasu i stosunków – czujna roztropność Biskupów, tak ceńcie sobie i tak ich używajcie, abyście z każdym dniem coraz bardziej „chodzili godnie powołaniu którymście powołani” (Efez. IV., 1), przynosząc zaszczyt swemu urzędowi i spełniając na sobie wolę Bożą, którą jest uświęcenie wasze.

16. Błogosławieństwa.

Do tego bowiem zmierzają przede wszystkim myśli i troski nasze: dlatego wznosząc oczy ku niebu, powtarzamy często, modląc się za całe duchowieństwo, słowa Chrystusa Pana: „Ojcze święty... poświęć je!” (Jan, XVII.; 11 – 17). Radujemy się, że wielu wiernych ze wszystkich stanów troszczących się bardzo o wspólne dobro wasze i Kościoła, modli się o to razem z Nami: co więcej na pociechę Naszą żyje niemało dusz wyższej cnoty, nie tylko w klasztorach ale i wśród świata, które w tej samej intencji nieustannie oddają siebie Bogu na ofiarę. Oby Bóg najwyższy przyjął jako wonne kadzidło czyste i wzniosłe ich modlitwy. I oby nie odrzucił Naszych prośb najpokorniejszych! Oby na sprzyjała łaskawa Jego Opatrzność: oby na całe duchowieństwo spłynęły z najświętszego Serca Syna Jego umiłowanego bogactwa łaski, miłości i wszelkiej cnoty!

W końcu miło Nam, ukochani synowie, podziękować wam serdecznie za życzenia któreście Nam złożyli z powodu zbliżającej się pięćdziesięcioletniej rocznicy Naszego kapłaństwa. Nasze zaś dla was życzenia polecamy Najświętszej Dziewicy Matce, Królowej Apostołów, żeby spełniły się tem obficie. Ona bowiem nauczyła owych pierwszych szczęśliwych kapłanów, jak mają „trwać jednomyślnie na modlitwie, aż będą obleczeni mocą z wysokości”⁵⁷. Ona też wyjednała z pewnością swemi modłami, że otrzymali tę moc i to o wiele większą. Ona wspomogła ich radą i utwierdziła tak, iż prace ich wydały plony najbogatsze.

Życzymy wam, ukochani synowie, żeby pokój Chrystusowy „panował w sercach waszych”⁵⁸ z weselem Ducha świętego, a zadatkem tego niech będzie Błogosławieństwo Apostolskie, którego wam wszystkim całym sercem udzielamy.

Dan w Rzymie, u Św. Piotra, dnia 4. sierpnia roku 1908, z początkiem szóstego roku Naszego Pontyfikatu. P i u s X.

---

⁵⁷ Por. Dz. Ap. I., 14 i Łuk. XXIV. 46.

⁵⁸ Kol. III. 15.

Dodatek V.

Diecezjalne Stowarzyszenie Wzajemnych Modłów o Śmierć Szczęśliwą według statutu z 21 lutego 1854 roku. Kur. II.

1. Stowarzyszenie wytknęło sobie nie tylko ten cel, aby pewnymi pobożnymi ćwiczeniami dla wszystkich członków stowarzyszenia błagało o łaskę świątobliwej śmierci, o łaskę z wszelkich łask największą, lecz nadto, żeby w wypadku śmierci członka stowarzyszenia polecało go miłosierdziu Boskiemu.

2. Wstępujący w stowarzyszenie członek zobowiązuje się

a) do pobożnego odmawiania znajdującej się w brewiarzu: *Compendio animae* w pierwszym dniu każdego miesiąca i ze szczególnym zamiarem, ażeby się Bóg miłosiernym i przebaczącym okazać raczył i użyć chwili świątobliwej śmierci temu z braci towarzystwa, którego według najmędrszego postanowienia Bożego dosięgnie najbliższy wydarzyć się mający śmierci wypadek. To zobowiązanie tem chętniej zapewne zechcą towarzysze wykonać, ile że każdy może być najbliższym, w którego ugodzi zabójcza strzała śmierci i żaden wiedzieć nie może, czy nie poraz ostatni, a nawet sam za siebie tę modlitwę odprawia? b) zobowiązuje się do odprawienia Mszy św. za spokój duszy towarzysza i to ile być może w jak najkrótszym czasie po otrzymaniu uwiadomienia o jego zejściu z tego świata; c) przyrzeka w dniu uroczystości Patrona polecać w Mszy św. Bogu i św. Opiekunowi wszystkich członków stowarzyszenia.

3. Święty Józef, patron szczęśliwej godziny śmierci, będzie szczególnym opiekunem stowarzyszenia.

4. Festum patrocini s. Josephi będzie uroczystością opieki stowarzyszenia.

5. To stowarzyszenie modlitwy tworzą jeno kapłani diecezji tarnowskiej.

6. Oświadczeniem chęci przystąpienia do stowarzyszenia modlitwy można się tegoż stać członkiem.

7. Protektorem tego stowarzyszenia jest Ordynariusz, który z grona kanoników mianuje zastępcę, do którego obowiązków należy: a) zajmowanie się wpisem, wstępujących członków stowarzyszenia, który corocznie we wykazie ogłosi okólnikiem duchowieństwu diecezjalnemu; b) w razie śmierci którego z członków stowarzyszenia jak najspieszniej ogłosi ten wypadek w diecezji, ażeby pozostali przy życiu członkowie wykonać mogli na nich ciężące, dobrowolnie przyjęte zobowiązanie; c) winien ze spisu wyłączyć zmarłych i utrzymywać należyty spis członków wstępujących; nakoniec d) w dniu świętej uroczystości opieki zobowiązany jest do odprawienia wotywy za stowarzyszenie.

8. Czas wstąpienia do tego stowarzyszenia miłości ustawiania się w bieżącym roku aż do niedzieli po Wielkanocy, z którym dniem w życie wstępuje stowarzyszenie.

9. Rzeczony stowarzyszenie jako istniejące się uważa, dopóki osobnym okólnikiem nie zostanie rozwiązane tegoż w diecezji obwieszczonem.

10. Przystępujący do stowarzyszenia wyrazi swoje oświadczenie w sposób następujący: „Ja N.N. (charakter) usilnie proszę o przyjęcie mojej osoby do istniejącego między duchowieństwem diecezji Tarnowskiej stowarzyszenia modłów i pod kapłańską wiernością zobowiązuje się do pobożnego odmawiania modlitwy: Commendatio animae i to w każdym pierwszym dniu miesiąca aż do mojej śmierci, jakoteż do sumiennego odprawienia jednej Mszy św. za każdego członka stowarzyszenia, gdy się o jego śmierci dowiem”.

11. To oświadczenie wstąpienia do Stowarzyszenia modłów ma być drogą urzędu dekanalne przesłane do Ordynarjatu.

12. Każdego się woli i chęci zostawia tak przystąpienie jako też i wystąpienie ze stowarzyszenia, jednak zamierzone wystąpienie oznajmić Ordynarjatowi należy przez urząd dekanalny.

13. Opieka nad stowarzyszeniem Następcom na stolicy biskupiej poleconą zostanie.

Niechaj Pan zastępów, który w cierpliwości i zmiłowaniu ma o nas staranie i nas utrzymuje, który nie chce, żeby człowiek zginął, który nam ten świat nie na ojczyznę naszą i stałe siedlisko przeznaczył, lecz na chwilową jeno gospodę i miejsce pielgrzymki do lepszego królestwa i w swej mądrości dla naszego dobra zakrył tajemniczy zasłoną godzinę śmierci naszej, niechaj Pan zasępów błogosławi temu stowarzyszeniu miłości i utrzymuje je w swojej nieprzebranej łasce ku naszym dusz zbawieniu, ażeby nas śmierć nie zaskoczyła nieprzysposobionych, chociażby się, nawet o której bądź godzinie jakby złodziej w nocy zakradła i zakończyła naszą ziemską pielgrzymkę.

Dodatek VI.

Instrukcja o wizytacji kanonicznej.

A). Dziekani.

1. Dziekan po ustaleniu z Ks. Biskupem terminu wizytacji poszczególnych parafij dekanatu zawiadamia księży dekanalnych o wizytacji i urzędzi zebranie, na którym ułoży z nimi plan wzajemnej pomocy podczas wizytacji, zwłaszcza przy słuchaniu spowiedzi.

2. Uwiadomi o zamierzonej wizytacji Starostę, a do Inspektora szkolnego zwróci się z prośbą o wydanie zarządzenia, aby na czas wizytacji szkoły w parafji miały dni wolne od nauki, a nauczycielstwo towarzyszyło dzieciom przy katechizacji i przy bierzmowaniu.

3. Podczas całej wizytacji dekanatu towarzyszy Ks. Biskupowi.

B). Rządca parafji.

1. Rządca parafji otrzymawszy zawiadomienie o mającej się odbyć wizytacji kanonicznej, zapowiada ją ludowi z ambony na kilka tygodni przedtem, równocześnie objaśni znaczenie i cel wizytacji i zachęci wiernych, by podczas wizytacji jaknajliczniej uczęszczali do kościoła i przystąpili do Sakramentów św. Czas wizytacji kanonicznej powinien być dla parafji czasem uroczystym.

2. O mającej się odbyć wizytacji osobno uwiadomi kolatora, naczelników urzędów i gmin, kierowników szkół w obrębie parafji i zaprosi ich do wzięcia udziału w uroczystości parafjalnej.

3. Dołoży starań, by wszyscy, którzy mają przyjąć bierzmowanie, przystąpili zawczasu do sakramentów św. i by wogóle jaknajwiększa liczba parafjan mogła przyjąć sakramenta św. w związku z wizytacją.

4. Misje lub rekolekcje przed wizytacją, uważamy za bardzo pożyteczne, chociaż je nie nakazujemy.

C). Porządek czynności podczas wizytacji.

1. W oznaczonym czasie rządca kościoła ubrany w komżę, stułę i kapę białego koloru z pacyfikałem lub krzyżem w rękę, w otoczeniu duchowieństwa i wiernych, z chorągwiami, obrazami i baldachimem oczekuje Ks. Biskupa przy bramie. Gdy Ks. Biskup przyjedzie, podaje mu do pocałowania pacyfikał, intonuje dobrze znaną ludowi pieśń religijną i wprowadza Ks. Biskupa do kościoła. W razie ulewnego deszczu albo wielkiego błota oczekuje Ks. Biskupa przy bramie kościelnej.

2. Gdy Ks. Biskup wejdzie w główne drzwi kościoła, rządca parafji, zdjąwszy biret, podaje Ks. Biskupowi, całując go w rękę, kropidło, klucze od kościoła na tacy, łódkę z kadzidłem mówiąc: „Benedicite Pater Reverendissime”, okadza trzykrotnie Ks. Biskupa duplici ductu; potem wszyscy procesjonalnie udają się przed wielki ołtarz, a chór, gdzie to jest możliwe, śpiewa antyfonę: „Ecce sacerdos magnus”. Ks. Biskup klęka na przygotowanym klęczniku, a rządca parafji stojąc in plano po stronie lekcji odśpiewuje:

V. Prtector noster aspice Deus.

R. Et respice in faciem Christi tui.

V. Salvum fac servum tuum.
R. Deus meus, sperantem in te.
V. Mitte ei, Domine, auxilium de sancto.
R. Et de Sion tuere eum.
V. Nihil proficiat inimicus in eo.
R. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei.
V. Domine exaudi orationem meam.
R. Et clamor meus ad te veniat.
V. Dominus vobiscum.
R. Et cum spiritu tuo.

Oremus

Deus, humilium visitator, qui eos paterna dilectione consolaris: praetende societati nostrae gratiam tuam; ut per eos, in quibus habitas, tuum in nobis sentiamus adventum. Per Christum Dominum nostrum.

R. Amen.

Następuje komemoracja o tytule kościoła w ten sposób, że się odśpiewuje lub odmawia antyfonę z laudesów ad Benedictus, jeden z kapłanów intonuje versus, a Ks. Biskup ubrany w stulę i kapę koloru białego zbliża się do ołtarza i śpiewa odpowiednią orację z mszału przygotowanego na ołtarzu po stronie lekcji. Rządca parafji wita Ks., Biskupa, z ambony i przedstawia zwięźle stan parafji. Ks. Biskup odpowiada i podaje rozkład czynności i nabożeństw.

Następuje nabożeństwo żałobne z procesją. W tym celu należy przygotować dla Ks. Biskupa paramenta czarnego koloru, klęcznik, kadzidło, wodę święconą, kropidło i świecę; o ileby druga stacja wypadła na cmentarzu kościelnym ołtarzyk z krzyżem i 2 świecami; katafalku ustawiać nie potrzeba. Procesja wyrusza od wielkiego ołtarza: Ks. Biskup trzymając zapaloną świecę, intonuje antyfonę: Si iniquitates i De profundis. (Ceremoniał tej procesji patrz: *Rituale Romanum Ecclesiae Poloniae accomodatum* str.1017 „Ordo ad recipiendum processionaliter Episcopum Ordinarium”). Pierwsza stacja podczas tej procesji jest przy bocznym ołtarzu po stronie lekcji, druga na cmentarzu kościelnym przy absydzie wielkiego ołtarza, w razie niepogody przy ołtarzu bocznym po stronie ewangelji, trzecia przy wielkim ołtarzu.

Po skończonej procesji Ks. Biskup, zdjawszy szaty liturgiczne koloru czarnego, udziela w szatach koloru białego błogosławieństwa Najśw. Sakramentem w puszcze przy śpiewie: „Święty Święty...” poczem lud śpiewa: „Niechaj będzie...” Na tem kończy w tym dniu nabożeństwo.

W kościele mają zostać dzieci przeznaczone w tym dniu do katechizacji, mający w tym dniu przystąpić do bierzmowania, i ci, którzy się pragną wyspowiadać.

3. Dalsze czynności i, nabożeństwa podczas wizytacji odbywają się w porządku i czasie oznaczonym przez Ks. Biskupa.

4. Przed wyjazdem z parafji udaje się Ks. Biskup do kościoła, skąd po odmówieniu *De profundis* i modlitwy za zmarłymi wychodzi, prowadzony przez Rządcę parafji w procesji pod baldachimem, wśród bicia dzwonów i pieśni pobożnej i odjeżdża, pokropiwszy zebranych wodą święconą i ucałowałwszy pacyfikał.

5. Po odbytej wizytacji Rządca parafji niczego nie zaniedba, by owoce wizytacji utrwalić, dołoży stań, by polecenia Ks. Biskupa ściśle wykonać. Parafjanom często przypominać będzie słowa, rady i upomnienia Arcypasterza.

D). Bierzmowanie.

1. Rządca parafji dołoży starań, by wszyscy parafjanie, którzy jeszcze Sakramentu Bierzmowania nie przyjęli, mogli godnie przystąpić do tego sakramentu w czasie wizytacji.

2. Mających przyjąć bierzmowanie należy przedtem: a) pouczyć w kilku naukach dokładnie i gruntownie o Sakramencie Bierzmowania, b) postarać się by tuż przed wizytacją, lub zaraz z początku wizytacji do Spowiedzi św. przystąpili, c) dać im karty bierzmowania, wypełnione według przepisów prawa kan. (Kan. 798), d) zwrócić im uwagę, by na patronów wybierali imiona Świętych Pańskich i to nie więcej, jak dwa.

3. Jeżeli liczba mających przystąpić do bierzmowania jest większa, Rządca parafji rozdzieli ich na kilka seryj, zależnie od ich liczby i czasu pobytu Ks. Biskupa w parafji.

4. Do bierzmowania należy przygotować na stoliku mitrę, pastorał, naczynko z Krzyżmem św., humerał, stułę, kapę białego koloru, a na tacy watę, sól, cytrynę i chleb, wodę do umycia rąk.

5. Przed samem bierzmowaniem, które odbędzie się w miejscu i porze obranej przez Ks. Biskupa, należy ustawić w osobnych rzędach, po jednej stronie chłopców i mężczyzn, po drugiej dziewczęta i kobiety i pouczyć ich, by klęcząc z rękami, pobożnie złożonemi, trzymając w nich kartkę bierzmowania, oczekiwali w skupieniu i by nie odchodzili z kościoła, dopóki nie otrzymają końcowego błogosławieństwa.

6. Kapłani towarzyszący Ks. Biskupowi czuwać będą, by nikt nie przystępował do Sakramentu Bierzmowania, kto nie był obecny na początkowych modlitwach. Spóźnionych należy razem zebrać, a po skończonym bierzmowaniu zgłosić ich Ks. Biskupowi.

7. Na świadków bierzmowania mogą, być dopuszczeni w myśl przepisów prawa kanonicznego (Kan. 794 – 796) tylko ludzie uczciwi, poważni i już wybierzmowani. Należy ich przedtem pouczyć, że podczas bierzmowania mają położyć prawą rękę na prawym ramieniu bierzmowanego.

8. Po bierzmowaniu należy kartki zliczyć i wpisać, bierzmowanych, stosownie do przepisu kan. 798 do osobnej księgi bierzmowanych, a w księdze ochrzczonych w myśl kan.,470 § 2 umieścić notatkę o przyjęciu bierzmowania wraz z datą.

Dodatek VII. **Instrukcja o kongregacjach dekanalnych.**

Coroczne kongregacje duchowieństwa dekanatu odbywać się będą według następujących prawideł:

1. Czas trwania kongregacji określa się od godz. 8-ej rano do 5-tej popołudniu z jednogodzinną przerwą na wytchnienie i obiad.

2. Miejscem kongregacji jest parafja, którą Dziekan wyznaczył na ostatniej kongregacji.

3. Sprawę kosztów przyjęcia, poniesionych przez proboszcza-gospodarza; pozostawia się przyjacielskiemu porozumieniu kondekanalnych. Przestrzega jednak Synod, by kongregacje nie były okazją do wystawnych przyjęć, lecz by dostarczały duchowej raczej stawy, którą uczestnicy zasilają się; do tem skuteczniejszej pracy nad zbawieniem własnem i dusz sobie powierzonych.

4. Biorący udział w kongregacji zapowiedzą swą nieobecność w parafji i zabezpieczą pieczę duszpasterską, zwłaszcza na wypadek nagłej potrzeby.

5. Kongregacja rozpoczyna się i kończy nabożeństwem w kościele, a obrady odbywają się na plebanji. Do obrad należy przygotować stół z nakryciem, krzyż i dwie świece, papier, przybory do pisania.

6. W oznaczonym dniu i miejscu wszyscy uczestnicy ubrani w komżę udają się do kościoła parami, według starszeństwa święceń, z dziekanem na końcu, śpiewając kantyk Benedictus. Kapłan, wyznaczony naprzód przez Dziekana, wychodzi ze Mszą św. cichą, podczas której kapłani przystępują, do Spowiedzi św. Po Mszy św. Dziekan, ubrany w szaty liturgiczne, wystawia na menzę Najśw. Sakrament w puszcze, intonuje Veni Creator, odśpiewuje wiersz, orację i udziela błogosławieństwa.

7. Po powrocie na plebanje uczestnicy zajmują miejsca przy przygotowanym stole w tym porządku, że Dziekan zajmuje pierwsze miejsce, mając po prawej ręce wicedziekana, po lewej dygnitarza, lub najstarszego

proboszcza; inni zasiadają według wieku kapłaństwa, proboszczowie, katecheci, wikariusze, a na ostatnim miejscu, naprzeciw dziekana, notariusz.

8. Dziekan otwiera zebranie, podając do wiadomości nazwiska nieobecnych i powody ich nieobecności; w razie nieobecności wicedziekana lub notariusza powołuje ich zastępców; udziela do wiadomości zebranych odpowiedź Kurji Biskupiej na ostatnie sprawozdanie dziekańskie, zarządzenia Kurji oraz zmiany, które zaszły w dekanacie od czasu ostatniej kongregacji.

9. Następuje odczytywanie referatów według tematów, wyznaczonych przez Ordynarjat. Dziekan wyznacza z pośród uczestników kongregacji do każdego tematu osobnego referenta, który odczytuje swój elaborat, poczem w razie potrzeby następuje koreferat i ogólna dyskusja, która powinna być rzeczowa i poważna.

10. Po wyczerpaniu wyznaczonych tematów następuje referat o najnowszych rozporządzeniach kościelnych i państwowych. Na końcu można poruszać także inne kwestje praktyczne, zwłaszcza z zakresu duszpasterstwa w dekanacie.

11. Zanim Dziekan przystąpi do zamknięcia kongregacji zarządzi odbycie skrutynjum. W tym celu przypomni zebranyemu święty obowiązek wzajemnych upomnień braterskich i wezwie ich, by odrzuciwszy wzgląd ludzki, w postępowaniu współbraci wytknęli to wszystko, o czym na pewno wiedzą, że daje powód do zarzutów, przynosi ujmę stanowi kapłańskiemu, wywołuje zgorszenie w parafji. Następnie Dziekan przerywa zebranie, udaje się do sąsiedniego pokoju; uczestnicy kongregacji udają się tam kolejno i poufnie wypowiadają przed nim swe uwagi o współbraciach, bądź ustnie, bądź pisemnie na kartkach. Roztropność wskaże Dziekanowi odpowiedni sposób i porę do poufnego udzielenia zebranych uwag poszczególnym uczestnikom nie wymieniając źródła. Godzi się, by Dziekan pierwszy poddał się skrutynium konfratów i dlatego wezwie wicedziekana lub notariusza; by co do jego osoby przeprowadził skrutynium. Po ukończeniu skrutynium Dziekan zamyka kongregację przemówieniem, wygłoszonym do kondekanalnych w myśl stat. 54. § 1.

12. Z odbytej kongregacji notariusz sporządza dokładny protokół, który pod koniec posiedzenia odczytuje, a wszyscy obecni podpisują. Uwierzytelniony odpis tego protokołu z dokładnem wyszczególnieniem odczytów i z krótką ich oceną, prześle Dziekan do Ordynarjatu w ciągu miesiąca. Wszyscy obecni są obowiązani do zachowania ścisłego sekretu co do poufnych obrad kongregacji. Obowiązek ten nie dotyczy Dziekana w stosunku do Ordynarjusza.

13. Na zakończenie odmawia się psalm De profundis z wierszami i oracją pro defunctis Episcopis et Sacerdotibus. Dziekan ubrany w szaty liturgiczne wystawia na menzę Najśw. Sakrament w puszcze, intonuje Te Deum, odśpiewuje oracje pro gratiarum actione i udziela błogosławieństwa Najśw. Sakramentem.

14. Będzie rzeczą chwalebną, jeżeli Dziekan będzie się starał częściej gromadzić kler dekanalny dla omówienia wspólnych spraw dekanatu i kwestyj duszpasterskich.

Dodatek VIII.

Instrukcja o wizytacji dziekańskiej.

Jednym z najważniejszych obowiązków ciężących na dziekanie, jest coroczna wizytacja parafij, należących do jego dekanatu. Aby ta wizytacja była z korzyścią dla Kościoła, a szczególności dla parafji wizytowanej, aby dziekan był spokojny w sumieniu, że wiernie spełnił zlecony mu przez Nas obowiązek, wydajemy następującą instrukcję:

Dziekan winien zawiadomić proboszcza o dniu wizytacji 2 tygodnie naprzód.

Proboszcz, zawiadomiony o dniu wizytacji, ma na ten dzień zaprosić do kancelarii parafjalnej patrona i członków komitetu parafjalnego, a w niedzielę, poprzedzającą przyjazd dziekana, ogłosić z ambony, że każdy, kto chce się osobiście widzieć z dziekanem, może dnia tego o oznaczonej godzinie przyjść do kancelarii parafjalnej.

Proboszcz ma wysłać konie po dziekana na stację kolejową i odwieść go na stację lub do następnej plebanji; jeżeli zaś dziekan przybędzie własnymi końmi, ma w czasie wizytacji dać utrzymanie dla nich i dla służącego.

Aby wizytującemu ułatwić dokładne i szczegółowe zestawienie stanu parafji i działalności kleru, podajemy szczegółowo punkty, według których wizytujący na podstawie osobistych spostrzeżeń i na podstawie skrutynjum, z duchowieństwem i komitetem parafjalnym zda sobie sprawę z całokształtu życia parafjalnego. Wizytacja zatem ma objąć:

A) Stan religijno-moralny parafji.

1. Jak się wogóle przedstawia stan wiary i obyczajów w parafji? Szczególnie pocieszające lub smutne objawy.

2. Święcenie niedzieli i świąt: uczęszczanie na nabożeństwa przed południem i po południu, udział w kazaniach, wstrzymywanie się od robót ciężkich, publiczne zabawy, festyny.

3. Przestrzeganie postów nakazanych; czy się je zapowiada naprzód z ambony?

4. Uczęszczanie do sakramentów świętych: częsta i codzienna Komunia Św., uczęszczanie na nabożeństwa w dni powszednie; czy wszyscy spełniają obowiązek Spowiedzi i Komunii Wielkanocnej? czy istnieje kontrola kartkowa spowiedzi Wielkanocnej? czy nie odkłada się Chrztu niemowląt?

5. Jak się rozwija życie rodzinne w parafji: wychowanie domowe dzieci, wspólne modlitwy, lektura w rodzinach. Czy rodzice i pracodawcy chętnie posyłają dźwiatwę i służbę na nabożeństwa i katechizację?

6. Młodzież dorastająca: jakie jest jej zachowanie się i pobożność? czy istnieją związki młodzieży i jakie?

7. Złe pisma, książki, biblioteki, widowiska.

8. Pijaństwo: szynki, wesela, zabawy. Czy i jak rozwija się Towarzystwo Wstrzeźliwości.

9. Publiczne zgorszenia, konkubinaty, dzikie małżeństwa, niedozwolone znajomości, nieślubne urodzenia, samowolne separacje, nienawiści, pieniactwo.

10. Wychodźstwo wśród parafian: zagranicę, do miast lub do fabryk. Co się czyni dla ich dobra duchowego?

11. Ujemny wpływ partyj politycznych, innowierców: jak się temu zapobiega?

B). Duszpasterstwo.

12. Czy nabożeństwo rozpoczyna się punktualnie i odbywa się według przepisane go porządku? O jakiej porze odprawia się nabożeństwo w dni powszednie?

13. Czy w niedziele i święta głosi się zawsze na prymarji homilje, kazania na sumie, a na Gorzkich Żalach kazania pasyjne? Czy się kazań nie przedłuża? Czy się nie porusza w kazaniach spraw osobistych?

14. Czy katechizacja odbywa się regularnie? Czy odbywają się Ekskursje katechetyczne do miejsc oddalonych, przynajmniej raz na miesiąc?

15. Jak się w kościele zachowuje dźwiatwa, młodzież, dorośli? Czy mężczyźni stoją w kościele oddzielnie od niewiast? Czy śpiew kościelny rozwija się prawidłowo?

16. Czy odprawiają się nabożeństwa majowe i październikowe? Jakie inne nabożeństwa odprawiają się w ciągu roku? W jaki sposób obchodzi się święto Patrona kościoła, parafji? Kiedy odbyły się ostatnie misje lub ich renowacja?

17. Czy wierni mają zawsze łatwą sposobność do przyjęcia sakramentów świętych? Czy kapłani zasiadają w konfesjonalach codziennie, a w wigilje świąt i niedziel także i wieczorem? Czy zaprasza się także obcych spowiedników?

18. Kiedy, w jaki sposób odbywa się przygotowanie dziatwy do I. Spowiedzi i Komunii św.? W którym roku życia dopuszcza się przeciętnie dziatwę do tych sakramentów?

19. Czy chorych zaopatruje się bezwzględnie po zawezwaniu do nich kapłana? Czy umarł kto niezaopatrzony? z czyjej winy? Czy i jak często odwiedza się obłożnie chorych?

20. Jak się rozwijają bractwa istniejące w parafji: opieka nad sierotami, upośledzonymi, powołanymi do wojska, nad służbą, a przede wszystkim nad biednymi? Czy istnieją związki społeczne karytatywne? Dom ubogich, ochronki, dom parafjalny, biblioteka parafjalna. Jaki udział bierze proboszcz w tej działalności? Jaką troską otacza proboszcz ubogich?

22. Czy proboszcz odbywa coroczną wizytację parafji? W jakim porządku? Czy upomina gorszycieli? Czy przeprowadza starannie przygotowanie nowożeńców do godnego przyjęcia sakramentu małżeństwa?

23. Jak się rozwija Rada Parafjalna? Jej skład, działalność.

C) Szkoły.

24. W ilu szkołach uczy duchowieństwo parafialne? Jak często w tygodniu? Czy w szkołach parafji wyczerpano materiał przewidziany planem? Przedewszystkiem czy przygotowano starannie dziatwę do I. Spowiedzi, Komunii św., do bierzmowania?

25. Jak często ma dziatwa szkolna wspólne nabożeństwa szkolne, wspólną Spowiedź i Komunię św.? Jaki jest nadzór?

26. Jaki jest stosunek duszpasterza do nauczycielstwa?

D). Budynki.

27. Czy kościół odpowiada rozmiarami, potrzebą wiernych? Obecny stan kościoła, zachrystji, kaplic ze szczególnem uwzględnieniem dachu, murów, okien i cmentarza kościelnego. Potrzeba naprawy lub restauracji.

28. Urządzenie kościoła: a) czy tabernakulum jest należycie zabezpieczone przed świętokradztwem i czy jego wnętrze odpowiada przepisom liturgicznym; b) ołtarze: sepulchrum, portatył, trzy półcienne, czyste, poświęcone obrusy, krzyż, świece, wieczna lampa, stan struktury ołtarza; czy umieszczone w ołtarzu obrazy i figury są odpowiednie i budujące? c) stan konfesjonaliów, ich umieszczenie, stan ławek; d) czy chrzcielnica i sacrarium są czyste i zamknięte, a kropielnice czyste i napełnione wodą święconą; e) stan relikwii,

krzyżów, chorągwi; f) czy kościół się należycie i często wietrzy, zamiata i oczyszcza z pyłu? G) stan chóru, organu i kazalnicy.

29. Czy zakrystja jest opatrzona silnym zamkiem, czysto utrzymana i należycie wietrzona? Jej urządzenie: a) stan i sposób przechowywania naczyń świętych (kielichów, puszek, monstrancji, naczyń na oleje święte, przyborów do chrztu i do zaopatrywania chorych; b) stan, ilość i sposób przechowywania parametrów; c) staranie o bieliznę kościelną: gdzie się przechowuje użyte korporały i puryfikaterze; d) stan, ilość ksiąg liturgicznych, liber pro extraneis sacerdotibus; e) sposób dostarczania hostyj i wina mszalnego, odnawianie świętych postaci, zapisywanie terminów ich odnawiania.

30. Czy kościół posiada rzeczy zabytkowe? jakie? czy są zinwentaryzowane? przez kogo? jak się je przechowuje? jaki jest ich stan?

31. Stan wieży, sygnaturki, dzwonów i ich umieszczenie. Piorunochron.

32. Stan cmentarza grzebalnego: ogrodzenie, krzyż pośrodku, porządek grobów, osobne miejsce dla niemowląt, a katolików, samobójców, kostnica, kaplica cmentarna.

33. Czy istnieją inne kościoły lub kaplice z przywilejem Mszy: jaki jest ich stan i urządzenie wewnętrzne?

34. Stan innych budynków, należących do kościoła lub probostwa: plebanja, wikarówka, organistówka, budynki gospodarze, szpital ubogich, ochronka, dom parafjalny.

35. Bezpieczeństwo kościoła: czy klucze kościoła są przechowywane zawsze u proboszcza lub wikariusza? czy w nocy jest stróż przy kościele? czy kościół i wszystkie budynki są ubezpieczone od ognia? Jak wysoko? czy wpłacono regularnie przypadające raty?

E) Zarząd majątkiem.

36. Jaki jest stan roli, łąk i lasów? Czy proboszcz prowadzi gospodarstwo? Czy też je wydzierżawia? Czy ma zatwierdzony plan gospodarki leśnej i czy go zachowuje?

37. Czy istnieje inwentarz żywy i martwy? Czy się go prawidłowo uzupełnia?

38. Stan ksiąg inwentarza kościoła i probostwa, konspektu, książki dochodów i rozchodów bieżących kościoła; datków konkurencyjnych, nadzwyczajnych składek.

39. Czy zebrane kapitały są należycie umieszczane i zainkubowane lub odesłane do Kurji?

40. Czy papiery wartościowe, listy fundacyjne, dokumenty prawne są w bezpiecznym miejscu starannie przechowywane?

41. Stan bieżących dochodów i rozchodów kościoła od ostatniej wizytacji. Jak jest pokrycie ewentualnego niedoboru?

42. Jakie są normy pobierania opłat stułowych? Czy opłaty te zapisuje się w osobnej książce?

F). Prowadzenie kancelarii.

43. Czy parafianie mają łatwy dostęp do kancelarii? Czy proboszcz sam załatwia sprawy kancelaryjne? Czy mu pomaga wikarjusz?

44. Czy protokół czynności kancelaryjnych jest należycie prowadzony? Czy roczniki kurend są kompletne i oprawione? Czy jest kronika parafjalna (liber memorabilium)?

45. Czy księgi metrykalne są prawidłowo i czytelnie prowadzone? Czy niema zwyczaju zapisywania aktów metrykalnych na małych oddzielnych kartkach?

46. Czy wszystkie księgi i akta parafjalne przechowywane są starannie w osobnej, zamkniętej szafie?

47. Czy proboszcz w załatwieniu spraw kancelaryjnych przestrzega przepisów prawa kanonicznego i diecezjalnego? Dyspenzy małżeńskie, legitimatio prolis, adnotacja bierzmowania, małżeństwa, zawiadamianie proboszczów urodzenia osób obcych o zawartem małżeństwie, przedkładanie wykazów statystycznych itp.

48. Czy skorowidz dusz i rodzin (status animarum) jest należycie prowadzony i uzupełniany?

G). Duchowieństwo.

49. a) Czy mieszkania duchowieństwa parafjalnego są w dobrym stanie? b) Czy wszyscy kapłani noszą tonsurę i rewerendę? c) Czy w obcowaniu z kobietami nie dają powodu do podejrzeń? d) Czy nieoddalają się z parafji bez należytego pozwolenia? e) Czy służba domowa kapłanów odpowiada przepisom synodalnym i nie daje powodu do zgorszenia? f) Czy między duchownymi panuje dobry stosunek wzajemny? g) jakie są ich sąsiedzkie stosunki ze współbraćmi?

50. Dziekan odbędzie też skrutynjum osobno z każdym kapłanem diecezjalnym, zamieszkałym w obrębie parafji co do życia i obowiązków stanu kapłańskiego: a) czy zachowuje porządek życia kapłańskiego; b) jak często przystępuje do spowiedzi świętej; c) czy oddaje się studjum teologii; d) czy ma w bibliotece Pismo Św., Kodeks Prawa Kanonicznego, Statuty Diecezjalne; e) kiedy i gdzie odprawił rekolekcje; f) czy ma testament gotowy; g) czy prowadzi starannie książkę stypendiów mszalnych?

51. Skrutynjum z proboszczem: a) czy odprawia Mszę św. za parafian; b) czy obowiązki fundacyjne w swoim czasie wypełnia; c) czy się przygotowuje do kazań i katechez; d) czy ma kogo z rodziny przy sobie; e) czy służba plebańska prowadzi się moralnie i nie daje powodu do zgorszenia; f) czy nie ma większych trudności w pracy nad parafjanami lub jakich szczególnych życzeń; g) jakie jest jego pożycie i współpraca z wikariuszem; h) jak się dzieli pracą w parafji i szkole; i) jakie są dochody stuły i jak się nimi dzieli z wikariuszem i służbą kościelną; j) czy jest zadowolony z życia i zachowania się wikariusza z jego stosunku do parafian; k) czy przedłożył roczne sprawozdanie o wikariuszu do Kurji Biskupiej; l) jaki jest stosunek proboszcza do innych kapłanów, mieszkających w parafji.

52. Skrutynjum z wikariuszem: a) czy się starannie przygotowuje do kazań i katechez i czy je pisze; b) jak są podzielone obowiązki parafialne między nim a proboszczem; c) jaki ma udział w dochodach stuły, ile płaci za wikt; d) czy żyje w dobrym stosunku z proboszczem, czy nie ma jakich żalów do proboszcza lub jego domowników; e) czy nie ma jakich szczególnych życzeń.

H). Komitet Parafjalny.

53. Czy Komitet Parafjalny jest życzliwie usposobiony dla kościoła i duchowieństwa? Czy bierze udział w ważniejszych sprawach zarządu majątkiem kościelnym? Czy się nie miesza proboszczowi do zarządu parafją i kościołem? Sprawa datków konkurencyjnych. Czy komitet niema jakich spostrzeżeń, uwag lub szczególnych życzeń, zwłaszcza co do nabożeństw? Czy parafianie chętnie posyłają podwoły po księży na naukę religji i do chorych?

N.B. Jeżeli poza Komitetem Kościelnym zgłosi się jeszcze ktoś z parafian, Dziekan wysłucha go uważnie i sprawę albo sam załatwi, albo skieruje do właściwej władzy.

I). Służba kościelna.

54. Czy organista i służba kościelna w ogóle jest przyjęta na podstawie umowy i czy otrzymuje wynagrodzenie? Jakie ma mieszkanie? Czy służba kościelna swoim zachowaniem się w kościele i poza kościołem nie daje powodu do zażaleń?

Zbadanie ksiąg metrykalnych i rachunkowych, księgi stypendiów, manualnych i obowiązków fundacyjnych stwierdzi Dziekan słowami: „*Vidimus in visitatione decanli*”, datą i podpisem.

Po dokonaniu wizytacji ma Dziekan w protokole wizytacyjnym spisać krótko swe spostrzeżenia i zarządzenia i protokół ten podpisać wraz z proboszczem. Przedkładając Kurji Biskupiej szczegółowe sprawozdanie wraz ze swymi wnioskami i spostrzeżeniami zaznaczy różnicę jaka zaszła

między obecnym stanem parafji a jej stanem podczas poprzedniej wizytacji, które z wydanych zarządzeń uskutecznilo, a których nie dało się przeprowadzić i z jakich powodów.

Dodatek IX.

Instrukcja o wizytacji szkolnej

dla wizytatorów nauki religii w szkołach powszechnych i średnich.

Działalność wizytatorów nauki religii ma na celu zbadać, o ile katecheci i kler parafjalny wywiązują się z podwójnego swego zadania, a mianowicie: 1) czy udzielają nauki regularnie i metodycznie, 2) czy działalność szkolną zaprawiają należycie do życia chrześcijańskiego i do spełniania powinności religijnych?

Tę kontrolę wykona wizytator oraz przez odwiedzenie przynajmniej raz na rok każdej szkoły sobie powierzonej.

Wizytacja odbywa się w następujący sposób:

Wizytator zwróci się do katechety, by mu przedłożył rozkład godzin materiału. Po przybyciu do szkoły zwróci się do dyrektora lub kierownika szkoły i w jego towarzystwie, o ile jest katolikiem uda się na lekcje religii. W klasie poprosi katechetę o normalne prowadzenie lekcji. Wizytator przysłuchuje się przez pewien czas wykładowi, następnie poleca odpytać lub sam odpyta niedawno przerobiony materiał uważając, aby odpowiadali zarówno zdolniejsi jak i mniej zdolni uczniowie i położy nacisk nie tylko na pamięciowe opanowanie prawd wiary, ale przede wszystkim na ich zrozumienie i zastosowanie w życiu.

Przy odwiedzinach szkoły Wizytator ma stwierdzić:

a) co do nauczania:

1. Czy katecheta regularnie uczęszczał do szkoły i głosił egzorty i czy godziny nauki opuszczone wskutek nieprzewidzianych zajęć parafialnych, starał się odbyć w innym czasie.

2. Czy katecheta trzymał się w udzielaniu nauki przepisanych planów naukowych?

3. Czy przepisany materiał naukowy wyczerpał?

4. Jakich podręczników używają dzieci do nauki?

5. Czy katecheta używa należytej metody przy nauczaniu?

6. Czy i jakie postępy w nauce religii poczyniła działalność szkolna?

b) co do ćwiczeń religijnych:

1. Czy młodzież modli się i śpiewa pieśni nabożne przed i po nauce?
2. Ile razy na rok uczęszcza dziatwa szkolna do Spowiedzi i Komunii św.?
3. Jak odbywają się rekolekcje oraz przygotowanie dzieci do pierwszej Spowiedzi i Komunii św.?
4. Jak często uczęszcza dziatwa szkolna do kościoła na Msze św. pod dozorem nauczycieli; kiedy i dla jakich powodów zwolniono młodzież od tego obowiązku?
5. Czy dziatwa szkolna bierze udział w uroczystych nabożeństwach parafialnych: Boże Ciało, Dzień Zaduszny, święto Patrona parafji, święta narodowe?
6. Czy i jakie są zaprowadzone bractwa dla młodzieży?
7. Czy i jakie przeszkody lub braki tamują rozwój wychowania religijno-moralnego w szkole? Co uczyniono celem usunięcia tych przeszkód?

Po skończeniu wizytacji odbywa Wizytator z katechetą skrutynium w którym dzieli się z nim swojemi spostrzeżeniami i uwagami, zapyta o trudności w sprawach wychowania i karności szkolnej, zbada jaką opieką otoczona jest młodzież poza szkołą, zapyta czy katecheta przedłożył pisemne sprawozdanie o stanie religijno-moralnym szkoły. Wogóle Wizytator będzie się starał stwierdzić, czy katecheta spełnia swe obowiązki w duchu zasad wychowania katolickiego.

Wizytator będzie cię starał odwiedzać częściej szkoły zwłaszcza te, w których jego częstsza obecność okaże się potrzebna.

Dodatek X.

Towarzystwo wstrzemięźliwości.

(według instrukcji z roku 1912, Kur. II.)

1. Świętem Towarzystwa Wstrzemięźliwości jest Święto Niepokalanego Poczęcia N.M.P.

2. Towarzystwo Wstrzemięźliwości tam, gdzie już jest zaprowadzone i tam, gdzie idzie o jego zaprowadzenie wskrzeszać i zaprowadzać należy po dłuższym i systematycznym przygotowaniu, nigdy zaś nagle, z pośpiechem i bez należytego przygotowania.

To zaś przygotowanie zależy na tem, by przez dłuższy czas na ambonie, przy katechizacjach, w konfesjonale, w przemowach przedślubnych i pogrzebowych, słowem przy każdej sposobności mówić o piękności życia trzeźwego i o błogosławieństwach, które życie trzeźwe sprowadza na ciało i duszę, na dobrobyt w rodzinie, w gminie, i w kraju – a przeciwnie

ileto nieszczęść spada na tych, którzy hołdują zgubnemu nałogowi pijaństwa. Nauki te objaśniać należy przykładami czerpanymi w Piśmie św., w historii biblijnej i w historii powszechnej.

Do przygotowania należą także odczyty z obrazami świetlnymi w czytelnich parafialnych, w kółkach rolniczych, na temat jakie spustoszenia sprawia alkohol w organizmie ludzkim, jak sieje ziarno przeróżnych chorób ciała i duszy. Nie zawadzi zaprosić z odczytem jakąś świecką osobę poważną, a dobrze z materją tą obeznaną, czy to nauczyciela, czy lekarza albo sędziego. Słowa z ust świeckich mogą tylko ugruntować słuchacza w tem przekonaniu, że jego duszpasterz to samo mówi w kościele.

W pracy przygotowawczej trzeba też wpływać na przekonanie i wolę. W tym celu należy starać się o to, by i słuchacza nauki głoszonej na ambonie, i penitenta w konfesjonale przekonać, jak ciężkim jest grzechem pijaństwo, jak ten grzech obraża Boga, który człowieka stworzył na obraz i podobieństwo Swoje. Trzeba w duszy słuchacza i penitenta wzniecać nienawiść tego grzechu i obrzydzenie, słowem tak pracować nad ukształceniem woli, żeby słuchacz i penitent sam dobrowolnie prosił o przypuszczenie go do ślubowania.

3. W pracy przygotowawczej niechaj duszpasterze starają się wyjaśnić słowami przystępnymi, łatwymi i zrozumiałymi, co to jest ślub. Pod tym względem trzeba słuchaczom przypomnieć, że ślub to nie przysięga do której składania władza ma prawo nieraz i przymusić człowieka, ale jest to dobrowolna ofiara, którą z miłości ku Bogu i z pragnienia własnego uświęcenia człowiek bez przymusu, dobrowolnie i chętnie składa Bogu na chwałę, a sobie na pożytek. Przypomni też duszpasterz swoim słuchaczom i wytłumaczy swoim penitentom, że to, co na misji lub na rekolekcjach przez gromadne podnoszenie rąk przyrzekali jeszcze nie było ślubem, lecz prostym postanowieniem chyba, że kto podnosząc rękę i przyrzekając „nie pić” wiedział, co to jest ślub i że miał intencję ślubowania pod grzechem.

Te słowa „pod grzechem” należą do istoty ślubu i należy nacisk szczególnie kłaść na znaczenie tych słów. A więc przed przyjęciem ślubu należy pouczyć dokładnie tych, co chcą ślubować że grzeszą, jeżeli mimo ślubowania odważyliby się pić. Co zaś dotyczy tego czy grzech przez złamanie ślubu jest ciężki czy tylko powszedni, rozstrzygnięcie tej kwestii należy do trybunału Sakramentu Pokuty. Roztropny, a przytem pragnący zbawienia penitenta spowiednik, zbadawszy dyspozycję penitenta i wszystkie okoliczności, które były przyczyną złamania ślubu, osądzi ciężkość grzechu i albo rozgrzeszy, albo zatrzyma rozgrzeszenie według prawideł teologii moralnej.

Mówiąc o rozgrzeszeniu takiego, co złamał ślub, nie mamy na myśli władzy dyspencowania od ślubu. Dyspencować od ślubów nie ma władzy żaden ksiądz ani spowiednik, nawet ten co ma facultatem absolventi a casibus

reservatis; od ślubów dyspensuje tylko Papież w całym Kościele i Biskup w swojej diecezji. Niechże wtedy duszpasterz, a mianowicie spowiednik nie waży się dyspensować od ślubu i nie pozwala nawet na jeden kieliszek, bo ten jeden sprowadza za sobą drugi i trzeci itd. Jeden tylko lekarz i to sumienny może, jeżeli widzi tego potrzebę zalecić alkohol w jakiegokolwiek formie jako medicamentum, a w takim razie, jeżeli penitent oskarża się że z porady lekarza użył na lekarstwo wódki, nie zachodzi laesio voti.

Niechaj też duszpasterze a przede wszystkim spowiednicy baczną zwracają uwagę na wielkie nadużycia, których się dopuszczają akuszerki. Te bowiem jak niestety doświadczenie uczy, każdej położnicy zalecają wódkę jako medicamentum universale i sprowadzają straszne nieraz skutki, bo częstokroć śmierć albo matki, albo noworodka.

Zachętą wielką do ślubowania będzie pouczenie, jakie błogie skutki sprowadza na całą rodzinę trzeźwość, jak ludziom takim co miłują trzeźwość Bóg błogosławi we wszystkim, a przeciwnie, jakie nieszczęścia spadają na tych, którzy się oddają zgubnemu pijaństwu.

W przygotowaniu do ślubowania trzeba wyjaśnić, co rozumieć należy przez to słowo: wódka? Przez „wódkę” rozumiemy prostą gorzałkę i wszelkie gatunki słodzonych wódek, a więc wszelkie likiery, rosolisy, nalewki, rum, arak, koniak, tak zwane krople w aptekach (anodyny, hofmanówki itp.). Kto tedy ślubować będzie winien się zupełnie wstrzymać od wszelkich tych wymienionych i im podobnych trunków. Na zapytanie czy celem nadania smaku wolno do herbaty używać rumu odpowiadamy: wolno, jednak nie więcej jak łyżeczkę kawową do szklanki herbaty.

W każdej parafji istnieć powinna księga wpisowa z napisem: Księga Towarzystwa Wstrzeмиężliwości, zaprowadzonego w parafji N... dnia... miesiąca... roku... Zaraz na pierwszej karcie tej książki umieszcza się formułę ślubowania: Ja N.N. ślubuję Bogu Wszechmogącemu Wszystkowiedzącemu w Trójcy Św. Jedynemu, Najświętszej Marji Pannie i mojemu Św. Aniołowi Stróżowi przy pomocy Bożej od używania wódki zupełnie się wstrzymać, zaś w używaniu innych trunków ścisłą zawsze zachować miarę. Pod tym napisem zacznie się wpis ślubujących w ten sposób: Liczba porządkowa, imię i nazwisko ślubującego, wiek, stan i miejsce pobytu. W osobnej rubryce zapisze kapłan, który ślub odebrał: którego dnia miesiąca i roku odebrał ślub i umieścił swój podpis. Jest też rzeczą doradzoną by ślubujący otrzymywali na pamiątkę złożonego ślubu patent, czyli obrazek, na którym będzie umieszczona modlitwa do N.M.P. o uproszenie łaski wytrwania w uczynionym ślubie, imię i nazwisko ślubującego, dzień, miesiąc i rok oraz imię kościoła w którym ślub złoży.

4. Samo odbieranie ślubów dźać się powinno w kościele, przed ołtarzem w ręce kapłana, jużto proboszcza, jużto jego zastępcy. Po odebraniu ślubu może kapłan dodać te słowa: Niech Cię (Was) Bóg utwierdza w Twoich (w Waszych) dobrych postanowieniach a ja Cię (Was) błogosławię w imię Ojca i Syna i Ducha Św. Amen! Przeżegna, poda krzyż do ucałowania i pokropi święconą wodą. Najstosowniejszą porą składania ślubu, zwłaszcza gdy jest, większa liczba ślubujących, jest niedziela lub jakie święto uroczyste na cześć N. Marji Panny. Ślubowanie uroczyste, n. p. w święto Niepokalanego Poczęcia, wobec licznie zgromadzonego ludu, wyrze z pewnością dodatnie wrażenie i pociągnie za sobą drugich.

5. Duszpasterze nie wypuszczą ze swej opieki tych, co ślubowali. Trzeba zatem od czasu do czasu w kazaniach i naukach katechizmowych i przy innej sposobności przypominać wielką wartość uczynionego ślubu, zachęcać do unikania okazji, w razie upadku do powstania. Uchowaj Boże, żeby duszpasterz w razie złamania ślubu unosił się gniewem, używał słów obrażających godność chrześcijanina, karciał, zamiast pełnić obowiązki ojca, lekarza i pasterza. Zależy także na tem, by od czasu do czasu, n. p. w uroczystość założenia Towarzystwa, urządzać w parafji nabożeństwo na intencje tych, którzy ślubowali, by im uprosić łaskę wytrwania w dobrych postanowieniach, a także i tych, którzy dotąd nie ślubowali, by poznali piękność i doniosłość ślubu wstrzemięźliwości. Dobrze będzie, jeżeli duszpasterz urządzi to nabożeństwo w uroczysty sposób, odmówi formule ślubowania, litanję do Matki Boskiej i modlitwę: „Najświętsza Marjo, Matko Zbawiciela", wygłosi odpowiednie przemówienie, w razie potrzeby zaprosi kapłanów do pomocy w słuchaniu spowiedzi. Dobrze też będzie, jeżeli duszpasterz oprócz nabożeństwa za żywych, odprawi nabożeństwo za zmarłych członków Towarzystwa, najlepiej w dogodnym dniu po święcie Niepokalanego poczęcia.

6. XX. Dziekani przy wizytacjach dziekańskich żądać mają przedłożenia książki członków Towarzystwa Wstrzemięźliwości, by się przekonac, ilu w parafji przystąpiło do Towarzystwa, a przy sprawozdaniach dziekańskich mają donosić, z jakim skutkiem wstrzemięźliwość rozwija się w dekanacie.

Dodatek XI.

Obrzęd pierwszej Komunii świętej.

Dzień pierwszej Komunii św. powinien być urządzony jak najuroczyściej, aby w duszy dziecka na długie lata pozostawił „niezatarte wspomnienie". Dążyć należy, by w tym dniu cała szkoła na Mszy św. była obecna, zachęcić rodziny i dzieci starsze, zwłaszcza krewne lub zaprzyjaźnione,

aby w tym dniu przyjęły również Pana Jezusa na intencję przystępujących po raz pierwszy do Stołu Pańskiego.

Wypada ołtarz przyoblec w świeże obrusy i kwiatami przyozdobić. Dzieci, zebrane obok kościoła, wprowadza się procesjonalnie do kościoła, przy kwiatami przybranej chrzcielnicy odnawia się z nimi przymierze Chrztu św. w ten mniej więcej sposób: kapłan wspomina dziatkom najpierw ową uroczystą chwilę, kiedy przy Chrzcie św. rodzice chrzestni w ich imieniu zawierali z Panem Bogiem wieczyste i nierozzerwalne przymierze miłości i wierności, że więc wypada, aby obecnie one same, zanim Jezusa do serc swoich po raz pierwszy przyjmą mają, ustami własnymi owe przyrzeczenia odnowiły.

Pyta zatem dzieci:

„Czy wyrzekacie się na zawsze ducha złego i wszelkich spraw jego?”

Odpowiadają: Wyrzekamy.

Czy przyobiecujecie, że jedynie Bogu przez całe życie służyć i Jego przykazania wypełniać będziecie?

Odpowiadają: Przyobiecujemy.

Czy pragniecie w nieprzerwanej miłości Jezusa i Marji całe swoje życie spędzić i z uczuciami tej miłości kiedyś umierać?

Odpowiadają: Pragniemy.

Dodaje modlitwę:

Módlmy się:

Prosimy Cię Panie, przyjm tę czystą i szczerą ofiarę, którą ze serc swoich dziatwa kornie składa, a łaską Swoją spraw, by tych wszystkich przyrzeczeń w życiu dochowała ku większej czci i chwale Twojej. Przez Jezusa Chrystusa Pana naszego. Amen.

Po skończonej modlitwie odmawia powoli razem z dziećmi Skład Apostolski.

Dzieci ustawia się przed ołtarzem, i rozpoczyna się Msza św.

Sam obrzęd tak winien wyglądać:

1. W czasie Mszy św. cichej palą się na ołtarzu wszystkie świece.
2. Działwa modli się w skupieniu po cichu, lub śpiewa unisono pieśni religijne.
3. Gdy kapłan dojdzie do Agnus Dei, działwa pada na kolana i odmawia wspólnie akty przed Komunią św.
4. Kapłan po własnej Komunii św. wyjmuje Najśw. Sakrament i nastraja dzieci serdecznym przemówieniem, trwającym co najwyżej dziesięć minut.
5. Komunię św. dziatka rozdaje, o ile wykonalne, na stopniach ołtarza.

6. Po skończonej Komunii św. dzieci odmawiają znów wspólnie akty dziękczynne.

7. Po Mszy św. kapłan udziela błogosławieństwa Najśw. Sakramentem w puszce.

8. Następuje pokropienie wodą święconą i, ile możliwe, rozdanie obrazków pamiątkowych.

Dodatek XII.

Dekret

określający wiek dzieci, mających przystąpić do pierwszej Komunii św.

Kongr. Sakram. 8 sierpnia 1910.

Jak szczególną miłością Chrystus na ziemi dzieci otaczał, świadczą wyraźnie karty Pisma św. Wśród nich przebywać za zadość sobie uważał; na nie ręce zwykł był wkładać, do serca je tulić, im błogosławić. A kiedy uczniowie odsuwali je od Niego, skarcił ich temi ostreimi słowy: „Pozwólcie dziećcom przyjść do mnie i nie zatrzymujcie ich, bo do takich należy Królestwo Boże”⁵⁹. Jak wysoko zaś cenił ich niewinną i jasną duszę, wyraźnie okazał, gdy przywoławszy dziecię do Apostołów w ten sposób przemówił: „Zaprawdę mówię wam, jeżeli się nie staniecie jako dziećci, nie wejdziecie do królestwa niebieskiego. Kto się więc uniża jako dziecię takie, ten jest większym w królestwie niebieskiem. A ktoby przyjął takie dziecię w imię Moje, ten Mnie przyjmuje”⁶⁰.

Święty Kościół katolicki pamiętając o tem, od samych początków swego istnienia starał się przybliżyć dziatki do Chrystusa przez Komunię św., podawaną im nawet w wieku niemowlęctwa. Miało to miejsce według przepisów wszystkich niemal starodawnych ksiąg liturgicznych aż po wiek XIII. przy Chrzcie św., i zwyczaj ten w niektórych miejscach przetrwał dłużej, u Greków zaś i w obrządkach wschodnich do dziś dnia istnieje. By zaś zapobiec niebezpieczeństwu wyplucia przez niemowlęta Komunii św., zwłaszcza pod postacią chleba, podawano im Najświętszy Sakrament, według pierwotnego zwyczaju, tylko pod postacią wina.

I to nietylko w czasie samego Chrztu św., ale i w ciągu dalszego życia, dopuszczano często dziatki do tej niebiańskiej uczyty. Nawet w niektórych kościołach taki się zwyczaj przyjął, że zaraz po Komunii św. kleru

---

⁵⁹ Marek X. 13, 14, 16.

⁶⁰ Mat. XVIII. 3, 4, 5.

przystępowały dzieci, w innych zaś po Komunii św. dorosłych pozostałe święte postacie dzieciom rozdawano.

Zwyczaj ten jednak z czasem w kościele łacińskim wygasł i zaczęto do Stołu Pańskiego dopuszczać dzieci dopiero wtedy, gdy doszły do używania rozumu i zdobyły już pewne wiadomości o tym Najśw. Sakramencie. Ta nowa praktyka, przyjęta poprzednio przez kilka synodów prowincjonalnych, ostatecznie uświęciła uroczysta decyzja czwartego powszechnego Soboru Lateranańskiego w r. 1215 w sławnym kanonie 21, w którym nałożono wiernym obowiązek Spowiedzi i Komunii św. dopiero po dojściu do używania rozumu w tych słowach: „Każdy obojga płci wierny, gdy dojdzie do używania rozumu, niech dokładnie wszystkie swoje grzechy osobiście wyzna i to przynajmniej raz w roku przed własnym duszpasterzem i niech nałożoną pokutę według sił stara się wypełnić, przystępując ze czcią do Komunii św., przynajmniej w czasie wielkanocnym chyba, że idąc za wskazówką swego duszpasterza uznałby za stosowne z jakiegoś rozumnego powodu na pewien czas od przyjęcia jej się wstrzymać”.

Sobór Trydencki⁶¹ nie potępiając zupełnie dawnej praktyki podawania Komunii św. dzieciom przed dojściem do używania rozumu, zatwierdził rozporządzenie Soboru Lateranańskiego i zagroził klątwą tym, którzyby byli innego zdania w słowach: „Jeżeliby ktoś powiedział, że wszyscy i poszczególni obojga płci chrześcijanie, skoro dojdą do używania rozumu, nie są obowiązani każdego roku przynajmniej w czasie wielkanocnym do Komunii św. przystąpić w myśl rozporządzenia św. Matki Kościoła, niech będzie wyklęty”⁶².

Zatem mocą przytoczonego i dotychczas niewygasłego dekretu Laterańskiego, chrześcijanie, skoro tylko do lat rozeznania dojdą, obowiązani są przyziemniej raz w roku przystąpić do śś. sakramentów Pokuty i Ołtarza.

Jednak z biegiem czasu w określaniu wieku dojścia do używania rozumu wkradły się liczne błędy i opłakania godne nadużycia. Znaleźli się tacy, którzy inny wiek rozeznania wyznaczali dla przystąpienia do Sakramentu Pokuty, a inny dla przyjęcia Komunii św. Sądzieli, że wymagany do spowiedzi wiek rozeznania jest ten, w którym człowiek umie rozróżnić między dobrem a złem i stąd zdolnym się staje do popełnienia grzechu; do Komunii św. zaś, według ich twierdzenia, wymagany był wiek dojrzałszy, w którym człowiek zdobył już dokładniejszą znajomość prawd wiary i dojrzałsze przygotowanie ducha. I tak, stosownie do rozmaitych miejscowych zwyczajów i ludzkich zapatrywań, wyznaczano jako odpowiedni wiek do

---

⁶¹ Ses. XXI. „O Komunii św.”, rozdz. 4.

⁶² Ses. XIII. „O Eucharystji”, rozdz. 8, kan. 9.

przyjęcia Komunii św. jużto lat 10, jużto 12, a nawet 14 i więcej, zakazano natomiast przystępować dzieciom, względnie młodzieży, młodszej od tej ustalonej granicy.

Ten zwyczaj, przez który pod pozorem zabezpieczenia większego uszanowania dla Najśw. Sakramentu odsuwa się od niego i wiernych, wywołał wiele złego. Powodował bowiem, że niewinność dziecięcego wieku, odsunięta od Chrystusowego uścisku, nie miała wewnętrznych soków odżywczych, stąd młodzież, pozbawiona ważnego pomocniczego środka, na tyle pokus wystawiona, utraciłszy jasność ducha, wpadała w grzechy zanim jeszcze niebiańskiej skosztowała uczyty. Bo chociażby nawet przed przystąpieniem do pierwszej Komunii św. miało miejsce dokładniejsze przygotowanie i gruntowniejsza spowiedź św., co zresztą nie wszędzie zachowywano, to jednak opłakiwać należało utratę pierwszej niewinności, którejby się było może uniknęło przy wcześniejszej Komunii św.

Nie mniej potępić należy istniejący w wielu miejscowościach zwyczaj, że zabrania się przystępować do spowiedzi tym, którzy jeszcze nie bywają dopuszczani do Komunii św., albo spowiadającym się nie udziela się rozgrzeszenia, skutkiem czego młodzież, obarczona grzechami może nawet ciężkimi, żyje w wielkim dusz swoich niebezpieczeństwie.

A co najgorsza, że w niektórych okolicach tych, którzy jeszcze do pierwszej Komunii św. nie byli, nawet na wypadek grożącej śmierci nie pozwalają zaopatrywać św. sakramentami, skutkiem czego uważają ich za zmarłych i pochowanych jako niemowlęta, tak, że nawet skutku modlitw Kościoła św. bywają pozbawieni.

Takie szkody powodują ci, którzy domagają się jakiegoś nadzwyczajnego przygotowania do pierwszej Komunii św. nie zdając sobie może sprawy, że tego rodzaju postępowanie ma źródło w błędach Jansenistów, którzy Komunje św. uważają za nagrodę, a nie za lekarstwo na duchowe słabości ludzkie. Inaczej zaprawdę myślał św. Sobór Trydencki, gdy nauczał, że „jest ona lekarstwem, zwalniającem nas od grzechów powszednich, a zabezpieczającym przed ciężkimi”⁶³, którą to naukę niedawno dokładnie wyłuszczyła św. Kongregacja Soboru w dekreście z dnia 26. grudnia 1905, dopuszczając do codziennej Komunii św. wszystkich, tak starszych, jak i młodszych pod dwoma tylko warunkami, t. j., aby byli w stanie łaski uświęcającej i mieli dobrą intencję.

Zaprawdę niema słusznej racji, dla której miałyby się żądać obecnie nadzwyczajnego przygotowania od dzieci, znajdujących się w szczęśliwym stanie pierwotnej jasności i niewinności duszy, jeżeli dawniej resztki

---

⁶³ Ses. XIII. „O Eucharystji” rozdz. 2.

świętych postaci słusznie między niemowlęta rozdzielano, tem bardziej, że ze względu na rozmaite pokusy i niebezpieczeństwa obecnych czasów dziatwa najbardziej potrzebuje tego mistycznego pokarmu.

Nadużycia, które ganimy, stąd pochodzą, że ani mądrze, ani słusznie określili wiek dojścia do rozeznania ci, którzy inny wiek dla Sakramentu Pokuty, a inny dla Komunii św. wyznaczyli. Jeden i ten sam wiek dla obu sakramentów święty Lateraneński Sobór wyznacza, nakładając łączny obowiązek Spowiedzi i Komunii św. Skoro zatem do spowiedzi św. za wiek wystarczający uważa się lata, w których człowiek potrafi dobre od złego odróżnić i tem samem posiada pewne używanie rozumu, tak za odpowiedni do przyjęcia Komunii św. ten wiek uznawać należy, w którym dziecko odróżnia chleb eucharystyczny od chleba zwykłego, a znowu tem wiekiem jest właśnie wiek, w którym doszło do używania rozumu.

I nie inaczej zrozumieli to rozporządzenie wybitni znawcy Soboru Lateraneńskiego, w owych czasach żyjący. Z historii bowiem Kościoła wiadomo, że począwszy od wieku XII i to niedługo po soborze Lateraneńskim mocą rozporządzeń wielu synodów i biskupów już w 7 roku życia dzieci do pierwszej Komunii św. dopuszczano. Jest nadto wielkiej powagi świadek, Doktor Anielski, u którego takie słowa czytamy: „Skoro dzieci zaczynają już jakoś używać rozumu tak, że zdolne są do wzbudzenia w sobie czci dla tego Świętego Sakramentu Ołtarza, to wtedy może się im go już udzielać⁶⁴. Co w ten sposób tłumaczy Ledesma: „Mówię zgodnie z przekonaniem wieku, że wszystkim, którzy mają używanie rozumu, należy podawać Komunje św. i to zaraz, jak do rozeznania dojdą, – mniejsza o to, że dziecko jeszcze niedokładnie pojmuje to, co czyni”⁶⁵. To samo miejsce wyjaśnia Vasquez słowy „Skoro tylko dziecko do tego używania rozumu dojdzie, zaraz ,podpada pod obowiązek, wynikający z samego prawa Bożego tak, że nawet Kościół św. nie może go od niego zwolnić!”⁶⁶, Tak samo nauczał św. Antoni, pisząc: „Lecz skoro dziecko jest już zdolne do upadku, t. j. może się dopuścić grzechu ciężkiego, wtedy ciąży na niem obowiązek Spowiedzi, a tem samem i Komunii św.”⁶⁷. Do takiego samego ostatecznego wieku dochodzi Sobór Trydencki. Kiedy bowiem upomina na sesji 21. w rozdz. 4. że dzieci, nie mające używania rozumu nie są zupełnie obowiązane do przyjmowania Najświętszego Sakramentu, jedną tylko i to tę przytacza rację, że nie są zdolne do grzechu, gdyż, mówi, zdobytej (przy Chrzcie św.) łaski synostwa Bożego w tym wieku nie

---

⁶⁴ Summa Theol. 3 part. Q. 80 a. 9 ad 3.

⁶⁵ In S. Thomam 3 p. q. 80 a. 9 dub.

⁶⁶ In 3 part. S. Thomae disp. 214 c. 4. N. 43.

⁶⁷ P. III. Tit. 14 c. 2 q. 5.

mogą stracić. Z tego wynika, że według myśli soboru wtedy dzieci są obowiązane do koniecznego przyjęcia Komunii św., kiedy już mogą przez grzech łaskę Bożą utracić. Z tem zgadzają się słowa synodu rzymskiego za czasów Benedykta XIII odbytego, który naucza, że obowiązek przyjęcia Komunii św. wtedy się zaczyna, gdy chłopcy i dziewczęta doszli do wieku rozeznania, t. j. do tego wieku; w którym są już zdolni odróżnić ten Sakramentalny pokarm, którym jest prawdziwe Ciało Pana Jezusa Chrystusa od chleba zwykłego i potrafią przystąpić z należną czcią i pobożnością⁶⁸ Katechizm zaś Rzymski mówi: „w jakim wieku dziecku należy poddać Komunje św. najlepiej rozsądzić może ojciec i kapłan, spowiednik dziecka. Do nich bowiem należy wybadać i od dziecka się wywiedzieć, czy posiada pewną znajomość tego Najświętszego Sakramentu i czy go pragnie przyjąć”⁶⁹.

Z przytoczonych dowodów wynika, że wiek rozeznania, wymagany do Komunii św. jest ten, w którym dziecko chleb eucharystyczny umie odróżnić od materialnego chleba zwykłego, a przez to może pobożnie do ołtarza przystąpić. Zatem nie jest wymagana dokładna znajomość prawd wiary, bo wystarcza pewna jakaś znajomość niektórych tylko podstawowych rzeczy i nie całkowite używanie rozumu, lecz wystarczy pewne początkowe używanie rozumu. Dlatego odkładanie Komunii św. i wyznaczenie na nią jakiegoś dojrzałego wieku należy zupełnie potępić, co też Stolica Apostolska potępiła wielokrotnie. Tak śp. Papież Pius IX listem przez kardynała Antonellgo wysłanym do biskupów Francji w dniu 12. marca 1866, ostro potępił przyjmujący się w niektórych diecezjach zwyczaj odwlekania pierwszej Komunii św. do pewnego wyznaczonego, dojrzałego wieku. A św. Kongregacja Soboru dnia 15. marca 1851 poprawiła rozporządzenie synodu prowincjonalnego z Rouen, mocą którego zabraniano dzieciom poniżej lat 12-tu przystępować do Komunii św. Nie inaczej postąpiła św. Kongregacja Sakramentów w sprawie argentyńskiej w dniu 25. marca 1910, kiedy na zapytanie, czy należy do Komunii św. przypuszczać dzieci w 12 roku życia, czy też w 14, odpowiedziała: „Chłopców i dziewczęta, skoro dojdą do lat rozeznania, czyli używania rozumu, należy do Komunii św. dopuścić”.

Rozważywszy to wszystko uważnie, św. Kongregacja Sakramentów na ogólnej sesji, odbytej w dniu 15. lipca 1910, postanowiła wydać następującą normę, wszędzie obowiązującą, aby wspomniane nadużycia zupełnie usunąć i by dziatki od zarania swego życia z Jezusem Chrystusem się łączyły, Jego życiem żyły i znalazły ochronę przeciw niebezpieczeństwu zepsucia.

---

⁶⁸ Istruzione etc. Append XXX P. 11.

⁶⁹ P. II. De Sacr. Euch. N. 63.

I. Wiek rozeznania zarówno dla Spowiedzi jak i dla Komunii św. jest ten, w którym dziecko zaczyna rozumować, t. j. około siódmego roku; może on się zacząć po ukończeniu tego roku, albo i wcześniej. Od tego czasu zaczyna się obowiązek wypełniania przykazania o Spowiedzi i Komunii św.

II. Do pierwszej Spowiedzi i pierwszej Komunii św. nie jest konieczna dokładna i zupełna znajomość nauki chrześcijańskiej. Dziecko jednak jest obowiązane później stopniowo i stosownie do swego umysłowego rozwoju wyuczyć się całego katechizmu.

III. Do należytego przygotowania się do pierwszej Komunii św. potrzebna jest dziecku taka znajomość religii, żeby znało tajemnice wiary „niezbędne koniecznością środka”, o ile je może pojąć i żeby odróżniało chleb eucharystyczny od pospolitego i materialnego chleba, aby mogło przyjąć, Komunię św. z taką pobożnością, na jaką w swym wieku zdobyć się może.

IV. Obowiązek przykazania o Spowiedzi i Komunii św. na dziecku ciąży, spada przedewszystkiem na tych, którzy się niem opiekować winni, t. j. na rodziców, na spowiednika, na nauczycieli i na proboszcza. Według Katechizmu Rzymskiego należy do ojca albo tych, którzy miejsce jego zastępują, i do spowiednika, przypuścić dziecko do pierwszej Komunii św.

V. Raz, albo kilka razy w roku mają proboszczowie zapowiadać i urządzać Komunię św. generalną dzieci i dopuszczać do niej nie tylko przystępujące po raz pierwszy, ale też inne, które już przedtem za zgodą rodziców i spowiednika, jak powiedziano wyżej, po raz pierwszy Komunię św. przyjęły. Dla jednych i drugich należy urządzać poprzednio kilkudniowe pouczenie i przygotowanie.

VI. Wychowawcy dziatwy powinni jak najusilniej starać się o to, żeby dzieci po pierwszej Komunii św. przystępowały częściej do Stołu Pańskiego, a nawet, jeżeli być może, codziennie, jak pragnie Jezus Chrystus i Matka Kościół św. i żeby to czyniły z taką pobożnością, do jakiej w swoim wieku są zdolne. Nadto niech Ci, których opiece powierzone są dzieci, pamiętają że do najważniejszych ich obowiązków należy dbać o to, żeby dzieci uczęszczały na publiczną naukę katechizmu, albo innym sposobem nauczyły się religii.

VII. Zwyczaj nie przypuszczania do spowiedzi dzieci, które już doszły do używania rozumu, albo nie udzielania im nigdy rozgrzeszenia, zasługuje na stanowcze potępienie. Dlatego Ordynariusze miejscowi powinni, stosując nawet środki prawne, starać się o zupełne usunięcie takiego zwyczaju.

VIII. Odmawianie dzieciom, które już doszły do używania rozumu Wiatyku i Ostatniego Namaszczenia i grzebanie ich według obrzędu, przepisane dla dzieci, jest nadużyciem zasługującym na stanowcze potępienie.

Ordynariusze miejscowi powinni surowo karać tych, którzyby nie chcieli odstąpić od tego złego zwyczaju.

Tę uchwałę św. Kongregacji zatwierdził Ojciec św. Pius X dnia 7 sierpnia b. r. i polecił wydać i ogłosić ten dekret. Ordynariuszom zaś wszystkim polecił, żeby dekret ten nie tylko zakomunikowali proboszczom i klerowi, lecz także ludowi, któremu corocznie odczytywać go należy w jego języku ojczystym w czasie wielkanocnym. Sami zaś Ordynariusze mają, co pięć lat, wraz z relacją o innych sprawach diecezji, zdawać sprawozdanie Stolicy Apostolskiej także o przestrzeganiu obecnego dekretu.

Dekretowi obecnemu nic powagi prawnej odjąć, ani umniejszyć nie może.

Dan w Rzymie w pałacu św. Kongregacji 8. sierpnia 1910. D. Karel. Ferrata, prefekt mp. Ph. Giustini, sekret. mp.

Dodatek XIII.

Rezerwaty

(Kur. VII. XI. Z 1926 r.)

A). Peccata iure dioecetano reserwata:

1. Homicidium voluntarium; 2. incestus in primo consanguinitatis vel affinitatis gradu; 3. periurium in foro sive ecclesiaatiko sive civili solemniter emissum; 4. violenta manuum injectio in parentes, avum et aviam.

Ne gravia inconvenientia ex reservationibus utilibus quoquw ac necessariis in peculiaribus quibusdam rerum adiunctis oriantur, e delegatione Nostra a reservatis absolvere usque ad revocationem possunt et valent: 1. Canonici Cathedrales; 2. Omnes Decani Foranei cum jure subdelegandi ad singulos casus; 3. Omnes Vice-decani; 4. Parochi locorum: Biecz, Bochnia, Brzesko, Dębica, Gorlice, Grybów, Kolbuszowa, Limanowa, Mielec, Nowy Sącz, Pilzno, Ropczyce, Tarnów; balneorum: Krynica, Szczawnica, Żegiestów, et enumeratorum parochorum seniors vicarii necnon Director sacristiarum cathedralis; 5. Rectores Congregationum sive Ordinum religiosorum in Nostra Dioecesi existentium eorumque Vicesgerentes; 6. Sacerdotes dioecetani, quos Decanus in sollemnitate parochiali cum indulgentia plenaria celebrate subdelegaverit; 7. Unusquisque sacerdos dioecetanus, jurisdictione provisus, in sequentibus casibus gaudet facultate absolvendi a reservatis: a) in confessione: paschali; b) tempore missionum et recollectionum parochialium; c) aegrotorum, qui domoegredi non valent; d) sponsorum confitentium matrimonium ineundi causa; e) quoties absolvendi facultas peti nequeat sine gravis poenitentis incommodo aut sine periculo

violationis sigilli sacramentalis; f) subditorum alienae dioecesis, etiamsi dumtaxat ad absolutionem obtinendam poenitens ex ea discesserit (Can. 899-900) g) in confessione: generali, necessaria vel ad quietandam conscientiam valde utili; h) militia vacantium vel militiae servitia adeuntium; i) emigratum; j) mulieris partui proximae; k) in communibus confessionibus juventutis scholarum et; l) in sollemnitatibus cum indulgentia celebratis in Tuchów, Odporyszów et in Kobylanka.

B). Peccatum ratione sui reservatum Sanctae Sedi:

Falsa delatio, qua sacerdos innocens accusatur de crimine sollicitationis apud iudices ecclesiasticos (c. 894).

C). Peccata iure communi reservata ratione censurae excommunicationis latae sententiae.

I. Excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae specialissimo modo reservatam incurrunt:

1. Species consecratas abicientes vel ad malum finem abducentes aut retinentes (can. 2320).

2. Violentas manus in personam Romani Pontificis inicientes (can. 2343, § 1).

3. Absolventes vel fingentes absolvere complicem in peccato turpi (can. 2367).

4. Praesumentes violare directe sigillum sacramentale (can. 2369, § 1).

II. Excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae speciali modo reservatam incurrunt:

1. Apostatae, haeretici et schismatici (can. 2314).

2. Editores librorum apostatarum, haeticorum et schismaticorum, qui apostasiam, haeresim, schisma propugnant, itemque eosdem libros aliosque per apostolicas litteras nominatim prohibitos defendentes aut scierit sine debita licentia legentes vel retinentes (can. 2318, § 1).

3. Ad ordinem sacerdotalem non promoti, si Missae celebrationem simulaverint aut sacramentalem confessionem exceperint (can. 2322, n. 1).

4. Appellantes a legibus, decretis, mandatis Romani Pontificis pro tempore existentis ad Universale Concilium (can. 2332).

5. Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas litteras vel acta quaelibet ab Sede Apostolica veta b eiusdem Legatis profecta eorumve promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes aut eorum causa sive eos ad quos pertinent litterae vel acta sive alios laedentes vel perterrefacientes (can. 2333).

6. Leges, mandata vel decreta contra libertatem aut iura Ecclesiae edentes.

Impedientes directe vel indirecte exercitium iurisdictionis ecclesiasticae sive interni sive externi fori, ad hoc recurrentes ad quamlibet laicalem potestatem (can. 2334).

7. Trahentes ad iudicem laicum sine venia Apostolicae Sedis aliquem ex Cardinalibus vel Legatis Sedis Apostolicae vel Officialibus maioribus Romanae Curiae ob negotia ad eorum munus pertinentia, vel Ordinarium proprium (can. 2341).

8. Violentas manus iniicientes in personam Cardinalis vel Legati Romani Pontificis, Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi, etiam titularis tantum (can. 2343, § 2 et 3).

9. Usurpantes vel detinentes per se vel per alios bona aut iura ad Ecclesiam Romanam pertinentia (can. 2345).

10. Fabricatores et falsarii litterarum, decretorum vel rescriptorum Sedis Apostolicae vel iisdem litteris, decretis vel rescriptis scienter utentes (can. 2360).

11. Falso denuntiantes per seipsum vel per alios confessarium de sollicitationis crimine apud Superiores (can. 2363).

III. Excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae simpliciter reservatam incurrunt:

1. Quaestum facientes ex indulgentiis (can. 2327).

2. Nomen dantes sectae massonicae aliisve ejusdem generis associationibus quae contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur (can. 2335).

3. Absolvere praesumentes sine debita facultate ab excommunicatione latae sententiae specialissimo vel speciali modo Sedi Apostolicae reservata (can. 2328, § 1).

4. Impedentes quodvis auxilium vel favorem excommunicato vitando in delicto propter quod excommunicatus fuit; itemque clerici scienter et sponte in divinis cum eodem communicantes et ipsum in divinis officiis recipients (can. 2338, § 2).

5. Ad iudicem laicum trahentes sine venia Apostolicae Sedis Episcopum etiam mere titularem, aut Abbatem vel Praelatum nullius, vel aliquem ex maioribus religionum iuris pontificii Superioribus (can. 2341).

6. Clausuram monialium violantes, cuiuscunque generis aut conditionis vel sexus sint, in earum monasteria sine legitima licentia ingrediendo, pariterque eos introducetes vel admittentes. Moniales e clausura contra praescriptum can. 601 exeuntes. (c. 2342, n. 1).

Mulieres violantes regularium virorum clausuram et Superiores alii- que, quicumque ii sint, eas cuiuscunque aetatis introducentes vel admitten- tes (can. 2342, n. 2).

7. Bona ecclesiastica in proprios usus per se vel alios convertere et usurpare praesumentes aut impediendes, ne eorundem fructus seu redditus ab iis. ad quos iure pertinent, percipiantur (can. 2346.).

8. Duellum perpetrantes aut simpliciter ad illud provocantes vel ipsum acceptantes vel quamlibet operam aut favorem praebentes necnon de industria spectantes illudque permittentes vel quantum in ipsis est non prohi- bentes (can. 2351, § 1).

9. Clerici in sacris constituti vel regulares aut moniales post votum so- lemne castitatis, itemque omnes cum aliqua ex praedictis personis matri- monium etiam civiliter tantum contrahere praesumentes (can. 2388, § 1).

10. Delictum simoniae perpetrantes in quibuslibet officiis, beneficiis aut dignitatibus ecclesiasticis (can. 2392, n. 1).

11. Vicarius Capitularis aliive omnes tam de Capitulo quam extranei, qui documentum quodlibet ad Curiam episcopalem pertinens sive per se sive per alium subtraxerint vel destruxerint vel celaverint vel substan- tialiter immutaverint (can. 2405).

IV. Excommunicationem latae sententiae Ordinario reservatam in- currunt:

1. Matrimonium ineuntes coram ministro acatholico. Matrimonium contrahentes cum pacto explicito vel implicito out omnis vel aliqua proles educetur extra catholicam Ecclesiam.

Scienter liberos suos acatholicis ministris baptizandos offerre praesu- mentes.

Parentes vel parentum locum tenentes qui liberos in religione acatho- lica educandos vel instituendos scienter tradunt (can. 2319).

2. Falsas reliquias conficientes, aut scienter vendentes, distribuentes vel publicae fidelium venerationi exponentes (can. 2326).

3. Violentas manus iniicientes in personam clericorum vel utriusque sexus religiosorum (can. 2343, § 4).

4. Procurantes abortum, matre non excepta, effectu secuto (can. 2350, § 1).

5. Religiosi apostatae a religione, si religio sit laicalis aut non exempta; alias excommunicatio reservatur proprio Superiori maiori (can. 2385).

6. Professi votorum simplicium perpetuorum tam in Ordinibus quam in Congregationibus religiosis, itemque omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium etiam civiliter tantum contrahere praesumentes (can. 2388, § 2).

V. Excommunicationem latae sententiae nemini reservatam incurrunt:

1. Auctores et editores, sine debita licentia ss. Scripturarum libros vel earum adnotationes aut commentarios imprimi curantes (can. 2318, § 2).

2. Qui ausi fuerint mandare seu cogere tradi ecclesiasticae sepulturae infideles, apostatas a fide, vel haereticos, schismaticos, aliosve sive excommunicatos sive interdictos contra praescriptum can. 1240, § 1 (can. 2339).

3. Bona ecclesiastica alienare praesumentes aut in iis alienandis quovis modo rei sive dando sive recipiendo sive consensum praebendo, si beneplacitum apostolicum scienter praetermissum fuerit, ubi agitur de alienandis rebus pretiosis aliisve bonis, quorum valor superat summam 30.000 francorum (can. 2347).

4. Cogentes quoquo modo sive virum ad statum clericalem amplectendum, sive virum aut mulierem ad religionem ingrediendam vel ad emitendam religiosam professionem tam sollemnem quam simplicem, tam perpetuam quam temporariam (can. 2352).

5. Scienter omittens eum, a quo sollicitatus fuerit, infra mensem denunciare; insuper non est absolvendus nisi postquam obligationi satisfecerit aut se satisfacturum serio promiserit (can. 2368, § 2).

D) Facultas absolvendi a censuris reservatis.

In periculo mortis:

1. Omnes sacerdotes licet ad confessionem non adprobati, valide et licite absolvunt quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis aut censuris, quantumvis reservatis et notoris (etiamsi praesens sit sacerdos adprobatus), excepta absolutione complicitis in peccato turpi, quae etiam in periculo mortis sed ultra casum necessitatis est ex parte confessarii illicita (can. 882).

2. Qui in periculo mortis constituti receperunt absolutionem a censura specialissimo modo Sedi Apostolicae reservata, tenentur, postquam convaluerint, obligatione recurrenti, sub poena reincidentiae, ad Sacram Poenitentiarum vel ad Episcopum aliumve facultate praeditum, eorumque mandatis parendi (can. 2252).

In casibus urgentioribus:

Casus urgentior habetur: a) si censura latae sententiae exterius servari nequit sine periculo gravis peccati permanere per tempus necessarium, ut superior competens provideat (can. 2254, § 1).

3. Quilibet confessarius in foro sacramentali absolvere potest a censuris latae sententiae quoquo modo reservatis, iniuncto onere recurrenti, sub poena reincidentiae ad Sacram Poenitentiarum vel ad Episcopum aliumve Superiorem praeditum facultate et standi eius mandatis.

4. Recursus fieri potest triplici modo: a) confessarius mittit ad superiorem competentem epistolam, reticito nomine poenitentis; b) ipse poenitens scriptis vel personaliter adit superiorem competentem; c) poenitens accedit ad alium confessarium facultate praeditum et repetita confessione saltem delicti cum censura, consequitur absolutionem.

5. Quod si in casu aliquo extraordinario recursus evadat impossibilis, tunc ipse confessarius potest absolutionem concedere a censuris latae sententiae quoquo modo reservatis (excepta absolutione complicis in peccato turpi), sine onere recurrendi. Idem tamen confessarius debet poenitenti iniungere, prout res exigit, de iure iniungenda, imponere congruam poenitentiam et satisfactionem pro censura. Quod si poenitens intra congruum tempus ab eodem confessario praefiniendum, poenitentiam haud egerit et satisfactionem haud dederit, recidit in censuram (can. 2254, § 3).

6. Censura lata ab homine est reservata ei qui censuram infligit aut censuram tulit (excepto mortis periculo).

7. Absolutio censurae in foro sacramentali continetur in consueta forma absolutionis peccatorum in libris ritualibus praescripta; in foro non sacramentali quolibet modo dari potest, sed ad excommunicationis absolutionem convenit regulariter adhiberi formam in eisdem libris traditam (kan. 2250, § 3).

8. Sacerdos, qui sine absolvere, ipso facto suspensus est ab audiendis confessionibus; qui vero sine debita facultate ab excommunicatione latae sententiae specialissimo vel speciali modo Sedi Apostolicae reservata absolvere, incurrit ipso facto in excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam (cc. 2366, 2338, § 1).

Dodatek XIV.

Instrukcja o małżeństwie.

W imię, zasady apostołskiej, że małżeństwo chrześcijańskie jest „sakramentem wielkim” (Ef. 5. 32), Kościół stara się usilnie o zapewnienie małżeństwu tej wielkości i znaczenia, do jakich powołała je Wola Boża. Szczególną opieką i troską otacza Kościół zawiązanie małżeństwa w jego fazach rozwojowych, t. j. przygotowawczej i istotnej .

Istotna polega na ślubie małżeńskim, przygotowawcza zaś na zachowaniu przepisów i formalności obowiązujących przy każdorazowym zawieraniu małżeństwa, a obejmujących: a) egzamin przedślubny; b) stwierdzenie stanu wolnego; c) zapowiedzi; d) usunięcie przeszkód małżeńskich

A) Egzamin przedślubny.

Egzamin przedślubny ma za cel stwierdzić, że nie zachodzi żadna przeszkoda do ważnego i dozwolonego zadziergnięcia węzła małżeńskiego. (k. 1019).

Egzamin przedślubny odbywa proboszcz własny narzeczonych, t. j. ten który ma prawo udzielenia ślubu kościelnego (k. 1020, § 1), a więc: a) jeden i ten sam dla obojga narzeczonych, jeżeli ci mają w jego parafji stałe miejsce zamieszkania, czy to pełne czy nie pełne (domicilium vel quasideomicilium), chociażby obecnie w niem nie przebywali; albo b) proboszcz tej parafji, gdzie narzeczeni jako przechodnie (vagi) mają miejsce aktualnego pobytu, t. j. gdzie się zatrzymali dla wzięcia ślubu (k. 94 § 2); albo c) proboszcz własny narzeczonej, jeżeli narzeczeni należą do różnych parafji. W tym wypadku może proboszcz narzeczonej egzaminować i narzeczonego, jednak co do przeprowadzenia dochodzeń stanu wolnego i wołania zapowiedzi odniesie się zawsze do proboszcza narzeczonego (zob. str. 184, 3).

Egzamin przedślubny zmierza również do przekonania się o znajomości zasad religijnych oraz obowiązków małżeńskich u narzeczonych.

Wprawdzie przy wspólnych pouczeniach religijnych w szkole, czy w kościele proboszcz ma sporo sposobności do pouczania wiernych o ważności i dostojności sakramentu małżeństwa i wypływających z niego obowiązków, ale przed ślubem jest najstosowniejsza pora do odświeżenia i przypomnienia narzeczonym tych prawd (Stat. 167. § 1).

Przy egzaminie tym uwzględniać należy stopnie inteligencji i stanowisko społeczne narzeczonych. Jeśli posiadają małe wykształcenie intelektualne, wystarczy, gdy proboszcz za pomocą pytań i odpowiedzi na temat prawd wiary i obyczajów do zbawienia koniecznych, zbada ich uświadomienie religijne. Jeżeli zaś zaliczają się do sfery inteligentnej proboszcz posłuży się do tego raczej rozmową na temat prawd wiary lub potrzeby życia religijnego.

Proboszcz przypomni nadto narzeczonym o obowiązku uczciwości, nakazującej unikania wszystkiego, co się sprzeciwia naturalnemu porządkowi rzeczy przy wyprowadzeniu na świat nowego pokolenia. Dokładniejszych wyjaśnień w tym kierunku należy udzielać cum omni decore w naukach stanowych, w razie wątpliwości odsyłać do osób powołanych, jak matka, ojciec, lekarz sumienny, w kwestjach zaś moralnych do spowiednika, który służy pytającym wyjaśnieniem i radą.

Celem godnego przygotowania narzeczonych do przyjęcia Sakramentu małżeństwa winien proboszcz zobowiązać ich do odprawienia spowiedzi przedślubnej, nawet generalnej i dokładnie kontrolować jej odprawienie.

B) Stwierdzenie stanu wolnego.

Przed zawarciem małżeństwa należy stwierdzić stan wolny narzeczonych, t. j. brak po ich stronie istniejącego związku małżeńskiego z trzecią osobą, oraz brak przeszkód małżeńskich unieważniających lub zabraniających, kanonicznych i cywilnych.

W tym celu służą następujące środki prawne:

1. osobiste zeznanie samych narzeczonych o ich wolnym stanie, oraz o braku jakichkolwiek przeszkód;

2. dostarczenie przez nich zaświadczenia o ich chrzcie, względnie potwierdzenia zgonu zmarłego małżonka. Jeśli chodzi o osobę ochrzczoneą gdzieindziej, proboszcz egzaminujący musi zażądać od niej (k. 1021, § 1) przynajmniej zwykłego zaświadczenia chrztu, wydanego przez urząd parafjalny nie wcześniej, jak przed 6 miesiącami, zaopatrzonego w marginesową uwagę o stanie wolnym;

3. zapowiedzi, co do których zob. str. 184, 4;

4. pomocnicza przysięga narzeczonych lub ich świadków;

5. zarządzenie władzy diecezjalnej, podające decyzję w tej sprawie (zob. str. 184, 2).

Jeżeli narzeczeni zgłaszają się do swojego proboszcza i zawsze przebywali stale w jego parafji, to stwierdzenie ich stanu wolnego nie przedstawia trudności, bo parafjalne księgi metrykalne czy to, chrztu, czy zgonu, oraz powszechna opinia w parafji lub nawet osobista znajomość ze strony proboszcza dostarczy dowodów na faktyczny stan rzeczy.

W innych wypadkach proboszcz spisuje z narzeczonymi protokół, w którym umieści informacje uzyskane przy pomocy odpowiednich pytań, odnoszące się do ich personaljów, zawodu, miejsca sześciomiesięcznego pobytu poza granicami ich obecnej parafji. Protokół ten razem z opinią proboszcza ma być przedłożony Kurji do uzupełnienia dochodzeń lub do zwolnienia od nich. (Kan. 1023 § 2 i 3; stat. 170; zob. str. 184, 11. 2).

Dla uzupełnienia dochodzeń Ordynarjusz może zażądać przysięgi manifestacyjnej według następującej formuły: narzeczony, pouczony uprzednio przez proboszcza o **świętości** przysięgi, wezwany do prawdomówności oraz przestrzeżony przed karami kościelnymi za popełnienie bigamji, uklęka przed Ukrzyżowanym, ustawionym poród dwóch gorejących świec i wobec dwóch świadków, trzymając dwa palce prawej ręki wzniesione w górę, mówi: Ja N. N. przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy Św. Jedynemu, że według mej najlepszej woli i wiedzy, nie pozostaję; obecnie w żadnym związku małżeńskim i nie poczuwam się do żadnej przeszkody małżeńskiej, ani kościelnej ani cywilnej. Tak mi dopomóż Bóg

i Jego święta Ewangelja! — całuje otwartą ewangelję i podpisuje protokół złożonej przysięgi.

C.) Zapowiedzi.

Zapowiedzi powinny być głoszone wyraźnie, dobitnie, z wymienieniem nazwisk i imion osób narzeczonych, z podaniem ich parafji urodzenia i zamieszkania, rodziców, stanu bezżennego, względnie wdowiego, z zaznaczeniem dyspensy, z wyliczeniem porządkowego następstwa, z wezwaniem wiernych do uwiadomienia proboszcza o znanych im przeszkodach.

Dodatki, uwłaczające dobrej sławie narzeczonych, powinno się pomijać.

Zapowiedzi odbywają się w kościele parafjalnym i to in continuo intra missarum Sollemnia; mogłyby być wywoływane i na nieszporach o ile jest na nich większa liczba wiernych.

Podajemy następujące prawidła co do parafji, w których należy, głosić zapowiedzi:

1. Zapowiedzi głosi się zawsze w tej parafji, w której każde z narzeczonych ma obecnie proboszcza własnego (z tytułu domimicilium, quasi-domicilium, lub actualis commorationis, si agitur de vagis (k. 94).

Zdarzyć się może, że ktoś ma obecnie kilku proboszczów własnych: w jednej parafji ma domicilium voluntarium, w drugiej necessarium (k. 93, § 1); w jednej parafji ma domicilium, w drugiej quasi-domicilium (k. 93, § 2); lub przynależy do proboszcza miejscowego i do proboszcza wojskowego (n.p: żołnierz, pełniący obecnie służbę wojskową podlega wprawdzie proboszczowi wojskowemu, ale nie traci przez to domicilium nabytego przed rozpoczęciem służby wojskowej). Wówczas zapowiedzi głosić powinni wszyscy proboszczowie własni narzeczonego.

2. Jeżeli narzeczony lub narzeczona poza obecną parafją własną posiadali gdzieindziej domicilium lub quasi-domicilium t. j. przebywali gdzieindziej przynajmniej przez sześć miesięcy (k. 1023 § 2), proboszcz ma rzecz przedstawić Ordynarjuszowi i oczekiwać jego zarządzeń (stat. 171).

Ordynarjusz bowiem albo zarządza głoszenie zapowiedzi w poprzednich parafjach narzeczonego, albo od głoszenia zapowiedzi zwolni, albo wyda odpowiednie zarządzenia do stwierdzenia stanu wolnego (zobacz str. 183, 5).

3. Jeżeli narzeczony należy do innej parafji, proboszcz narzeczonej po odbyciu egzaminu wstępnego, odnosi się do proboszcza narzeczonego z wezwaniem: a) do głoszenia zapowiedzi; b) do stwierdzenia stanu wolnego w myśl poprzedniej reguły.

4. Proboszcz narzeczonego wystawia narzeczonemu testimonium bannorum, w którym ma stwierdzić: a) że wywołał wszystkie zapowiedzi, względnie, że narzeczonego uzyskał dyspensę od zapowiedzi, przytaczając reskrypt władzy duchownej, która dyspensy udzieliła; b) że narzeczonego zadośćuczynił zarządzeniom Ordynarjatu co do przepisów k. 1023 § 2 (zob. ad 2.).

Jeżeli obecna parafia narzeczonego jest równocześnie jego miejscem urodzenia, proboszcz w testimonium bannorum zaznaczy, czy w księgach metrykalnych niema już jakiej wzmianki o małżeństwie narzeczonego.

Wygłoszone zapowiedzi zachowują moc prawną przez sześć miesięcy. Ordynarjusz może jednak zwolnić interesowanych od ponownego głoszenia zapowiedzi (k. 1030 § 2).

D.) Usunięcie przeszkód małżeńskich.

Proboszcz powinien zwrócić narzeczonemu uwagę na przeszkody istniejące w kościele, na ich rodzaj i wpływ na zawarcie małżeństwa, oraz podkreślić obowiązek ich wyjawienia.

Ponieważ nie zawsze można polegać na osobistej relacji narzeczonych, określających stosunek i stopień wzajemnego pokrewieństwa czy powinowactwa, trzeba się zwrócić w tej sprawie do krewnych o zdanie, albo dopomóc sobie graficznym nakreśleniem ich genealogicznego drzewa.

Jeżeli budzi się obawa, czy między narzeczonymi nie zachodzi jaka przeszkoda zniesławiająca, należy uczynić o nich wzmiankę do narzeczonych raczej w formie pouczającej instrukcji, a nie pytania, aby oni sami mogli się dorozumieć o co chodzi i samorzutnie wyjawić przeszkodę przynajmniej pro foro extrasacramentali. Jeśli zaś okoliczności zewnętrzne domagają się wyraźnego o nie pytania, proboszcz winien to uczynić dyskretnie, z każdym osobno i na uboczu, bez żadnej wzmianki publicznej.

Jeśli przy dotychczasowym skrutynjum wyjdzie na jaw jakaś przeszkoda publiczna i pewna, proboszcz winien przed rozpoczęciem zapowiedzi wstrzymać się z ich głoszeniem, a równocześnie zwrócić się do Ordynarjusza o dyspensę; po rozpoczętych zapowiedziach nie przerywa ich dalszego głoszenia i prosi o dyspensę. Jeśli zaś okazała się przeszkoda publiczna, ale wątpliwa, wywołuje się zapowiedzi celem wyjaśnienia wątpliwości, w razie potrzeby przedkłada się rzecz Ordynarjuszowi (Kan. 1031).

Jeśli przeszkoda jest tajna, można głosić zapowiedzi, a równocześnie zwrócić się tecto nomine do Ordynarjusza lub do Penitencjarji.

Proboszcz winien zwrócić uwagę także i na przeszkody cywilne, ponieważ Kościół uważa przestrzeganie przeszkód cywilnych za potrzebne

ze względu na dobro nowożeńców i ich potomstwa, a duszpasterz nie powinien ich pomijać bez wiedzy Ordynariusza.

b). Podania o dyspensę.

Praktyka kościelna odróżnia w udzielaniu dyspens impedimenta minoris et maioris gradus (Can. 1042).

Impedimenta minoris gradus sunt:

1. Consanguinitas in tertio gradu lineae collateralis; 2. Affinitas in secundo gradu lineae collateralis; 3. Publica honestas in secundo gradu; 4. Cognatio spiritualis; 5. Crimen ex adulterio cum promissione vel attentatione matrimonii etiam per civilem tantum actum.

Do przeszkód większych (impedimenta maiora), od których można zwyczajnie uzyskać dyspensę, należą:

1° Consanguinitas in secundo aut in tertio cum primo mixtis, dummodo nullum exinde scandalum aut admiratio exoriatur; 2° consanguinitas in secundo lineae collateralis gradu; 3° affinitas in primo lineae collateralis gradu aequali vel mixto cum secundo; 4° publica honestas in primo gradu, dummodo nullum subsit dubium, quod coniux esse possit proles ab altero contrahentium genita.

Przy przeszkodzie pokrewieństwa i powinowactwa nierównej linii rozstrzyga o przeszkodzie dalszy stopień (k. 96 § 3; 97 §§ 3); o ile nie zachodzi stopień pierwszy pokrewieństwa (zob. wyżej od 1°).

Prośby o dyspensy pisze zawsze proboszcz, by nie narażać parafjan na szukanie pomocy u pokątnych pisarzy lub na daremne koszta jazdy do Tarnowa, gdyż ustnych prośb Kurja Biskupia nie przyjmuje.

W prośbie o dyspensę należy: a) podać wyraźnie i czytelnie imię i nazwisko narzeczonych (przy powinowactwie także imię rodzinne wdowy), stan, wiek, zawód, zamieszkanie; b) określić szczegółowo przeszkodę z uwzględnieniem wszystkich okoliczności, wymaganych do udzielenia dyspensy (zob. wyżej 1°, 4°) i c) przy pokrewieństwie, powinowactwie, publicznej przyzwoitości, przedstawić graficznie drzewo genologiczne, uwydatniając wyraźnie te wszystkie osoby, przez które biegnie linja pokrewieństwa; d) przytoczyć należycie przyczyny, odpowiednie do udzielenia dyspensy.

c) Przyczyny.

Do ważności dyspensy potrzeba odpowiedniej, rzeczywistej przyczyny (Kan. 84 § 1), z wyjątkiem dyspens od przeszkód minoris gradus, gdyż te raz udzielone zachowują moc prawną, chociażby przyczyny, dla których udzielono dyspensy, okazały się nieprawdziwe (Kan. 1054).

Dlatego, zanim duszpasterz rozpocznie staranie o dyspensę, upewni się a) czy przyczyny przytoczone przez narzeczonych rzeczywiście istnieją (existentia causae); b) czy odpowiadają wymaganiom kanonicznym

(sufficientia causae); c) stwierdzi w podaniu, że przytoczone przyczyny są istotnie rzeczywiste i prawdziwe (zob. str. 190 observanda). Aby duszpa-sterz mógł wywiązać się należycie z tego zadania, podajemy następujące prawidła:⁷⁰

Causae canonicae communiore et potiores enumerantur ac describuntur in Instr. S. C. de P. Fide 9 Maii 1877, parte priore:

1° „Angustia loci, sive absoluta sive relativa (ratione tantum oratricis), cum scilicet in loco originis, vel etiam domicilii, cognatio feminae ita sit propagata, ut alium paris conditionis, cui nubat, invenire nequeat, nisi consanguineum vel affinem, patriam vero, deserere sit ei durum”.

Haec causa invocari potest pro sola sponsa et pro solis impedimentis consanguinitatis et affinitatis; supponitur etiam mulier oriunda, ex honesta familia, tali scil. quae, licet humilis et pauper, nullam turpitudinis notam habet.

Locus sumitur pro agglomeratione qualibet habitantium distincta, nempe vel ratione nominis et gubernationis, uti urbs, communitas, vel distincta ratione distantiae, qualis est vicus distans ab alio loco quarta parte leucae, aut etiam, attenta asperitate viarum, minori adhuc distantia.

Censetur locus angustus si non continet ultra 300 focularia, scu 1500 incolas, solos computando catholicos, etiam impios, exclusis acatholicis, sive infidelibus sive haeticis, licet praestat acatholicorum numerum memorare in supplica. Angustus esse potest locus domicilii, vel originis, vel uterque: sufficit angustia alterutrius loci, sed, si uterque non est angustus, id notetur in libello supplici.

Ad hoc autem tit plene verificetur causa hic relata angustiae loci, oportet ut puella, praeterquam a sponso cum quo impedimento ligatur, a nullo alio juvene hic et nunc in matrimonium rogetur, qui sit paris conditionis (quoad genus, fortunam et mores), et in eodem loco habitet vel saltem ibidem habitare velit; utque sponsus in eodem loco puellae habitet ibique remanere consentiat: secus enim non obtinet ratio cur ob angustiam loci dispensetur, ne scil. puella cogatur parentes et cognatos deserere.

2° „Aetas feminae superadulta, si scilicet 24^m aetatis annum jam egressa hactenus virum paris conditionis, cui nubere, possit non invenit. Haec vero causa haud suffragatur viduae, quae ad alias nuptias convolare cupiat”.

Causa in hoc nititur ne scil. mulier, cum incontinentiae periculo, innupta manere cogatur.

Ad valorem dispensationis, ob hanc causam obtentae, non requiritur quod puella superadulta nondum invenerit virum paris conditionis, sed satis est, quod „certo constet de aetate superadulta”. Ultra aetatem 40 annorum,

---

⁷⁰ Cf. De Smet, De Sponsalibus et Matrimonio, Brugis 1927.

jam non admittitur ut sufficiens causa aetas superadulta; infra autem illam aetatem, quo provector aetas, eo urgentior censetur causa, et ideo juvat annorum numerum accurate indicare potius quam solam invocare superadultam aetatem, absque determinatione.

Animadvertatur autem, causam illam non valere pro vidua, huic vero potius favere aetatem juniorem vel adhuc florentem.

3° „Deficientia aut incompetentia dotis, si nempe femina non habeat actu tantam dotem, ut extraneo aequalis conditionis; qui neque consanguineus neque affinis sit, nubere possit in proprio loco, in quo commoratur. Quae causa magis urget, si mulier penitus indotata existat, et consanguineus vel affinis eam in uxorem ducere aut etiam convenienter ex integro dotare paratus sit”.

Dos intelligitur non tantum de dote stricte dicta, in locis ubi viget regimen dotale, sed et de fortuna qua fruitur actu (non obstat inexistantiae aut insufficientiae dotis praevisio fortunae futurae). Dos est computanda juxta conditionem familiae ad quam pertinet oratrix, attentis etiam ejus personalibus qualitatibus aut defectibus, quatenus difformis aut deflorata majori indigeat dote.

4° „Lites super successione bonorum jam exortae, vel earumdem grave aut imminens periculum...”

5° „Paupertas viduae, quae numerosa prole sit onerata, et vir eam alere polliceatur. Sed quandoque remedio dispensationis succurritur viduae ea tantum de causa, quod junior sit, atque in periculo incontinentiae versetur”.

Duplicatur hic invocata causa: praeciqua est in paupertate viduae cum prole: quo maior numerus, eo urgentior causa; censetur numerosa proles quando dantur tres vel quatuor liberi; posset etiam una proles sufficere, saltem ubi simul aliae circumstantiae adduntur; etiam aetas prolium indicetur, si juniores sint, quia quo juniores sunt eo gravior est causa. Supponitur vidua in paupertate, unde difficilius virum invenire queat; altera, subsidiaria, est in aetate juniore cum periculo incontinentiae: junior censetur usque ad trigesimum; aetas censetur florens infra 25 annos.

Prior causae species, etiam seorsim sumpta, habetur inter causas graviores, praesertim si invocantur quaedam circumstantiae aggravantes, puta quod sponsa infirma sit, parentibus orbata; sane gravior adhuc evadit si ipsi accredit altera causae species, paupertati scil. cum prole accedente aetate juniore cum periculo incontinentiae.

6° „Bonum pacis, quo nomine veniunt nedum foedera inter regna et principes, sed etiam extinctio gravium inimicitiarum, rixarum, et odiorum civilium...”

Causa obtinere potest non modo in casu extinguendae litis, sed etiam praeveniendae, ita interpretantibus passim auctoribus. Eo gravior est causa quo altioris conditionis sunt oratores, praesertim si agitur de principibus a quorum reconciliatione pendet ipsum bonum publicum.

7° „Nimia, suspecta, periculosa familiaritas, necnon cohabitatio sub eodem tecto, quae facile impediri non possit”.

Periculosa illa familiaritas non debet inducere infamiam mulieris, vel saltem non talem ex qua oriatur copulae suspicio; et sic accuratius distinguitur haec causa a nona causa. Sufficeret igitur familiaritas etiam occulta, unde oritur peccandi periculum: quod periculum afficere potest tempus praesens, sive tempus futurum, post nuptias scil. ab alterutra parte contrahendas cum tertia persona. Familiaritas illa potest consistere sine cohabitatione, sed cum hac si jungatur, urgentiorem constituit causam.

8° „Copula cum consanguinea vel alia persona impedimento laborante praehabita, et praegnantia, ideoque legitimatio prolis, ut nempe consulatur bono prolis ipsius et honori mulieris, quae secus innupta maneret. Haec profecto una est ex urgentioribus causis”.

Copula quae hic intenditur est copula publica vel brevi divulganda, cum ratio in qua nititur haec causa sit diffamatio puellae et inde resultans difficultas alteri nubendi. Potest tamen copula secreta allegari, et etiam interdum admittetur qua sufficiens vel ratione instantis quod innuit periculi incontinentiae (modo supra, sub 7°), vel quia speciale motivum adest urgendi matrimonium cum complice ineundum.

Praegnantia inducit urgentem causam dispensandi tum in gratiam puellae, ut minus diffametur, tum in gratiam prolis, ut nempe legitima nascatur vel nata legitimetur per subsequens matrimonium, tum in gratiam boni publici, ut minuatur scandalum.

9° „Infamia mulieris, ex suspicione orta, quod illa, suo consanguineo aut affini nimis familiaris, cognita sit ab eodem, licet suspicio sit falsa, cum nempe, nisi matrimonium contrahatur, mulier graviter diffimata vel innupta remaneret, ve disparis conditionis viro nubere deberet aut gravia damna orirentur”.

Sufficit suspicio, licet falsa, suspicio scil. nitens factis publicis, quatenus v. gr. notum sit inter oratores intervenisse oscula vel amplexus libidinosos, tactus impudicos vel alia hujusmodi quae nata sint dictam suspensionem inducere. Cf. dicta ad causam 7^{am}. Nota etiam hanc causam (secus ac 7^{am}) afficere solos consanguineos et affines.

10° „Revalidatio matrimonii, quod bona fide et publice, servata forma, contractum est: quia ejus dissolutio vix fieri potest sine publico scandalo et gravi damno, praesertim feminae...”

Attenditur ergo matrimonium quod bona fide, saltem ex unius parte, ac in forma Ecclesiae fuerit initum. Quodsi mala utriusque fide fuerit contractum, difficilius quidem dispensabitur, sed in praesenti disciplina, ideo non denegatur dispensatio, praesertim si proles nata sit.

11° „Periculum matrimonii mixti, vel coram acatholico ministro celebrandi...”

12° „Periculum incestuosi concubinatus...”

13° „Periculum matrimonii civilis...”

14° „Remotio gravium scandalorum”.

Causae praecedentes, a septima ad decimam tertiam, passim spectant praeveniendum scandalum; hic potius spectatur scandalum removendum, ortum non tantum ex concubinato (de quo causa sequens), sed etiam ex odio, inimicitis et aliis hujusmodi.

15° „Cessatio publici concubinatus”.

16° „Excellentia meritorum, cum aliquis, aut contra fidei catholicae hostes dimicatione, aut liberalitate erga Ecclesiam, aut doctrina, virtute, aliove modo de religione sit optime meritus”.

Praeter enumeratas causas dantur et aliae causae canonicae, uti ipsa Instructio innuit, proponendo causas quas „communiores potioresque” vocat. Et quidem: „propter difficultatem virorum accedendi ad locum...; propter virorum paucum numerum, e. g. ratione belli; propter catholicam religionem in tuto ponendam; propter spem conversionis compartis ad catholicam religionem; ut bona conserventur in familia; pro illustris familiae conservatione, pro conservatione regiae stirpis..., ob familiarum honestatem conservandam”.

Observanda. 1° Praeter causas canonicas, possunt aliae simul invocari qua roborantes et impulsivae; inmo, in defectu causae canonicae, possunt nonnunquam plures causae non canonicae, quae singillatim sumptae mere impulsivae sunt, constituere, quando simul sumuntur, causam motivam.

Hujusmodi causae sunt: a) ex parte sponsae: alterutro vel utroque parente orbata; ex natalibus illegitimis orta; jam ab alio deflorata; infirmitate, deformitate aliove defectu detenta; b) ex parte sponsi: infirmitate detentus, adjutorio hujus mulieris ad gerendam rem domesticam indigens, viduus numerosa prole gravatus; c) ex parte utriusque nupturientis: omnia ad nuptias jam parata; propositum contrahendi jam propalatum; boni mores utriusque oratoris; oratorum munificentia erga bonum publicum; mutuuum auxilium oratorum aetate provectorum.

Item causae fere adimplentes conditiones causae canonicae, uti aetas puellae 23 annorum, vel locus 1500 incolis paulo amplior.

2° In dubio de sufficientia causae, licite petitur dispensatio et potest licite et valide concedi: id non valet de dubio circa ipsam existentiam inductae causae (can. 84 § 2).

3° Ceterum, ut iure concedatur dispensatio, non requiritur absolute, ut causa prolata sit canonica; sed satis est, ut rebus mature coram Deo ponderatis, ob quamcumque causam, etiam novam matrimonium videatur re vera necessarium sive ad procurandam salutem oratorum, sive ut avertatur grave aliquod damnum temporale. In praxi tamen vix recedendum est ab usu recepto exigendi, ut afferatur causa canonica, cui deinde cetera adiacere possunt.

d) Opłaty.

W sprawie pobierania taksy od dyspens na rzecz Stolicy Apostolskiej, Kongregacja Konsystorzalna przepisuje :

„Quod spectat ad dispensationes et sanationes matrimoniales concedendas, curet Ordinarius, ut nupturientes, qui pares solvendo inveniantur, aequam et congruam oblationem iuxta praxim apud Curiam legitime inolitam persolvant”.

Narzeczeni mają przeto obowiązek, o ile nie należą do ludzi prawdziwie ubogich, uiścić kwotę odpowiednią do ich stanu i majątku którą według przyjętej u nas praktyki ustala proboszcz, zaznacza w podaniu o dyspensę i odsyła do Kurji.

e) Przeszkoda mixtae religionis.

Proboszcz powinien pamiętać, że Kościół toleruje tylko małżeństwa mieszane i że zatem powinien dołożyć wszelkich starań, aby parafjanina swego odwieść od takiego związku (kan. 1064, n.1). Gdy te starania okażą się bezskuteczne, nigdy nie zapomni podania o dyspensę uzasadnić należytą i ważną przyczyną (kan. 1, 1061. § 1. n. 1) i odebrać od nowożeńców przyrzeczeń i zastrzeżeń kanonicznych (kk. 1061-2-3).

Przyrzeczenia te ujmowano dotychczas w formę kontraktu prawnomocnie zawartego między narzeczonymi. Ze względu na dzisiejsze warunki, większe częstokroć dać może zabezpieczenie ujęcie tych przyrzeczeń w następującą formę przysięgi:

Formuła przysięgi przed zawarciem małżeństwa mieszane

Katolik przysięga:

„Przysięgam Panu Bogu Wszchemogącemu, że zamierzone małżeństwo z N. N. zawrę tylko w kościele katolickim, że wszystkie dzieci z naszego małżeństwa dam w kościele katolickim ochrzcić i że je wychowam w zasadach religji katolickiej”.

„Obydwoje przyrzekamy, że na wypadek śmierci jednego z nas, małżonek pozostały przy życiu obietnicy co do katolickiego wychowania dzieci święcie dochowa”. (Imię i nazwisko)

Innowierca przyrzeka: „Przyrzekam, że swojej przyszłej żonie (małżonkowi) nigdy nie będę stawiał przeszkód w wykonywaniu praktyk religijnych. Oświadczam, że na treść przysięgi, złożonej przez moją narzeczoną (mojego narzeczonego) w zupełności się zgadzam i najsumienniej do niej się zastosuję”. (Imię i nazwisko).

Następuje data, podpisy proboszcza i dwóch świadków.

f) Przeszkoda węzła małżeńskiego (ligamen).

Przeszkoda węzła małżeńskiego wynika z dogmatu o nierozzerwalności małżeństwa (kk. 1069, 1118). Chociażby przy egzaminie przedślubnym okazało się, że pierwsze małżeństwo jest nieważne z jakiegokolwiek powodu kanonicznego, nie można jeszcze dopuścić do ślubu, dopóki nieważność pierwszego małżeństwa nie zostanie stwierdzona prawidłowo i niewątpliwie (kan. 1069 § 2.).

Zdarzyć się to może w dwóch wypadkach:

1° pierwsze małżeństwo przedstawia się jako nieważne z jakichkolwiek powodów kanonicznych (wyrok sądu duchownego, małżeństwo tylko cywilnie zawarte). W tym wypadku Proboszcz zawsze odniesie się do Kurji i oczekiwać będzie decyzji Ordynarjatu (Stat. 171).

2° pierwsze małżeństwo zostało rozwiązane przez śmierć małżonka. W tym wypadku proboszcz zażąda przedłożenia metryki śmierci małżonka, wystawionej przez urząd kościelny. Jeżeli przedłożona metryka budzi obawę co do swej autentyczności, albo metryka śmierci pochodzi z urzędu cywilnego, proboszcz przedłoży ją Kurji i oczekiwać będzie dalszych zarządzeń Ordynarjatu.

Jeżeli strona nie może dostarczyć świadectwa śmierci małżonka, proboszcz zwróci się do Kurji z prośbą o kanoniczne przeprowadzenie stwierdzenia śmierci i nigdy nie da ślubu, dopóki nie otrzyma orzeczenia: „nubat” (Stat. 171).

Dochodzenia przeprowadza się według instrukcji Stolicy Apostolskiej z r. 1868 i z r. 1910 (cf. Kur. V. 1910).

Do stwierdzenia śmierci nie wystarcza sam fakt nieobecności zaginionego, nawet długotrwałej, ani uznanie za zmarłego przez sąd cywilny, chyba że Ordynarjusz nada wyrokowi sądowemu moc prawną także i pro foro canonico.

Dodatek XV.
Zarys umowy ze służbą kościelną.

Niniejszy zarys umowy służy do zawierania kontraktu z organistami, może jednak służyć za wzór do zawierania pisemnej umowy ze służbą kościelną wogóle (Stat. 185).

Dnia ..... roku pomiędzy ks. Proboszczem ..... jako rządcą, kościoła parafialnego w ... z jednej strony, a p. ... organistą z drugiej strony zawarty został następujący dobrowolny kontrakt.

Pan ..... przedstawivszy odpowiedni dokument, świadczący o jego kwalifikacji fachowej moralnej objął stanowisko organisty przy kościele katolickim parafji ..... dnia ..... r. .... na warunkach następujących.

A. Obowiązki p. .... względem ks. proboszcza, kościoła i parafjan.

Do obowiązków Pana należą:

1) Wykonywanie śpiewów i gra na organach podczas Mszy św., nie-sporów, godzinek, procesyj, gorzkich żali, nabożeństwa majowego i różańcowego i innych czynności liturgicznych w dniu powszednie, i wszystkie uroczystości w ciągu roku kościelnego, według wymagań przepisów kościelnych i specjalnych rozporządzeń władzy duchownej.

2) Prowadzenie i uczenie śpiewu kościelnego, który parafjanie podczas rozlicznych nabożeństw wykonywać zwykli.

3) Okazywać szacunek dla ks. proboszcza i jego zastępcy, który jest bezpośrednim przełożonym organisty i być mu posłusznym w wykonywaniu swych fachowych i kontraktem przyjętych obowiązków, starając się wypełniać je zawsze jak najlepiej i najsumienniejsz stosując się do przepisów Kościoła św. i rozporządzeń Ordynariatu Biskupiego.

4) Dostarczać ks. proboszczowi hostje i komunikanty, a parafjanom opłatki przed Bożem Narodzeniem; urządzać spis ludności na żądanie ks. proboszcza, wydawać kartki do spowiedzi, oraz asystować ks. proboszczowi we wszelkich czynnościach liturgicznych, wpływających ze zwyczaju miejscowego.

B. Środki utrzymania dla p. .... organisty w .....

1) Za wszystkie czynności przewidziane niniejszym kontraktem pobierać pan będzie stałej płacy (jeśli gdzie taka jest) .....

2) Za czynności przy obrzędach pogrzebowych .....

3) Za czynności przy ślubach .....

4) Za wotywy i msze śpiewane pobierać będzie .....

5) Ze Mszy św. fundacyjnych .....

6) Z tak zwanych Zaduszek czyli wypominków .....

7) Z tytułu kolendy (za opłatki) petyty, spisnego i innych miejscowych zwyczajów może pan liczyć na roczny dochód przeciętnie .....

8) Wypłaty zależne od proboszcza mają być uskutecznione przy końcu każdego miesiąca .....

9) Do posady organisty w ..... przywiązane jest mieszkanie, składające się ..... zabudowania gospodarcze ..... grunt, ogródek, łąka .....

10) Restaurowanie mieszkania organisty i zabudowań gospodarczych będzie się odbywało kosztem konkurencji parafjalnej.

11) Organista poza godzinami objętymi niniejszym kontraktem jest wolny i może spełniać inne obowiązki zgodne ze stanowiskiem organisty, i za wiedzą ks. Proboszcza.

12) Rok kontraktowy zaczyna się i kończy w dniu 1. lipca.

Kontrakt niniejszy ma moc obowiązującą na lat trzy. Zmiana ks. proboszcza w parafji nie wpływa na zmianę kontraktu.

13) Jeśli organista okaże się niedbałym w spełnianiu swoich obowiązków, albo niemoralnym w postępowaniu, albo należeć będzie do stowarzyszeń nieprzyjaznych Kościołowi, obowiązany będzie po zbadaniu stanu rzeczy i zawyrokowaniu przez Ordynarjat Biskupi natychmiast bez żadnych pretensyj opuścić tę posadę.

We wszystkich innych wypadkach uwolnienie organisty ma poprzedzić trzy miesięczne wypowiedzenie.

Jeśli po upływie 3 lat od zawarcia kontraktu żadna strona nie wnosi wypowiedzenia, ma on moc obowiązującą na dalsze 3 lata i t. d.

14) Samowolne opuszczenie posady bez uwiadomienia ks. proboszcza i bez wypowiedzenia 3 miesięcznego naraża organistę na utratę tej posady.

15) W czasie urlopu lub dłuższej choroby ma organista dać za siebie zastępcę, którego opłacać będzie z własnych funduszków. Urlopu w danym wypadku udzielać będzie organiście ks. proboszcz.

16) W razie śmierci organisty pozostała wdowa ma prawo do miesiąca pośmiertnego t. j. do pobierania płacy i wszystkich dochodów nieboszczyka, i zajmowania organistówki z tym jednak warunkiem, że musi utrzymać swoim kosztem należycie uzdolnionego zastępcę do najniezbędniejszych funkcji kościelnych, w których obecność organisty jest konieczna.

17) W razie nieporozumienia i sporów Ordynarjat Biskupi rozstrzyga jako jedyna i ostatnia instancja po zbadaniu i przedłożeniu sprawy przez diecezjalną komisję dla spraw organistowskich ustanowioną.

Strony kontraktujące zrzekają się tem samem dochodzenia swych praw na innej drodze.

..... dnia ..... roku

świadkowie: ..... proboszcz: ..... organista: .....

Do takiej umowy powinien proboszcz odebrać od sługi kościelnego (organisty, kościelnego, grabarza), o ile z nim po raz pierwszy robi umowę służbową, deklarację następującej treści:

Deklaracja.

Niżej podpisany oświadcza niniejszem, że będąc przyjętym przez Wielebnego Księdza ..... proboszcza w ..... do pełnienia usług ..... przy kościele ..... w ..... otrzymał tytułem częściowego wynagrodzenia za pełnienie powyższych usług od Wielebnego ks. proboszcza w ..... wolne pomieszkanie w realności pod I. K. .... gminie kat. .... położonej, własność ..... kościoła w ..... stanowiącej, składające się z ..... pokoju ..... kuchni, dalej wolne używanie gruntów (ogrodu, łąki i t. p.) położonych pod I. k. .... w gminie ..... w obszarze ..... graniczących od wschodu ..... od północy ..... od zachodu ..... od południa ..... na czas trwania powyższego stosunku służbowego.

Niżej podpisany uznając wyraźnie własność ..... kościoła w ..... do powyżej wymienionej realności i gruntów obowiązuje się je oddać proboszczowi w ..... w tym dniu w posiadanie, w którym zgaśnie jego obowiązek pełnienia wyżej nadmienionych usług przy kościele w ..... czy to z powodu wypowiedzenia służby z jego strony, czy też z powodu wypowiedzenia ze strony Wielebnego ks. Proboszcza, lub z innego jakiegokolwiek powodu.

..... dnia ..... 19 .....

(Proboszcz, świadkowie, organista, kościelny i t. p.)

Dodatek XVI. Porządek nabożeństw.

Dla ujednostajnienia nabożeństw w diecezji, rządcy kościołów będą się trzymali następujących prawideł:

A) Zasady ogólne.

1. Nabożeństwa należy odprawiać regularnie o stałej godzinie. W razie przewidzianej przeszkody, powinno się zmianę naprzód zapowiedzieć. (stat. 198).

2. Gdzie miejscowe warunki wymagają odmiennego od przewidzianego w tej instrukcji porządku nabożeństw, należy się do ich zastosować tak, by wierni mogli jaknajwięcej korzystać z nabożeństw, zwłaszcza, jeżeli doświadczenie poucza, że w ten właśnie sposób odnoszą większą korzyść. Jednak rządcą parafii nie wprowadzi zmiany w przepisany porządku bez wyraźnego zezwolenia dziekana.

3. Nabożeństwo należy oznajmiać biciem w dzwony przed prymarią, sumą, nieszporama w niedziele i święta, przed nieszporama w przeddzień św. Patrona, zaś w dnie powszednie przed pierwszą Mszą świętą sygnaturką zapowiada się rozpoczęcie jakiegokolwiek nabożeństwa, katechizacji, spowiedzi w soboty i wigilje świąt.

Dzwoni się również podczas podniesienia na sumie, a w każdy piątek o godz. 3 po południu.

4. W kościołach o kilku kapłanach, Msze święte winne być odprawione jedna po drugiej. Pouczyć należy ministrantów, by w razie równoczesnego odprawiania nie przeszkadzali w odprawianiu Mszy św. lub nabożeństwa przy drugim ołtarzu.

5. Po Mszy św. cichej odmawia się modlitwy, nakazane przez Stolicę Apostolską, a to:

Trzy „Zdrowaś Marja”, „Witaj Królowo”, „Boże ucieczko nasza”, „Święty Michale”, przytem można dodawać „Najświętsze Serce Jezusa”. Opuszcza się te modlitwy: a) gdy Msza św. czytana ma charakter uroczystej, n. p. Msza w związku z I. Komunią świętą, Msza do Serca Jezusowego w I. piątek miesiąca; b) gdy po Mszy świętej czytanej ma bezpośrednio nastąpić jaka czynność liturgiczna, złączona ze Mszą św., n. p. błogosławieństwo Najśw. Sakramentem, kondukt.

6. Ilekroć instrukcja ta przepisuje po nabożeństwie błogosławieństwo Najśw. Sakramentem, rozumiemy błogosławieństwo, Najśw. Sakramentem w puszcze, wystawionej na mensę ołtarza; przytem lud śpiewa „Święty, Święty”, kapłan okadza Najśw. Sakrament, wśród ogólnego milczenia

błogosławi Najśw. Sakramentem, odśpiewuje naprzemian z ludem akty „Niech będzie Bóg uwielbiony”, wśród śpiewu „Niechaj będzie” chowa Najśw. Sakrament.

7. Po każdym uroczystszej nabożeństwie z wyjątkiem sum niedzielnych, kapłan, po ukończeniu nabożeństwa, kropi zgromadzonych wodą święconą wśród śpiewu pieśni kościelnej, dostosowanej do uroczystości lub pory kościelnej.

8. Podczas wystawienia Najśw. Sakramentu w monstrancji powinno się palić nieustannie na ołtarzu przynajmniej dwanaście świec. Tylko w uboższych kościołach wolno poprzestać na sześciu świecach. Podczas wstawień Najśw. Sakramentu w puszcze zapala się sześć świec.

Świece powinny być sporządzone z wosku pszczelnego, jeżeli nie w całości, to przynajmniej w przeważającej ilości materiału.

9. Świateł elektrycznych nie wolno umieszczać między świecami ołtarza, przed Najśw. Sakramentem lub w wiecznej lampie. Nigdy nie wolno umieszczać świateł elektrycznych w niszy tabernakulum lub poza monstrancją, aby przez to uwydatnić Hostję Przenajświętszą.

B) Czas odprawiania.

1. W niedziele i święta:

a) w kościele o jednej Mszy świętej:

O godzinie 8-mej Godzinki o Niepokalanem Poczęciu Najśw. Marji Pannie, Różaniec.

O godzinie 10-tej suma z aspersioną, procesją, kazaniem błogosławieństwem Najśw. Sakramentem.

Po południu w porze zimowej o 2-giej Różaniec, katechizacja, o 3-ciej nieszpory, suplikacje z błogosławieństwem Najśw. Sakramentem. W porze letniej o 3-ciej Różaniec, katechizacja, o 4-tej nieszpory.

Czas letni liczy się od Wielkanocy do św. Michała.

b) w kościele o dwóch Mszach świętych:

O godzinie 6-tej Godzinki, o 7-mej homilja, po niej prymarja i błogosławieństwo Najśw. Sakramentem.

O godzinie 10 ½ aspersiona, procesja, kazanie, suma, błogosławieństwo Najśw. Sakramentem.

Po południu nabożeństwo jak wyżej.

Gdzie się odprawia trzy lub więcej Mszy świętych, jedną z nich, poprzedzoną odczytaniem Ewangelji i krótką nauką, należy odprawić o godzinie 9-tej.

2. W dni powszednie:

Msza św. rozpoczyna się o godz. 6-tej w lecie, o 7-mej w zimie. Roraty zawsze o godz. 6-tej.

C) Sposób odprawiania

Prymarja. – Prymarję odprawia się z reguły cichą, z wyjątkiem Roratów lub świąt uroczystych. Kapłan po odprawieniu Mszy świętej, intonuje „Święty Boże”, wystawia Najśw. Sakrament na mense, a po ukończeniu suplikacyj udziela błogosławieństwa Najśw. Sakramentem.

Suma powinna być zawsze śpiewana; zaczyna się w niedzielę od aspersji, chociażby miało nastąpić wystawienie Najśw. Sakramentu. Aspersje uskutecznia sam celebrans bez biretu i bez krzyża.

Po aspersji procesja, o ile pora pozwala koło kościoła; w razie niepogody należy ją odprawić w kościele, z braku miejsca w kościele odpada; odpada również, jeśli po sumie ma odbyć się procesja z Najśw. Sakramentem.

Po sumie niedzielnej kapłan śpiewa u stopni ołtarza modlitwy za Ojczyznę i Prezydenta R. P.; nadto po sumie wśród śpiewu „Chwalmy ten nieskończony”, wystawia się na ołtarz Najśw. Sakrament w puszcze, na słowa pieśni „Błogosław prosim Ciebie”, błogosławi się Najśw. Sakramentem. Na końcu lud śpiewa „Anioł Pański”.

D) Nieszpory.

Po zaintonowaniu przez kapłana, ubranego w komżę, stułę i kapę rozpoczyna się śpiew psalmów. Na capitulum celebrans staje u stopni ołtarza, a po zaintonowaniu „Magnificat”, okadza ołtarz. Po „Divinum auxilium” udziela błogosławieństwa Najśw. Sakramentem.

E) Gorzkie Żale.

Odprawia się w niedziele W. Postu zamiast nieszporów i katechizacji. Kapłan wystawia Najśw. Sakrament w monstrancji wśród śpiewu „Święty, Święty”, klęka na stopniach ołtarza, intonuje „Gorzkie Żale”. Po ukończeniu śpiewu zasłania się Najśw. Sakrament na słowa „Któryś cierpiał...” i następuje kazanie pasyjne. Po kazaniu suplikacje, błogosławieństwo Najśw. Sakramentem, podanie relikwii Krzyża św. lub pacyfikału do ucałowania, podczas gdy lud śpiewa pieśń o Męce Pańskiej.

F) Nabożeństwo 40-godzinne.

Odprawia się w ostatnie trzy dni przed Środą Popielcową albo w ostatnie trzy niedziele przed W. Postem, a gdzie to niemożliwe, przynajmniej w ostatni czwartek przed Środą Popielcową.

Najśw. Sakrament wystawia się każdego dnia w monstrancji przed prymarją, a chowa po nieszporach.

Bractwa, stowarzyszenia, gminy godzinami kolejno adorują, śpiewając litanje i pieśni nabożne.

Duszpasterz dołoży starań, aby w tym czasie jak najwięcej wiernych przystąpiło do sakramentów św. Kazania w kościołach o więcej, niż jednym kapłanie niech będą na sumie i na nieszporach; w kościołach o jednym kapłanie przynajmniej raz na dzień a to w niedziele na sumie, a w dni powszednie na nieszporach.

Nabożeństwo kończy się w pierwsze dwa dni suplikacjami i błogosławieństwem, w trzeci dzień procesją i Te Deum.

Jeżeli wystawienie odbywa się w ostatki przed Popielcem, a kościół posiada relikwie Krzyża św., celebrans po schowaniu Najśw. Sakramentu i odśpiewaniu „Niechaj będzie pochwalony”, stojąc okadza podwójnie relikwie, zwrócony do ludu intonuje „Jezu Chryste, Panie miły” i podaje je wiernym do ucałowania.

G) Nabożeństwo do Serca Jezusowego.

Odprawia się w każdy pierwszy piątek miesiąca i święto Serca Jezusowego z wystawieniem w monstrancji.

Po ukończeniu uroczystej wotywy celebrans odmawia litanję do N. Serca Jezusowego, akt poświęcenia ludzkości Sercu Jezusowemu, intonuje suplikacje, a po nich błogosławi Najśw. Sakramentem.

H) Nabożeństwo majowe.

Odbywa się wieczorem w miesiącu maju z wystawieniem Najśw. Sakramentu w monstrancji w pierwszym i w ostatnim, dniu, t. j. 30 kwietnia i 31 maja, a przez inne dni z błogosławieństwem Najśw. Sakramentem w puszcze po skończonem nabożeństwie. Kapłan rozpoczyna litanję do Najśw. Marji Panny, po litanji krótka nauka lub czytanie od ołtarza, „Pod Twoją obronę”, modlitwy do Najśw. Marji Panny i do św. Józefa, błogosławieństwo Najśw. Sakramentem.

I) Nabożeństwo różańcowe.

Odbywa się wieczorem w miesiącu października z wystawieniem Najśw. Sakramentu w monstrancji 1 i 31 października, a w inne dni z błogosławieństwem Najśw. Sakramentem w puszcze. Kapłan odmawia na przemian z ludem część Różańca św., następnie litanję do Najśw. Marji Panny, modlitwę do św. Józefa „Do Ciebie o św. Józefie”, potem błogosławi wiernych Najśw. Sakramentem.

J) Nabożeństwo czerwcowe.

Można urządzić przez cały miesiąc czerwiec w ten sposób: Po Mszy św. wśród śpiewu „Święty, Święty” wystawia kapłan Najśw. Sakrament w puszcze na ołtarzu, odmawia litanję do Najśłodszego Serca Jezusowego, potem błogosławi wiernych Najśw. Sakramentem.

K) Roraty.

Odprawia się przez cały adwent rano, o godzinie 6 według przepisów podanych w directorium.

L) Nowenna przed Zesłaniem Ducha św.

W czasie Mszy św. śpiewają wierni hymn „Przybądź Duchu Stworzycielu”..., po Mszy św. wystawia kapłan Najśw. Sakrament w puszcze na ołtarzu, odmawia modlitwę „Duchu św. Stworzycielu”... i 7 „Chwała Ojcu”, błogosławi Najśw. Sakramentem.

Ł) Nabożeństwa Brackie.

Godzina Adoracji Najśw. Sakramentu. – W pierwszą lub inną niedzielę miesiąca należy urządzić uroczystą godzinę adoracji Najśw. Sakramentu. Adorację tę można urządzać także podczas sumy lub nieszporów.

Różaniec Wieczny. – Gdzie istnieje Bractwo wiecznego Różańca św. należy w święto Matki Boskiej Różańcowej zamiast nieszporów odbyć procesję różańcową z wystawieniem Najśw. Sakramentu w monstrancji. W jeden z Suchych Dni odprawia się nabożeństwo za zmarłych członków z katafalkiem. Towarzystwo Wstrzemięźliwości. – Nabożeństwa tego towarzystwa odprawiać należy według przepisów instrukcji nr. 5, str. 166.

M) Nabożeństwa szkolne.

W parafjach, w których jest osobny katecheta, młodzież szkolna ma brać udział we wspólnych nabożeństwach z egzortą:

- a) z początkiem i końcem roku szkolnego;
- b) we wszystkie niedziele i święta, w które przypadają obowiązkowe nabożeństwa szkolne;
- c) w Środę Popielcową;
- d) w dzień Najśw. Marji Panny, Królowej Korony Polskiej, a zarazem Konstytucji 3-go Maja;
- e) w dzień św. Patrona(ki) szkoły;

f) w dniu wspólnej Komunii św.;

g) wreszcie w dniu, w które władza szkolna uwolni młodzież od nauki z powodu ważniejszych wydarzeń religijnych lub narodowych. Na tych nabożeństwach, oraz w Środę Popielcową może nie być egzorty.

Kościelny hymn narodowy należy śpiewać bezpośrednio po Mszy św.

Katecheta niech urządza nabożeństwa w porozumieniu z rządcą kościoła i niech się stara ułatwić młodzieży udział w ważniejszych nabożeństwach parafjalnych.

Katecheta będzie się starał, żeby młodzież brała jaknajwyższy udział we Mszy św. i żeby nauczyła się; pieśni religijnych, dostosowanych do pory roku kościelnego i do jej wieku i śpiewała je w szkole przed lub po nauce i w czasie szkolnych nabożeństw.

Dodatek XVII.

Porządek wystawień Najśw. Sakramentu.

Według statutu 207. wystawiać należy Najświętszy Sakrament w ciągu roku kościelnego podczas następujących nabożeństw:

a). w puszcze, na mensie ołtarza:

1) we wszystkie niedziele i święta po prymarji, po sumie i po nieszpórach;

2) po nabożeństwach majowych, różańcowych i czerwcowych;

b). w monstrancji:

1) przez cały dzień: w czterdziestogodzinne nabożeństwo, przy grobie Pańskim w Wielki Tydzień;

2) na sumie i na nieszpórach przez całą oktawę Bożego Ciała, a w dni odpustowe na sumie i na I. i II. Nieszporach;

3) na sumie w uroczystość Nowego Roku, Przenajśw. Trójcy, Imienia Najśw. Marji Panny, Matki Boskiej Różańcowej, w rocznice Poświęcenia Kościoła, w uroczystość Chrystusa Króla i Niepokalanego poczęcia Najśw. Panny Marji;

4) podczas uroczystej wotywy do Serca Pana Jezusa w I. piątek miesiąca;

5) na nieszpórach w ostatni dzień roku, podczas Gorzkich Żali i uroczystości Resurekcji Pańskiej;

6) przy rozpoczęciu i zakończeniu nabożeństwa majowego i różńcowego;

7) podczas godziny adoracyjnej dla członków Arcybractwa Adoracji Najśw. Sakramentu ;

8) w czasie misyj i rekolekcyj, ilekroć zajdzie potrzeba wystawienia.

Dodatek XVIII.

Instrukcja o zabezpieczeniu majątku opróżnionych kościołów i probostw.

Zabezpieczenie majątku kościoła i probostwa przy zmianie beneficjanta ma się odbyć możliwie najrychlej, zwłaszcza gdy chodzi o zabezpieczenie z powodu śmierci proboszcza.

W tym wypadku wyda dziekan bezzwłocznie zarządzenie, by ani z plebanji, ani z budynków gospodarczych nic nie wynoszono ani nie wywożono aż do chwili stwierdzenia, co jest własnością osobistą ś. p. beneficjanta, a co własnością kościoła i probostwa i czy nie zajdzie potrzeba, by poszukiwać odszkodowania dla kościoła, probostwa lub nieodprawionych intencji mszalnych na prywatnym majątku zmarłego. Administrator, którego aż do Naszego zarządzenia zaraz ustanowi dziekan i któremu odda obok zarządu spiritualjów także zarząd temporaljów, będzie odpowiedzialny za ich całość tak materjalnie czyli majątkowo, jako też, gdyby tego zaszła potrzeba, dyscyplinarnie.

Po tem doraźnem zarządzeniu ze strony dziekana nastąpi możliwie najrychlej urzędowe zabezpieczenie majątku i inwentarzy kościoła i probostwa. Dziekan w obecności ustępującego beneficjanta, względnie jego zastępcy, spadkobiercy lub wykonawcy testamentu, Patrona i Komitetu kościelnego, oddaje szczegółowo administratorowi kościół i jego inwentarz, jak również majątek plebański wraz z inwentarzem żywym i martwym. Podstawą tego zabezpieczenia i oddania będzie księga inwentarza, protokół z poprzedniego podobnego aktu i stan faktyczny, stwierdzony ewentualnie przez uczestników i świadków ostatniego zabezpieczenia.

Protokół zabezpieczenia spisuje pod dyktatem dziekana jeden z członków Komisji, podpisuje go zaś cała Komisja. Gdyby który członek Komisji odmówił swego podpisu, fakt ten, jak również podaną przyczynę odmowy, należy wyraźnie w protokole zaznaczyć. Z tego protokołu sporządzić należy dosłowny odpis, na którym dziekan ma stwierdzić dosłowną zgodność z oryginałem. Odpis pozostanie w archiwum parafjalnem, a oryginał protokołu przesyła dziekan do Kurji Biskupiej, dodając, w miarę potrzeby, swoje uwagi o stanie inwentarza i o innych szczegółach, odnoszących się tak do inwentarza, jak i do samego aktu zabezpieczenia. Gdyby przy zabezpieczaniu okazały się jakie braki lub ubytki, należy je wyraźnie zaznaczyć, dodając, czy zaszły one z winy lub bez winy ustępującego beneficjanta i podając źródła względnie środki ich pokrycia, jeżeliby ustępujący beneficjant względnie spadkobierca nie zgodził się dobrowolnie uzupełnić w całości stwierdzone braki inwentarskie. Ewentualnie należy bezzwłocznie imieniem kościoła względnie probostwa zgłosić w sądzie

pretensje do masy spadkowej i dopilnować, by sprawa ta została przed wydaniem dekretu dziedzictwa pomyślnie i szybko załatwiona. Odpowiedzialność za to dopilnowanie ponosi solidarnie dziekan i administrator.

Gdy już stwierdzono, co jest własnością prywatną ustępującego beneficjara, a co należy do majątku i inwentarza kościoła i probostwa, własność osobistą należy wydać właścicielowi, który, ma ją możliwie najrychlej zabrać, gdyż za całość, jej odpowiada administrator tylko w tym wypadku, gdy wyraźnie do tego się zobowiązał.

W sprawie podziału dochodów z beneficjum czyli tak zwanych temporaljów stawiamy następujące zasady:

I. Przedewszystkiem należy odłożyć w naturze lub w pieniądzech według cen targowych dnia odpowiednią ilość doborowego i czystego żyta, jęczmienia, pszenicy, owsa i kartofli, potrzebną i wystarczającą do obsiania i obsadzenia nie zasianego nie zasadzonego jeszcze pola plebańskiego w ilości przyjętej w księdze inwentarza probostwa z uwzględnieniem stat. 221, 222, 223.

II. Pozostała reszta dochodów probostwa, do których zalicza się dochód z pól ornych, stawów rybnych, łąk, pastwisk, sadów, czynszów dzierżawnych, świadczeń osób trzecich w pieniądzech lub in natura i z kapitałów należących do majątku zakładowego probostwa, jest własnością ustępującego proboszcza, funduszu interkalarnego i nowego beneficjara, tak, iż każdy z nich otrzymuje taką część dochodu in natura lub ekwiwalent w gotówce, jaka na, niego pro rata roku kanonicznego wypada.

Rok kanoniczny odnośnie do dochodu z pól, ornych, ogrodów i łąk liczy się od zbioru włącznie do następnego zbioru wyłącznie i dochód z tego okresu czasu ma być dzielony między wszystkich trzech uprawnionych do jego poboru. Jako początek zbioru uważać należy pierwszy sianokos wiosenny, względnie pierwszy zbiór koniczyny.

III. Dochody należy rozumieć netto, to potrąceniu wydatków na opłacenie wszelkich podatków i danin publicznych z gruntów plebańskich i wydatków, poniesionych na robociznę przy uprawie, zasiewie, zasadzeniu gruntów i dokonaniu zbiorów i omłotu, jak niemniej wydatków na zabezpieczenie plonów od klęsk elementarnych.

Za robociznę służby plebańskiej i innych domowników proboszcza, jak również za robociznę inwentarskiego bydła roboczego, nie wolno zaliczać żadnego wydatku.

IV. Administrator opróżnionego beneficjum będzie pobierał płacę proboszcza z ryczałtu diecezjalnego, wszystkie dochody e juribus stolae tak, jak je pobiera i poobierać ma prawo proboszcz, a nadto za administrację temporaljów przez czas wakansu z gruntów probostwa te środki

żywności, które one wydały, a które są własnością funduszu interkalarnego, oraz drzewo potrzebne na opał, jeżeli je probostwo posiada.

Srodki żywności w ilości potrzebnej i wystarczającej do utrzymania będzie pobierała również przez czas wakansu służba, potrzebna do normalnego prowadzenia gospodarstwa domowego i polnego z tem jednak, iż służba osobista administratora (kucharka, pokojówka) będzie pobierała płacę w pieniądzach od administratora z jego własnych funduszków. Dlatego administrator będzie prowadził szczegółowe rachunki dochodu i rozchodu probostwa i przedłoży je wraz z dowodami (kwity, rewery i t. p.) po skończonej administracji dziekanowi, który ze swoją opinią przedłoży je Kurji Biskupiej.

V. Ustępujący beneficjat pod osobistą odpowiedzialnością majątkową i dyscyplinarną zostawi i odda swemu następcy (względnie administratorowi):

1° inwentarz kościoła i probostwa, przynajmniej w takim stanie, w jakim go otrzymał;

2° kancelarię parafialną z całym archiwum metryk, ksiąg i dokumentów wraz z szafami, stołami i półkami, w których je przechowywał;

3° drzewa, krzewy, kwiaty i t. p. rosnące na gruncie plebańskim, bez względu na to, kto i czym kosztem je zasadził, pielęgnował i ulepszył;

4° parkany, ploty, ogrodzenia, mosty, drabiny, żłoby i t. p. jakoteż przybudówki i ulepszenia wszelkiego rodzaju, bez względu na to, kto i czym kosztem je poczynił.

Jeżeli jednak beneficjat na meljoracje ad 3) i 4) poczynił z własnych funduszków i za zgodą władzy diecezjalnej nadzwyczajne wydatki, a korzyści, jakie odniósł z tych meljoracyj, nie wyrównały jeszcze poniesionych wkładów i wydatków, ma prawo żądać od następcy zwrotu odpowiedniej ich części.

5° Wszystką słomę i nawóz.

Wszystkie wątpliwości i spory wynikłe między uprawnionymi do korzystania z temporaljów probostwa rozstrzyga dziekan, w ostatniej instancji zaś Kurja Biskupia.

Powyższe zasady i przepisy odnoszą się tylko do spraw majątkowych opróżnionych probostw, gdyż wszystkie czyste dochody kościoła i jego majątku, jak również fundacyj pobożnych należą zawsze niepodzielnie do tych instytucyj i dlatego rządcy kościołów będą prowadzili szczegółowe rachunki tych dochodów, które odnośnie do fundacyj mszalnych i wspominkowych będą pobierali ci, którzy wypełnili ich obowiązki. Rachunki te wraz z dowodami kasowymi przedkładać będą dziekanom przy sposobności wizyty dziekańskiej.

Podkreślamy, że za szkody i straty, które mogą wyniknąć, odpowiadają winni czy to przewlekania lub niedopilnowania spraw, czy też niezastosowania się do podanych zasad. Wyrażamy jednak nadzieję, że Duchowieństwo będzie zawsze w tych sprawach dążyło do zgodnego porozumienia, jak tego wymaga poczucie godności osobistej i sumienie kapłańskie.

Dodatek XIX. Wzór kontraktu dzierżawy.

Zawarty między W. Ks. ....
proboszczem w ....., działającym imieniem
rzym.-kat. Probostwa w .....
Jako wydzierżawiającym z jednej, a N. N. ....
w ....., jako biorącym w dzierżawę
z drugiej strony w następującej osnowie:

Art. I.

Rzym.-kat. Probostwo w .....,
będąc właścicielem realności lwh. ....
ks. gr. gm. kat. .... objętej, wypuszcza niniejszem
z wchodzących w skład tej realności gruntów pp. N. N., a N. N. bierze od
probostwa w ..... letnią, z dniem .....
rozpoczynającą się, a dnia ..... kończącą się dzierżawę
parcele ....., graniczącą od wschodu
z ....., od południa z .....,
od zachodu z ....., od północy z .....

Art. II.

Za opisany wyżej przedmiot dzierżawy ustanawiają obie strony kontraktujące zgodnie ryczałtowy czynsz w rocznej kwocie ....., który dzierżawca obowiązuje się do rąk wydzierżawiającego względnie osoby przez władzę diecezjalną mu wskazanej płacić w równych ..... ratach, a to dnia ....., dnia ..... każdego roku po ..... z góry.

W razie niezapłacenia jakiej raty czynszu dzierżawnego w terminie płatności obowiązany będzie p. dzierżawca zapłacić także od nieuiszczonej raty odsetki zwłoki wedle stopy ..... od sta. a zarazem poddaje się egzekucji sądowej wprost z kontraktu.

Dzierżawcy nie wolno czynszu dzierżawnego ani do depozytu sądowego składać, ani też z jakimkolwiek bądź pretensjami do wydzierżawiającego kompenzować, a to pod rygorem, że w podobnym wypadku rata czynszu za nieopłaconą uważaną będzie.

Od zapłacenia całej raty czynszu dzierżawnego nie mogą też uwolnić dzierżawcy ani klęski elementarne, jak pożar, powódź, nieurodzaj, gradobicie, ani inne nadzwyczajne wypadki, jak wojna, rozruchy, pomór etc.

Art. III.

Wydzierżawiające probostwo nie ręczy ani za obszar, ani za jakość, ani za pożytki wydzierżawionych niniejszem gruntów.

Grunta te oddało (względnie odda) probostwo dnia .....
w dzierżawne posiadanie dzierżawcy (sprawione? obsiane? jak?).

Art. IV.

Przedmiot niniejszej dzierżawy otrzymuje dzierżawca jedynie pod uprawę rolną.

1. Nie wolno mu zatem na dzierżawionym gruncie kamieni łamać, za minerałami poszukiwać i je wydobywać, rosnące tamże drzewa ścinać, wykopywać, lub gałęzie z nich obcinać.

2. Natomiast będzie dzierżawca obowiązany oddane mu w dzierżawę grunta, jako dobry gospodarz należycie uprawiać, wyprodukowaną na tym gruncie słomę względnie uzyskany nawóz na nim zużyć, w razie potrzeby także sztucznem nawozami grunt ten sprawiać i przynajmniej raz w ciągu trwania dzierżawy omawiane grunta obornikiem dobrze znawozić.

3. Nie wolno dzierżawcy na wydzierżawionych gruntach dróg nowych robić.

4. Nie wolno mu też będzie zadzierżawione grunta czy w całości, czy w części poddzierżawiać.

5. Dzierżawca obowiązuje się granic wydzierżawionych mu gruntów strzec i o każdym naruszeniu posiadania wczas wydzierżawiającego zawiadomić z podaniem świadków naruszenia.

6. Wydzierżawiającemu wolno będzie każdej chwili wglądać w sposób gospodarowania dzierżawcy. Dzierżawca zatem obowiązany będzie dozwolić wydzierżawiającemu wstępu na wydzierżawione grunta i na żądanie udzielić wszelkich potrzebnych wyjaśnień.

Art. V.

Wszelkie podatki z dodatkami, należności konkurencyjne, od dzierżawionych gruntów przypadające, ponosić będzie wydzierżawiający, tak że dzierżawca obowiązany będzie płacić tylko podatek dochodowy, od tej dzierżawy wymierzony.

W razie opustu w podatkach lub przyznania innego jakiego wynagrodzenia z powodu klęsk elementarnych na wydzierżawionych niniejszem gruntach, dzierżawca będzie uprawniony żądać zapłacenia mu kwoty, odpowiadającej wysokości przyznanego opustu względnie wynagrodzenia od tego proboszcza, względnie administratora probostwa, któremu ten opust, względnie wynagrodzenie, prawomocnie przyznano. Prawa i obowiązki, z niniejszego kontraktu wypływające przechodzą :

1. W razie ustąpienia obecnego proboszcza na jego następców w beneficjum w .....

2. W razie śmierci dzierżawcy na jego spadkobierców, którzy jednak obowiązani będą do 6 (sześciu) tygodni od dnia śmierci dzierżawcy licząc, bez względu na to, czy spadek po nim w tym czasie został przyznany, ustanowić dla niniejszej dzierżawy z pomiędzy siebie wspólnego pełnomocnika i o nim wydzierżawiającego pisemnie powiadomić.

Art. VII.

Kontrakt niniejszy rozwiązuje się:

a) w razie niezapłacenia raty czynszu dzierżawnego w pełnej kwocie wraz z ewentualnymi odsetkami zwłoki do terminu płatności najbliższej raty czynszu dzierżawnego, w dniu płatności tejże najbliższej raty bez poprzedniego wypowiedzenia;

b) w razie niedotrzymania warunków, przez dzierżawcę względnie jego prawonabywców w artykułach IV. i VI. L. 2 przyjętych, każdego czasu, za poprzednim 14 (czternasto) dniowem wypowiedzeniem.

Prawo żądania uznania kontraktu za rozwiązany w przypadku tu pod 2: a) wymienionym i prawo wypowiedzenia w przypadku pod 2. b) przysługuje jednak tylko wydzierżawiającemu, nie zaś dzierżawcy i jego nabywcom.

Art. VIII.

Przy ustąpieniu z dzierżawy z jakiegokolwiek przyczyny obowiązany będzie dzierżawca, względnie jego spadkobiercy, oddać wydzierżawiającemu grunta co najmniej w takim stanie, w jakim je otrzymał (a więc gruntem sprawione, obsiane, jak?).

Pożytki, z gruntem jeszcze złączone, staną się własnością wydzierżawiającego, a dzierżawca nie będzie miał prawa domagać się zwrotu wartości tych pożytków, ani zwrotu kosztów ich produkcji, ani wynagrodzenia za nadwyżkę w sprawieniu gruntów, w zasiewach, ani za polepszenie gleby.

Za niedobór zaś jak niemniej za szkodę stąd wynikłą, odpowiada dzierżawca.

Art. IX.

Na zabezpieczenie przyjętych tym kontraktem obowiązków składa dzierżawca kaucję w wysokości półrocznego czynszu dzierżawnego, t. j. w kwocie ....., która po ulokowaniu jej na książeczkę ..... przechowywaną będzie w depozytach Kurji Biskupiej w Tarnowie.

Dzierżawca uprawniony będzie narosłe od tej kaucji procenta raz do roku na własny koszt podjąć.

Art. X.

Wszelkie dodatkowe do niniejszego kontraktu umowy, o ile nie zostaną sporządzone na piśmie i w razie potrzeby przez władzę zatwierdzone, nie będą miały żadnego skutku prawnego.

Art. XI.

Strony kontraktujące zrzekają się prawa unieważnienia tego kontraktu z jakiegokolwiek przyczyny, a w szczególności z powodu pokrzywdzenia ponad połowę wartości.

Art. XII.

Koszta sporządzenia tego kontraktu, należytość prawną od niego, ponosi dzierżawca wyłącznie z własnych funduszów.

Art. XIII.

Oryginał tego kontraktu stanowi własność wydzierżawiającego, p. dzierżawca zaś otrzyma na żądanie sporządzony na jego koszt odpis tego kontraktu.

Art. XIV.

Kontrakt niniejszy obowiązuje dzierżawcę z dniem podpisania, ważność zaś tego kontraktu dla wydzierżawiającego zawisłą jest od zatwierdzenia przez Kurję Biskupią w Tarnowie.

(Data)

(Podpisy 2 świadków).

(Podpisy stron).

(Pieczęć Urzędu parafialnego).

(Klauzula legalizacyjna podpisu dzierżawcy).

(Klauzula zatwierdzająca Kurji Biskupiej).

Zauważa się nadto:

1. Jeśli stroną wydzierżawiającą jest probostwo, kontrakt winien być podpisany przez proboszcza w obecności 2 świadków przy wyciśnięciu pieczęci urzędu parafialnego.

2. W razie wydzierżawienia gruntów ściśle kościelnych, kontrakt ma zawierać oznaczenie osoby wydzierżawiającego zamiast „rzym. kat. probostwo w.....” „rzym. Kat. kościół parafjalny w.....” – jako zastępców imieniem kościoła działających proboszcza i dwóch członków zarządu (komitetu) kościelnego, i przez wszystkich tych zastępców ma być podpisany w obecności 2 świadków przy wyciśnięciu pieczęci urzędu parafialnego.

3. Dzierżawca ma podpisać kontrakt własnoręcznie, lub położyć znak swej ręki, a podpis jego, względnie podznaczenie, należy bądź sądownie, bądź notarialnie zalegalizować, a to tak celem ułatwienia w ewentualnym procesie dowodu, jak też ze względu na to, że kontrakty takie niejednokrotnie w przyszłości przynajmniej pośrednio stanowić mogą środek dowodowy na wykazanie własności kościoła, względnie probostwa.

4. Kontrakty, winne być ostemplowane według obowiązującej ustawy skarbowej.

5. Po zaklauzulowaniu winien być kontrakt starannie przechowany w archiwum parafjalnem lub diecezjalnem, choćby nawet dzierżawa już dawno wygasła.

Drugi Synod Diecezji Tarnowskiej 1938⁷¹

Drugi Synod Diecezji Tarnowskiej był odpowiedzią bp Franciszka Lisowskiego na Pierwszy Synod Plenarny. Bp Lisowski dał temu wyraz w piśmie skierowanym do wszystkich wiernych a odczytany z ambon w dniu 3 lipca 1938 roku. Czytamy tam: „Synod obecny ma szczególny charakter, chodzi bowiem o przystosowanie naszego życia religijnego i duchowego do przepisów Synodu plenarnego. Wszyscy więc dążyć powinniśmy, by nie zaniechać niczego, co może się przyczynić do utrwalenia i rozkwitu życia religijnego, a zarazem usunąć wszystko, co mogłoby ten rozwój tamować. Wszyscy modlić się winniśmy, aby Synod wzmocnił węzy duchowe, jakie wiążą wiernych i ich duszpasterzy, Biskupa i powierzone mu dusze kapłanów i ludu. Nic bowiem nie przyczynia się tak do rozkwitu życia religijnego, jak wzajemne zrozumienie i zespolenie duchowieństwa i wiernych w jednej wspólnej służbie dla chwały Chrystusa Pana⁷²”. W cytowanym piśmie Biskup Tarnowski zarządza trzy sprawy:

– „wszyscy kapłani odmawiać będą w dniach 3, 4 i 5 lipca we Mszy św. modlitwę do Ducha św. (*oratio pro re gravi ad postulandum gratiam Spiritus Sancti*);

– w niedzielę dnia 3 lipca należy wyjaśnić wiernym z ambon znaczenie Synodu, po sumie należy wobec Najświętszego Sakramentu wystawionego w monstrancji, odmówić litanie do Wszystkich Świętych na intencję Synodu;

– dnia 4 lipca o godz. 15.00 odezwą się dzwony we wszystkich kościołach diecezji, by ich głos złączył nas wszystkich duchowo przy rozpoczęciu obrad synodalnych⁷³.

I Polski Synod Plenarny był zdarzeniem szczególnie doniosłym. „Synod ten jest Pierwszym Synodem Plenarnym w dziejach Kościoła po wskrzeszeniu Państwa Polskiego, a zebrał się w okolicznościach ze wszech miar ważnych w życiu naszym wewnętrznym i w chwili, gdy najstraszniejszy z pożarów, jaki

---

⁷¹ R. Kantor, *Synod w przededniu wojny. II synod diecezji tarnowskiej – historia i rekonstrukcja statutów*, Wydawnictwo Biblos, Tarnów 2016.

⁷² Franciszek Lisowski, Pismo do wiernych, „Currenda”, VI (1938), s. 97.

⁷³ Tamże, s. 97-98.

kiedykolwiek groził światu, krwawą łuną wypisuje wszystkim swoje *mane tekel fares*⁷⁴.

Uchwały I Polskiego Synodu Plenarnego zawierają XV rozdziałów⁷⁵:

- I. Zasady ogólne
- II. O duchowieństwie w ogólności
- III. O duchowieństwie w szczególności
- IV. O katolikach świeckich
- V. O Akcji Katolickiej
- VI. O zasadach moralnych życia publicznego, społecznego i kulturalnego
- VII. O pismach i wydawnictwach katolickich
- VIII. O misjach i jedności Kościoła
- IX. O sakramentach świętych
- X. O sakramentaliach
- XI. O miejscach świętych
- XII. O czci Boga i świętych
- XIII. O posłannictwie nauczycielskim Kościoła
- XIV. O majątkowych sprawach kościelnych
- XV. O sądownictwie kościelnym

Biskupom chodziło o to, by z wszystkich uchwał synodalne przenikała troska i staranie o podniesienie i uświęcenie duszy w społeczeństwie, gdyż nie wszystko można zdziałać samymi tylko zarządzeniami karnymi. „Komunizm jest przede wszystkim chorobą dusz, więc duszę należy leczyć. A jakże niestety często zapominają o znaczeniu społecznym duszy zdrowej i uduchowionej ci, którzy biorą się do reform, opierając je na spaczonych umysłach, na niskich charakterach, które nieraz chcą zwalczać komunizm, sprzymierzając się z radykalizmem. W jakimż są błędzie!”⁷⁶. Biskupi zachęcają wiernych, by bronili wiary, czuwali nad duchem narodu i bezpieczeństwem ojczyzny. Pomocą w tym będą uchwały Synodu Plenarnego.

Program Drugiego Synodu Diecezji Tarnowskiej w dniach 4 i 5 lipca 1938 roku przedstawiał się w następujący sposób⁷⁷:

---

⁷⁴ List pasterski biskupów Rzeczypospolitej Polskiej z Jasnogórskiego Synodu Plenarnego, „Currenda”, VIII (1936), s. 117.

⁷⁵ Uchwały Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego odbytego w Częstochowie Roku Pańskiego 1936, Katowice 1938.

⁷⁶ List pasterski biskupów Rzeczypospolitej Polskiej z Jasnogórskiego Synodu Plenarnego, „Currenda”, VIII (1936), s. 120.

⁷⁷ Archiwum Diecezji Tarnowskiej, Sygn. SDT II.

POCZĄTEK SYNODU:

Poniedziałek dnia 4 lipca godz. 15.00.

Uczestnicy Synodu ubrani w komże (rokiety i mantolety) birety gromadzą się na placu Katedralnym w oczekiwaniu na przybycie JE. Ks. Biskupa.

Archidiakon podaje JE. *aspergile*, procesja wyrusza przy dźwięku dzwonów przez wielkie drzwi do katedry.

Duchowieństwo w miarę jak wchodzi do kościoła otrzymuje od ceremoniarzy wskazówkę, gdzie ma wyznaczone miejsce.

Kapituła prowadzi JE. przed ołtarz *Sanctissimi*, następnie przed wielki ołtarz.

SESJA PIERWSZA:

JE. Ks. Biskup przybywa przed wielki ołtarz, wkłada szaty liturgiczne i zasiada na faldistorium przed wielkim ołtarzem.

Diakon intonuje: **Orate omnes**. Wszyscy pochylają głowy i trwają przez chwilę w cichej modlitwie. JE. Ks. Biskup klęcząc rozpoczyna mówić antyfonę: **Exaudi nos Domine...** Diakon śpiewa: **Erigite vos omnes...** wszyscy siadają i odmawiają na przemian psalm 68: **Salvum ma fac...**

Po powtórny odmówieniu antyfony JE. odmawia kolejno trzy modlitwy, obecni odpowiadają **Amen**. Wszyscy uklękają, JE. rozpoczyna odmawiać **litanie do WW. Świętych** według pontyfikału; po wezwaniu: **Ut omnibus fidelibus...** Ks. Biskup błogosławi uczestników Synodu śpiewając: *Ut Hanc praesentem Synodum visitare, disponete et benedicere digneris...* wszyscy odpowiadają: **Te rogamus audi nos**.

Po skończonej litanii wszyscy wstają, po czym następuje odśpiewanie Ewangelii: *Convocatis discipulis* i hymn **Veni Creator**. (Przy pierwszej zwrotce wszyscy klękają, przy następnej stoją).

JE. Ks. Biskup wygłasza przemówienie na otwarcie Synodu.

Po przemówieniu diakon śpiewa: **Exeant omnes...** ceremoniarze wzywają obecnych świeckich do opuszczenia kościoła.

Odczytanie dekretów, związanych z otwarciem Synodu.

Stwierdzenie obecności uczestników Synodu. Sekretarz odczytuje z ambony nazwiska uczestników; każdy z uczestników wstaje, zdejmuje biret i odmawia: **adsum**.

Uroczyste wyznanie wiary. Archidiakon odczytuje wyznanie wiary, które wszyscy stojąc powtarzają w milczeniu; następnie przystępują kolejno po trzech równocześnie i klęcząc przed JE. powtarzają z ręką na piersi: **Sic spondej, voveo ac iuro. Sic me Deus adiuvet et haec Sancta Dei Evangelia**.

Wybór egzaminatorów, proboszczów konsultorów, sędziów synodalnych.

Wszyscy wypełniają otrzymane kartki, które zbierają sekretarze do puszek. Kanclerz Synodu przelicza oddane głosy i nazajutrz ogłasza wynik wyborów.

Zakończenie:

Kanclerz odczytuje pismo J. Św. Ojca św., po czym JE. udziela błogosławieństwa.

Wszyscy udają się do Seminarium Duchownego, gdzie w auli odbędą się obrady na temat:

1. Obowiązki stanu duchownego.
2. Porządek nabożeństw.

SESJA DRUGA:

We wtorek 5 lipca o godz. 8-mej.

Uczestnicy Synodu gromadzą się w kościele katedralnym, zajmując miejsca, jakie im wczoraj wyznaczono.

Kapituła wita przy drzwiach kościoła JE. Ks. Biskupa i prowadzi go przed wielki ołtarz, gdzie rozpoczyna się Msza św. De Spiritu Sancto.

Po Mszy św. wszyscy uklękają, JE. rozpoczyna antyfonę: **Propitius esto...** po czym diakon śpiewa: **Erigite vos omnes...** wszyscy siadają i odmawiają na przemian psalm 78: **Deus venerunt gentes...**

Po powtórnym odmówieniu antyfony JE. odmawia trzy modlitwy, obecni odpowiadają **Amen**.

Następuje **odśpiewanie Ewangelii** i hymnu: **Veni Creator...**

Przemowa JE. Ks. Biskupa Sufragana.

Po przemówieniu diakon śpiewa: **Exeant omnes...** ceremoniarze opróżniają kościół z osób świeckich.

Ogłoszenie wyniku i zatwierdzenie wyborów, zaprzysiężenie wybranych.

Zakończenie. JE. Ks. Biskup udziela błogosławieństwa; wszyscy udają się Seminarium na dalsze obrady na temat:

1. Sprawy majątkowe.
2. Obowiązki osób świeckich według Synody Plenarnej.
3. Omówienie ważniejszych spraw i wniosków zgłoszonych.

(Między obradami nastąpi przerwa obiadowa, zależnie od czasu, jaki pochłonie omówienie każdego tematu).

SESJA TRZECIA:

Po skończonych obradach wszyscy udają się do kościoła katedralnego i zajmują wyznaczone im miejsca. JE. w otoczeniu kapituły zasiada na faldistorium, diakon intonuje: **Orate omnes...** wszyscy modlą się przez chwilę w skupieniu.

JE. Ks. Biskup rozpoczyna antyfonę klęcząc: **Exaudi nos Domine.** Diakon śpiewa: **Erigite vos omnes...** wszyscy siadają i odmawiają psalm 68: **Salvum me fac...**

Następuje odśpiewanie: Ewangelii **Si peccaverit** i hymnu **Veni Creator**, po czym cały kler przystępuje do tronu do ucałowania ręki JE.

Zamknięcie Synodu: JE. Ks. Biskup wygłasza przemówienie na zamknięcie Synodu, po czym odmawia modlitwę: **Nulla Est Domine...** której wszyscy w skupieniu wysłuchują.

Ceremoniarze polecają otworzyć podwoje katedry, odzywają się organy i dzwony na uroczyste **Te Deum.**

Diakon z ambony intonuje:

Oremus pro beatissimo Papa Nostro Pio.

Wszyscy: Dominus Conservet eum, et vivificet eum et beatum faciat eum in terra, et non trasat eum in animam inimicorum eius.

D.: Oremus. Deus omnium fidelium Pastor...

Amen.

D.: Oremus pro Rmmo Dno Francisco huius sanctae Ecclesiae Tarnoviensi Episcopo vigilantissimo.

W.: Salvum fac servum tuum Deus meus sperantem in te; mitte ei, Domine auxilium, de Sancto, et de Sion tuere eum.

D.: Oremus... Amen.

D. Oremus pro omnibus Presbiteris... qui in hac Synodo cenvenerunt:

W.: Memento congregationis tuae, Domine, quam possedisti ab initio.

D.: Oremus... Amen.

D.: Oremus pro universis huius civitatis christifidelibus et omni plebe nobis commissis:

W.: Salvum fac populum tuum, Domine, et benedic haereditati tuae, et rege eos, et extolle illos usuque in aeternum.

D.: Oremus... Amen.

D.: Dominus vobiscum.

W.: Et cum Spiritu tuo.

D.: Benedicamus Domino.

W.: Deo gratias!

- D.: Sapientissimo Pontifici Summo Pio XI ecclesiae catholicae fundamento, fidei et morum infallibili magistro Gloria et obsequium:
W.: Gloria, laus et congratulatio, incolumem illum Deus populo christiano ad multos conservet annos!
D.: Francisco Episcopo nostro et pastori vigilantissimo, disciplinae assertori perennes gratias:
W.: Perennes gratias salvumque illum nobis Dominus diutissime custodiat atque conservet!
D.: Totius synodi clero atque dioecesi pacem concordiam et gratiam a Domino!
W.: Pacem, concordiam et gratiam senper nobis Dominus concedat. Amen.

HOLD JE. KS. BISKUPOWI.

Wszyscy obecni wstają; dziekan kapituły, ks. inf. Mazur, opat, najstarszy dziekan, proboszcz, katecheta i wikariusz przystępują do tronu; ks. dziekan kapituły wygłasza przemówienie hołdownicze, po czym każdy z wymienionych przedstawicieli otrzymuje od JE. osculum pacis, odpowiadając **Et cum Spiritu tuo** i wymienia go z uczestnikami swej grupy.

Diakon intonuje: **Recedamus in pace.**

Wszyscy odpowiadają: **In nomine Christi. Amen.**

Wszyscy ustawiają się do pochodu według porządku, jaki ustalono na wstępie i odprowadzają JE. Ks. Biskupa na plac Katedralny.

Statuty synodalne

CZEŚĆ PIERWSZA O PIELEGNOWANIU WIARY ŚWIĘTEJ

Tytuł I.

O wyznaniu wiary św.

Starodawnym zwyczajem Kościoła rozpoczynamy Synod diecezjalny uroczystym wyznaniem wiary we wszystkie prawdy, których naucza i które do wierzenia podaje św. Kościół katolicki, stróż i piastun tajemnic Objawienia Bożego.

Statut 1

§ 1. Kapłani niech pamiętają, że żywa wiara powinna się przebijać w ich życiu codziennym i w sprawowaniu świętych czynności: przykład ich rozbudzać będzie i u wiernych ducha żywej wiary.

§ 2. Duszpasterze nie pomną odpowiednich sposobności, aby wiernym polecać częste wzbudzanie aktów i cnót chrześcijańskich; wiary, nadziei, miłości oraz żalu doskonałego i wspólnie je z nimi odmawiać; niech o tem pamiętają zwłaszcza przy nauczaniu i przygotowaniu do Sakramentów świętych, podczas 40-sto godzinnego nabożeństwa, przy zaopatrywaniu chorych.

§ 3. Kaznodzieje odmawiać będą wraz z ludem po kazaniu akty cnót chrześcijańskich i żalu doskonałego w Uroczystość Nowego Roku, Wielkiejnocy, ŚŚ Apostołów Piotra i Pawła, Chrystusa Króla. Odmówić je również należy przy zakończeniu misyj i rekolekcyj i w uroczystość pierwszej Komunii świętej.

Tytuł II.
O głoszeniu słowa Bożego.

Statut 2

§ 1. W sprawowaniu urzędu kaznodziejskiego winne kapłanowi przyświecać normy, podane przez Kodeks Prawa kanonicznego oraz dekrety Św. Kongregacji Konsystorialnej z dnia 28 czerwca 1917.

§ 2. Winny zatem kazania tchnąć duchem Bożym i namaszczeniem; czerpać je trzeba jedynie z Pisma św. unikając powoływania się na pisarzy i autorów świeckich.

Statut 3

§ 1. Kazanie rozpoczyna się odczytaniem przepisanej perykopy ewangelicznej i śpiewem: „Duchu św.”, a trwa na prymaryji około 20 minut, sumie zaś do pół godziny; jedynie kazanie pasyjne lub odpustowe mogą trwać nieco dłużej.

§ 2. Zapowiedzi ślubne, ogłoszenia i wypominki odczytuje się przed kazaniem. Jeżeli zapowiedzi były już głoszone na prymaryji, nie potrzeba ich na sumie powtarzać.

§ 3. Gdzie jest więcej kapłanów należałoby przynajmniej w uroczyste święta wygłaszać kazania w czasie Mszy św.

Statut 4

§ 1. Treścią kazań niedzielnych tak na prymaryji, jak i na sumie, mają być nauki katechizmowe, wygłaszane przez okres 3-5 lat według porządku katechizmu, a nie według przygodnego związku z perykopą. W używaniu Pisma św. szczególniejszy nacisk trzeba położyć na Nowy Zakon. Po upływie tego okresu, następują, przynajmniej przez przeciąg jednego roku, znów tak na prymaryji jak i na sumie, homilije z ewangelji lub lekcji, albo kazania liturgiczne, a następnie wraca się do kazań katechizmowych.

§ 2. W święta uroczyste wyjaśniać należy tajemnice dnia w formie homilji lub kazania. W niedziele wielkopostne przedmiotem kazań ma być nauka o sakramencie Pokuty i Ołtarza, a na „Gorzkich Żalach” męka Pańska i tematy w związku z nią pozostające.

Statut 5

§ 1. Roztropność duszpasterska wyzyska również w ciągu wykładu katechizmu odpowiednią sposobność do wygłoszenia od czasu do czasu kazania przygodnego ze względu na stosunki miejscowe.

§ 2. W ogóle duszpasterz nie powinien pomijać żadnej sposobności do przemówienia ku zbudowaniu wiernych podczas nabożeństw, ceremonji kościelnych i przejawów życia religijnego w parafji.

Statut 6

§ 1. Dziekani udzielać mogą pozwolenia na wygłoszenie mowy pogrzebowej lub kazania okolicznościowego, o ile nie można odnieść się do Kurji ze względu na brak czasu lub inne słuszne przeszkody.

§ 2. Ludzie świeccy mogą przemawiać na pogrzebach za wiedzą proboszcza, o ile nie budzą podejrzeń co do swej religijności, gdy już kapłan ukończy święte obrzędy i złoży szaty liturgiczne. W razie przemówień nieprzewidzianych, albo ze słusznych powodów nie budzących zaufania, ma kapłan, o ile uzna za stosowne, usunąć się na znak protestu.

Statut 7

§ 1. Aby w ogóle kazania cel swój osiągnęły, muszą być systematyczne, praktyczne i zwięzłe. Wszyscy kaznodzieje niechaj pamiętają, by do głoszenia Słowa bożego nigdy nie mieszały osobistych wycieczek przeciw komukolwiek, by nie poruszali odosobnionych, miejscowych, smutnych wykroczeń, gdyż przez to zwraca się uwagę ogółu na jednostki i łatwo się je, jako w ich pojęciu przesadnie napiętnowane, do religji zraża. Nie wyklucza to jednak obowiązku napiętnowania czasem zbyt gorszących czynów lub wad nagminnie panujących. Ale i wówczas należy zachować miłość i wystrzegać się wszelkiej goryczy. Jeżeli upomnienie z ambony jest konieczne, niech je poprzedzi poufne, ojcowskie upomnienie.

§ 2. Jest rzeczą godną polecenia, aby w kancelarji parafialnej istniała osobna książka do zapisywania treści i dni wygłoszonych homilji i kazań.

Tytuł III. O nauczaniu katechizmu

Statut 8

Nauczanie katechizmu tak w szkole jak i poza szkołą uważać trzeba za najważniejszą podstawę religijnego wychowania i życia katolickiego oraz za główny obowiązek duszpasterski.

Statut 9

§ 1. Duszpasterze, pouczając będą rodziców, że pierwszą i najważniejszą szkołą religijności dla dziecka jest rodzina; dlatego wymagać będą od rodziców i przypominać im będą przy naukach stanowych aby w duszach dzieci od najmłodszych lat budzili wiarę w Boga, uczyli pacierza i najważniejszych prawd wiary świętej i aby sami świecili dziecku przykładem życia chrześcijańskiego.

§ 2. Zachęcać też będą rodziców, wychowawców, pracodawców, aby w miarę jak młodzież wzrasta w latach, nie przestali troszczyć się o uzupełnianie jej wiadomości religijnych; niech więc czuwają, aby młodzież jak najpilniej korzystała ze szkolnej nauki religii, a w niedzielę i święta pilnie słuchała kazań i nauk katechizmowych.

Statut 10

§ 1. Katecheci i duszpasterze udzielający nauki religii w szkołach trzymać się będą planów zatwierdzonych przez właściwe władze i podane już do wiadomości przez Ordynariat.

§ 2. Pamiętać też będą o obowiązku umieszczenia w dzienniku lekcyjnym rozkładu materiału na poszczególne miesiące roku szkolnego jak również pilnym wpisywaniu treści przerabianego materiału na poszczególnych lekcjach.

Statut 11

W niedzielę i święta należy urządzać po kościołach przed nieszporami katechizację dla młodzieży zwłaszcza poza szkolnej według wypróbowanych zasad merytorycznych. Chwalebna będzie rzeczą jeżeli i starsi bracia będą w niej udział. W parafiach rozleglejszych można katechizację urządzać przed sumą. Pod koniec należy powtarzać katechizm ogólny.

Statut 12

Gdzie jest dwu lub więcej kapłanów przy kościele, to gdy jeden popołudniu prowadzi nauki katechizmowe w kościele, inni powinni się udać z podobną katechizacją do gmin, więcej od kościoła odległych, przynajmniej raz na miesiąc, o ile miejscowe warunki pozwalają.

Statut 13

Nadto poleca się, aby duszpasterz w czasie wielkanocnym urządził dla młodzieży zwłaszcza poza szkolnej przygotowanie do godnego przyjęcia Sakramentów świętych.

Statut 14

§ 1. Do pomocy w pracy nad ugruntowaniem w parafii znajomości zasad wiary świętej duszpasterz wezwie wszystkich chętnych i do tego przygotowanych parafian, nauczycielstwo, zakonnice, członków bractw i stowarzyszeń, a nawet dzieci kończące szkołę.

§ 2. Wszystkich zaś pomocników katechistów zwiąże w osobne bractwo katechizmowe tak zwane Bractwo nauki chrześcijańskiej.

Tytuł IV.

O zachowaniu wiary świętej

Statut 15

Przypominamy wszystkim wiernym, że wiara święta jest najcenniejszym darem Boga i jednym środkiem przywrócenia sercom ludzkim pokoju podwaliną umoralnienia i pomyślności narodów.

Statut 16

Zwracamy też uwagę na ducha czasu, który niesie największe niebezpieczeństwo dla wiary świętej, przecząc porządkowi nadnaturalnemu, niszcząc w duszach bojaźń Bożą poszanowanie dla przykazań.

Statut 17

§ 1. Wzywamy zatem wszystkich, którym poruczono pracę nad duszami i pieczę nad młodzieżą, aby pielęgnowali w nich żywą i głęboką wiarę, przywiązanie do kościoła, odwracając od nich ile możności wszystko co zwykło wiarę i bojaźń Bożą osłabiać.

§ 2. Wspólna codzienna modlitwa w rodzinach, lektura pisma świętego, odnawianie poświęcenia rodzin Sercu Jezusowemu będą zadatkami łask Bożych do utrzymania ducha żywej wiary i pobożności.

Statut 18

§ 1. Duszpasterze będą się starali całą swoją działalnością przyczyniać się do rozbudzenia i pielęgnowania ducha wiary wśród parafian; nie tylko w publicznym nauczaniu, ale i w prywatnej rozmowie podkreślać będą znaczenie i potrzebę wiary w życiu chrześcijanina, jej boskie pochodzenie, niezmiennosc jej zasad, nadprzyrodzone pochodzenie i powołanie człowieka.

§ 2. Zachęcając wiernych do pogłębiania znajomości wiary świętej i życia katolickiego starać się będą ze swej strony, aby w miarę możliwości i potrzeby urządzać osobne wykłady religijne.

Statut 19

§ 1. Aby zadość uczynić potrzebie dobrej lektury a zarazem przez katolicką oświatę dojść do umysłowego i moralnego podniesienia parafian, zakładać trzeba biblioteki parafialne, czytelnie i świetlice w siedzibie parafii a gdyby się dało i w większych a odległych wioskach roztaczając nad nimi sumienną kontrolę.

§ 2. Zachęcać też trzeba jak najusilniej wiernych, aby każda rodzina posiadała Pismo św. a przynajmniej Nowy Testament.

Statut 20

W każdej parafii będzie raz na rok osobno kazanie na temat znaczenia prasy katolickiej. Przy tej sposobności, nadto przy nadarzonych sposobnościach należy:

1-mo przestrzegać przed czytaniem książek religijnych wydanych bez pozwolenia kościelnego i wyjaśniać potrzebę i znaczenie takiego pozwolenia.

Nie pominąć także innych sposobności, aby wyjaśniać wiernym przepisy kościoła dotyczące czytania książek.

Statut 21

Do innowierców zamieszkałych w obrębie parafii niech się odnoszą duszpasterze z wrodzoną Kościołowi wyrozumiałością, czuwając, by współżycie wiernych z nimi, a zwłaszcza służby, w niczem nie osłabiało ducha religijnego.

Statut 22

§ 1. Jeżeli w obrębie parafji szerzyć się zaczynają błędy sekciarskie lub odszczepieńcze, rządcą parafji zawiadomi o tem Kurje, podając ich rodzaj, źródło, sposób rozpowszechniania i środki, które złemu najlepiej mogłyby zaradzić.

§ 2. Parafjan zbamałuconych fałszywą nauką nie będzie drażnił wypominaniem ich z ambony, a jeżeli kiedy o nich wspomni, to niech to czyni z litością i bólem pasterskim.

§ 3. Niech z całą miłością poleca ich modlitwom wiernych, a ich dzieci niech nigdy nie odpycha, aby przez ojcowskie i roztropne zbliżenie dzieci do siebie, tem łatwiej zyskał także i zbłąkane dusze rodziców.

Statut 23

§ 1. W każdej parafji odbywać się będą co lat 10 pełne Misje tak co do czasu trwania jak i co do zewnętrznych uroczystości według przyjętych zwyczajów diecezjalnych.

§ 2. Przynajmniej co drugi należy urządzać coroczne kilkudniowe rekolekcje, bądź dla całej parafji bądź dla poszczególnych stanów stosownie do miejscowych potrzeb.

§ 3. Na szczególniejsze polecenie zasługują rekolekcje zamknięte.

Statut 24

Polecamy gorąco modlitwie i materialnemu poparciu duchowieństwa i wiernych dzieło krzewienia wiary świętej według wskazówek Stolicy Apostolskiej.

CZEŚĆ DRUGA
O KARNOŚCI KOŚCIELNEJ
Dział A) O karności wśród Duchowieństwa

Tytuł I.
O obowiązkach duchowieństwa

Statut 25

§ 1. Kapłan powołany do pośredniczenia między Bogiem a ludźmi starać się ma usilnie, aby stał się przede wszystkim miłym temu, u którego pośredniczy, by posłannictwo jego było skuteczne a praca w kościele Chrystusowym owocna.

§ 2. Używać zatem winien niezawodnych środków wskazanych w ascetyce kapłańskiej ujętych w pełną namaszczenia i mocy apostołskiej odezwie Piusa X do duchowieństwa „Haerent animo” z 4.8.1908.

Statut 26

§ 1. Godne i pobożne sprawowanie Najświętszej Ofiary, pilne odmawianie brewiarza, codzienne rozmyślanie, czytanie duchowne, rachunek sumienia będzie zawsze kapłan używał za życiodajne źródło łask i błogosławieństw, gorące nabożeństwo do Najśw. Marii Panny za warunek wytrwania w powołaniu, szczególną cześć i codzienne pilne odwiedzanie Najśw. Sakramentu za najtkliwszy obowiązek swego serca.

§ 2. Dokładna znajomość Pisma św. jest nieodzowna każdemu kapłanowi w pracy duszpasterskiej. Jest przeto rzeczą wskazaną, by każdy kapłan starał się przeczytać Pismo św. Nowego Zakonu co dwa lata, a Starego Zakonu co lat pięć.

§ 3. Kapłani będą przystępowali do Sakramentu Pokuty przynajmniej co dwa tygodnie nie szczędząc na to trudu ni kosztów.

§ 4. Będą też przynajmniej co drugi rok odprawiali rekolekcje przez pełne trzy dni w klasztorze lub domu rekolekcyjnym, a o ich odprawieniu zawiadomią Kurię Diecezjalną.

§ 5. Dążyć też będą, aby i częściej poddać się pobożnemu skupieniu i odosobnieniu zwłaszcza w rekolekcjach miesięcznych.

Statut 27

Będzie też kapłan strzegł się jak najpilniej wszelkiego grzechu, pomny, że pielęgnowanie w duszy łaski poświęcającej jest nieodzownym warunkiem własnego zbawienia i skutecznej pracy nad zbawieniem drugich.

Pokocha i pielęgnować będzie w sobie cnoty kapłańskie: dziewiczą czystość serca, niestrudzoną gorliwość o chwałę Bożą i o dobro dusz, łagodność i pełną wyrozumienia uprzejmość względem wiernych, miłosierdzie, okazywane w każdej potrzebie duchowej i doczesnej, poprzestawianie na małym, umiarkowanie, wstrzeźliwość, trzeźwość.

Statut 28

§ 1. Cnota czystości, chluba i ozdoba stanu duchownego, wymaga od każdego kapłana szczególnego umiłowania.

§ 2. Będzie zatem kapłan unikał wszystkiego co by go mogło narazić na podejrzenie lub wywołać zgorszenie, jak odwiedzanie i przyjmowanie niewiast nawet pobożnych zwłaszcza młodszych, przebywanie i przechadzki na miejscach publicznych w towarzystwie niewiast, chociażby krewnych, wspólne wycieczki, wspólne jazdy. Rodziny, w których są młode niewiasty odwiedzać będzie rzadko, dla słusznego powodu z zachowaniem powagi i godności duchownej.

§ 3. Do posług domowych przyjmować wolno kapłanowi tylko niewiasty cieszące się dobrą opinią, pobożne i w wieku ponad lat 40. proboszcz jest odpowiedzialny za zachowanie tego przepisu tak gdy chodzi o służbę plebańską, jak również o służbę innych kapłanów pracujących w parafii.

Statut 29

Niemniej droga będzie kapłanowi szczerą miłość wzajemna i ofiarne oddanie współbraciom – kapłanom. Czcii kapłańskiej będzie kapłan wszędzie bronił i nigdy, zwłaszcza przed świeckimi nie będzie obmawiał ni krytykował współbraci, błędzącym nie poskąpi serdecznego upomnienia, jeżeli tego zajdzie potrzeba, spotkawszy kapłana nawet obcego uprzejmie go pozdrowi. Dla podtrzymania wzajemnej łączności będziemy popierali i wstępowali do stowarzyszeń, bractw, organizacyj kapłańskich. Każdy zaś kapłan diecezjalny będzie należał do diecezjalnej organizacji wzajemnej miłości „Caritas sacerdotalis”.

Statut 30

§ 1. Caritas sacerdotalis zrzeszy wszystkich kapłanów diecezji we wzajemnej trosce o pielęgnowanie świętości kapłańskiej, zobowiązując wszystkich do stałych wzajemnych modlitw, do stałej wzajemnej uczynności.

Podstawowym jej zadaniem będzie zatem zorganizowanie pomocy każdemu kapłanowi w jego doczesnej czy duchowej potrzebie, by w ten sposób wytworzyła się w diecezji atmosfera pokoju i zaufania, oparta na pewności, że kapłan w jakimkolwiek ciężkim położeniu będzie otoczony skuteczną troską i modlitwą miłującej braci kapłańskiej.

§ 2. W szczególności każdy kapłan:

1. odmawiać będzie w pierwszym dniu każdego miesiąca Commendatio animae, aby modlitwą tą siebie na chwilę śmierci wcześniej usposobić, a temu kapłanowi, którego Bóg w najbliższym czasie do siebie powoła, śmierć szczęśliwą zapewnić.

2. odprawi przynajmniej jedną Mszę św. za spójność duszy zmarłego kapłana diecezjalnego i to ile być może w jak najkrótszym czasie po otrzymaniu wiadomości o zasądzonej śmierci konfratry.

3. pilnie uiszczając będzie składki ustalone przez Zarząd Stowarzyszenia jakich wymagać będzie zaspokojenie bieżących potrzeb współbraci.

Statut 31

Podobnie jak o życie nienaganne troszczyć się też będzie kapłan o nabycie gruntownej wiedzy teologicznej.

Będzie zatem pamiętał:

1. że ani samo ukończenie studiów teologicznych chociażby chlubne, ani poddanie się przewidzianym w ustawodawstwie diecezjalnym egzaminom, nie zwalnia kapłana od obowiązku dalszego studium teologicznego. Nie ograniczy się tedy do powierzchownego przygotowania kazań i katechez, lecz będzie uzupełniał należyte wiadomości teologiczne z dzieł i czasopism duchownych.

2. że z nauk świeckich poznawać winien kapłan to co mu może skutecznie pomóc do tym pełniejszego spełniania urzędu kapłańskiego, do poznania wciśkających się błędów, do wszechstronnej obrony nauki Kościoła.

3. że ma pomnażać swą bibliotekę doborowymi dziełami teologicznymi, a zawsze w niej mieć będzie wydanie Pisma św., Katechizm rzymski, Kodeks prawa kanonicznego, Enchiridion Symbolorum.

Statut 32

Kapłan winien tak urządzić swe życie, by w całym jego zachowaniu i postępowaniu przebiegała się godność jak piastuje, powaga i umiarkowanie prawdziwego sługi Bożego, tak, by w niczym nie dawał wiernym powodu do zdziwienia lub do zgorszenia.

Statut 33

§ 1. Kapłan cenić sobie będzie suknię duchowną, widomy znak jego bożego posłannictwa i dlatego stale występować będzie w sutannie barwy czarnej, czystej i całej, z tonsurą i koloratką.

§ 2. Zwierzchnie okrycie na sutannie ma być ciemne, długości określonej zwyczajem, również czyste i całe.

§ 3. Przy gospodarstwie, w czasie dalszej lub uciążliwszej podróży mogą kapłani posługiwać się suknią krótszą, barwy ciemnej, różniącą się krojem od sukien świeckich, zachowując zawsze tonsurę i koloratkę.

§ 4. Katecheta winien ukazywać się w szkole w sutannie. Jedyne w razie trudniejszego dostępu do szkoły wolno mu posłużyć się strojem przewidzianym w poprzednim paragrafie.

§ 5. W czasie pobytu poza granicami diecezji można stosować się w ubiorze do miejscowego duchowieństwa.

§ 6. Rządcy kościołów nie mogą dopuszczać do Ołtarza kapłanów nie ubranych w sutannę.

§ 7. Nie jest bez winy kapłan, gdy bez szczególnego pozwolenia Ordynariusza przywdziewa strój świecki, aby ukryć swój charakter kapłański.

Statut 34

W urządzeniu mieszkania kapłan powinien zawsze stosować prostotę i skromność.

Statut 35

§ 1. Do służby domowej może kapłan używać jedynie osób starszych, szczerze pobożnych, cieszących się powszechnie opinią osób trzeźwych i spokojnych. Od tych warunków nie zwalnia ani pokrewieństwo ani powinowactwo z kapłanem.

§ 2. Nie wolno przetrzymywać stale na plebanii rodziny bez wyraźnego pozwolenia Ordynariusza, który go nigdy nie udzieli gdyby chodziło o krewniaków lub krewniaczki młode, lub krewnych i powinowatych z dziećmi.

§ 3. Kapłan czuwać będzie aby służba domowa uczęszczała na Mszę św. i słuchała słowa Bożego, aby często przystępowała do sakramentów św. Domowników należy traktować uprzejmie, ale zawsze z powagą ojcowską, nie dopuszczać ich nigdy do najmniejszej poufałości, zasiadania do wspólnego stołu, do mieszania się w sprawy i w zarząd parafii, do wspólnych przechadzek i wspólnej jazdy.

Statut 36

Zabramiamy kapłanom:

1. uczestniczyć w posiedzeniach spirytystycznych, dla rozrywki, ciekawości, czy też rzekomych badań naukowych,
2. palić tytoniu na placach i ulicach publicznych,
3. polować w pojedynkę lub z nagonką,
4. grać hazardownie lub dla zysku. Nawet dla rozrywki nie wolno oddawać się grze w lokalach publicznych, w nieodpowiednim towarzystwie, ze zbytnią stratą czasu, ze zgorszeniem drugich, z niebezpieczeństwem zaniedbania sumiennego spełniania swych obowiązków,
5. tańczyć tak w domach prywatnych jak i publicznych lokalach,
6. uczęszczać do lokali rozrywkowych jak szynki, bary, piwiarnie, lokale śniadankowe itp.
7. uczęszczać do teatrów, kin, oper.

Można uczęszczać jedynie na koncerty i na przedstawienia wypróbowanych dzieł klasycznych o treści poważnej, licząc się zawsze z zasadą podaną w statucie 8.

Statut 37

§ 1. Kapłani powinni się usuwać od udziału w tłumnych przyjęciach.

O ile wypada wziąć w nich udział kapłan zachowa powagę pełną prostoty i uprzejmości, unikając hałaśliwych rozmów i wolniejszych żartów.

§ 2. Przyjęcia jakie wypadnie kapłanowi urządzić, będą proste i skromne, zawsze jednak serdecznej gościnności, zwłaszcza dla braci kapłanów.

§ 3. Nie wolno kapłanom bywać w domach ludzi trzymających się z dala od kościoła, niereligijnych, niecieszących się dobrą opinią lub podejrzanych.

Lecz i wizyty w domach znanych i uczciwych powinny trwać krótko i nie przeciągać się do późnej nocy.

Statut 38

Z zajęć jakie nie przystoi kapłanowi wykonywać zabraniamy:

1. Zajmować się handlem, chociażby za pośrednictwem innych, wypożyczaniem pieniędzy bądź na własną bądź na innych korzyść.

2. Przyjmować lekkomyślnie jakichkolwiek zobowiązań pieniężnych jak wystawianie i żyrowanie weksli, przyjmowanie pieniędzy w depozyt, poręka za zobowiązania drugich.

3. Sprawować obowiązki odpowiedzialnego pełnomocnika, rządcy domów, zarządzać kasą poza funduszami kościelnymi, brak bezpośredniego udziału w zarządzie banków i spółek handlowych.

4. Trudnić się leczeniem. Może jednak kapłan przy nadarzonej sposobności udzielać roztropnie rady zwłaszcza w przypadkach nagłych, lecz zawsze bez wynagrodzenia.

Statut 39

Kapłan chętnie weźmie udział w pracy społecznej i kulturalnej mając na myśli interes publiczny i dobro ogółu. Przyjęty obowiązek spełniać będzie rzetelnie i sumiennie.

Na przyjęcie jakiegokolwiek urzędu publicznego lub bezpośredniego udziału w instytucjach społecznych, jak rada szkolna, gminna, powiatowa, urząd sędziego polubownego, jak i w organizacjach kulturalnych i gospodarczych uzyska pisemną zgodę Ordynariusza.

Statut 40

W sprawach politycznych winien kapłan mieć zawsze przed oczyma dobro religii i Kościoła.

Beż wyraźnej udzielonej na piśmie zgody Ordynariusza nie może kapłan należeć do jakiegokolwiek partii politycznej.

Nie może też bez uprzedniej zgody Ordynariusza przemawiać na wiecach politycznych i zebraniach partyjnych, nawet gdy się odbywają w lokalach zamkniętych.

Statut 41

§ 1. Kapłan pozwany lub zamierzający pozwać kogoś przed sąd świecki powiadomi o tym bezwzględnie Ordynariusza.

§ 2. Jakiegokolwiek sprawy sporne między duchownymi rozstrzyga jedynie władza duchowa.

Tytuł II. O dziekanach

Statut 42

§ 1. Dziekani z mocy swego urzędu są pomocnikami Biskupa w zarządzie diecezji i dzielą z nim w znacznej mierze odpowiedzialność za karność wśród kleru i ludu, gdyż Biskup, darząc ich zaufaniem, w swej urzędowej działalności w znacznej mierze na ich sumiennosci polega.

§ 2. Pomni przeto na złożoną przysięgę niech pełnią wiernie i sumiennie powierzony im urząd, chociażby ich spotykały z tego powodu przykrości. Lud wierny bowiem bardziej się gorszy bezkarnością, aniżeli upadkiem księży: traci zaufanie i zaczyna się chwiać w wierze ilekroć zauważy, że upadki księży, doniesione Dziekanowi lub Biskupowi, uchodzą bezkarnie.

Statut 43

Duchowieństwo otaczać winno dziekanów należną czcią i darzyć zaufaniem, uważając ich za starszych braci, którzy z ramienia władzy spełniają trudny obowiązek dla wspólnego dobra.

Statut 44

Dziekan jako pośrednik między władzą diecezjalną a klerem dekanatu, powinien przede wszystkim czuwać nad życiem, obyczajami i pracą kleru w dekanacie, udzielać kapłanom zachęty i braterskich upomnień, donosić niezwłocznie do Ordynariatu o wykraczających, a upornych. W szczególności zaś Dziekan:

1. Donosi do Kurji o objęciu posady oraz o śmierci każdego kapłana;
2. Przedkłada Kurji wszystkie prośby, dotyczące stanu osobowego kleru sobie powierzonego, dołączając do prośby swe zdanie;
3. Odwiedza bezzwłocznie kondekanalnego, który ciężko zaniemógł, aby w razie potrzeby obmyśleć pomoc, a przede wszystkim postarać się o zaopatrzenie chorego ostatnimi Sakramentami. Przy tej sposobności przypilnuje, aby chory uporządkował sprawy majątkowe, a przede wszystkim zabezpieczył odprawianie intencyj mszalnych manualnych i fundacyjnych.

Statut 45

Dziekan jako rządcą dekanatu:

1. Powiadamia Ordynariat o wszystkich ważniejszych zdarzeniach, zaszłych w dekanacie;
2. Towarzyszy Biskupowi podczas wizytacji kanonicznej, ułożywszy z duchowieństwem dekanatu jej porządek;
3. Zwołuje i urządza kongregacje dekanalną oraz przedkłada jej akta Kurji biskupiej;
4. Jest z urzędu swego wizytatorem szkół dekanatu i przesyła do Kurji sprawozdanie własne, jak również sprawozdania wizytatorów pomocniczych;
5. Prowadzi protokół czynności dziekańskich, posiada pieczęć dekanalną i przechowuje archiwum dekanalne.

Statut 46

Dziekan w stosunku do kościołów i parafii Dekanatu:

1. Wprowadza nowych proboszczów w urzędowanie oddając im w posiadanie Kanoniczne kościoły i beneficjum według osobnych przepisów.
2. Ustanawia bezzwłocznie administratora parafii bezpośrednio po śmierci proboszcza.
3. Pobiera z kościoła katedralnego oleje św. dla dziekanatu i rozdziela je między kościoły.
4. Kontroluje zarząd poszczególnych instytucji kościelnych.
5. Przesyła corocznie w miesiącu styczniu odpisy metryk z każdej parafii za rok ubiegły, w październiku materiał do schematyzmu na rok następny.

Statut 47

§ 1. Dziekan na czas swego urzędowania posiada następujące uprawnienia:

1. Ma prawo absolventi a casibus recervatis (o ile istnieją rezerwy).
2. Ma prawo absolventi a censura w obrębie diecezji lata propteprocurationem abortus.
3. Korzysta pro foro interno z władz udzielanych przez Penitencjarie Apostolską Ordynarjuszowi na przeciąg pięciolecia.
4. Kapłanów z obcych diecezji aprobowanych przez swoich Ordynarjuszów upoważnia do słuchania spowiedzi wiernych i głoszenia słowa Bożego na dwa tygodnie.

5. Udziela dyspensy od jednej zapowiedzi, od dwu w pilniejszych wypadkach.
6. W wypadkach nagłych udziela kapłanom władzy binowania, zawiadamiając o tem Ordynariat.
7. Udziela pozwolenia na wygłoszenie mowy pogrzebowej lub kazania okolicznościowego.
8. Proboszczom i wikariuszom udziela pozwolenia na wyjazd z parafji na przeciąg jednego tygodnia, pod warunkiem, że opieka duchowa w parafji będzie zapewniona.
9. Ma prawo zezwalania na urządzenie nadzwyczajnych procesji publicznych.
10. Błogosławi dzwony dla kościołów i kaplic niekonsekrowanych.
11. Przeprowadza badanie, czy istnieją warunki do otwarcia kaplicy półpublicznej.

§ 2. W dzień pogrzebu dziekana czynnego lub honorowego należy dzwonić we wszystkich kościołach dekanatu.

Statut 48

Dziekana zastępuje wicedziekan, obydwóch zastępuje notariusz dekanalny.

Statut 50

Dziekan ustępuje ze swego urzędu po ukończeniu 70 roku życia.

Tytuł III.

O Kongregacjach dekanalnych

Statut 51

Kongregacje duchowieństwa dekanalnego pogłębiają wiedzę teologiczną, ożywiają wiarę i gorliwość kapłańską, wzmacniają łączność duchowieństwa, odkrywają zło wdzierające się do owczarni Chrystusowej, wskazują środki zaradcze.

Statut 52

§ 1. Kongregacja odbywa się w każdym dekanacie przynajmniej raz na rok najpóźniej do końca lipca w parafii wyznaczonej przed dziekana. Jest to kongregacja uroczysta, całodzienna, odprawiana ściśle według przepisanej instrukcji, w czasie wolnym od nauki szkolnej.

§ 2. Natomiast co kwartał należy urządzać w każdym dekanacie kongregację zwyczajną, złoży się na nią wspólna przynajmniej półgodzinna adoracja Najśw. Sakramentu, obrady na temat wyznaczony przez kurię na podstawie referatu i korrreferatu kapłanów wyznaczonych kolejno przez dziekana.

Statut 53

§ 1. W kongregacjach biorą udział wszyscy proboszczowie, wikariusze, katecheci, a z pośród kapłanów zakonnych, ci, którzy w dekanacie sprawują pieczę duszpasterską.

§ 2. Od udziału w kongregacji są wolni kapłani, którzy ukończyli 70 rok życia, chorzy i mający ważną przeszkodę, o której powinni wcześniej zawiadomić dziekana.

Statut 54

§ 1. Wszyscy obowiązani do udziału w kongregacji opracowują pisemnie jeden z tematów, wyznaczonych przez Kurję, a przydzielony im przez dziekana.

§ 2. Dziekani, kapłani którzy ukończyli 55-ty rok życia i ci, są obowiązani do egzaminu z tytułu kan. 138, są zwolnieni od pisemnego wypracowania.

§ 3. Jeden z referentów, wyznaczony przez dziekana, przedstawi wszystkie rozporządzenia i ustawy kościelne i państwowe w sprawach kościelnych, ogłoszone w kurendach i Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej od czasu ostatniej kongregacji. Referent ten jest wolny od opracowania na kongregację tematów teologicznych.

Statut 55

§ 1. Dziekan korzystając z obecności wszystkich kondekanałnych, zdawać będzie niejako sprawę ze stanu dekanatu i nie wymieniając osób, podniesie pracę jednych, wytknie błędy i zaniedbania drugich, wszystkich zaś zachęci do gorliwej i sumiennej służby Bożej.

§ 2. Przypomni też kapłanom święty obowiązek udzielania wzajemnych upomnień braterskich, obowiązek nałożony nam przez samego Zbawiciela i zarządzi odbycie scrutiny.

Statut 56

Szczegółowy sposób urządzania kongregacji podaje osobna instrukcja.

Tytuł IV.
O wizytacji dziekańskiej

Statut 57

§ 1. Dziekan ma osobiście odbyć corocznie wizytacje wszystkich parafji dekanatu z wyjątkiem roku, w którym przypada w dekanacie wizytacja kanoniczna.

§ 2. W razie choroby lub innej ważnej przyczyny może dziekan za zezwoleniem Ordynariatu wyręczyć się przy wizytacji poddziekanem lub notariuszem dekanatu.

§ 3. Wizytator przedkłada pisemnie dokładne i sumienne sprawozdanie z odbytej wizytacji najpóźniej do końca grudnia każdego roku.

Statut 58

Wizytator oznajmia najprzód proboszczowie dzień i czas zamierzonej wizytacji a proboszcz zapowiada ją z ambony.

Statut 59

Przedmiotem wizytacji będzie:

1. Odbycie scrutiny z kapłanami zamieszkałymi w parafji, ze służbą kościelną i z wszystkimi, którzy się z parafji do dziekana zgłoszą;
2. Kościół parafialny, kaplice publiczne i półpubliczne, cmentarz kościelny i grzebalny, wszystkie budynki należące do kościoła i beneficjum, kancelarja parafialna, bractwa i inne instytucje kościelne.

Statut 60

Oprócz wizytacji dorocznej może dziekan odbywać wizytację nadzwyczajną niezapowiedzianą o ile uzna ją za potrzebną do wypełnienia obowiązku jaki nań nakłada stat. 44-ty.

Tytuł V.
O wizytatorach szkolnych

Statut 61

§ 1. Obowiązek czuwania nad nauczaniem i wychowaniem religijnym w szkołach spełniają wizytatorzy szkolni wyznaczeni przez władzę diecezjalną.

§ 2. Zadaniem ich będzie stwierdzić, czy katecheci udzielają nauki religii regularnie i metodycznie, czy młodzież należycie zaprawiają do życia chrześcijańskiego i do wypełniania ćwiczeń religijnych.

§ 3. Kuria Diecezjalna ogłasza mianowanie wizytatorów w Kurendzie i podaje je do wiadomości władz szkolnych.

Statut 62

§ 1. Wizytator diecezjalny działa w obrębie całej diecezji na podstawie następujących uprawnień:

1. wizytowanie wszystkich szkół istniejących w diecezji.
2. rozpatrywanie materiału wizytacyjnego dostarczonego przez wizytatorów dekanalnych.
3. czuwanie nad działalnością Kół Ks. Katechetów.

§ 2. Wizytator dekanalny ma prawo i obowiązek wizytowania wszystkich szkół istniejących w obrębie dekanatu. Z dokonanej wizytacji przedkłada Kurji sprawozdanie.

§ 3. Wizytatorem dekanalnym jest z urzędu dziekan. W razie potrzeby otrzymuje odpowiedniego zastępcę.

Tytuł VI.
O wizytatorach dziekanów

Statut 63

§ 1. Wizytator dziekanów ma za zadanie i obowiązek dokonać wizytacji parafii poszczególnych dziekanów według norm przepisanych dla wizytacji diekańskich.

§ 2. Działalność urzędowa dziekana jako dziekana nie podlega tej wizytacji. Może jednak Ordynariusz polecić wizytatorowi, aby podczas swej wizytacji zbadał również i tę działalność.

§ 3. Z zasady wizytacja powinna być należycie zapowiedziana. Jednak Ordynariusz może polecić wizytację niezapowiedzianą.

Statut 64

Ordynariusz może tę wizytację rozszerzyć i na inne parafje dekanatu. W tym wypadku wizytator zawiadamia dziekana o takiej wizytacji, a odbywa ją przy współdziałaniu dziekana lub bez niego, zapowiedziawszy ją w wyznaczonej parafji lub bez zapowiedzenia.

Tytuł VII.

O proboszczach i wikariuszach

Statut 65

§ 1. Proboszcz otrzymuje władzę duszpasterską i wchodzi we wszystkie prawa, obowiązki, uprawnienia proboszcza z dniem kanonicznego objęcia parafji.

§ 2. Wprowadzenia w kanoniczne objęcie parafji dokonuje w imieniu Ordynariusza właściwy dziekan w siedzibie parafji. W razie słusznej przeskody może dziekan zastąpić się w tej czynności jednym z urzędników lub kapłanów dekanatu.

Statut 66

Kanoniczne objęcie parafji drugiej klasy lub stałej administracji parafji pierwszej klasy następuje w dniu przedłożenia właściwemu dziekanowi pisemnego nadania urzędu przez Ordynariusza.

Statut 67

Do ważności kanonicznej aktu objęcia parafji wystarczy odpowiedni protokół podpisany przez dziekana lub jego zastępcę, nowego duszpasterza i administratora względnie ustępującego duszpasterza.

Dążyć jednak trzeba do tego, by wprowadzenie w objęcie parafji proboszcza instytuowanego odbyło się w sposób przewidziany w Rytuale.

Statut 68

§ 1. Zabezpieczenie temporalistów t. j. majątku zakładowego probostwa i kościoła tak parafji I klasy i II klasy i ich oddanie nowemu duszpasterzowi przeprowadza właściwy dziekan na zasadach ST. 65 przy udziale przynajmniej dwóch członków Rady Parafialnej.

§ 2. Przekazywanie temporaliiów winno odbywać się starannie i trwać nawet i przez czas dłuższy, jeżeli tego wymaga należyte ustalenie świadczeń i zobowiązań, czy też dobro zakładowego majątku.

Protokół tej czynności odsyła dziekan do Kurii.

Statut 69

§ 1. Wikariusz zastępczy /wikariusz substitutus pospolicie administrator/ ustanowiony gdy proboszcz opuszcza na ponad tydzień, wykonuje zwyczajną władzę duszpasterską nie uprzedzając w niczym władzy proboszcza. W wypadkach nagłych i ważnych nie przewidzianych przez proboszcza postąpi roztropnie ale i wówczas o ile można zasięgnie uprzednio rady dziekana.

§ 2. Wikariusza zastępczego winien proboszcz wcześniej przedstawić imiennie Ordynarjuszowi i oczekiwać zatwierdzenia. W przypadku nagłym winien go imiennie naznaczyć i donieść o tym Ordynarjuszowi.

Gdy i to okazało się niemożliwe właściwy dziekan naznaczy wikariusza zastępczego i bezzwłocznie o tym doniesie Ordynarjuszowi.

§ 3. Wikariusz zastępczy nabywa władzy po uzyskaniu zatwierdzenia Ordynarjusza. W wypadkach nagłych wymienionych w poprzednim paragrafie otrzymuje od razu władzę i wykonuje ją aż do wydania dalszego zarządzenia Ordynarjusza.

Statut 70

§ 1. Wikariusz – pomocniczy /vicarius – adiutor/ wyręcza proboszcza, gdy ten pozostając w parafii, nie może sam w całości lub w części wykonywać swych obowiązków.

§ 2. Wikariusza pomocniczego mianuje Ordynarjusz i określa zakres jego działania według wniosku proboszcza i własnego uznania.

§ 3. Właściwy dziekan, w razie potrzeby przy współdziałaniu komisji dekanalnej ustala warunki utrzymania wikariusza pomocniczego.

Statut 71

Wikariusz – współpracownik /kooperator/ posiada w zależności od rządcy parafii władzę sprawowania czynności duszpasterskich z wyjątkiem spraw małżeńskich, co do których winien uzyskać wyraźne osobne upoważnienie proboszcza.

Statut 72

Pragniemy najgoręcej by proboszcza łączył jak najlepszy stosunek wzajemny z wikariuszem, oparty na życzliwym przełożeniu ze strony proboszcza, na chętną, uprzejmą uległość ze strony wikariusza.

Pamiętać zatem będą wikariusze:

1. że proboszcz jest wyłącznym rządcą kościoła i kierownikiem pracy duszpasterskiej, układa jej plan, oznacza porządek, czas, sposób jej wykonywania, dzieli sprawiedliwie zakres obowiązków między siebie i wikariusza.

2. że ma z urzędu otoczyć wikariusza życzliwą opieką zwłaszcza w potrzebie duchowej i doczesnej, czuwać nad jego postępowaniem i udzielać mu rad i wskazówek, w razie potrzeby braterskich ostrzeżeń a nawet upomnień.

3. że proboszcz winien wiedzieć o każdej nieobecności wikariusza w parafii, w razie potrzeby udziela mu trzydniowego urlopu.

4. że proboszcz ma prawo uczyć w miejscowej szkole. Starać się jednak będzie, by kolejno zmieniać szkoły dla poznania wszystkich swych młodocianych parafian.

5. że ma proboszcz obowiązek składać w miesiącu styczniu każdego roku pisemne sumienne sprawozdanie o jego życiu, postępowaniu i pracy.

Statut 73

Wikariusz ma widzieć w osobie proboszcza swego przełożonego a zarazem starszego brata i przyjaciela. Winien zatem:

1. unikać wszystkiego co by mogło umniejszyć powagę, naruszyć dobre imię proboszcza lub obopólną ich pomoc utrudnić.

2. przyjmować i wykonywać szczerze i sumiennie zarządzenia proboszcza mając na oku chwałę Bożą i dobro dusz wspólnej ich pieczy poruczonych.

3. unikać zabiegów o zbyt dużą popularność w parafii i wstrzymywać się od udziału w zbyt częstych gościnach bez wiedzy lub towarzystwa proboszcza.

4. pamiętać, że mu nie wolno wygłaszać w kościele przemówień powitalnych lub pożegnalnych. Przekraczających niniejszy zakaz bezwzględnie proboszcz doniesie Ordynariuszowi.

Statut 74

§ 1. Wikariusz ma prawo:

1. do zdrowego i odpowiedniego mieszkania o ile możliwości na plebanii.

2. do odpowiedniego trzech razowego wiktury na plebanii, za który uiszczono proboszczowi odpowiednią zapłatę.

3. do datków ze chrztów, kolendy i petyty gdzie jej zwyczaj istnieje. Jeżeli proboszcz z jakiegokolwiek przyczyny sam obchodzi Kolendę winien wszystkie datki oddać wikariuszowi.

4. do dwutygodniowego urlopu wypoczynkowego. Czas korzystania z urlopu zależy będzie od miejscowych warunków i potrzeb duszpasterskich, od zdania proboszcza i od osobnego zezwolenia Ordynariusza.

Tytuł VIII.

O ważniejszych obowiązkach proboszczowskich

Rozdział I.

O utrzymaniu łączności z wiernymi

Statut 75

Aby proboszcz mógł za przykładem Dobrego Pasterza powtórzyć: „Ja znam owce moje i znam mnie moje” (Jan 11, 14), powinien co pewien czas odbyć wizytację całej parafji. Zbliżając się do swych owieczek, poznaje je osobiście lepiej, zbada z bliska warunki życia, spostrzeże prędzej ich braki, wady i potrzeby, da się im także lepiej poznać i ośmieli ich do siebie, przez co łatwiej mu będzie niejedno brak usunąć, niejedno zło naprawić i niejednemu na przyszłość zaradzić.

Statut 76

§ 1. Wizytację odbędzie proboszcz zaraz z początku swego duszpasterzowania, a następnie co pewien czas odwiedzać będzie poszczególne gminy, tak, ażeby w przeciągu każdego pięciolecia odwiedził całą parafję.

§ 2. Proboszczowie w podeszłym wieku oraz chorzy mogą uzyskać zwolnienie od tego obowiązku w całości lub części.

§ 3. Proboszczowie większych parafji miejskich mogą wypełnić obowiązek wizytacji przez swoich kooperatorów.

Statut 77

§ 1. Wizytacja parafji ma charakter czysto duszpasterski. W zapowiedzianym dniu z ambony, obchodzi proboszcz poszczególne domy, zatrzymuje się w nich dłużej, bada stosunki rodzinne, sąsiedzkie i majątkowe, zwróci uwagę na opuszczonych i zaniedbanych, udziela odpowiednich nauk, rad i poleceń, upomni błądzących, pocieszy strapionych, pogodzi zwaśnionych, sprawdzi księgę stanu rodzin i z błogosławieństwem Bożem pożegna. Datków żadnych przyjmować nie będzie.

§ 2. Gdzie jest sam proboszcz w parafii, może połączyć wizytację z kolendą, która z zasady należy do wikariusza.

Statut 78

Kolenda ma charakter ściśle liturgiczny. Odbywa się co roku w okresie Bożego Narodzenia w stroju liturgicznym: komży, stule, birecie z krzyżem w rękę, w asyście służby kościelnej, ministrantów, ze śpiewem pieśni kolendowych.

Statut 79

§ 1. W czasie kolendy, do której wpierw należy w kazaniu parafian odpowiednio przygotować, zwróci kolendujący baczniejszą uwagę na dziatwę i młodzież dorastającą, zachęci ją do poszanowania i posłuszeństwa względem rodziców i rodzeństwa starszego, pochwali lub upomni wobec wszystkich, zapyta o ważniejsze prawdy katechizmowe. Wszelkie spostrzeżenia, skargi i zaniedbania zakomunikuje przy sprawozdaniu proboszczowi.

§ 2. Żadnego domu katolickiego nie ominie chyba wyjątkowo z poważnych przyczyn duszpasterskich.

§ 3. Datki z kolendy należą do kolendującego. Służba kościelna niech je osobno odbiera. Będzie chwalebną rzeczą, jeżeli kolendujący poświęci całość datków na wsparcie najbiedniejszych w parafii lub na potrzeby kościoła.

Statut 80

W myśl nauki Chrystusowej najwznioślejszym obowiązkiem duszpasterza jest szczególna opieka i praca nad tymi, których Opatrzność doświadcza chorobą, ubóstwem, osieroceniem, opuszczeniem przez bliźnich. Całym tedy sercem i troską ojcowską otoczy duszpasterz chorych, sieroty, kaleki, starców, ubogich i wszystkich w parafii zaniedbanych i opuszczonych, będzie się za nich modlił i polecał ich modlitwom i opiece parafian.

Statut 81

§ 1. Będzie się zatym starał duszpasterz aby chorzy wcześniej przyjęli ostatnie Sakramenta, wiernym przypominać będzie obowiązek, aby chętnie i bezinteresownie posyłali konie po kapłana do zaopatrzenia chorych.

§ 2. Nie poprzestanie na urzędowym akcie zaopatrzenia chorego, ale odwiedzać go będzie częściej, zwłaszcza w dłuższej chorobie i w większym opuszczeniu, doradzi też wezwać lekarza, w razie potrzeby też sam chętnie wsparcia udzieli. I drugich do tego zachęci, ojcom rodziny przypomni obowiązek sporządzenia testamentu.

Statut 82

Duszpasterz winien zwalczać mniemanie wśród społeczeństwa, jakoby kalectwo i upośledzenie było czymś pogardy godnym i nie zasługującym na opiekę, zaznaczając, że piecza nad upośledzonymi to akt miłosierdzia chrześcijańskiego i sprawiedliwości społecznej. W postępowaniu z upośledzonymi okaże im dużo cierpliwości, życzliwości ojcowskiej, a w miarę potrzeby i możliwości udzieli materialnego wsparcia.

Statut 83

W trosce o dobro duszy upośledzonych, duszpasterz nauczy ich najważniejszych prawd wiary świętej, przygotowuje do Sakramentów świętych i ułatwi im częstsze ich przyjmowanie, wyznaczając na to odpowiedni dzień powszedni, zwłaszcza przed większymi uroczystościami. Zachęci rodziców, opiekunów, chlebodawców, tercjarzy i bractwa kościelne, aby dopomagali duszpasterzowi w spełnianiu tego trudnego zadania.

Statut 84

§ 1. Dla zaradzenia temu niedomaganiu społecznemu duszpasterze korzystać też będą ze sposobności, aby pouczać parafian o przyczynach kalectwa i upośledzeń, wyjaśniając im, że braki, płynące z nieznamomości higieny, są najwydatniejszym źródłem tych nieszczęść.

§ 2. Będą się także starali o usunięcie analfabetyzmu, wpływając na rodziców, aby dzieci posyłali do szkoły i popierając urządzenie osobnych kursów dla starszych przy pomocy szkoły lub innych odpowiednich osób.

Statut 85

§ 1. Rządca parafii będzie starał się wszystkim którym trudno dojść do kościoła przystępowanie do Sakramentów św. przynajmniej dwa do trzech razy wśród roku; chętnie pospieszy do miejscowości odległych od kościoła parafialnego, aby na miejscu udzielić im Sakramentów św. i ku ich pociesze duchowej odprawić Mszę św. w miejscowej kaplicy, a nawet w domu prywatnym.

§ 2. Pozwolenia potrzebnego w tym ostatnim wypadku udzielać będą Dziekani, których do tego niniejszym postanowieniem upoważniam.

Statut 86

Duszpasterz jako ojciec duchowny wszystkich pamiętać będzie i o tych wszystkich, którzy z jakichkolwiek względów opuszczają parafię na czas dłuższy, a zatem:

1. przypomni małżonkom, że bez obopólnej zgody nie mogą się rozłączać.

2. wyjeżdżających zachęci do modlitwy o łaskę wytrwania oraz do sumiennego spełniania praktyk religijnych.

3. dołoży starań, aby nikt nie opuszczał rodzinnej parafii bez przyjęcia Sakramentów świętych; gdy równocześnie wyjeżdża większa ilość parafian, urządzi im przed wyjazdem, o ile to możliwe, wspólne nabożeństwo, udzieli im na drogę błogosławieństwa Najśw. Sakramentem i pożegna ciepłym słowem.

4. postara się, aby każdy zabrał ze sobą książeczkę do nabożeństwa i różaniec, zachęci do utrzymywania korespondencji i zawsze serdecznie im odpisze.

5. po powrocie otoczy ich serdeczną, ojcowską opieką i będzie się starał uchylić ujemne strony, jakie niektórzy mogli tymczasem nabyć.

Statut 87

Także i czysto materialne położenie wiernych nie będzie duchowieństwu obojętne; dlatego z życzliwością odnosić się będzie do wszystkich uczciwych poczynań, zmierzających do podniesienia ogólnego dobrobytu parafji.

Rozdział II.

O duszpasterstwie nad robotnikami

Statut 88

Troska o wzrost pobożności i dobrych obyczajów wśród rzeszy pracujących przejawiać się powinna we wszystkich usiłowaniach duszpasterskich.

Statut 89

Duszpasterz stanie zawsze po stronie biedniejszych i krzywdzonych; okaże pełny szacunek dla pracy, godności ludzkiej i zrozumienie dla dążeń o polepszenie bytu pracujących.

Statut 90

W nauczaniu podkreślać będzie katolickie zasady społeczne o wartości pracy, o poszanowaniu godności ludzkiej i o sprawiedliwości społecznej.

Statut 91

§ 1. Duszpasterze przystosują czas nabożeństw i usług kapłańskich do warunków pracy robotników.

§ 2. Proboszczowie zwłaszcza wiejscy zwrócą szczególną uwagę na liczne częstokroć gromady robotników, którzy pracując poza wsią rodzinną wracają do domu na niedzielę i święta i chętnie będą im w te dni załatwiali sprawy.

Rozdział III.

O kancelarii parafialnej

Statut 92

§ 1. Dla załatwienia spraw i czynności, związanych z urzędem proboszcza, będzie na plebanji osobny pokój, przeznaczony na tzw. kancelarię parafjalną, zaopatrzona w stół lub biurko z krzyżem i dwoma lichtarzami na świece, w szafę trwałą i mocną na pomieszczenie aktów i ksiąg, kilka stołków lub ławkę dla czekających.

§ 2. Wiernym trzeba zapewnić zawsze łatwy dostęp do kancelarii. W parafiach zwłaszcza większych proboszcz ustala czas urzędowania, ogłasza z ambony, uwidacznia na drzwiach kancelarii; w tym zaś czasie niech się stara zawsze być w niej obecny.

§ 3. Wydatki na utrzymanie kancelarii ponosi rządcą parafji.

Statut 93

§ 1. Zetknięcie się z parafianami w kancelarii pomaga wydatnie w duszpasterstwie: niechże zatem proboszcz stara się sam sprawy kancelaryjne załatwiać; niech nie pozwala, aby go w tem wyręczali ludzie świeccy, domownicy, a zwłaszcza służba plebańska.

§ 2. Wikariusze, głównie młodzi, chętnie i pilnie pomagają będą proboszczom w czynnościach kancelaryjnych, a proboszczowie w razie potrzeby wyręczać się będą wikariuszami w kancelarii i chętnie dzielić się będą z nimi swem doświadczeniem.

Statut 94

§ 1. W korespondencji urzędowej należy pisać czytelnie, jasno i rzeczowo, a treściwie, unikać skrótów, nieczytelnych podpisów, poruszania w jednym piśmie sprawy różnej treści. Chociaż używanie tytułów dotychczas przyjętych można pomijać, nie wolno zapominać o uprzejmości i szacunku wobec władz.

§ 2. Należyte prowadzenie dziennika podawczego pomaga do sprawnego i sumiennego załatwiania czynności kancelaryjnych.

Statut 95

§ 1. Proboszcz prowadzi pilnie i sumiennie księgi parafialne według ustalonych przepisów.

§ 2. Księgi metrykalne należycie oprawione i ponumerowane rządcą parafii pisać będzie czytelnie i poprawnie trwałym atramentem czarnym, unikając najmniejszych niedokładności. W przypadkach wątpliwych przedłożyć sprawę Kurji.

§ 3. W każdej kancelarii parafialnej istnieć będzie indeks imienny poszczególnych ksiąg metrykalnych.

§ 4. Rządcy parafii przedkładają co roku odpisy metryk należycie uporządkowane dziekanowi, a ten odsyła je do archiwum diecezjalnego.

Statut 96

Rządcy parafii utrzymują należyty skorowidz dusz i rodzin parafii i uzupełniać go mają przy każdej odpowiedniej posobności.

Statut 97

§ 1. Rządca parafii jest też stróżem archiwum parafialnego, w którym w należytych porządku przechowuje starannie księgi parafialne oraz wszelkie inne akta i dokumenty, które dla kościoła i jego historii są potrzebne lub użyteczne.

§ 2. Bez zezwolenia Ordynariatu nie wolno wydawać z archiwum żadnego dokumentu lub księgi.

Tytuł X.
O Katechetach

Rozdział I.
O przygotowaniu katechetów

Statut 98

Zawodowi katecheci szkolni składać będą egzamin kwalifikacyjny. O ile katecheta otrzymał nominację przed złożeniem egzaminu winien go złożyć w przeciągu dwu najbliższych lat.

Statut 99

§ 1. Egzamin kwalifikacyjny wymaga uprzedniego złożenia egzaminów trzyletnich i przyjęcia pracy domowej na wyznaczony temat.

§ 2. Egzamin składa się z dwu części; pierwsza część obejmuje teologię dogmatyczną i moralną, historię Kościoła. Część druga filozofię, pedagogikę, katechetykę. Materiał naukowy będzie ujęty w granicach zagadnień związanych z nauczaniem i wychowaniem szkolnym.

§ 3. Część drugą egzaminu składać się będzie po upływie półrocza od złożenia pierwszej części; Jedynie dla ważnych powodów może Ordynariusz odłożyć złożenie części drugiej na późniejszy termin.

Statut 100

§ 1. Proboszcz jest pasterzem całej parafii, katecheta jest jego współpracownikiem bezpośrednio odpowiedzialnym za stan religijny i moralny poruczonej sobie dziatwy i młodzieży. Katecheta wykonuje swe obowiązki samodzielnie, czynności duszpasterskie w porozumieniu z proboszczem. Mają jednak katecheci tak ściśle związani swym urzędem z młodzieżą pierwszeństwo do niektórych czynności duszpasterskich nie związanych ściśle z urzędem proboszcza. Zaliczamy do nich udzielanie Pierwszej Komunii św., publiczne błogosławienie dziatwy i młodzieży szkolnej, oprawianie nabożeństw szkolnych, udzielenie dyspens postnych gronu i młodzieży do czego ich upoważniamy. Proboszczowie chętnie dopuszczają będą katechetów także i do czynności ściśle proboszczowskich jak chrzty, pogrzeby, śluby członków grona i młodzieży i najbliższych członków ich rodzin.

§ 2. W miarę możliwości i potrzeby katecheta pomaga proboszczowi w pracy parafialnej kościelnej i pozakościelnej.

Statut 101

§ 1. Pożycie wzajemne proboszcza i katechety winna znamionować miłość braterska, serdeczna życzliwość i wzajemna uprzejmość.

§ 2. Pożądaną jest rzeczą, aby katecheta stołował się i, ile możliwości, mieszkał na plebanji.

Statut 102

Katecheta starać się będzie by zawsze żyć w jak najlepszej zgodzi z nauczycielstwem, w rzeczach zasadniczych stanowczy, w mniej istotnych wyrozumiały, zawsze uprzejmy i taktowny, w razie potrzeby uczynny.

Statut 103

Katecheta spełniając sumiennie swe obowiązki według ustaw i zarządzeń władz przełożonych umiłowaniem zawodu i młodzieży sobie powierzonej taktem i życzliwością zjednywać sobie będzie w gronie poważanie i życzliwość.

Statut 104

Katecheta będzie pamiętał, że jako wychowawca i duszpasterz szkolny winien dokładać usilnych starań, aby zabezpieczyć dobro dusz młodzieży. Otaczając je ojcowską opieką czuwać będzie nad prywatną lekturą młodzieży, odwiedzi jej mieszkania prywatne, obejmie szczególną troską uczniów chorych, biedniejszych, dojeżdżających, jak i wybitnie zdolnych.

Statut 105

Każdy katecheta po ukończeniu roku szkolnego przygotowuje sprawozdanie o stanie religijno - moralnym swej szkoły do 15 lipca i składa je na ręce Dziekana a ten po umieszczeniu na nim swych uwag dosyła je do Kurji najpóźniej do 15 sierpnia każdego roku.

Tytuł XI.

O duchownych obcych

Statut 106

Kapłani należący do obcej diecezji, zakonnicy, jeżeli zamierzają na czas dłuższy osiąść w diecezji tarnowskiej mają przedłożyć odpowiednie pozwolenie własnej władzy duchownej na pobyt poza własną diecezją lub poza zgromadzeniem i uzyskać pisemne zezwolenie Ordynariusza tarnowskiego na osiedlenie się w diecezji tarnowskiej.

Jeżeli przebywając w parafii ponad miesiąc upomniani, zaniedbują uzyskać potrzebnego zezwolenia, proboszcz nie dopuści ich do Ołtarza a sprawę bezwzględnie przedłoży Ordynarjuszowi.

Statut 107

Także i zakonnice i bracia zakonni przebywając poza własnym zgromadzeniem, o ile mają zamiar przebywać w parafii ponad miesiąc, winni uzyskać zgodę Ordynarjusza tarnowskiego. W przeciwnym razie należy ich wstrzymać od przystępowania do Sakramentów św. i przedłożyć sprawę Ordynarjuszowi.

Statut 108

§ 1. Kapłani obcy i zakonnicy przybywający do letnisk i uzdrowisk istniejących w obrębie diecezji winni na drugi dzień po przybyciu zgłosić się u miejscowego proboszcza i stosować się do wskazówek i przestróg jakich im udzieli.

§ 2. Kapłanom, którzy nie dostosują się do niniejszego przepisu proboszcz miejscowy odmówi dostępu do Ołtarza, o ważniejszych zaś wypadkach nie omieszka zawiadomić Ordynarjusza.

Dział B) O karności wśród duchownych

Tytuł I.

O wykorzenianiu rozpowszechnionych błędów

Statut 109

Powszechny upadek dobrych obyczajów, zanik znajomości najprostszych zasad katechizmowych, zaślepienie lub obojętność, występujące nawet u ludzi dobrej woli, nakładają na nas szczególnie ważny obowiązek, aby wszelkimi sposobami we wszystkich warstwach społeczeństwa budzić sumienie katolickie i pielęgnować karność chrześcijańską na podstawie pewnych, niewzruszalnych i życiodajnych zasad religii katolickiej.

Statut 110

W chwili powszechnego niebezpieczeństwa, jakie dzisiaj zagraża społeczeństwu chrześcijańskiemu, odpowiedzialność wobec Boga i Ojczyzny za duchowe zdrowie narodu ponoszą nie tylko kapłani, ale i wszyscy inni

wierni; niechże więc wszyscy darzą życzliwym zrozumieniem wszelkie szlachetne poczynania na tem polu; niech napomnienia biskupów i wysiłki duszpasterzy znajdą wszędzie życzliwe przyjęcie i posłuch; niech się wszyscy starają o wprowadzenie zasad życia chrześcijańskiego tak w prywatnem, jak i w publicznem życiu.

Statut 111

Życie ponad stan, chciwość u jednych, sobkowstwo u drugich, uchylanie się od obowiązków rodzinnych, zwalczać trzeba budzeniem w sercach zamiłowania do chrześcijańskiego zaparcia i umiarkowania, do przewidującej oszczędności.

Statut 112

Ze szczególną troską potępiamy przesadny kult ciała, zanik skromności chrześcijańskiej w ubiorach, w tańcach, panoszącą się zmysłowość w publicznym występowaniu w strojach kąpielowych wspólnych dla obojga płci plażach.

Dlatego:

1. Niewiasta chrześcijańska niech nie zapomni o odpowiedzialności wobec Boga jaka na niej przede wszystkim ciąży za czystość, skromność, niewinność obyczajów.

2. Rodzicom, zwłaszcza matkom przypominamy ich odpowiedzialność za ubiór ich dzieci.

3. Wierni niech wiedzą, że nie godzi się brać udziału w nabożeństwach w nieodpowiednim stroju, tym więcej przystępować do sakramentów św.

Statut 113

§ 1. Życie towarzyskie, gościnność winno opierać się na zasadach prostoty i obyczajności chrześcijańskiej.

§ 2. Duszpasterze przeciwdziałać będą rozpowszechniającemu się zwyczajowi urządzania zbyt częstych zabaw zwłaszcza całonocnych, dającą sposobność do pijaństwa, marnowania grosza, niedozwolonych znajomości, do częstej częstokroć obrazy Bożej.

§ 3. Przestrzegać też będą wiernych przed urządzaniem publicznych zabaw w czasach zakazanych, w wigilię niedziel lub świąt uroczystych, nie dopuszcza do urządzania zabaw i festynów na cele religijne, na których podaje się ostre napoje alkoholowe.

Statut 114

Duszpasterze dokładać będą wszelkich starań, aby wykorzenić nałóg pijactwa, odwozić będą od zwyczajów dających do niego sposobność, budzić będą troskliwie poczucie wstrzemięźliwości u dziatwy i młodzieży, oszczędności i umiłowania rodziny u starszych.

Statut 115

§ 1. Rodziców wzywamy, by dorastające córki i synów przestrzegali przed wkradającą się lekkomyślnością w zawieraniu znajomości. Niech młodzieży nie pozostawiają bez nadzoru i niech w ogóle starają się swój obowiązek rodzicielski wobec dzieci spełnić w duchu tradycyjnej, prawdziwej bojaźni Bożej.

§ 2. Dzieci wzywamy, aby nie dawały się uwodzić wkradającemu się duchowi niekarności i swawoli, pomne, że posłuszeństwo i przywiązanie do rodziców zapewni im godne i pomyślne wypełnienie przyszłych zadań życiowych.

Statut 116

§ 1. Przede wszystkim zaś pragniemy, aby świętość rodziny chrześcijańskiej, jej doniosłe znaczenie dla społeczeństwa i nierozzerwalność jej węzłów wszyscy rozumieli, podnosili i pielęgowali.

§ 2. Małżonkom przypominamy odpowiedzialność jaka ich wobec Boga czeka za uchylanie się od obowiązków chrześcijańskiego pożycia małżeńskiego, ojcom wzniosły obowiązek ojcostwa, matkom wysoką godność macierzyństwa.

§ 3. Duszpasterze w całej swej działalności, spowiednicy w konfesjonale, niech nie szcędzą zabiegów, aby w tym kierunku budzić sumienia wiernych, szerzyć miłość do dziecka, podtrzymywać w rodzinach wzajemny szacunek, zgodę i miłość prawdziwą.

Tytuł II.

O ważniejszych przejawach życia religijnego.

Statut 117

Wszelkim poczynaniom religijnym przyświecać winien przykład uczynnej miłości boskiego Zbawiciela ku bliźnim zwłaszcza uciśnionym i biednym. Wierni niech nigdy nie patrzą obojętnie na nędze bliźniego, pomni na słowa Ks. Skargi: Bóg sam nic nie potrzebuje tylko swoją potrzebę na brata

i bliźniego położył. Dzieła miłosierdzia chrześcijańskiego niech uważają za szczególne najpiękniejsze znamię wierności dla Chrystusa. Bractwa i stowarzyszenia religijne widzieć będą w ich spełnianiu miarę swej żywotności.

Statut 118

Kapłani w działalności swej niech występują wszędzie, gdzie chodzi o sprawę sprawiedliwości i o okazanie czynnego miłosierdzia; niech już od dziatwy szkolnej począwszy, wszczepiają wiernym chrześcijański poczucie i zrozumienie potrzeby sprawiedliwości, miłości bliźniego i miłosierdzia.

Statut 119

Przypominamy wszystkim wiernym, że kościół – mistyczne Ciało Chrystusowe – jest wspólną własnością wszystkich. Niech wiedzą, że nie tylko duchowni ale i świeccy są powołani do urzeczywistniania ewangelii Chrystusowej. Im żywsza wiara w sercach ludzi świeckich, im silniejsze wzajemne zjednoczenie i zrozumienie zbiorowej miłości i chrześcijańskiej odpowiedzialności społecznej – tym pewniejsza sprawa boża, tym pomyślniejsze jej oddziaływanie na społeczność katolicką.

Statut 120

Ponieważ nic tak nie łączy wiernych i nie zapewnia sił nadnaturalnych jak wspólna modlitwa i ćwiczenia religijne, przeto jak najusilniej wzywamy wiernych naszych, aby w bractwach religijnych służyli sprawie bożej modlitwą i pielęgnowaniem cnót chrześcijańskich.

Statut 121

Również i duszpasterstwo stanowe, jakie rozwinęło się w diecezji z dużą dla sprawy bożej korzyścią, usilnie zalecamy duszpasterzom, aby je nadal podtrzymywali i starannie prowadzili. Wspólne modlitwy i ćwiczenia religijne, odpowiednie nauki stanowe chłopców, dziewcząt, ojców, matek, w każdym z tych stanów dadzą poczucie łączności i odpowiedzialności za obowiązki swego stanu, wszystkich zaś skutecznie jednoczy we wzajemnej życzliwości chrześcijańskiej, w utrwaleniu postaw chrześcijańskich rodziny, jej znaczenia i wartości w społeczności katolickiej.

Statut 122

Osoby dążące do wyższej doskonałości zasługują na szczególniejszą opiekę duszpasterza. Należy je roztropnie zaznajamiać z zasadami zdrowej ascetyki chrześcijańskiej, umiejętnym kierownictwem pogłębiać ich życie wewnętrzne.

Statut 123

§ 1. W każdej parafii należy prowadzić i starannie pielęgnować następujące bractwa:

Apostolstwo Modlitwy, Żywy i Wieczny Różaniec, Arcybractwo Wiernej Adoracji, Dzieło Rozkrzewiania Wiary, Arcybractwo nauki chrześcijańskiej, Krucjatę Eucharystyczną.

§ 2. Zalecamy też gorąco Trzeci Zakon św. Franciszka, Sodalicje Mariańskie, Arcybractwo Szkaplerza św., Konferencje św. Wincentego a Paulo.

§ 3. Również i wśród dziatwy i młodzieży szerzyć trzeba ducha wspólnej modlitwy i ćwiczeń religijnych łącząc je w odpowiednie bractwa.

Statut 124

Ogólnopolskie organizacje miłosierdzia chrześcijańskiego t. zw. Caritas prowadzi w diecezji „Caritas Diecezji Tarnowskiej” na podstawie osobnego statutu. Akcja miłosierdzia chrześcijańskiego winna objąć każdą parafię, tak by każdy z wiernych mógł przy jej pomocy tym skuteczniej pełnić dzieła miłosierdzia chrześcijańskiego, a każdy z potrzebujących znalazł pomoc materialną i duchową.

Statut 125

Ścisłą współpracę osób świeckich z duszpasterzem ułatwia Parafialna Rada Duszpasterska skupiając w każdej parafii przedstawicieli bractw, instytucyj kościelnych oraz chętnych i więcej wyrobionych ludzi świeckich, aby według wskazówek Ordynariusza wspólnie omawiać przejawy życia religijnego, jego trudności i potrzeby i obmyślać środki zaradcze.

CZEŚĆ TRZECIA O SŁUŻBIE BOŻEJ

Tytuł I. O Sakramentach Świątych

Statut 126

§ 1. Duszpasterz niech ma zawsze w pamięci, że udzielanie sakramentów świętych w duszach jego pieczy powierzonych rodzi życie nadprzyrodzone, utracone przywraca, utrzymuje, rozwija i do doskonałości doprowadza; niechaj będzie zawsze gotowy do ich udzielania, a sprawuje je chętnie, pobożnie i według przepisów liturgicznych.

§ 2. W przypadkach zawiłych niech nie rozstrzyga na własną rękę lecz szuka rady lub odniesie się do Ordynariatu.

Statut 127

W sprawowaniu sakramentów duszpasterz niech widzi zawsze sprawę Bożą, która wymaga od niego nie tylko modlitwy i pracy, ale częstokroć cierpienia i ofiary. Niech się więc cieszy, gdy dla niej cierpieć mu przyjdzie, aby cierpieniem mógł własne życie uświęcić, a na dusze jego trosce powierzone błogosławieństwo Boże sprowadzać.

Rozdział I. O Chrzcie świętym.

Statut 128

§ 1. Duszpasterz przede wszystkim troszczyć się będzie, aby wszyscy jego pieczy powierzeni otrzymali Chrzest św.

§ 2. Starać się będzie, by nie tylko akuszerki, ale i inni wierni udzielać umieli Chrztu św., aby w razie nagłej potrzeby przez nieważne udzielenie tego sakramentu nie pozbawiono dziecięcia szczęśliwości nadnaturalnej; niechaj wiedzą także, że noworodki, dające wątpliwe oznaki życia, winny być warunkowo ochrzczone.

Statut 129

Rodzicom należy przypominać, by jak najrychlej, najpóźniej do dnia ośmiu, przynosili swe dzieci do chrztu, i by dla względów ludzkich, jak np. w oczekiwaniu na rodziców chrzestnych, na zjazd rodzinny nie odkładali tego, tak ważnego sakramentu.

Statut 130

§ 1. Właściwym miejscem udzielania chrztu jest kościół parafjalny, tylko w nadzwyczajnym wypadku może Ordynariusz zezwolić na chrzest w domu.

§ 2. Chrzcielnica powinna być umieszczona w odpowiednim miejscu kościoła, starannie i czysto utrzymana, szczelnie zamknięta.

Statut 131

Przy dopuszczaniu rodziców chrzestnych należy się trzymać przepisów prawa kościelnego, niegodnych odsuwać z należytą roztropnością i wyrozumiałością.

Statut 132

Rodziców trzeba pouczać, aby dzieciom obierali imiona Świętych Pańskich zwłaszcza Świętych i Błogosławionych Polskich. Kapłanowi nie wolno wbrew woli rodziców narzucać imion zwłaszcza niezwykłych lub trudnych do wymówienia.

Statut 133

Chwalebny zwyczaj błogosławienia matki po urodzeniu dziecięcia należy zachować. Matka jednak nie jest obowiązana przybywać po tę łaskę z dzieckiem.

Rozdział II.

O Bierzmowaniu.

Statut 134

§ 1. Dzieci szkolne powinny przyjąć sakrament bierzmowania przed opuszczeniem szkoły. W zasadzie prowadzi się dzieci do bierzmowania w siedzibie diecezji w czwartym roku nauki, a w innych parafjach podczas wizytacji kanonicznej.

§ 2. Rządcy parafii o większej ilości młodzieży ułatwiać jej będą przyjęcie sakramentów bierzmowania także i poza wizytacją kanoniczną.

Statut 135

§ 1. Przystępujący do sakramentu bierzmowania winni być należycie pouczeni przynajmniej i najważniejszych prawdach wiary św. i o samym sakramencie bierzmowania; przed bierzmowaniem przystępują do sakramentów świętych.

§ 2. Z uroczystością bierzmowania należy połączyć odnowienie obietnic złożonych przy Chrzcie świętym.

§ 3. Będzie rzeczą chwalebną i przykładną, jeżeli i świadkowie bierzmowania i rodzice bierzmowanych przystąpią w dniu bierzmowania do sakramentów świętych.

Statut 136

§ 1. Karta do bierzmowania powinna zawierać przynajmniej imię, nazwisko, rok, miejsce urodzin oraz imię wybrane do bierzmowania.

§ 2. Karty bierzmowanych z obcych parafji winien rządcą kościoła przesłać co rychlej właściwemu proboszczowi z zaznaczeniem, kto i kiedy udzielił bierzmowania.

§ 3. Akt udzielonego bierzmowania należy wpisać w osobnej księdze bierzmowanych in libro baptizatorum.

Rozdział III.

O Najświętszym Sakramencie Ołtarza

Statut 137

Rządcy kościołów i inni kapłani będą zawsze chętnie udzielali Komunii św. proszącym o nią wiernym; niech nie zaniedbują udzielając Jej codziennie w rannych godzinach, zwłaszcza, gdy dla jakichś przyczyn nabożeństwa nie ma albo je przełożono, na późniejszą godzinę. Przy liczniejszych spowiedziach i w miastach trzeba udzielać Komunii św. już od wczesnego ranka przynajmniej co pół godziny.

Statut 138

§ 1. Należy dokładać starań, by dziatwa mogła przystąpić do pierwszej spowiedzi i Komunii świętej już w drugim roku nauki szkolnej w czasie wielkanocnym.

§ 2. Jedynie w warunkach rzeczywiście niekorzystnych skutkiem umysłowego niedorozwoju dzieci możnaby termin ten przesunąć na trzeci rok nauki.

Statut 139

Jest rzeczą godną polecenia odebrać od dziatwy, przystępującej po raz pierwszy do stołu Pańskiego przyrzeczenie wstrzymania się od używania alkoholu i tytoniu do 18-go roku życia.

Statut 140

Dzieciom w niebezpieczeństwie śmierci należy udzielić nie tylko namaszczenia Olejem św., ale także wyspowiadać je i udzielić im wiatyku, byle tylko umiały odróżnić Ciało i Krew Pańską od powszedniego chleba.

Rozdział IV.

O Sakramencie Pokuty

Statut 141

§ 1. Kapłani rozpoczną zawsze słuchanie spowiedzi gorącą modlitwą; wiernym do niej się garnącym chętnie nią służyć będą bez wyróżniania osób, niech ją szczególnie ułatwiają mężczyznom i spowiadają ich w razie potrzeby nawet i w domu.

§ 2. Zobowiązujemy też kapłanów przede wszystkim duszpasterzy, aby zasiadali do konfesjonałów codziennie rano, w soboty i w wiele uroczystych świąt, przed pierwszym Piątkiem miesiąca także i w porze populudniowej.

Statut 142

Spowiednicy niech nigdy się nie wążą o tym, co im na spowiedzi św. powierzono, wspominać w jakikolwiek sposób, nawet pośrednio, ani w prywatnych rozmowach, ani w kazaniach, chociażby możliwość domyslenia się osoby penitenta była wykluczona.

Statut 143

§ 1. Duszpasterze zachęcać będą wiernych do częstego korzystania z dobrodziejstw Sakramentu Pokuty. Doświadczeni i gorliwi duszpasterze są zdania, że ludziom starszym, normalnie żyjącym, wystarcza spowiedź kwartalna, że młodzież natomiast potrzebuje częstszej, nawet miesięcznej spowiedzi. Osoby prawdziwie pobożne, chcąc tem skuteczniej przyjmować codziennie Komunię św. tem częściej starają się korzystać ze spowiedzi świętej.

§ 2. Proboszczowie winni zapraszać od czasu do czasu a zwłaszcza w okresie wielkanocnym spowiedników obcych, aby w ten sposób wiernym swoim jak najbardziej uprzystępnienie korzystanie z sakramentu Pokuty.

Statut 144

§ 1. Rządcy kościołów dbać będą, by konfesjonały były wygodne dla penitentów i spowiedników, umieszczone w miejscu widocznym, ale dla wiernych łatwo dostępne i tak zabezpieczone, aby wierni mogli swobodnie wyznawać swe winy bez obawy, że ich drudzy słyszą.

§ 2. Jedna strona konfesjonału niech będzie przeznaczona wyłącznie dla mężczyzn.

Statut 145

Rządcy kościołów zapowiadać będą wiernym z ambony ważniejsze odpusty np. Dzień Zaduszny, odpust miejscowy i pouczać ich, jakie warunki są wymagane do zyskania tych odpustów.

Statut 146

Proboszczowie utrzymywać będą w kancelarii parafialnej spis tych odpustów, jakie w obrębie parafji zyskać można wraz z oryginalnymi dokumentami odpust nadającymi; odpusty na pewien oznaczony czas udzielone, wcześniej odnawiać będą.

Rozdział V.

O namaszczeniu Olejem świętym

Statut 147

§ 1. Duszpasterze dołożą starań, aby wierni w razie choroby przyjęli sakrament namaszczenia Olejem św. wcześniej i z ufnością w dobroć i miłosierdzie Boże.

§ 2. Kapłani świeccy i zakonnicy, nie należący do duchowieństwa parafialnego, wezwani do chorego, niech go chętnie zaopatrzą na drogę wieczności, a następnie niech uwiadomią o tem właściwego proboszcza.

Statut 148

§ 1. Oleje święte należy przechowywać w kościele, w miejscu czystym, odpowiednio urządzonym i zamkniętym, w naczyniach srebrnych lub cynowych; wolno je w domu starannie przechowywać tam, gdzie dostęp do kościoła jest trudniejszy.

§ 3. Naczynia na Wiatyk i Oleje św. mają być osobne.

Rozdział VI. **O Kapłaństwie**

Statut 149

§ 1. Kapłani zwłaszcza duszpasterze winni gorąco popierać powołania do stanu duchownego, wiernych zachęcać do modlitwy o powołania pracowników do winnicy Pańskiej; opiekować się będą uczniami szkół średnich, zwłaszcza tymi, którzy okazują chęć oddania się na służbę Bogu i szczególną życzliwość okazywać będą Diec. Seminarium Małemu.

§ 2. Rządca parafii zajmie się szczerze i serdecznie młodymi lewitami przebywającymi w obrębie parafii, czuwać nad nimi będzie według wskazówek Rektoratu seminarium duchownego.

Statut 150

Rządca parafii przy nadarzonych sposobnościach polecać będzie wiernych kandydatów do święceń kapłańskich z parafii, przy wygłaszaniu przewidzianych w prawie zapowiedzi upomni wiernych, aby nie wahali się szczerze zgłaszać ewentualnych przeszkód, sam nakazane przez Ordynariusza poufne badania przeprowadzi, będzie jak najsumienniejsz w poczuciu odpowiedzialności jaką na siebie bierze wobec samego kandydata i wobec Boga.

Rozdział VII. **O Małżeństwie**

Statut 151

§ 1. Duszpasterze kłaść będą szczególniejszy nacisk w naukach stanowych, w misjach, w kazaniach, wskazówkach duszpasterskich na ważność i świętość małżeństwa chrześcijańskiego.

§ 2. Corocznie w II niedzielę po uroczystości Trzech Królów wygłoszą osobne kazania o świętości tego sakramentu i o ważniejszych przeszkodach.

§ 3. Młodzież dorastającą należy odpowiednio przygotowywać, aby na sakrament małżeństwa nauczyła się patrzeć poważnie i po Bożemu i umiała w przyszłości wypełnić w duchu chrześcijańskim obowiązki stąd wynikające.

Statut 152

§ 1. Nowożeńców trzeba zachęcać, aby już po pierwszej zapowiedzi przystąpili do sakramentów św. i by małżeństwo zawierali w porze przedpołudniowej i to wśród Mszy św. podczas której przyjmą wspólnie Komunię świętą i otrzymają błogosławieństwo ślubne.

§ 2. Gody weselne niech będą skromne bez nadużycia trunków i zbytnej wystawności.

Statut 153

§ 1. Zawieranie związków małżeńskich późnym wieczorem jest zawsze zakazem; w porze popołudniowej jest możliwe zwłaszcza dla słusznych i rozsądnych przyczyn.

§ 2. Rządcy kościołów starać się będą, aby roztropnymi zarządzeniami zapobiec możliwemu w tych wypadkach nieuszanowaniu świątyni Pańskiej.

Statut 154

Rządcy parafii przeprowadzać będą egzamin przedślubny z nowożeńcami dokładnie i starannie szczególnie w przypadkach zawiłych lub gdy chodzi o osoby nieznanne lub niepewne. Szczególnie starannie będą przepisy kanoniczne o stwierdzaniu stanu wolnego nowożeńców. Zawsze zaś pamiętać trzeba, że orzeczenie Ordynariusza de praesumpta morte conjugis wymaga częstokroć dłuższych i zawiłych dochodzeń i że Ordynariusz nie może wydać dopóki nie zaistnieje moralna pewność przewidziana w Kan. 1069 § 2.

Rozdział VIII.

O Sakramentaliach

Statut 155

§ 1. Sakramentalia są w życiu religijnym ważnym środkiem, przyczyniającym się wielce do pobożności i do przejęcia się duchem Kościoła.

§ 2. Należy zatem wiernych pouczać o ważności i użyteczności sakramentaliów i zachęcać do pilnego z nich korzystania, zwłaszcza z tych, które złączone są z nabożeństwem lub obdarzone odpustami, przestrzegać

przed nadużyciem zabobonem, podtrzymywać piękny zwyczaj używania po domach wody święconej.

Statut 156

Kapłani chętnie udzielać winni sakramentaliów według przepisów rytuału, a własnym przykładem niech podnoszą ich wartość w oczach wiernych; niech się starają podtrzymywać tradycją uświęcone błogosławieństwa, związane z rokiem kościelnym.

Tytuł II.

O kościołach i kaplicach

Rozdział I.

O wznoszeniu, urządzeniu, konserwacji kościołów i kaplic

Statut 157

§ 1. Kościół jako dom boży winien swą zewnętrzną formą i wewnętrznym urządzeniem odpowiadać swemu wzniesłemu przeznaczeniu, by wiernych zachęcał do modlitwy i kierował ich myśli do Boga.

§ 2. Przy wznoszeniu przeto świątyn i wewnętrznym ich urządzeniu należy pamiętać nie tylko o tym by rozmiarami i rozkładem wewnętrznym odpowiadały liczbie wiernych i ich potrzebom religijnym, lecz także należy, o ile tylko można, dbać o ich stronę piękną, przy czym powinno się uważać na zasadę, że piękno religijne idzie w parze z prostotą, prawdą i czystością i że potrafi się dostosować do skromnych nawet warunków miejscowych.

Statut 158

§ 1. Do budowy, przebudowy, lub restauracji kościołów i kaplic publicznych, jak również wszelkich obiektów uznanych przez państwowe władze konserwatorskie za zabytkowe potrzeba uprzedniego pisemnego zezwolenia Kurji Diecezjalnej.

§ 2. Ten sam przepis obowiązuje przy malowaniu, ozdabianiu kościołów i kaplic, lub odnawianiu istniejącej malatury kościoła, ołtarzy, obrazów itp. jak również przy elektryfikacji kościoła.

Statut 159

§ 1. Do prośby o zezwolenie na budowę nowego kościoła lub kaplicy publicznej należy dołączyć:

1. wyciąg hipoteczny, lub inne świadectwo stwierdzające, iż grunt na którym ma stać kościół lub kaplica jest własnością kościelną,

2. plan sytuacyjny kościoła w stosunku do istniejącej lub mającej powstać parafii, jak również w stosunku do plebanii i otoczenia kościoła, by jego usytuowanie odpowiadało potrzebom parafii, estetyce i higienie,

3. plan zamierzonej budowli w trzech egzemplarzach, w skali 1:1000, sporządzony przez zawodowego architekta,

4. kosztorys z podaniem sposobów pokrycia kosztów budowy.

§ 2. Powyższe przepisy obowiązują również przy budowie kaplic publicznych. Przy podejmowaniu przebudowy i restauracji istniejących kościołów i kaplic i wszelkich obiektów uznanych przez państwo za zabytkowe obowiązują punkt 3 i 4.

§ 3. Przy malowaniu kościoła lub kaplicy, jak również odnawianiu istniejącej malatury obowiązują punkt 3 i 4 z tym, że artysta – malarz obowiązany jest przedłożyć plan w jednym egzemplarzu.

Statut 160

§ 1. Rządcy parafii przystępujący do budowy kościoła lub kaplicy, starać się będą przedłożyć w Kurji palny budowy możliwie wcześniej – najlepiej w porze jesiennej lub zimowej, by referent kurialny dla spraw budowlanych i komisja artystyczno-konserwatorska miała odpowiednią ilość czasu do ich przestudiowania, poczynienia ewentualnych poprawek i zatwierdzenia przed nadchodzącą wiosną.

§ 2. Dla dojrzałego opracowania planów i uniknięcia kosztów poprawek należy wymagać od architektów, by przed ostatecznym opracowaniem szczegółowych planów, przedłożyli szkice zamierzonej budowli w jednym egzemplarzu w skali 1:200 – z dokładnym opisem koncepcji architektonicznej, czy malarskiej. Po otrzymaniu wstępnej ogólnej aprobaty, lub odpowiednich wskazówek, będą mogli przystąpić do szczegółowego opracowania planów, dla uzyskania definitywnego zatwierdzenia tychże przez Kurię.

Statut 161

§ 1. We wszystkich sprawach dotyczących stawiania, restauracji, urządzania, zdobienia, oświetlania kościołów i kaplic, jak również konserwacji i inwentaryzacji rzeczy zabytkowych – specjaliści delegacji Ordynariusza służyć będą radą i wskazówkami, ułatwiać porozumienie się z państwowym urzędem konserwatorskim. Duchowieństwo winno się w

tych sprawach odnosić do nich z całym zaufaniem i stosować się do podanych instrukcji, rad i wskazówek.

§ 2. Komisarzem do spraw związanych z budową i urządzeniem kościołów i kaplic, jak również domów plebańskich i parafialnych jest każdorazowy kurialny referent do spraw budowlanych.

Komisarzem dla tych spraw zabytkowych i konserwatorskich, jak również dla spraw niezwiązanych z budową i urządzeniem kościołów i kaplic – jak szaty, naczynia liturgiczne, obrazy itp. – jest każdorazowy dyrektor diecezjalnego muzeum i prezes diecezjalnej komisji artystyczno-konserwatorskiej.

Statut 162

§ 1. Wewnętrzne urządzenie kościołów i kaplic, jak również jego ozdabianie odpowiadać winno ściśle kościelnym przepisom liturgicznym i przyjętym zasadom architektury i estetyki.

§ 2. Bez pisemnego zezwolenia Ordynariusza nie wolno wewnątrz ani zewnątrz kościołów umieszczać żadnych nowych pomników, tablic lub napisów z wyjątkiem pamiątkowej tablicy konsekracji kościoła, której tekst winien być zatwierdzonym przez Kurię.

§ 3. W kaplicach publicznych zwłaszcza cmentarnych wolno umieszczać pomniki i tablice pamiątkowe tylko fundatorów, lub osób tam pogrzebanych za wiedzą jednak i zgodą Ordynariusza i za uprzednim zatwierdzeniem projektu pomnika i tekstu napisu przez Kurię.

§ 4. Nie wolno wewnątrz kościołów i kaplic nawet pół publicznych umieszczać żadnych sztucznych upiększeń, lub oświetleń elektrycznych zwłaszcza na ołtarzach, nieliczących z powagą domu bożego i niezgodnych z przepisami liturgicznymi.

Statut 163

W razie zniszczenia kościoła lub kaplicy publicznej na zużycie materiału z rozbiórki na inne nie ściśle kościelne cele należy uzyskać uprzednio zezwolenie Ordynariusza.

Statut 164

Pragniemy gorąco, aby w miejscowościach oddalonych od kościoła macierzystego, a zamieszkałych przez liczniejszą ludność powstawały chociażby skromne kościółki. Ułatwią one kapłanom spełnianie obowiązków duszpasterskich, wiernym żywszą pamięć na Boga, częstsze słuchanie Mszy św., korzystanie ze wspólnych nabożeństw i nauk.

Statut 165

Polecamy wszystkim istniejący w diecezji Związek Mszalny, którego celem jest zasilanie funduszu budowy kościołów filialnych, a duchowieństwo nadal zobowiązujemy do kolejnego odprawienia Mszy świętych na intencję Związku.

Rozdział II.

O zabytkach kościelnych

Statut 166

Istniejące w kościołach i w parafiach zabytki pobożności minionych wieków cieszących się będą pilną i troskliwą opieką duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego jako dorobek naszej regionalnej Kultury religijnej i pamiątka żarliwości religijnej przodków.

Statut 167

§ 1. Zabytkiem kościelnym jest każdy przedmiot kultu religijnego tak nieruchomy jak ruchomy, charakterystyczny dla swej epoki, posiadający wartość artystyczną, kulturalną, historyczną, archeologiczną jak kościoły i kaplice ze swym wewnętrznym urządzeniem i pomnikami i otoczeniem zwłaszcza drzewami sędziwymi lub okazałymi, kaplice, luźno stojące pomniki i figury, obrazy, rzeźby, malowidła ścienne, tkaniny, naczynia kościelne, dzieła biblioteczne, dokumenty, księgi parafialne.

§ 2. Charakter zabytkowy przedmiotów religijnych ustala osobny Komisarz diecezjalny dla spraw zabytkowych. Przedmioty uznane za zabytki przez Państwowego Konserwatora są zabytkami również i w znaczeniu kanonicznym.

Statut 168

Zabytki religijne jako „res pretiosae” podpadają pod szczegółowe przepisy kanoniczne: nie wolno ich zmieniać, usuwać lub ich się wyzbywać bez względu na ich pieniężną wartość bez należytego pozwolenia władzy duchownej.

Statut 169

Łaskami słynące obrazy i figury czczone po kościołach i kaplicach podpadają nadto pod osobną i szczególną opiekę samego Ordynariusza.

Statut 170

Przepisy statusów 167 i 168 odnoszą się również do kościołów i zabytków będących własnością zakonów.

Rozdział III.

O służbie kościelnej

Statut 171

§ 1. Służbę kościelną przyjmuje rządcą kościoła i zawiera z nią umowę, w której mają być określone jasno i wyraźnie jej obowiązki i wynagrodzenie.

§ 2. Obowiązki powierzać należy ludziom odpowiednim, pobożnym, zamiłowanym w porządku, trzeźwym.

Statut 172

W stosunku do służby kościelnej rządcą kościoła kierować się będzie uprzejmością i wyrozumiałością, będzie dbał o jej odpowiednie utrzymanie i wynagradzanie tak, by był wzorem postępowania dla wszystkich a moralne i materialne warunki życia, pracy i zapłaty służby kościelnej w pełni odpowiadały chrześcijańskim zasadom.

Statut 173

Opiekę nad całokształtem spraw organistowskich wykonuje z ramienia Ordynariusza osobna Komisja Diecezjalna dla spraw organistowskich na podstawie osobnego regulaminu służbowego dla organistów.

Statut 174

Dla dobra duchowego organistów urządzać się będzie corocznie rekolekcje. Jest rzeczą polecenia godną, aby i inna służba kościelna miała możliwość odprawienia co pewien czas rekolekcji.

Tytuł III.

O cmentarzach

Statut 175

§ 1. Nowe cmentarze należy zakładać jako cmentarze parafjane według wymagań liturgicznych i przepisów zdrowotnych.

§ 2. Cmentarze powinny być zakładane tylko na suchych miejscach, ogrodzone i otoczone drzewami, ile można pięknie urządzone i starannie utrzymywane.

§ 3. Groby wybiera się według z góry ułożonego planu, w którym trzeba przewidzieć pierwsze miejsca dla kapłanów, ile można osobne miejsce dla dziatek oraz osobne miejsce dla zwłok, które prawo kaniczne każe chować na miejscu niepoświęconem.

Statut 176

§ 1. Należyta gospodarkę cmentarzem ułatwi zaprowadzenie książki rachunkowej dochodu i wydatków funduszu cmentarnego.

§ 2. Do utworzenia funduszu na utrzymanie cmentarza przyczynić się może pobieranie opłat od grobów murowanych i pomników, wyjąwszy zwyczajne krzyże drewniane.

Statut 177

Rządcy parafji będą także pamiętać o cmentarzach wojskowych i przy odpowiednich sposobnościach polecać je pieczy wiernych.

Tytuł IV. O świętach

Statut 178

§ 1. W dni święte duszpasterz będzie się starał odprawiać nabożeństwo z jak największą okazałością, a wiernych zachęcać do nabożnego słuchania Mszy św. i słowa Bożego.

§ 2. Będzie się też starał, aby również w kościółkach i kaplicach publicznych oddalonych od kościoła macierzystego urządzać w miarę możliwości nabożeństwo.

Statut 179

§ 1. W święta zniesione zachowane w ustawodawstwie cywilnym odprawiać nabożeństwo jak w dni świąteczne.

§ 2. W inne święta zniesione, dopóki wierni uczęszczają będą do kościoła, należy odprawiać nabożeństwo w porze wcześniejszej, w innych wypadkach duszpasterz postąpi według uznania.

§ 3. W święto Królowej Korony Polskiej należy odprawić Mszę św. z kazaniem i modlitwą za Ojczyznę / i odśpiewać Boże coś Polskę/.

Statut 180

Jeżeli władze cywilne zwracają się do Rządców kościołów z prośbą o urządzenie nabożeństwa nieprzewidzianego w ustawach Synodalnych wypada je odprawić, w razie wątpliwości trzeba się zwrócić do Ordynariusza.

Statut 181

§ 1. Święto Patrona kościoła i parafii obchodzi się zasadniczo w sam dzień święta w sposób uroczysty.

§ 2. Jeżeli dla słuszych przyczyn wypada przenieść uroczystość zewnętrzzną na najbliższą, niemniej w sam dzień święta należy odprawić uroczystość liturgiczną /a więc przynajmniej pierwsze nieszpory i wotywę/.

§ 3. Rządcy kościołów dołożą starań aby w dzień święta Patrona jak najwięcej wiernych przystąpiło do Sakramentów św., i dlatego zaproszą wystarczającą liczbę spowiedników już w przeddzień święta.

§ 4. Dni odpustowe nie powinny tracić nastroju świątecznego przez urządzenie hucznych zabaw, festynów, wieców politycznych.

Statut 182

Duszpasterze, zachęcając roztropnie wiernych do brania udziału w uroczystościach odpustowych i pielgrzymkach do miejsc łaskami słynących, baczycь będą, by wierni odnieśli z nich prawdziwą korzyść duchową.

Nabożeństwo powinno odprawiać się regularnie o stałej godzinie, w razie przewidzianej przeszkody należy zmianę najpierw zapowiedzieć.

Tytuł V.

O ważniejszych czynnościach świętych

Statut 183

§ 1. Rytualem obowiązującym jest rytuał rzymski wydany dla kościoła polskiego w roku 1927.

§ 2. Kapłan, zwłaszcza duszpasterz zapozna się dokładnie z ceremoniami kościelnymi, wnuknie w ich ducha i odprawiać je będzie należycie i pobożnie.

§ 3. Nie pominie sposobności, do pouczenia wiernych o znaczeniu i piękności obrzędów, aby w ten sposób pogłębić u nich znajomość życia kościelnego.

Statut 184

§ 1. Msza św. będzie zawsze dla kapłana najważniejszą czynnością dnia, źródłem łask i błogosławieństwa bożego.

§ 2. W tym celu przystąpi zawsze do niej z sumieniem czystym i pobożnym przygotowaniem, ubrany w szaty liturgiczne, wystrzegać się będzie roztargnień, po Mszy św. zawsze znajdzie czas na serdeczne i pobożne dziękczynienie.

§ 3. W Zakrystii unikać będzie głośnych rozmów, czuwając, aby służba kościelna i wierni pilnie przestrzegali powagi i spokoju.

Statut 185

Ponieważ nic tak nie pobudza wiernych do pobożności jak pobożne i dokładne odprawianie Mszy św. dlatego najusilniej polecamy, aby kapłani pilnie przestrzegali sposobu odprawiania Mszy św. przepisanego Mszą Rzymskim. W tym celu niech przynajmniej raz do roku przegłdną rubryki mszału.

Statut 186

§ 1. Duszpasterze będą często pouczali wiernych o wartości i owocach Mszy św. i zachęcali ich do korzystania z niej nie tylko w niedzielę i święta, ale ile można i w dni powszednie.

§ 2. Kapłani niechaj chętnie podejmują się binowania, by, uzyskawszy potrzebne upoważnienie, dawali wszystkim wiernym możliwość wysłuchania Mszy św. w niedzielę i święta.

Statut 187

§ 1. Rządca kościoła ma sam dostarczyć mąki na hostje i dopilnować, by wypiekanie odbywało się tylko z tej mąki i to z największą starannością i czystością.

§ 2. Wino do Mszy św. można nabywać tylko u dostawców zatwierdzonych przez Kurje Biskupie lub u innych kupców katolickich, całkiem pewnych.

§ 3. Wino niech będzie przechowywane w zamkniętym miejscu i niech je sam kapłan do Mszy św. przygotowuje.

Statut 188

§ 1. Wobec kapłanów obcych należy ściśle przestrzegać przepisów o przedkładaniu „celebret”.

§ 2. Siostronom zakonnym nie wolno dopuszczać do Ołtarza kapłanów obcych i nieznanych bez zgody rektora kościoła albo rządcy parafii.

Rozdział II.

O Najświętszym Sakramencie

Statut 189

§ 1. Najświętszy Sakrament, największe nasze dobro należy z największą czcią i pilnością przechowywać i wystawiać.

§ 2. Duszpasterz jako odpowiedzialny stróż Najświętszego Sakramentu, by w sumieniu swym mógł być spokojny uczyni wszystko co w jego warunkach jest możliwe, aby Najświętszy Sakrament najskuteczniej zabezpieczyć przed świętokradztwem.

§ 3. Będzie też dbał, aby wierni otaczali czcią i miłością i często nawiedzali Najświętszy Sakrament.

Statut 190

§ 1. Komunikanty niech nie będą ani zbyt małe, ani zbyt cienkie.

§ 2. Hoşje używane do Mszy św. lub przeznaczone dla Komunii wiernych niech będą wypiekane najwyżej przed 2 tygodniami. Hoşje przechowywane w tabernakulum niech będą najmniej co 2 tygodnie odświeżane.

§ 3. Czas dokonywanej konsekracji i ilość rozdzielonych Komunii św. niech będą w zakrystji pilnie zapisywane.

Statut 191

Tabernakulum ma być mocne, szczelnie zewsząd zamknięte, nieusuwalne, sporządzone na modłę kasy ogniotrwałej, winno być ozdobne, nie zasłonięte kanonami i okryte konopeum, idealnie wykonanej ze szlachetnego materiału lub nie posiada własnych ozdób.

Statut 192

§ 1. Wystawienia Najświętszego Sakramentu podczas mszy św. i innych nabożeństw i uroczystości wyszczególnia instrukcja.

§ 2. Na wystawienie Najśw. Sakramentu w monstrancji w innych wypadkach trzeba osobnego zezwolenia Ordynariusza; natomiast błogosławieństwa Najśw. Sakramentem w puszcze można udzielać według miejscowych potrzeb i zwyczajów.

Statut 193

§ 1. Zobowiązujemy wszystkich Rządców kościołów, aby w pierwszą niedzielę każdego miesiąca urządzali adorację Najśw. Sakramentu by tak członkowie arcybractwa jak i inni wierni mogli nieść Chrystusowi Panu wśród nas przebywającemu swe modlitwy, cześć i wynagrodzenia.

§ 2. Adorację tę należy urządzać od prymarii do sumy włącznie – a nawet i do niesporów włącznie, gdzie warunki miejscowe temu sprzyjają.

Rozdział III.

O pogrzebach chrześcijańskich

Statut 194

Grzebanie ciał zmarłych niech będzie otoczone pietyzmem i przepojone duchem Kościoła. Duszpasterz niech poucza wiernych o katolickim sposobie chowania ciał i o znaczeniu ceremonji pogrzebowych; niech zachęca do pobożnego udziału w pogrzebach, niech często przypomina wiernym obowiązek modlitwy za duszami zmarłych.

Statut 195

§ 1. Ubogim, którym nie ma kto pokryć kosztów pogrzebu, należy urządzić pogrzeb bezpłatnie z zachowaniem przepisów rytuału i odprawieniem o ile można Mszy św. egzekwialnej.

§ 2. W każdym jednak wypadku zwłoki tak dorosłych jak i dzieci wprowadza się do kościoła, ustawia na katafalku dla odprawienia przewidzianych w rytuale egzekwii /ordo sepeliendi brevior/ przy zapalonych świecach.

§ 3. W wigilię pogrzebu wprowadza się do kościoła zwłoki kapłanów, kleryków i osób wybitnie względem Kościoła zasłużonych.

Statut 196

§ 1. Duszpasterz odmawiając pogrzeb chrześcijańskiego, będzie ściśle przestrzegał przepisów kanonicznych, unikając odmawiania pogrzebu z przyczyn w prawie kanonicznym nieprzewidzianych, zwłaszcza z przyczyn natury osobistej.

§ 2. Do orszaku pogrzebowego nie wolno dopuszczać potępionych przez Kościół sztandarów i emblematów.

§ 3. Co dotyczy przemówień pogrzebowych należy pamiętać o przepisach st. 6.

Rozdział IV.

O śpiewie i muzyce w kościele

Statut 197

Ponieważ nic się tak nie przyczynia do podniesienia uroku i okazałości nabożeństw, jak piękny śpiew i gra organowa w kościele, niechże duchowieństwo, organiści i wierni otoczą je szczególną opieką i niech tradycje diecezji na polu śpiewu i muzyki kościelnej, pielęgnowane w „Diecezjalnym Towarzystwie św. Wojciecha”, nadal podtrzymują i rozwijają.

Statut 198

Śpiew i gra organowa, jako cześć nabożeństwa, ma przynosić Bogu chwałę, a wiernych ma budować i do większej pobożności pobudzać. Przede wszystkim śpiew podczas Mszy św. ma uwydatnić jej poszczególne części, zwracać na nie pobożną uwagę wiernych i w ten sposób ułatwić im jak najwyższy udział w Przenajświętszej Ofierze.

Statut 199

Kapłani i organiści niech darzą śpiew liturgiczny szczególnem umiłowaniem: niech tekst wygłaszają wyraźnie i dobitnie, a melodię niech wykonują poprawnie, z prostotą i namaszczeniem. Kaznodzieje niech wiernym wyjaśniają z ambony od czasu do czasu znaczenie i piękno utworów łacińskich, częściej śpiewanych.

Statut 200

Święta wiekowa tradycja przyjęła język łaciński jako wspólny wszystkim język liturgiczny, a melodie gregoriańskie jako własny śpiew kościoła. Przeto i kapłani i organiści wyzbędą się uprzedzeń jakoby nabożeństwo odprawione w języku liturgicznym i przy śpiewie liturgicznym w czymkolwiek traciło na okazałości albo wiernym utrudnia to w nim udział.

Statut 201

Przeto i kapłani i organiści pamiętać będą:

1. że pierwsze miejsce w liturgii zajmuje śpiew a nie gra organowa i piełgnować będą zbiorowy śpiew wszystkich obecnych na nabożeństwach.

2. że gra organowa winna we wszystkim odpowiadać powadze i skupieniu w modlitwie i że wymowa gry organowej polega nie tylko na koncertowaniu w kościele ile na poważnej chociażby skromnej grze ale za to pełnej ducha Bożego.

3. że urządzając nabożeństwa z pełną asystą będą teksty przewidziane w przepisach Gradału.

4. że trzeba pilnie i wytrwale zaprawiać dziatwę i młodzież do śpiewania odpowiedzi mszalnych jak do śpiewania ważniejszych utworów liturgicznych jak Te Deum, Asperges me itp. W ten sposób wszyscy obecni z czasem będą mogli bezpośrednio uczestniczyć we Mszy św.

5. że na Mszach św. śpiewanych należy śpiewać pieśni mszalne tak, by poszczególne zwrotki ilustrowały poszczególne części Mszy św.

6. że trzeba szerzyć zamiłowanie i podtrzymywać przede wszystkim pieśni dawne, pełne szlachetnej i żywej wiary.

7. że nie wolno wprowadzać ani używać pieśni nowych jeżeli nie uzyskały aprobaty kościelnej.

8. że występy orkiestralne i solowe są podczas Mszy św. niedopuszczalne. Podczas innych nabożeństw np. procesji orkiestra może występować pod warunkiem, że będzie towarzyszyła śpiewom ludu lub w przerwach wykonywała swe utwory religijne.

9. że są w sumieniu obowiązani usunąć ze śpiewu i gry kościelnej utwory o motywach świeckich, duchowni modlitwy obcych niekiedy nawet wrogich.

10. że na solowe występy śpiewaków w kościele poza Mszą św. zezwalać będą jedynie wyjątkowo upewniając się uprzednio co do treści i jakości programu.

Statut 202

Pamiętać też trzeba, że założenie chóru kościelnego poprzedza wytrwała i żmudna praca nad wyrobieniem u młodzieży zamiłowania do śpiewu kościelnego.

Statut 203

Według zasad liturgicznych chóry kościelne składać się mają z chłopców i mężczyzn. Dlatego rzadcy kościołów dopuszczają będą do występów chórów żeńskich nader oględnie, kierując raczej dobrą wolą i ochotą niewiast do pilnego uczestnictwa w zbiorowym śpiewie całego kościoła.

CZEŚĆ CZWARTA O MAJĄTKU KOŚCIELNYM

Tytuł I.

O zarządzaniu majątkiem kościelnym i o radach parafialnych

Statut 204

Za majątek kościelny uważamy kościół i jego wyposażenie, plebanię, wikarówkę, organistówkę, dom parafialny, a także majątek fundacyj o ile nie mają one własnej osobowości prawnej.

Statut 205

§ 1. przy każdym kościele parafialnym i takim, przy którym istnieje zorganizowane duszpasterstwo istnieć winna Rada Duszpasterska, działająca na mocy osobnego statutu Rad Parafialnych.

§ 2. Istniejące w obrębie parafii kościoły i kaplice publiczne nie mające osobnego rządu mają za rektora proboszcza miejscowego i zarząd ich majątku winna prowadzić miejscowa Rada Parafialna.

§ 3. W razie potrzeby Ordynariusz może stworzyć dla nich osobną Radę opiekuńczą dla ich majątku.

§ 4. Kościoły w miejscowościach odległych, mające charakter pomocniczy winny mieć taką osobną Radę opiekuńczą.

Statut 206

Członków Rady Parafialnej dobiera sobie proboszcz, winien jednak uważać, aby w miarę możliwości wybrane osoby reprezentowały wszystkie gromady należące do parafii i miały uznanie u największej liczby parafian, zwłaszcza tych, którzy są życzliwi sprawie Kościoła.

Statut 207

Rada Parafialna dokładać będzie starań, by kościół był zaopatrzone w sprzęt i szaty potrzebne i odpowiednie dla kultu Bożego.

Statut 208

Troską Rady Parafialnej jest też zdobycie funduszków dostatecznych na opłaty ubezpieczenia służby kościelnej, kościoła i budynków kościelnych i plebańskich.

Statut 209

§ 1. Rada Parafialna czuwać będzie nad całością inwentarza kościelnego i beneficjalnego, zwłaszcza przy zmianie duszpasterza zgodnie z statutami w zabezpieczeniu tego majątku.

§ 2. Duszpasterz jako przewodniczący Rady, odpowiedzialny jest za to, by księga inwentarza zgodna była ze stanem faktycznym, by nabycie nowych przedmiotów, jak również ubytki były zawsze notowane w tej księdze.

Statut 210

§ 1. Rada Parafialna dołoży starań, by księgi kasowe były sumiennie prowadzone. Należy notować po przeliczeniu w obecności jednego z członków rady każdą składkę, a pieniądze złożyć do kasy kościelnej.

§ 2. Kasę przechowuje skarbnik lub w razie wymagających tego okoliczności – proboszcz z tym, że jeden klucz przechowywać będzie proboszcz, drugi skarbnik.

§ 3. Wszystkie składki kościelne – nawet i te które należy Kurji odeśłać – winny być normalnie przeprowadzone przez księgi kasowe.

§ 4. Rok budżetowy pokrywa się z rokiem kalendarzowym.

Statut 211

§ 1. Zarządca majątku kościelnego, winien mieć nad nim pieczęć na wzór dobrego ojca rodziny, dbałego o dobro nieletnich dzieci.

§ 2. W szczególności proboszcz winien pamiętać, że jest nie tylko użytkowcą oddanej mu prebendy, ale i jej opiekunem, który nie tylko ma zachowywać jej stan posiadania, ale także w miarę możliwości przyczynić się do jej polepszenia przez rozsądną gospodarkę.

§ 3. Sporu w obronie prebendy lub kościoła nie będzie wszczynał bez pisemnego zezwolenia Ordynariusza, w wypadku nagłym dziekana, który o udzieleniu takiego zezwolenia powiadomi Ordynariusza.

Statut 212

§ 1. Rządca kościoła, chociażby się cieszył największym zaufaniem, powinien tak prowadzić rachunki kościelne, aby je mógł w każdej chwili do zbadania przedłożyć.

§ 2. Będzie zatem należycie utrzymywał:

1. książkę bieżących dochodów i wydatków kościoła,
2. książkę nadzwyczajnych składek, zbieranych na poszczególne cele kościelne,

3. książkę dochodów stuły,

4. książkę spełnienia fundacyjnych zobowiązań.

§ 3. Jest rzeczą poleconą ze względu na dobro probostwa, aby każdorazowy proboszcz prowadził książkę dochodów i rozchodów probostwa i książkę tę przekazywał następcom, lub przynajmniej odpisy fasyj, corocznie przedkładanych władzom skarbowym do wymierzania podatków.

Statut 213

Kwoty pieniężne zbierane w parafii na poszczególne cele lub na nadzwyczajne potrzeby kościoła można do czasu umieszczać w pewnych kasach miejscowych, a książeczki składowe przedkładać podczas wizytacji dziekana. Na lokatę kwoty wartości obecnej od 50 tysięcy złotych wzwyż, należy uzyskać zgodę Kurji Diecezjalnej.

Statut 214

§ 1. Przy każdym kościele parafialnym istnieją dwie księgi, które mają następujące tytuły:

1. Konspekt fundacyj, zapisów pobożnych i obowiązków z nimi związanych przy kościele parafialnym,

2. Inwentarz kościoła i probostwa.

§ 2. Jeden egzemplarz tych ksiąg znajduje się w archiwum parafialnym, drugi i trzeci w Kurji Diecezjalnej.

§ 3. Obydwa egzemplarze będą prowadzone jednakowo i jednolicie tak co do stron, jak i do następstwa przedmiotów.

§ 4. Bez pisemnego zezwolenia Kurji Diecezjalnej nie wolno w księgach konspektu i inwentarza przeprowadzać jakichkolwiek zmian lub dodatków, ani ksiąg tych komukolwiek przysyłać.

Rozdział I.

O budowie, konserwacji budynków parafialnych i plebańskich

Statut 215

§ 1. Rządca parafii, jako opiekun powierzonego mu dobra kościelnego jest obowiązany dbać o utrzymanie kościoła i budynków kościelnych w dobrym stanie.

§ 2. Potrzebne naprawy niech przeprowadza jak najprędzej, aby zaniedbanie nie spowodowało większych wydatków.

Na zamierzoną naprawę, przebudowę lub usunięcie budowli zabytkowych, należy uzyskać pozwolenie Kurji Diecezjalnej i Wojewódzkiego Urzędu Konserwatorskiego.

Statut 216

§ 1. Nie wolno wnosić plebanii zbyt kosztownych, w rozkładzie nowego budynku należy zawsze uwzględnić pomieszczenie dla kapłana pomocniczego.

§ 2. W parafiach, w których nie ma osobnego mieszkania dla wikariusza, winno się znaleźć dla pomocnika pomieszczenie na plebanii.

Statut 217

§ 1. Szczególniejszą opieką winni otoczyć rządcy parafii budynki i urządzenia gospodarcze probostwa, gdyż te często nawet przez małe niedopatrzienia niszczejają, a odbudowa ich ściągają później na parafian nowe ciężary.

§ 2. Sprawę należytego dopilnowania konserwacji budynków kościelnych i plebańskich polecamy szczególniejszej uwadze księży dziekanów w czasie dziekańskiej wizytacji.

Statut 218

§ 1. Koszta poważniejszych nawet uszkodzeń, czy ulepszeń budynków i urządzeń gospodarczych obowiązany jest ponieść użytkowca, dlatego, że z nich korzysta.

§ 2. W wypadkach wątpliwych, kto ma pokrywać koszty naprawy, czy ulepszenia budynków i urządzeń gospodarczych rozstrzyga Kuria Diecezjalna.

Statut 219

Przy wznoszeniu budynków parafialnych – jak plebanie, wikarówki, organistówki, domy parafialne, ochronki, sierocińce, jak również budynków gospodarczych probostwa obowiązują również przepisy statutów o wznoszeniu świątyń z tym, że plany budynków gospodarczych nie muszą być sporządzane przez zawodowego architekta, a nadto plany budynków wystarczy przedłożyć w dwu tylko egzemplarzach, plany zaś budynków gospodarczych tylko w jednym egzemplarzu.

Statut 220

§ 1. Przy prowadzeniu budowy kościoła, budynków parafialnych, gospodarczych, jak również przy przeprowadzaniu innych poza inwestycyjnych, jak malowanie kościoła, kupno organów, dzwonów itp. rządcy parafii obowiązani są prowadzić łącznie z Radą Parafialną dokładną rachunkowość wpływów i wydatków udokumentowaną kwitami, którą po ukończeniu prac przedkładają do kontroli i zatwierdzenia Kurji.

§ 2. O dokończeniu wszelkich budowli i robót oraz wspomnianych ważniejszych inwestycji należy bezwzględnie donieść Kurji Diecezjalnej – aby Kurja mogła wysłać delegata dla dokonania przejęcia ich i uznania.

Tytuł II.

O składkach i ofiarach

Statut 221

Dla osiągnięcia właściwych sobie celów duchowych diecezja winna posiadać dostateczne środki materialne tak dla pokrycia kosztów ogólnie diecezjalnej administracji, jak i dla utrzymania centralnych instytucji diecezjalnych.

Statut 222

§ 1. Dla stworzenia podstaw finansowych diecezji obowiązani są przyczynić się wierni i duchowieństwo diecezjalne zgodnie z obowiązującym prawem kanonicznym, diecezjalnym, istniejącymi chwalebnyymi zwyczajami i zarządzeniami Ordynariusza.

§ 2. Dążyć również należy, by dla odciążenia wiernych i duchowieństwa stworzyć w miarę zewnętrznych prawno-ekonomicznych możliwości inne jeszcze źródła zdobycia środków finansowych nie zabronionych przez prawo kanoniczne a zgodnych z posłannictwem i duchem kościoła.

§ 3. Przy każdej nadarzającej się sposobności w kościele czy w szkole starać się będą kapłani uświadamiać i wychowywać wiernych w poczuciu współodpowiedzialności za losy i potrzeby kościoła, zachęcając ich do ofiarności na cele ogólnokościelne, diecezjalne i parafialne.

Rozdział I.

O składkach ogólnokościelnych

Statut 223

Rządcy kościołów będą zbierać i odsyłać do Kurji Diecezjalnej następujące składki kościelne:

§ 1. Na cele ogólnokościelne:

1. na świętopietrze – z uroczystości patrona kościoła /odpust/.
2. na konserwację zabytków Ziemi św. – ofiary wiernych zebrane przy grobie Chrystusa we Wielki Piątek.
3. na misje katolickie – z trzeciej niedzieli października.
4. na Katolicki Uniwersytet Lubelski – składkę zebraną w terminie wskazanych przez Ordynariusza.

§ 2. Na cele ogólnodiecezjalne:

1. cathedraticum – z uroczystości Nowego Roku, a gdy ta wypadnie w niedzielę, z uroczystości Trzech Króli.
2. na utrzymanie administracji diecezji i centralnych instytucji diecezjalnych – z każdej pierwszej i trzeciej niedzieli września, października i listopada.
3. na Diecezjalny Związek „Caritas” – ofiary z dyspens od postów.
4. na Małe Seminarium – z trzeciej niedzieli września.
5. na kościoły filialne – z trzeciej niedzieli listopada.

§ 3. Na tydzień przed terminem zbiórki wyjaśni proboszcz wiernym cel ofiar i zachęci ich do życzliwej ofiarności.

§ 4. Uzbierane datki prześle proboszcz do dnia 8 Kurji Diecezjalnej, lub pod adresem w Currendzie wskazanym, a pocztowe potwierdzenia przesyłki po zaksięgowaniu danej kwoty zgodnie z przepisami statutu Rad Parafialnych zachowa w księdze kasowej.

Statut 224

§ 1. Na częściowe pokrycie wydatków kancelarii Kurji Diecezjalnej interesowani opłacać będą rasky z okazji otrzymanych reskryptów i łask.

§ 2. Listę reskryptów od których należy opłacać taksy, jak również wysokość taks ustala pro tempore na wniosek zjazdu Dziekanów – Ordynariusz.

§ 3. Taksy od uzyskanych dyspens małżeńskich składają wierni, zgodnie z duchem prawa kanonicznego i z dotychczasową praktyką kurialną, w formie dobrowolnych ofiar odpowiadających ich zamożności.

Rozdział II.

O składkach na seminaria

Statut 225

§ 1. Szczególną troską winno otoczyć Duchowieństwo i wierni Seminaria diecezjalne, które nie posiadają dostatecznych środków utrzymania. Dla zapewnienia przeto Seminariom diecezjalnym koniecznych środków utrzymania nakładamy w myśl przepisów prawa kanonicznego na całą diecezję podatek t. zw. seminaristicum.

§ 2. Seminaristicum opłacać będą duchowieństwo diecezjalne, wierni i te kościoły i instytucje zakonne i diecezjalne, które w myśl prawa kanonicznego są do tego obowiązane.

§ 3. Z duchowieństwa diecezjalnego płacić będą wszyscy beneficjaci, proboszczowie, oraz każdy przynależny do diecezji lub pracujący w diecezji kapłan z wyjątkiem emerytów i deficyjantów.

Statut 226

§ 1. Wymiaru seminaristicum nałożonego na duchowieństwo, instytucje zakonne i diecezjalne dokonuje na podstawie przedłożonego na dany rok preliminarza budżetowego przez Zarządy Seminariów diecezjalnych, specjalnie w tym celu przez Ordynariusza powołana komisja według szczegółowych instrukcyj otrzymanych od Ordynariusza.

§ 2. Jedyne w indywidualnych i wyjątkowych wypadkach można uzyskać od Ordynariusza częściową ulgę w opłacie seminaristicum.

Statut 227

Rządcy wszystkich w obrębie diecezji istniejących kościołów zakonnych zbierać będą co kwartał na Seminaria diecezjalne i odsyłać do Kurji Diecezjalnej składkę z każdej tuż po suchych dniach przypadającej niedzieli. Składki winni zapowiedzieć wiernym w poprzednią niedzielę i zachęcić do ofiarności.

Statut 228

Pragniemy, by i wierni przyczyniali się do utrzymania seminarium osobnymi ofiarami w naturze, jakie corocznie odbierać od nich będą Rządcy parafij według osobnych zarządzeń Ordynarjusza.

Statut 229

Nowo wyświęceni kapłani zwracać będą częściowo koszta swego utrzymania w seminarium duchownym w ten sposób, że po upływie pierwszego roku kapłaństwa wpłacać będą do Kurji Diecezjalnej przez lat pięć kwotę wyznaczoną przez Ordynarjusza.

Rozdział III.

O składkach na cele parafialne

Statut 230

Wierni mają również uświęcony odwiecznym zwyczajem i przykładem przodków obowiązek przyczyniania się do utrzymania kościoła parafialnego, sprawiania szat i naczyń liturgicznych, pokrywania wydatków związanych z odprawianiem nabożeństw.

Statut 231

§ 1. Na ten cel winny być obracane składki wiernych z każdej drugiej i czwartej niedzieli miesiąca, jak również ze Świąt w ciągu roku.

§ 2. Gdyby pozostające w parafii składki kościelne nie pokrywały wydatków kościoła, Rządcy kościołów po porozumieniu się z Radą Parafialną i za zgodą Ordynarjusza mogą wprowadzić umiarkowane opłaty cmentarne, podzwonne itp. pobierane zwłaszcza od zamożniejszych parafian.

Statut 232

Pieniądze pochodzące ze składek czy innych opłat na cele kościelne są groszem ściśle kościelnym i Rządca parafii może je wydatkować w ramach statutu Rad Parafialnych, jedynie na cele ściśle związane z Kościołem i z kultem, a nie na cele gospodarcze czy duszpasterskie, na pokrycie których winien używać osobistych dochodów z beneficjum czy parafii, jak remonty w budynkach plebańskich, w gospodarstwie, urządzenie odpustów, spowiedzi, misji i rekolekcji.

Statut 233

Wszelkie składki, wpłaty i ofiary winny być zgodnie z przepisami Rad Parafialnych wpisane do parafialnej księgi kasowej, a rządcą kościoła winien po rocznym zamknięciu rachunków z Radą Parafialną w jedną z niedziel styczniowych przedstawić wiernym z ambony ogólne zestawienie składek i sposób ich użycia.

Statut 234

Jeżeli parafia jest uboga, że nie może własnymi siłami postawić kościoła, może się zwrócić o pomoc do innych parafij, lecz pod następującymi warunkami:

1. proboszcz wyjedna pisemne zezwolenia Ordynariusza na kwestę.
2. do prośby o zezwolenie na kwestę dołączy odpowiednią ilość książeczek z fotografiami kolektaneów i zapewni, że są oni ludźmi uczciwymi i sumiennymi.
3. określi terytorium, na którym zamierza kwestować i zapewni, że kwestowanie przy pomocy obrazów i artykułów religijnych jest w danym wypadku wykluczone.
4. po uzyskaniu zezwolenia Ordynariusza, wystara się o zezwolenie od władz państwowych.

Statut 235

Kwestarze z innych diecezji, z wyjątkiem kwestarzy z zakonów żebrzących, winni wykazać się zezwoleniem Ordynariusza własnego i Ordynariusza Tarnowskiego.

Statut 236

Rządcą kościoła nie pozwoli, by czy to w kościele, czy na cmentarzu kościelnym urządzano kwesty hacele świeckie choćby bardzo szlachetne, wyjąwszy, gdyby w jego parafii wskutek klęski elementarnej trzeba było nagłej doraźnej pomocy.

Tytuł III.
O ważniejszych dochodach kościelnych

Rozdział I.
O stypendiach mszalnych

Statut 237

§ 1. Wysokość ofiary na odprawienie Mszy św. ustala Komisja dekalna przewidziana w statucie.

§ 2. Każda Msza św. manualna powinna być odprawiona najdalej w terminie dwóch miesięcy od czasu przyjęcia stypendium, o ile nie chodzi o wypadek nagły lub umówiony termin.

Statut 238

§ 1. Niechaj każdy kapłan in libro stipendiorum sumiennie zapisuje samą intencję, wysokość stypendium w cyfrze wyraźnej oraz czas przyjęcia i odprawienia Mszy św.

§ 2. Jest obowiązkiem dziekana zbadać książkę stypendiów podczas wizytacji.

Statut 239

Organista otrzymuje 10% pobranego stypendium mszalnego od wszystkich Mszy św. śpiewanych i tych cichych, na których gra i śpiewa na życzenie odprawiającego.

Rozdział II.
O dochodach stałych

Statut 240

§ 1. Rządcy parafii przy pobieraniu opłat lub ofiar związanych z czynnościami duchownymi trzymać się będą ściśle przepisów kościelnych i ustalonych norm, pomni, że opłaty stule są raczej ofiarą wiernych, a nie ścisłą zapłatą: jak najstaranniej wystrzegać się będą najmniejszego pozorów chciwości, nigdy nie odmówią świętej czynności tym, którzy opłaty z powodu ubóstwa uiścić nie mogą, a nawet tym, którzy jej uporczywie odmawiają.

§ 2. Miarą wyróżnienia w Kościele winno być nie tyle złożenie ofiary, ile przykładne życie chrześcijańskie.

Statut 241

§ 1. Rządcy parafii nie mogą robić trudności tym, którzy chcą mieć ślub lub pogrzeb w innym kościele lub parafii; jednakże kapłan dopełniający tych czynności w miejsce właściwego proboszcza obowiązany jest według przepisu prawa kościelnego zwrócić trzecią część pobranej taksy pogrzebowej danemu proboszczowi.

§ 2. Zezwolenie na ślub lub pogrzeb poza parafią wydaje proboszcz bezpłatnie.

Statut 242

W każdym dekanacie powstanie komisja złożona z dziekana oraz proboszcza i wikariusza przez dziekana dobranych, która ustali wysokość opłat także i w innych wypadkach przewidzianych Synodem dla dekanatu, zda o tym sprawę Kurji Diecezjalnej i czuwać będzie, aby przy pobieraniu opłat stuły nie wkradły się nadużycia.

Statut 243

§ 1. Rządca parafii prowadzić będzie osobną książkę dochodów stuły, w której będzie wypisywał wysokość otrzymanych opłat i ich rozdział na poszczególne pozycje.

§ 2. Odbierający swą część podpisze się w niej własnoręcznie, a dziekan w czasie wizytacji zbada, czy służba kościelna otrzymuje prawidłowo przypadające na nią części.

Rozdział III.

O zapisach i fundacjach pobożnych

Statut 244

Legaty pobożne są zapisane na podstawie testamentu, lub ustnego rozporządzenia ostatniej woli, mocą której przeznaczają testator z majątku swojego ziemię czy kapitały na sprawienie przedmiotu kultu religijnego, albo na nabożeństwo lub na instytucję, mającą na celu chwałę Bożą i dobro Kościoła lub na wsparcie ubogich.

Statut 245

§ 1. Proboszcz nie może na własną rękę odrzucać lub zmieniać legatów, lecz o każdym legacie, uczynionym na rzecz kościoła lub beneficjum, zawiadomić winien natychmiast Kurię Diecezjalną podając kto, ile i na jaki cel legował.

§ 2. O przyjęciu legatu decyduje Ordynariusz, który też wyda zarządzenie do zabezpieczenia legatu i sposobu jego użycia.

§ 3. Legaty przeznaczone ogólnie na Kościół, przypadną temu kościołowi, do którego testator należał.

§ 4. Msze legowane bez określenia osoby proboszcza czy kościoła dane będą do odprawienia temu proboszczowi, do którego parafii testator należał.

Statut 246

Legaty substytucyjne będzie miał proboszcz w ewidencji i gdy ziszczą się warunki, od których zawisła realizacja legatu, upomni się o legat u spadkobierców.

Statut 247

§ 1. Żadna fundacja nie może być ukonstytuowana bez uprzedniego zezwolenia i zatwierdzenia Ordynariusza.

§ 2. Ordynariusz, wysłuchawszy zdania proboszcza, określi i zadecyduje, czy majątek fundacyjny wystarcza na cel wyrażony w ostatniej woli testatora i czy życzenia testatora i cel przez niego wskazany odpowiada potrzebom i intencji Kościoła.

Statut 248

§ 1. Po zabezpieczeniu prawnym majątku fundacyjnego, wystawia się akt fundacyjny w 2 egzemplarzach, z których jeden przechowuje się w Kurji Diecezjalnej, drugi w aktach parafialnych.

§ 2. Przepisanie aktu fundacyjnego w dwóch egzemplarzach według zarysu sporządzonego w Kurji Biskupiej należy do proboszcza.

§ 3. Każdy akt fundacyjny wpisuje się do księgi dokumentów kościoła, a na zawieszanej zakrystii tabelce, zawierającej terminarz wypełnienia obowiązków fundacyjnych, dopisuje się nowo utworzoną fundację.

Statut 249

§ 1. Do proboszcza należy opieka nad majątkiem fundacyjnym fundacji mszalnych.

§ 2. W książce ad implendarum obligationum zawierającej imienny spis fundacyj, ilość i rodzaj obowiązków fundacyjnych, zaznacza proboszcz datę spełnienia obowiązku fundacyjnego.

§ 3. Fundacje dobroczynne samoistne rządzą się własnym statutem... Jest jednak rzeczą proboszcza czuwać, aby dochody fundacyj wpływały na właściwe cele fundacyjne.

§ 4. Po myśli kanonu 1521 stwarzać należy dla poszczególnych majątków fundacyjnych rady opiekuńcze na wzór rad parafialnych z ludzi sumiennych zatwierdzonych i zaprzysiężonych przez Kurie Diecezjalną.

Statut 250

We wszystkich kościołach rządcą kościoła wypominać będzie dusze fundatorów i dobrodziejów kościoła, dusze z dawnych fundacyj z braku kapitału wygasłych, a imiennie dusze trzech ostatnich zmarłych proboszczów, ostatniego wikariusza, zmarłego w parafii.

Statut 251

§ 1. Obowiązki i ciężary fundacyjne obowiązują w sumieniu rządcę kościoła lub parafii tak długo, dopóki nie nastąpi ich redukcja przez władzę duchową.

§ 2. Redukcje ciężarów fundacyjnych, udzielane poszczególnym kościołom na lat pięć, zachowują swą moc przez ogólny dekret redukcyjny, wydawany z Ordynariatu, a ogłaszany w kurendach, o ile nie polepszył się tymczasem stan majątkowy, którejs z fundacyj zredukowanych.

Rozdział IV.

O inwentarzu plebańskim

Statut 252

§ 1. Przyjmujemy za zasadę, że probostwo ma być stale należycie zagospodarowane, niezależnie od zmiany duszpasterza.

§ 2. Uważamy zatem za rzecz konieczną, aby każde probostwo stale posiadało inwentarz tak żywy jak i martwy, niezbędny do należytego prowadzenia gospodarstwa.

§ 3. W taki inwentarz muszą być zaopatrzone także te probostwa, które go obecnie, albo wcale nie mają, albo go mają w ilości niedostatecznej.

§ 4. Przy oddaniu inwentarza dziekan wraz z Radą Parafialną wybiera odpowiednie dla gospodarstw sztuki w wieku do lat 15-tu. Sztuki nie odpowiadające tym wymogom nie mogą być przyjęte i muszą być wymienione na odpowiednie.

Statut 253

Postanawiamy zatem, że inwentarz każdego probostwa będzie obejmował:

- a) sprzęty kancelarii parafialnej wymienione w Statucie /90 – § 1/.
- b) odsypy, albo zasiewy w zbożu i ziemniakach w ilości dostatecznej do obsiania, względnie obsadzenia ziemi ornej, a mianowicie:
na każdy 1 ha ziemi /roli/ do obsiania po 2q zboża chlebowego względnie miękkiego, oraz po 20 q ziemniaków. Stosunek zboża twardego i miękkiego oraz ilość ziemniaków ustala dziekan wraz z Radą Parafialną według planu gospodarczego każdego probostwa.
- c) bydło w ilości zależnej od obszaru ziemi ornej a mianowicie:
przy probostwie do 5 ha ziemi – jedną krowę;
przy probostwie od 5-10 ha ziemi – jedną krowę i jednego konia;
przy probostwie wyżej 10-ciu ha ziemi – dwie krowy i jednego konia;
- d) narzędzia gospodarcze t. j. wóz gospodarczy z drabinami i osłanami, pług, jedną parę bron – przy tych probostwach które mają posiadać w inwentarzu konia.

Statut 254

§ 1. Aby stworzyć inwentarz w wyżej ustalonej ilości tam, gdzie go brak, postanawiamy, że każdy proboszcz zawsze zostawi przewidziane odsypy lub zasiewy, po upływie lat 10 narzędzia gospodarcze i co 10 lat po jednej sztuce bydła licząc od dnia objęcia probostwa, do wysokości wyżej w stat. przewidzianej.

§ 2. W razie ustąpienia z probostwa przed upływem tych okresów zostawi prócz zasiewów przewidywanych w statucie – za przypadającą część inwentarza żywego roczną jałówkę – o ile przebył na probostwie 5 lat.

Statut 255

§ 1. Jeżeli istniejący dotychczas inwentarz przewyższa ilość ustaloną w statucie Kuria Diecezjalna rozstrzygnie w każdym poszczególnym wypadku o sposobie użycia nadwyżki.

§ 2. Sprawy ubytków w istniejącym inwentarzu spowodowane wojną, lub innymi nieprzewidzianymi wypadkami rozstrzyga Kuria w poszczególnych wypadkach.

Rozdział V.

O zabezpieczeniu majątku opróżnionych kościołów i probostw

Statut 256

§ 1. Zabezpieczenie majątku kościelnego i beneficjalnego oraz ich dochodów w razie zmiany beneficjanta jest jednym z ważniejszych obowiązków dziekana.

§ 2. W razie śmierci beneficjanta dziekan zamianuje bezwłocznie administratora, zawiadomi o tym Kurię Diecezjalną, majątek kościelny i beneficjalny, pozbawiony swego opiekuna otoczy szczególną troską i opieką.

§ 3. W tym celu zażąda pomocy i współdziałania Rady Parafialnej i miejscowego wikariusza, który zwykle pozostaje administratorem opróżnionego probostwa. Z administratorem należy omówić wszystkie poczynania i inwestycje odnośnie do dalszego prowadzenia opróżnionego gospodarstwa plebańskiego.

Statut 257

§ 1. Administrator, który urzęduje mniej niż jeden rok, gospodarzy dla przyszłego proboszcza: nie może na własność zatrzymać czystego dochodu beneficjum.

§ 2. Podstawę utrzymania administratora stanowią: dochody ze stufy, produkty z beneficjum przewidziane w statucie, opał – o ile istnieje las beneficjalny, dobrowolne ofiary wiernych.

§ 3. Administrator otrzyma nadto osobne wynagrodzenie za administrację, które ustali dziekan w wysokości zależnej od włożonej pracy i uzyskanych dochodów.

Statut 258

Administrator ma zdać dokładny rachunek z gospodarowania dziekanowi i po przyjęciu przez niego rachunków oddać czysty dochód z beneficjum za czas administracji, nowo przybyłemu proboszczowi. Należy mu się pełny zwrot wszystkich celowych wydatków administracji. O celowości wydatków rozstrzyga dziekan a w razie sporu Kuria.

Statut 259

§ 1. Ustępujący proboszcz winien zostawić inwentarz probostwa według statutu, tak samo zasiewy w ilości dostatecznej na obsianie i obsadzenie całego gruntu plebańskiego, wyżej przewidziane, a ponadto na wyżywienie do

nowych zbiorów administratora, następcy, księży stołujących się na plebanii i niezbędnej służby po 25 kg zboża chlebowego i 7 g ziemniaków na osobę w stosunku rocznym. Na wyżywienie zaś inwentarza pozostawi cały zbiór słomy, po 20 g siana na sztukę bydła i 5 g owsa dla konia w stosunku rocznym.

§ 2. Ani ustępujący proboszcz, ani spadkobiercy zmarłego proboszcza nie mają prawa żądać zwrotu kosztów za obrobienie, uprawę i obsianie gruntów, dokonane przed zmianą rzadcy probostwa.

Statut 260

Wszystkie świadczenia tak kościelne jak i cywilne ponosi ten, kto pobrał dochody probostwa w tym roku.

Statut 261

§ 1. Nowo instalowani proboszczowie nie powinni przy oddawaniu im Temporalistów podpisywać protokołu oddawczego dopóki nie przekonają się z księgi inwentarza o granicach i stanie gruntów.

§ 2. Dziekan instalujący, ma wszystkie parcele oddać beneficjantowi ściśle według księgi inwentarza, nawet i te, które się znajdują w posiadaniu innych.

§ 3. Wszelkie wątpliwości co do granic należy przed podpisaniem protokołu oddawczego usunąć przez dokonanie nowych pomiarów.

§ 4. Proboszcz, który przy przyjęciu inwentarza przyjął od ustępującego sztuki lub narzędzia poniżej wymogów statutu... stratę ponosi na własny koszt i nie może w przyszłości przy oddawaniu probostwa podobnych sztuk następcy oddawać.

Statut 262

§ 1. Przy każdej kanonicznej zmianie proboszcza nakłada się na wszystkie probostwa tak pierwszej jak i drugiej klasy jednorazową takse interkalarną w wysokości 35 kg zboża chlebowego z każdego ha ziemi, sadu, stawu i łąk probostwa.

§ 2. Takse tą płaci proboszcz z pierwszych zniw /sianokosów, zbioru owoców, jarzyn/ pobranych na nowym probostwie i to w tym samym roku.

Taksa płatna jest w naturze, a za zgodą Kurji w gotówce po cenach rynkowych.

Statut 263

Wszelkie spory, mogące się wyłonić przy zmianie beneficjanta co do uprawnień i zobowiązań osób interesowanych, rozstrzyga nieodwołalnie Kuria Diecezjalna.

Tytuł V.

O zmianach w majątku kościelnym

Statut 264

Aby dobra oddane na użytek kościelny nie niszczały przez niedbalstwo, lekkomyślność lub złą wolę zarządców, przypominamy wszystkim rządom majątku kościelnego, że bez należytego pozwolenia władzy duchownej, nie wolno skutecznie jakichkolwiek zmian w prawie własności, w swobodnym posiadaniu lub użytkowaniu dobra kościelnego po myśli kanonów 1523-1543 Kodeksu Prawa Kanonicznego.

Statut 265

§ 1. Zabroniona jest wszelka istotna zmiana gospodarki, jeżeli wychodzi na pogorszenie i szkodę kościoła lub beneficjum.

§ 2. Szczególniej należy pilnować, aby lasy wycięte bezwzględnie zalesić.

§ 3. Zmiana przynosząca korzyść, jak zalesienie nieużytków, założenia stawów rybnych, sadu, może być dokonana za zgodą dziekana.

Statut 266

§ 1. Żadnego pozwolenia nie potrzeba, gdy chodzi o alienację rzeczy, nie przedstawiających większej wartości lub nie dających się zachować.

§ 2. Wolno więc proboszczowi wyciąć stare drzewa w sadzie pod warunkiem, że na ich miejsce zasadzi młode drzewka tej samej lub lepszej jakości, na co dziekani przy wizytacjach bacznie winni zwrócić uwagę.

§ 3. Natomiast zabrania się bezwarunkowo wyzbywania się rzeczy zabytkowych, chociażby zniszczonych i w kościele nieużytecznych. Rzeczy te należy odesłać do Muzeum diecezjalnego.

Statut 267

§ 1. Nie wolno beneficjantowi znosić budynków, należących do majątku kościoła, beneficjum, albo do fundacji ubogich. Jeśliby usunięcie budynku okazało się konieczne, uprawniony zarząd ma powziąć odpowiednią uchwałę i uzyskać zatwierdzenie Kurji Diecezjalnej.

§ 2. Nie wolno też beneficjатовi stawiać własnych budynków na gruntach do probostwa lub kościoła należących, jak domów dla krewnych, dla służby, nie wolno też na to innym pozwalać.

Statut 268

Budynki mieszkalne mają być utrzymane w należyтым stanie, aby nie marniały przez nieopalenie, lub wilgoć. Nie wolno też szpeci ć ich dowolnymi przeróbkami.

Statut 269

Bez zgody Kurji Biskupiej nie wolno proboszczowi zwi jać gospodarstwa ani spieniężać inwentarza żywego czy martwego wbrew postanowieniom statutu.

Przy zamianie lub sprzedaży mienia kościelnego lub beneficjalnego należy przesłać do Kurji Biskupiej za pośrednictwem dziekana zarys kontraktu, wyciąg katastralny i mapkę parceli, o ile przychodzi do jej dziele nia, oraz pisemną opinię zaprzysiężonych rzeczoznawców.

Statut 270

§ 1. Każda dzierżawa gruntów i łąk beneficjalnych i kościelnych, choćby na przeciąg jednego roku, może być dokonana za wiedza i zgoda Ordynariusza i tych, do których to należy, jeśli dzierżawca chce mieć za-pewnioną dzierżawę na wypadek śmierci beneficjata.

§ 2. Dla usunięcia wszelkiej spekulacji pieniężnej na mieniu kościel-nym, dzierżawcy nie wolno poddzierżawiać gruntów kościelnych lub be-neficjalnych.

Statut 271

§ 1. Podanie o pozwolenie na wydzierżawienie ziemi, należy przesłać Kurji Biskupiej za pośrednictwem dziekana i załączyć projekt kontraktu.

§ 2. Gdy Kuria zgodzi się zasadniczo na zamierzoną dzierżawę, na-leży przy większych dzierżawach przesłać kontrakt dzierżawy, należycie według przepisów prawa cywilnego sporządzony.

Statut 272

Beneficjat odpowiada za wszelkie szkody, wynikłe z jego niedbałej gospo-darki lub samowolnej alienacji.

Tytuł IV.
O mieniu duchownych

Statut 273

§ 1. Beneficjat nabiera prawa do czerpania dochodów z beneficjum z dniem kanonicznego wprowadzenia w jego posiadanie.

§ 2. Każdy beneficjat winien sam prowadzić gospodarkę rolną.

Statut 274

Dochody beneficjalne zbywające od skromnego, przyzwoitego utrzymania, powinien beneficjat obracać na zbożne cele tak za życia, jak i w testamentalnym wyrażeniu ostatniej woli.

Statut 275

§ 1. Sporządzenia testamentu nie będzie kapłan odkładał do ostatnich chwil swego życia.

§ 2. Testament ma być sporządzony zgodnie z przepisami prawa cywilnego, w dwóch egzemplarzach, z których jeden zatrzyma kapłan u siebie, drugi zaś złoży u dziekana.

Statut 276

Przy sporządzaniu testamentu niech kapłan wyraźnie zaznaczy czy wypłacił służbę, czy nie ma długów, lub zobowiązań mszalnych; Beneficjat zaś wyszczególni wszystkie przedmioty liturgiczne, które miał w posiadaniu, a które w myśl kanonów 1298-1301 – po jego śmierci mają przypaść kościołowi, a także wyrazi co należy się inwentarzowi plebańskiemu od niego, za czas jego proboszczowania – niech też pamięta o swojej duszy i potrzebach kościoła.

Wybrana bibliografia

- Drugi Synod Diecezji Tarnowskiej, w: Archiwum Diecezji Tarnowskiej, Sygn. SDT II
- Dudziak J., Pasterska posługa biskupów tarnowskich w synodach diecezjalnych. Z dziejów tarnowskich synodów, „Tarnowskie Studia Teologiczne”, 10 (1986), s. 40-90
- Kantor R., Synod w przededniu wojny. II synod diecezji tarnowskiej – historia i rekonstrukcja statutów, Wydawnictwo Biblos, Tarnów 2016
- Kantor R., *The Importance of the Diocesan Synod to the Particular Church*, “The Person and the Challenges”, Volume 9 (2019) Number 2, p. 231–244
- Kantor R., *The Synod of Bishop Leon Wałęga. Preparation and Proceedings* „Teki Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie”, t. XIII, 2020, nr 2, s. 311-319
- Kantor R., *The Synods of the Diocese of Tarnow as tool for the renewal of the particular Church*, “The Person and the Challenges”, 7 (2017), nr 2, p. 181-195
- Królikowski J., *Słowo wstępne*, w: R. Kantor, *Synod w przededniu wojny. II synod diecezji tarnowskiej – historia i rekonstrukcja statutów*, Wydawnictwo Biblos, Tarnów 2020, s. 8-9
- Kumor B., *Diecezja tarnowska. Dzieje ustroju i organizacji 1786-1985*, Kraków 1985
- Lisowski F., Pismo do wiernych, „Currenda”, VI (1938), s. 97-98
- Morawski M., Synod diecezjalny w dawnej Polsce, „Ateneum kapłański”, 39 (1937), s. 223-249, 355-374
- Pierwszy synod diecezji tarnowskiej 1928. Nakładem kleru diecezjalnego – drukiem Zygmunta Jelenia w Tarnowie, Tarnów 1928
- Plewa B., *Pierwszy Synod Diecezji tarnowskiej. Etap przygotowawczy (4 kwietnia 1927-20 czerwca 1928)*, „Tarnowskie Studia Historyczne”, 2014, t. 3, s. 122-134
- Rozkrut T., *Synod diecezjalny w Kościele*, Wydawnictwo Biblos, Tarnów 2002
- Uchwały Pierwszego Polskiego Synodu Plenarnego odbytego w Częstochowie Roku Pańskiego 1936, Katowice 1938

Wałęga L., Dekret o zwołaniu synodu diecezjalnego, Currenda 7 (1928),
s. 48-51

Wałęga L., Mowa Księdza Ordynariusza przy zamknięciu synodu, I Synod
Diecezji Tarnowskiej 1928, Tarnów 1928, s. 38-48

Wałęga L., Regulamin Synodu, Currenda 7 (1928), s. 51-52